

JUAN RUIZ

Arcikněz z Hity

KNIHA PRAVÉ LÁSKY

Ostravská univerzita

7900008039

Dobry den v Ostravě	
Číslo inv.	9039/79
Sign.	B 35 695

ODEON

ARCIKNĚZŮV RÁJ SRDCE

Tato kniha se podobá lidovému betlému, který zobrazuje putování i život na místě, pohyb i setrvalost, sváteční vytržení i desítky všedních úkonů, a úhrnem pestrý svět, v němž narození dítěte ve chlévě je pouze jedním z dějů rozehraných v přeplněné krajině. Figurky spěchají za modlením stejně jako za prací nebo potěšením, mlynář mele, krejčí šije, hospodyně uklízejí, muzikanti vyhrávají, řezník se zkrvavuje zabijačkou, vinař tluče na obruče, chvastoun se buší do prsou, lakomec pěchuje svůj měšec, báby u ohně vyprávějí pohádky, horákyně nese přes rameno zkřehlého poutníka, umrlec pouští z ruky své bohatství a živý je chtivě popadá, rytíři se loudají do boje hrajíce v kostky, stromy kvetou, zvířátka poskakují, mládenci s pannami zpívají a škarohlídové naříkají, tady se peče, smaží, mlsá, drží půst, přede, seje, žne, loví, tančí, lenoší, běhá, kulhá, válčí, laškuje, prodává a čaruje, káže a brebentí, touží i zoufá, slunce praží, mráz kouše, hvězdy točí lidskými osudy a milosrdný Bůh jim v tom občas brání.

Je zde ovšem Amor, který rovněž provozuje své řemeslo a umění, nad jiné lákavější. „Koho máte raději?“ ptají se kněží svých oveček. „Pána, jenž odpouští kajícím, anebo neoblomného vladaře pošetilých milenců?“ A figurky se sunou dál, klekajíce před jesličkami i před roztočilými ženami, plačící nad Kristovým osudem i nad svou smůlou v lásce, a jejich gesta se prolínají; ještě ne tanečnická smrti, jen život v roztočivém kole, proplétání nej-různějších protihlasů a cest, labyrint srdce, kniha světa, jejíž smysl prý tvůrce ukryl pod nesmyslně vypadající povrch.

Přeložil Antonín Přidal

„Vyučím tě cestě,“ slibuje autor s prorokem Davidem, když nabízí publiku svůj breviář, svou Pravou lásku. Ale nebude to tak jednoduché.

*Já kniha mám s instrumenty jedno Živobyť,
v jaké škále naladíš mě, tak ti budu zníti,
co chceš slyšet, to si ze mne musíš vylouditi. . .*

Roku 1330, když byla v Kastilii dopsána její první, kratší verze (dochovaná v tzv. toledské kopii), uplynulo sedmáct let od dokončení Božské komedie a od smrti Dantovy. Sedmnáctiletý Boccaccio ještě marný čas nedbalým obchodováním, ale Petrarca už tři roky zná Lauru de Noves. Veršující klerik Guillaume de Machaut slouží sedmé léto u Jana Lucemburského, budoucímu Karlu IV. je čtrnáct, Wyclefovi sotva deset. Za dalších deset roků se narodí Chaucer a za sto let Villon.

Kastilii vládne se střídavým úspěchem Alfons XI., jehož bývalý regent Don Juan Manuel, nyní guvernér v Murcii, dokončil právě svou politicko-náboženskou *Knihu o stavech* (Libro de los Estados), přesvědčen, že tak znamenitých a krásných slov jako on dosud nepoužil žádný jeho krajan. Jako vždycky, když dopíše didaktické dílo, uloží opravenou knihu do kláštera, který dal postavit dominikánům v Peñafielu, a vděční mniši budou opatrovat originál jako oko v hlavě, aby s ním mohla být srovnána každá kopie, „najdou-li v ní čtenáři nějaké nevhodné slovo“.

Také básník Pravé lásky je pyšný, že jeho vyprávění může být příkladem, jak psát v řeči vázané, ale předává své dílo toulavým zpěvákům a jejich zábavychtivým posluchačům, aby bez ustání kolovalo z ruky do ruky jako míček, jako předmět další hry. Představu o autorském monopolu, který si v zájmu své pověsti vyhrazoval urozený a mocný guvernér, obrací tento plebejec v pravý opak:

*Kdokoli se vyzná v básních, může si, když bude chtít,
k této knize přidat svoje, anebo ji vyspravit.*

Klade jedinou podmínku: básnickou zkušenost. Žádá jedinou odměnu: vzpomínku při modlení. Představuje se jediným údajem: Juan Ruiz, arcikněz v Hitě. Ručí za sebe jedinou autoritou: uměním, jaké ovládá „jeden básník z tisíce“. Nic jiného nepadá na váhu.

Nic jiného o něm nevíme.

Přídomek jeho jména přestal označovat nezaměnitelnou osobu a stal se značkou nezaměnitelného díla. „A teď něco z knihy Arciknězovy!“ zvolá v 15. století potulný přednášeč, když pozornost jeho obecenstva ochabuje.

„Toto je kniha Arcikněze z Hity, kterou složil, když byl uvězněn na příkaz Dona Gila, arcibiskupa toledského,“ poznamená kolem r. 1417 opisovač druhé a nejuplněnější verze Pravé lásky (z r. 1343) na poslední straně své kopie. Co věděl tento salamanský student o příběhu více než tři čtvrti století starém? Znal fakta, nebo jen legendu o populárním básníkovi? A co když ji sám stvořil jen proto, že některým veršům neporozuměl? Právě v jeho kopii se poprvé objevuje úvodní modlitba za vysvobození ze žaláře; ale jde v ní o skutečnou kobku, nebo je zde žalářnicí neúprosná Láska, nesplněná touha, či prostě mizérie pozemského života, na jejíž pouta slyšíme nářky z tolika středověkých modliteb a básní? K salamanské kopii byl také připojen dodatek s verši o arcibiskupově přísnosti ve věcech celibátu, ale o případném autorově konfliktu s církevní mocí není v celé knize jediná zmínka a o jeho potrestání se žádný zápis nedochoval; kopistovo tvrzení nemáme čím doložit ani čím vyvrátit. Ví se jen, že Don Gil Albornoz byl arcibiskupem teprve od roku 1337 a že tedy poznámka nemohla platit o první verzi knihy, datované rokem 1330.

Jenže právě tak jsme nezdělili sebeskrovnější údaj o čemkoli jiném, co se našemu básníkovi mohlo přihodit, ani o jeho úřadě a smrti. Jeho mimoliterární osudy zůstá-

vají dokonalou záhadou, a kdo by chtěl pokračovat v otázkách, musí zapochybovat i o tom, že řečený Ruiz, byl teologicky vzdělaný, měl vůbec arcikněžskou hodnost, že se jmenoval tak, jak říká, a že neuvádí pouze krycí jméno anebo svou přezdívku ze společnosti žáků darebáků, pro kterou, jak sám přiznává, napsal bezpočet písniček.

Jediným dokladem o tom, že žil, je tato kniha. Kniha o muži, který chválí lásku k Bohu i lásku k ženám, jimž se stále znovu dvoří — jak mu velí hvězdy a lidská přirozenost. Protože je to vyprávění v první osobě, pochopili je někteří z novověkých vykladačů jako autobiografii. Z ní pak vyčetli, že Juan Ruiz byl dlouhonosý, svalnatý a ramenatý švihák mocné šíje, neboť tak je rostlý věčně zamilovaný hrdina Právě lásky, aspoň podle chvalozpěvu, kterým jej kuplířka doporučuje váhavé jeptišce. Dále usoudili, že se narodil přesně tam, kde o dvě a půl století později Cervantes, neboť kuplířka říká jedné Maurice, že její klient pochází z Alcalá. Z pikantních kousků v knize popsaných zrekonstruovali jak autorovy osobní mravy, tak církevněpolitické motivy jeho žalářování. Francouz Puymaigre v něm dokonce objevil osobnost rabelaisovskou, flamendra, tajného volnomyšlenkáře a nepřítele církve. A naopak: „Jaká škoda, že duše tak jemná se zrodila ve století tak hrubém!“ povzdechl si klasicizující romantik Martínez de la Rosa, protože si Arcikněze představoval nejraději jako galantního umělce.

Pozornějším čtenářům a badatelům však nemohlo ujít, že Ruiz předkládá milostná dobrodružství „pro příklad“, a že tedy vyprávění jejich protagonisty není a nechce být autentickou výpovědí, nýbrž jen vzorkovníkem různých situací, v nichž se mohl octnout kterýkoli zamilovaný smrtelník. Toto správné pozorování dovedlo několik interpretů k novému schématu. Do jejich studií vstoupil místo prostopášného klerika nevinný kazatel, skrytý ve stylizované personě, jíž se na středověkých jevištích říkalo Člověk, Kdokolvěk, Jedermann; autorovi zbylo jen „sati-rickodidaktické já“, jeho osobnost se zkollektivizovala,

splynula s rolí Kajčnicka, jenž na sebe dobrovolně bere nečestí svých současníků, aby co neúčinněji předvedl, jak jsou pošetilé, směšné a škodlivé. Jeho kniha byla vložena výhradně jako moralita, kde každý úsměv je výsměchem, každá historka varováním a každý vtíp oporou smrtelně vážného záměru (Amador de los Ríos, Cejador y Frauca). Básnická individualita, vynalézavá obrazivost, smysl pro mnohotvárnou a rozpornou životní empirii, to vše se bralo v úvahu jen jako pomůcka k vylepšení didaktické metody, k názornějšímu důkazu o projevech boží vůle a milosti v neomezeně rozrůzněném světě přírody (María Rosa Lidová, Leo Spitzer). Převládalo zkoumání pramenů, které mohl mít středověký moralista k dispozici.

Háček je v tom, že vypravěč Právě lásky se při své produkci nespokojuje s jednou rolí, vzpíraje se tak každému zjednodušujícímu zařazení. „Rozmařilý volnomyšlenkář“ překvapuje exkursy do ortodoxní věrouky a „nábožný didaktik“ soustavně odbíhá do Amorovy školy pozemských radostí, které popisuje mnohem obratněji a na první pohled nezávisle na svých sentencích o lásce k Bohu (Félix Lecoy). Zdůvodňovat tento paradox cynismem, s nímž si formálně moralizující autor zjednává alibi pro popis nemravností (Otto Tacke), znamená obrátit naruby jednostranný výklad mravoučný, vrátit celý problém ke starým a marným úvahám o tom, jaký byl Arcikněz člověk, a nevysvětlit, jak takové střídání či prolínání religiózního a profánního souvisí se skladbou a povahou Arciknězovy výpovědi umělecké. Už Menéndez y Pelayo, v jehož výkladu se na místě morality o Člověku objevila „lidská komedie 14. věku... ,pestrá a pitoreskní podívaná na středověk ve chvíli, kdy se začal rozkládat a drobit“, rozeznal v Právě lásce jednotící princip humoru a všudypřítomné ironie, který převádí dílo z oblasti realismu nebo moralizování „do kategorie světa komickofantastického“. V šedesátých letech našeho století pak američtí hispanisté J. Guzmán, O. Green a zvláště A. A. Zahareas doplnili

historické studium Ruizova díla strukturálním rozbořením a doložili, že ani dvojlomnost autorovy role (vypravěč-komentátor) nemá v *Knize pravé lásky* tutéž funkci jako ve spisech moralistických. Slouží k vytvoření celé soustavy protikladů a dvojznačností, které oslabují didaktismus ve prospěch estetických možností humoru a ironie; výsměch ustupuje úsměvu, moralita zábavě.

K těmto problémům se ještě vrátíme. Arcikněz nám sice radí, abychom se jeho žertům jen smáli a vážně se jimi nezabývali, výslovně však povoluje výjimku čtenáři, který chce zkoumat jejich „lad a sklad“, jejich básnické zpracování (*manera de trobar e dezir*). Nepokrytě a po právu si zakládá na své zběhlosti v rozmanitých literárních technikách a látkách. Vydává-li se někdy za človíčka hrubě neučeného a necvičeného, je to jen gesto, kterým pojišťuje svoje bohoslovecké odbočky proti pedantům. Celá kniha dosvědčuje, že jeho erudice převyšovala běžnou úroveň tehdejšího klerického školení. Vyznal se v latině, rétorice, poetice, v základních i některých speciálních teologických textech stejně jako v církevním a civilním právu. V hodinách gramatiky a rétoriky poznal Catonova *Disticha moralia* a latinskou komedii o zamilovaném Pamphilovi, kterou podrobně prostudoval a v jednom oddílu své knihy parafrázoval. Četl novolatinské básně adorační i satirické, ale dostal se také k Ovidiovi, přinejmenším ke zlomku jeho *Umění milovati* (*Ars amandi*), a byl prvním španělským básníkem, který se k tomuto starověkému učiteli milenců přihlásil jako ke svému vzoru, třebaže si jeho rady pohotově přizpůsoboval. Ze stručných odkazů na Aristotela, Platóna a Ptolemaia nelze usoudit, nakolik řeckou filozofii a vědu skutečně znal, nicméně jeho Aristoteles už nepatří mezi scholastické vychovatele a nevymýšlí v uzavřeném komůrce sylogismus jako před necelým stoletím ve španělské Alexandreidě; je to moudrý pozorovatel, imponující svými bystrými postřehy o přírodě.

Obzor Juana Ruize tedy nekončí u bible nebo u příruček pro kazatele, ale není vymezen ani literaturou psanou

latinsky. Ve své mateřštině četl nebo slyšel příběhy orientální, rámcově spojené bajky a povídky ze sbírek přeložených teprve před několika desetiletími z popudu učeného krále a básníka Alfonse X., a z některých pasáží jeho knihy je patrné, že přišel do styku s naučnými spisy, které dal onen panovník, mecenáš vědců a náruživý astronom, zkompileovat či přeložit z arabských pramenů, zakládaje tak ve své vlasti tradici vědecké prózy v jazyce národním. Jiné motivy v *Knize pravé lásky* potvrzují, že Arcikněz byl obeznán také s exempli, bajkami, fablely, alegoriemi, trobadorskými písněmi a milostnými i rytířskými příběhy přinášenými do Španělska z druhé strany Pyrenejí; znal podle všeho písňovou tvorbu španělských Maurů a možná i něco z hebrejskoarabského žánru fiktivních autobiografií (*maqamat*), střídajících prózu s verši.

Pokud jde o verše jeho předchůdců píšících v kastilštině, lze prokázat jen to, že četl *Knihu o Alexandrovi* (*Libro de Alexandre*). Tím pochopitelně nevylučujeme možnost, ba přímo nutnost jiných kontaktů s domácí básnickou tradicí, zejména s ústně šířenou lyrikou lidovou a umělou; nezbývá než předpokládat, že byl pozorným posluchačem. Mezi písemnými památkami starokastilské poezie se však s výjimkou fragmentární satirické básně o sporu dvou zamilovaných sester, Eleny a Marie, nedochovalo nic, co by naznačovalo cestu k dílu tak zvláštnímu, jako je *Knihy pravé lásky*, která kombinuje tolik žánrů a v níž cítíme *dovršení* jisté „básnické školy“ nebo aspoň její ironické přehodnocení. Se staršími autory didaktických básní, a tedy s takzvanou školou vzdělaneckou (*mester de clerecia*), spojuje Ruize vlastně jen čtyřveršová strofa, *cuaderna via*, a povšechný program jejího „krásného“, kultivovaného naplňování. S vyčtenými látkami nakládá Arcikněz docela jinak než o století starší mnich Berceo, pokorný kronikář svatých životů, nebo než důvěřiví skladatelé Alexandreidy a *Knihy o Apoloniovi* (*Libro de Apolonio*); se svými parodiemi, ironickými komentáři a slovními hříčkami by se mezi těmito vypravěči vyjímal jako šašek v bibliotéce.

A nic není Arciknězi vzdálenějšího než náměty a tón hrdinské epiky, než *cantares de gesta*, monumenty národní historie a jednoty, válečnické cti a energie. Jeho poloostrov je dějištěm řeže naprosto nevlastenecké, bitvy mezi požitkářským chlapíkem Masopustem a odříkavou paní Postnidobou, a ze všech dosavadních protiarabských tažení, z ducha celé reconquisty nezbyvá v jeho knize víc než zmínka o lenivých rytířích, kterým se nechce do boje, a dvě reminiscence uvízlé v úslovích (výprask horší než u Alarcosu, dobytka je víc než Maurů v Granadě). Žil ostatně v době, kdy také z někdejšího poloostrovního panství Arabů zbýval jen zlomek, království granadské, a kdy kastilskému státu hrozilo vážněji a soustavněji nebezpečí jiné: vlekly nástupnické spory v královské rodině, anarchismus šlechty, vnitropolitický chaos, jenž měl v druhé polovině století vyvrcholit občanskou válkou. Žánr hrdinských zpěvů sice neztrácel popularitu, ale udržoval se při životě už jen opakováním starých témat a obměňováním příběhů tak odlehlých, že se jich brzy mohla zmocnit ničím neomezená fantazie. Cid starošpanělské epopoje se v Arciknězově století proměnil v románového Rodriga, jehož vymyšlené mladické kousky (*Crónica de las Mocedades del Cid*) budou až do 19. věku nahrazovat původní válečnickovy osudy mnoha čtenářům a spisovatelům, včetně Pierra Corneille.

Slavná minulost reconquisty Arcikněze nezajímá. V jeho knize mají místo jen její důsledky, jen to, čím poznamenala život mírový, když s nově dobytými kraji připojila ke Kastilii také jejich arabské a poarabštěné obyvatelstvo a smísila je se španělskými osídlenci. Místo projevů nesmiřitelného zápalu proti vetřelcům ze zámoří nalézáme v tomto vyprávění doklady o koexistenci obou světů, arabského a hispánského, mohamedánského a křesťanského, a o jejich prolínání v pospolitosti každodenního života. V zemi, kde hebrejští tlumočníci zprostředkovávají evropským studentům poznání arabské a řecké filozofie a kde muslimští zedníci pracují na stavbách katolických

kostelů, obrací se Arciknězův Don Masopust se svým jarním svoláním ke všem obyvatelům bez rozdílu, k mohamedánům a židům právě tak jako ke křesťanům. Mezi nešťastné lásky pilného žáka Amorova patří také maurská krasavice, a zdá se, že odlišnosti ve věcech víry básníka nijak neznepokojují; má starost hlavně o to, aby arabský zpěv nedoprovázely evropské nástroje, které se k takové produkci nehodí. Vlastními skladbami pak zásobuje každého, kdo o ně stojí.

*Napsal jsem jich dlouhou řadu, písničky i rejdiváčky,
pro židovky, pro Maurky i pro ty staré paní stračky . . .
Mám písničky pro slepce i pro veselé randabasy,
pro ty žáky darebáky, co po nocích žízeň haší,
a pro všechny ostatní z té toulavé a vlezlé chasy . . .*

Hle, přátelé básníkoví, zčásti posluchači jeho veršů, ale především jejich šířitelé a svým způsobem objednavatelé, mezinárodní společnost vagantů, zpěvaček, tanečnic, muzikantů a přednášečů, která Arciknězi imponuje natolik, že v závěru své knihy přiznává: „ . . . sloužil jsem vám vyprávěním po způsobu žakéřském“, *en juglaría*, tedy po způsobu těch, jejichž kočovná profese odvozuje své pojmenování (juglares, ioculatores, jongleurs, žakéři) od latinského *iocus*, žert, zábava, hra. Provozovali ji ovšem také kejklíři, loutkáři, cvičitelé zvířat, akrobaté, vrhači nožů a další komedianti, zkrátka všichni, kdož dovedli svými kousky středověké publikum pobavit a sebe obživit.

Ale ani žakéři recitující, zpívající a nejednou sami veršující, tito jediní kolportéři středověké literatury, náhražka knihtisku, novin, národního i mezinárodního knižního trhu, nebyli skupinou tak jednolitou, aby kdokoli z nich mohl být Ruizovým zákazníkem a učitelem ve všem a beze zbytku. Měli různou úroveň a různý repertoár, někdy specializovaný na hrdinskou epiku nebo na skladby náboženské, jindy zahrnující vše dostupné a žádané, včetně bajek, satir, veršovaných rytířských románů, trobadorské

lyriky, moralit a legend, neboť za pramen potěšení (*solaz*), které měli rozdávat, platilo vedle směšných historek třeba i šťastné rozuzlení příběhů vážných nebo vyprávění, jež ustarané duši připomínalo ctnosti světců, válečníků či milenců. Žakéři měli svou aristokracii, hosty královských dvorů a šlechtických hradů, svůj „střední stav“, obcházející domy a slavnosti neurozených, náměstí, chrámy, trhy, poutní místa i vojenské tábory, ale měli také svou spodinu a sběh, ztroskotance a nezvedence (*cazursos*), kteří lákali posluchače všelijak slátanými dvojsmysly nebo rovnou oplzlostmi. Neméně špatnou pověst si vysloužily žakérky; toledský koncil přikázal r. 1324 všem kněžím, zvláště prelátům, aby upustili od ohavného nemravu a přestali zvat ke stolu tyto profesionálky (*soldaderas*), které „neslušnými řečmi kazí dobrý mrav a ke všemu předvádějí spektakl“.

Hranice mezi žakéřskými vrstvami a jejich repertoáry byly otevřené, neboť také toto zaměstnání umožňovalo kariéru i pád („Žakéře a nevěstky čeká k stáru neštěstí,“ praví staré španělské přísloví), a proto vyžadovalo přizpůsobivost rozličným prostředím, nárokům a módám. Hledáme-li v žakéřském světě nějakou obdobu „způsobu“ Arciknězova, nebude v jediném typu, v jediném žánru, ale spíše v jejich střídání a vzájemném prostupování, v pestré směsici různých vystoupení a repertoárů, v níž se schází epopěj s milostným románem, pastorela s mariánskou písní, chvála dobrodincovy kuchyně nebo krásných hostitelek s církevními dějinami, modlitba s tancem, posměšná písnička s moralitou, karikatura s idealizací, dvorské s pouličním, vážná póza s pitvornou grimasou. V takovém rušném kole se převzaté skladby upravují, nastavují, drobí a doplňují mimikou, toto je neuspořádaný život literatury, a nikoli utříděná knihovna, v níž mohla zasahovat a vybírat ruka klerika-vzdělance. Don Juan Manuel si stěžuje, že zásluhou juglarů se v kostelech při vigiliích zpívá, hraje a mluví tak, že je to v rozporu s účelem těchto pobožností, a jeho stížnost názorně vystihuje

jeden z hlavních problémů žakéřské kolportáže, totiž křížení různých záměrů, stylů, obsahů a žánrů, k němuž na literárním tržišti docházelo. Uvidíme brzy, v čem se této praxi podobají skladby Arciknězovy knihy, byť na úrovni kultivované, kde se i nezvedená písnička (*troba cazurra*) dostává z pouliční špíny do sféry „ladu a skladu“, aby byla pravým potěšením, kamínkem, jaký dovede obrousit a zasadit jen „jeden básník z tisíce“.

Ale připomeňme ještě další autorovy kumpány, suverény nočních obřadů na počest nenasytného Mistra Goliarda, přelétavé studenty rouhající se každé autoritě, papežskou nevyjímaje. Arcikněž s nimi nezachází tak daleko, aby uváděl v pochybnost církevní moc nebo aby nesmělým milencům dodával odvahy vínem, když ví, že opilost lásce škodí; s jeho „žakéřským způsobem“ však ladí jiná stránka jejich odbojnosti, a to literátská, neboť vagantům nejsou svatá pravidla žádného žánru, takže (podobni juglarům převádějícím chrámové vystoupení do poloh pohoršlivě světských) dovedou udělat z modlitby milostné vyznání a z vážné skladby frašku. Vypravěč Právě lásky je bude několikrát citovat v obžalobě frejírů, kteří se po nocích modlí ke svým přítelkyním:

Hvězdo jitřní, velebíš ji, gracias, ó gracias!

Potom začneš *Smilování* a to velmi sblíží vás.

Protože napodobí kazatele, kteří svůj výklad zpestřují názornými příklady, uvede frejírskou modlitbu v plném rozsahu, s popisem všech průvodních akcí. Tak se stane, že zásluhou své plastičnosti splyne moralita s rouhavým žertem, od něhož se měla distancovat. Dovedeme si představit, jakými komediálními prostředky mohli herecky nadaní žakéři takovou názornost stupňovat.

Tito horliví obveselovatelé publika našli v Ruizovi snad nejlepšího spolupracovníka, jakého si mohli přát. Už svou představou o tom, proč a jak člověka bavit, se totiž podstatně lišil od didaktických spisovatelů, kteří

viděli jediné ospravedlnění zábavnosti v jejím vyšším, vážném účelu. Tradiční teorii o podřízenosti zábavného užitečnému rozvíjel ještě Juan Manuel, když v předmluvě ke sbírce mravoučných dialogů šlechtice a jeho rádce, *Knize příkladů hraběte Lucanora a Patronia* (Libro de los exemplos del Conde Lucanor et de Patronio), přirovnával „příjemnost“ svých exemplů k medu a cukru namíchávanému do léčiv, aby „játra ze záliby, již mají pro tuto sladkost, ráda s ní přijala a vstřebala prospěšný lék“. Arcikněz je však labužník. Bez ohledu na to, že sladkost oddělená od medikamentu klesala v očích moralistů mezi plané pamlsky, oznamuje hned na začátku:

*Starosti, jež kormoutí nám srdce nebo hlavy,
prokládat se mají tím, co těší nás a baví,
neboť velkým zármutkem se zkaží víc než správi.
A protože s vážnou myslí nemůže se člověk smát,
nějakou tu legraci sem budu muset přimíchat;
nemysli si, že ji musíš ve všem všudy vážně brát;
to jen tehdy, chceš-li poznat, jaký je v ní lad a sklad.*

Někdejší přísada se tak sama stává lékem, a to s účinky zcela nekonvenčními, ba přímo protikonvenčními; tentokrát má napravovat škody způsobené vážnou myslí zahloubaného čtenáře. Zábavnost se vymaňuje ze služby naučnému záměru a dostává v knize samostatnou roli, kterou nevede nic jiného než důvtipná umělecká režie. Emancipovaný postoj k věcem příjemným a libým je poprvé v dějinách španělské literatury vyhlášen jako součást autorského programu.

V expozici Pravé lásky se objevují hned tři motivy libosti. Jsou různě rozvrženy a všechny směřují k potěšení, které je samo sobě účelem. V prvním případě souvisí s estetikou vázané řeči.

*Aby moje vyprávění znělo vám všem liběji,
do veršů je poskládám a do rýmů je oději:*

*hřích se tím nedopustím, neboť verše umějí
mluvit velmi líbezně a příběh vyjde mileji.*

Další zdroj libosti už známe (a strofám, kde se o něm mluví, příznačně předcházejí verše o radostných zážitcích jindy tak bolestiplné Matky boží): je to smích a zábava, protíváha deprimující vážnosti života i umění. Třetí motiv Arcikněz uvádí, když naléhavě upozorňuje na přirozenou, nepotlačitelnou touhu všech živých tvorů po „libém obcování s libou družkou“. Ani toto potěšení nehodlá omezit nějakým vyšším posláním; ačkoli se odvolává na Aristotela, souvislost mezi pohlavním pudem a rozplozováním prostě nebere v úvahu. Právě tak neví a patrně ani netouží nic vědět o transcendenci milostného vztahu a jeho mystice, kterou se už přes půl století zabývali italští stilnovisté. Smyslová láska mu nikdy není „jevem“, stínem vyšší lásky duchovní, počátkem cesty za poznáním Boha, naopak, zůstává nadobro pozemská a z hlediska poučeného křesťanského rozumu vlastně bláznivá, protože nenapravitelná a ve své naprosté světskosti hříšná, nicméně sladce nevyhnutelná a nevyhnutelně sladká.

libosti Tedy libost umění, libost humoru a libost lásky. Tyto tři konstanty vloží básník do základů díla, pro něž zvolil didaktický rámec, výklad doplňovaný exemplů a jejich zobecňujícím komentářem. Téma výkladu? Zpočátku je zamlžuje narážkami na jakýsi hlubší smysl Pravé lásky, zatím prý dovedně ztajený ve slovech jako jádro ve slupce. Tato návěští, u středověkých didaktiků běžná, však brzy ztrácejí opodstatnění, neboť v pointě tradičně stylizovaného úvodu autor zcela proti tradici připustí, že smysl díla si každý může doplnit podle své potřeby. O několik veršů dříve dokonce naznačil, jakou potřebu má na mysli: „Dobře chápej knihu mou a nemine tě krásná žena.“

A vskutku, žena je přítomna v knize od prvních stránek — jako roztomilé stvoření neustále rozněčující touhu vypravěčovu; kolem její přízně, lákavé, vyhledávané, odpírané, nesnadno získatelné a z různých důvodů ztracené, se točí

všechny jeho příhody (včetně groteskních dobrodružství s hrubými horákyněmi, kde náklonnost druhého pohlaví, jindy tak vzdálená a žádoucí, nabývá — jako v těžkém snu — rysů obludných a nesnesitelných). Arciknězovy krásné paní nejsou výrazně rozlišeny. S malými obměnami se v nich opakuje univerzální typ sličnosti a dobroty, jak jej známe z jiných literárních portrétů středověkých, ale tím nápadněji vyniká v jejich přitažlivosti neměnný princip, kvůli němuž Ruizův hrdina může a musí ve své milostné anabázi znovu a znovu pokračovat; tyto ženy jsou ztělesněním „všech dobrých věcí světa“, věčným pramenem radosti. Tak se láska stává souběžnicí utěšené básnické hry, která uměním slova a vtipu léčí příliš vážnou mysl. Také ona vyvažuje pozemské starosti a rozptyluje samotářský smutek.

*Buď si svatý nebo svatá, koho na tom světě znám,
každý touží někoho mít, jenom aby nebyl sám...
Jeden každý muž se proto velmi pilně otáčí,
a když ztratí jednu lásku, hned si najde jináči.*

Moralistické námitky a výčitky jsou ovšem zaznamenány; buď se ozývají z úst bohabojných paní, nebo se k nim uchyluje odmítnutý milovník, nicméně potřeba libé útěchy je neodbytná. Sotva dá komentář za pravdu Šalomounovu výroku, že v tomto světě je všechno marnost kromě lásky k Bohu, sotva do knihy pronikne známá teze náboženských moralit, narazí na zábavný žánr milostného příběhu, jehož vypravěč a protagonista si zavrženíhodnou marnost světské lásky vyloží s pomocí ironie právě v opačném smyslu než náboženském. Zavrženíhodná je pro něj láska, která je marná — protože neúspěšná.

*Řekl jsem si: „Kam tě nezvou, nebudeš se přece cpát.
Kde člověka nemilují, tam je marnost milovat.“
Když nestála ona o mě, neměl jsem už o co stát...
Našel jsem si jinou lásku, škoda že ne svěťici:
já se potil na kříži, a jiný v její svěťnici.*

Světská láska nejenže není ve vyprávění odsouzena a potlačena, ale prosazuje se s takovou silou, že i překážku či výstrahu přetváří k vlastnímu obrazu. Hlavním motivem všech epizod zůstane i nadále snaha o překonání milostného neúspěchu, takže mnohé další pojmy z náboženskodidaktické oblasti se octnou v souvislostech veskrze světských a budou ironicky „přeloženy“ do jazyka horlivých milovníků. Je pravda, že goliardsky provokativní spojení liturgického textu a milostného vyznání nenajdeme u Ruize jinde než v mravokárně zarámované pasáži, kde vypravěč cituje pokrytecké frejře; ale právě touto obsáhlou citací, kterou jsme už jednou připomněli, předvede autor důrazně a ve velkém potenciální dvojznačnost náboženské terminologie a symboliky, využívanou v jednotlivostech i jinde. Posvátný kříž symbolizuje utrpení podvedeného nápadníka, zatímco *Vzkříšení* se mění ve svátek všech zamilovaných; za neposkvřeným *beránkem* na velikonoční korouhvi pádí dychtivé ovce a z mariánského obrazu na jiném praporci zbude jen podoba krásné paní, kterou Amor přináší do rozkvetlého údolí; kuplířka prý se vypravuje na *svatou cestu*, když běží klást osidla pannám; peníze, za něž prodávají odpustkáři *spásu* a *svaté obcování*, doporučuje Amor jako klíč k radostem lásky; *rozum* a *dobrá paměť* poučeného křesťana se obracejí v rozumnost milovníka, který dbá instrukcí Amorových; světská láska je *bláznivá* jednak ve srovnání s moudrou láskou k Bohu, jednak tehdy, když pošetile usiluje o nedostupnou ženu, místo aby si chytře vybrala partii s většími šancemi; a do třetice — paní, jež dovede být bláznivá v posteli, má pro člověka nesmírnou cenu; ty nejrozkošnější ženy, praví básník, jsou *požehnaním, blaženstvím, nebem na zemi*.

Když se nám slova a pojmy s tak bohatou minulostí znovu připomenou v epilogu, kde se tvrdí, že tato kniha povzbudí čtenáře ke skutkům pokory a milosti, jsme už dost poučení o jejich dvojznačnosti, abychom pochopili, jak různou *spásu* a *blaženost* si může člověk takto pojmenovávaným počínáním vysloužit. Nejinak je to s klamy

a podvody, které prý kniha užitečně odhaluje; obětí totiž může být nejen svedená žena, ale také nápadník, když ho napálí námluvčí nebo když najde něco jiného, než hledal (například platonickou lásku příliš opatrné mnišky). Smysl Pravé lásky, jehož stopy jsme měli podle autorova úvodního pokynu hledat v každé epizodě, se ukázal být dvojsmyslem.

Na tomto zjištění nemůže nic změnit ani druhá redakce knihy, o třináct let mladší, rozšířená o další milovnické příběhy a uvedená prozaickým prologem, podle něhož má tento spis vštěpovat čtenářům moudrou lásku ke spáse a výstražnými příklady je odvracet od bláznivé lásky ke hříchu. Naopak, tato rafinovaná předmluva dodatečně potvrzuje, že dvojnásobnost proniká v knize jak do vyprávění, tak do hodnotícího komentáře:

„...kdyby někteří (což jim neradím) chtěli užívat lásky bláznivé, naleznou zde některé způsoby, jak to dělat. A tak může má kniha říci všem mužům a ženám, moudrým i nemoudrým, těm, kdož porozumí, co je dobré, a milující Boha zvolí cestu spasení a dobrých skutků, i těm, kdož chtějí setrvat na cestě bláznivé lásky: Já tobě rozum dám...“

Jestliže formule převzatá z bible (*Já tobě rozum dám*) zobecňuje týmiž slovy oba možné a vzájemně si odporující výklady, je tím v prologu předznamenána nebo napodobena dvojnásobnost náboženskodidaktických zobecnění v dalším textu. Ale to není všechno. Právě v druhé verzi knihy se mezi novými veršovanými vsuvkami objevuje pasáž o kuplířčiných přezdívkách. Vypravěčova pomocnice v ní odmítá jakékoli hanlivé pojmenování svého nadháněčského řemesla a žádá: „Říkejte mi *Pravá láska*, a já budu poctivá...“ Autor jí vyhovuje:

*Abych mohl říci pravdu a neprohrál u stařeny,
udělal jsem z Pravé lásky jméno knihy i té ženy.
Že jsem si ji dobře hleděl, dala mi dar velmi cenný;
není hříchu bez trestu a není dobra bez odměny.*

Nuže, co je v této knize hříchem a co dobrem? Co trestem a co odměnou? Právě jsme poznali, že také význam klíčového termínu „pravá láska“ (*buen amor*) podléhá proměně kontextu a že do něho může být střídavě dosazováno to, co vede ke spáse, i to, co otvírá cestu k pozemským rozkošem: cudnost i kuplířství, víra i vášeň, Bůh i žena. Je možno si vybrat? Je pravda, že kniha-nástroj se rozezná podle toho, jakou tóninu jí určí přání čtenářovo?

Kdyby měla být přečtena jako dílo důsledně moralizující, musel by se zesvětštěným náboženským pojmům vrátit jejich původní obsah a s ním schopnost kvalifikovat vypravěčova dobrodružství jako exemplární porušení jedině platných mravních norem; vylíčení těchto příhod by muselo být v takové shodě s mravokárným postojem anebo tak objektivní, že k opačnému výkladu by nemohlo zavdat důvod ničím jiným než svou názorností, tím, že byly jisté skutky a jejich okolnosti vůbec popsány. Proto moralistické interpretace zdůrazňují v knize pojmy, náměty a žánry, které se ustálily už v jiných náboženských projevech a didaktických skladbách (například modlitby, kazatelská exempla, satiry na zkaženost mravů) a které by tedy měly do Arciknězova textu vnést osvědčenou stupnici hodnot; proto v líčení „bláznivé“ lásky světské hledají především dokument, teologicky odůvodnitelný doplněk objektivního obrazu světa, v němž i „pošetilé lidské počínání je součástí řádu, jež si přeje Bůh“ (Leo Spitzer). Ano, z knihy tak pestré lze snadno vyčlenit náboženské a mravoučné žánry, připomenout, jaké bylo jejich původní poslání, a v izolaci jim někdejší funkci zachovat. Tak v repertoáru středověkých žakéřů si Ruizovo dílo musíme představit rozdělené na menší úseky nebo přímo rozdrobené podle přednáškových možností a potřeb. Tak v 15. století vystupoval kterýsi žakéř s Arciknězovými verši o škodlivosti vína, jež vytrženy z kontextu mohou mít obecně moralistický význam, a podobně se z jiných uměle izolovaných míst ještě donedávna vyvozovaly údaje o básníkově životě. Jenže cena, kterou je nutno zaplatit

za autonomii vrácenou jednotlivým pojmům a žánrům, je příliš velká. Rozložit knihu na prvočinitele znamená ignorovat „sklad a lad“ celku nebo nanejvýš mu přiznat, že je souhrnem různých námětů a forem, které autor prostě zaregistroval jako rozmanité lidské počiny, jednou moudré, jindy pošetilé; znamená to spokojit se s čítankou tam, kde se nabízí mnohvrstevnatá básnická skladba. Arciknězovo vypravěčské umění totiž nekončí hrou se slovy a symboly; tím, že uvádí do paradoxních vztahů a závislostí všechno převzaté, včetně didaktického rámce, dává novou funkci celým žánrům.

Čím více se rozvíjí základní situace (neúspěšné, přesto však opakované hledání lásky jako zdroje radosti), tím je zjevnější, že už svým půdorysem přesáhla schéma výstražného příkladu. Jakmile si jednou ironicky přizpůsobila náboženskou tezi o marnosti, místo aby ji začala ilustrovat, stává se sama mírou všech dalších akcí, úvah a tvrzení. Její protagonista, člověk vědomý si své nepotlačitelné přirozenosti, je ztělesněním věčné námitky, neodbytného ALE, které se ozývá před každou jednostrannou autoritou; oponuje jí plnou vahou své každodenní zkušenosti, toho, co sám poznal o světě i o sobě, o síle pokušení, touhy a zvyku. Osobní empirie neúnavného a přitom neúspěšného dobyvatele žen se hned v úvodních kapitolách uplatňuje tak výrazně, že posléze zabarvuje také styl a význam pasáží obecnějších. Když v první třetině knihy zazní hněvivá filipika proti smrtelných hříchům spřáhnutým s Amorem, není pochyb o tom, kdo ji pronáší a proč viní lásku ze všech možných zločinů: rozzuřil se milovník, který až dosud vyprávěl, jak marně se pokouší o štěstí u žen, a chladí si teď na Amorovi žáhu. Přehledka hlavních hříchů, běžná pomůcka moralit, se tak objevuje v nezvyklém světle, jako součást neuměřené a směšně nadsazené obžaloby, v níž se výslovně připomíná žalobcova osobní zaujatost:

*Čím jsem si tě zneprátelel? Proč jsi pořád proti mně,
ať se dvořím komu dvořím, třeba prostě ženštině?*

Amorovská
Kazatelská látka je tedy zužitkována v milovníckém příběhu a mravokárný postoj v něm do značné míry ztrácí svou objektivitu. I satirické příklady nejrůznějších zlořádů, připojené k tomuto traktátu, se nakonec obracejí proti vypravěči a zvýrazňují největší kaz jeho žaloby, totiž nepřesné určení viníka.

Ironické využití náboženskodidaktického žánru připravuje půdu pro Amorovu odpověď, která do tohoto mravoučně vypadajícího sporu dosadí na první pohled protikladné, ve skutečnosti však pravé téma: místo marnosti nemoudré světské lásky — marnou snahu lásky nepoučené a neoborně pěstované. Úlohy nejpovolanějšího mravokárce se proto musí ujmout Don Amor, ovidiovský rádce nápadníků, kteří se chtějí zbavit zaslepenosti a prozíravě, takticky postupovat k cíli. Pošetilý je teď to, co lásce škodí, a ironie celého sporu se dovršuje, když z Amorových rad vyplyne, že trapné chyby neúspěšných milenců jsou vlastně obdobou hříchů, které odsoudila katolická věrouka, neboť ani ženskou přízeň nelze získat a udržet leností, lakotou, chvástavostí, vztekem, chtivostí nepřiměřenou vlastním možnostem, přezíravou ješitností a odporným opilstvím. V této souvislosti se pochopitelně dostane zcela nové funkce i moralistickým motivům vypůjčeným ze satir na neodolatelnost peněz a z exemplů o škodlivosti vína. Amor vincit omnia — zábavná nauka o milostném umění vstřebává a přetváří každý použitelný prostředek, ať pochází odkudkoli, třeba z přísného receptáře.

Tato škola lásky poznamená přímo či nepřímo, více či méně nápadně, všechny žánry, vážné i kratochvilné, které se v dalším vyprávění vystřídají. Bajky už nebudou sloužit jen k sebeobraně ctnostných žen, ale také k jejich přemlouvání a svádění, protože s nimi vyrukuje prohnaná kuplířka. Úpěnlivé prosby o posilu vyšle k Panně Marii „nuzující“ milenec. Písně o Kristově utrpení složí poutník, kterého málem umučily nestydaté horákyně. Traktát o přílišné shovívavosti zpovědníků bude předehrou k odpuštění Masopustových hříchů a Masopust, vítěz nad po-

nurou zdrženlivostí, se zaslouží o veselý návrat Amorův. Velikonoční Tedeum oslaví štědrého boha lásky. Planktus, nářek nad řáděním smrti, vynese zásluhy zemřelé kuplířky až do nebe, kde je pro udřenou nadháněčku vyhrazeno místo mezi svatými mučedníky. Rozvleklý popis křesťanských ctností skončí řízným chvalozpěvem na přednosti malých žen. Hledání „spásy“, kterou poskytuje libé obcování, pokračuje navzdory všem výstrahám, pochybám a nezdarům; i milencina smrt je pro vypravěče záminkou, aby mohl přejít k dalšímu dobrodružství.

To ovšem není objektivní záznam pošetilých lidských počinů, ale záměrná stylizace světa jako místa, kde láska byla učiněna životním principem a druhým náboženstvím; také ona má své učení, vyznavače, obřady, ctnosti, hříchy, mučedníky, kláštery atd. a v Arciknězově knize svůj „receptář zbožnosti a breviář taškářství“. Volba mezi láskou světskou a láskou k Bohu se za těchto okolností stala předmětem zábavné hry a nebyla vyřešena jinak než s pomocí ironie a nadsázky, vzájemným připodobněním obou protipólů. Ruizovým příspěvkem k úvahám o ultimativní moralistické otázce je žert, jenž těší a baví tam, kde by přílišná trudnomyslnost nad kategoriemi tak přísně oddělenými mohla „více zkazit než spravit“.

Je to však žert vpravdě básnický, a nikoli rezonérský; namísto odtažitých alegorických kombinací má ve svých základech obrazy složené přímo z prvků nejvšednější reality. Ironické proměně obsahu napomáhá především to, že Arcikněz tradiční pojmy, symboly a témata konkretizuje důsledně okolnostmi, prostředím a vlastnostmi jednajících postav. Jeho zamilovaný hrdina ověřuje všechny poučky, rady a námitky pozorováním nebo praktickými zkouškami, vykládaje si výrok sv. Pavla „Všeho zkuste a dobrého se držte“ jako pokyn k výpravám za poznatky doslova hmatatelnými. Dvorská zahrada, v níž slavil svá vítězství Amor středověkých alegorií, byla v této knize nahrazena širokým, hustě zalidněným údolím vezdejšího světa, kde do intimního příběhu vnikají barvy, tvary,

zvuky, pohyby a proměny života v ulicích i na polích. Nejobyčejnější realie kuchyňské, řemeslnické, kupecké, rolnické, žakéřské, které si dosud žádný španělský autor nedovolil zužitkovat, objevují se zde jako samozřejmá součást „krásného umění“, a to nejen v popisech, ale navíc v pořekadlech, příslovích, rčeních a přirovnáních, takže v Ruizově vyprávění je trvale zastoupen předmětný svět, přitažlivě pestrý a dynamický. (Zdá se, že nejlepším ilustrátorem Knihy pravé lásky by byl Pieter Bruegel.) Z téže látky, prosté a nevýjimečné, skládá pak Arcikněz i své groteskně fantastické výjevy, když asociacemi představ z venkovského života rozpíná do nestvůrnosti pastýřčino tělo nebo když nechává armádu jídel věrně napodobovat lidské úkony (sýr cválající na červeném víně!) a hudební nástroje pochodovat bez hudebníků.

Ani alegorické postavy Amora, Masopusta a Postnídoby nezůstávají abstrakcemi, ale se svými lidskými rysy, vášněmi a osudy jsou vtaženy do každodennosti španělských měst, přístavů, pastvin, řemesel a obchodů. V Ruizově podání je téměř všechno nejdříve příběhem, barvitě vyličeným a často přesně lokalizovaným, a teprve potom příkladem, který může být zobecňován. Nové detaily, motivy, odbočky a dialogy dovádějí převzaté náměty k určitosti, po jaké nebylo v předlohách ani stopy. Masopustovo tažení se řídí poloostrovním přírodopisem, jednoduchá ezopská bajka o nestranném rozsudku se rozvíjí ve spleť případ kastilského soudnictví se vši náležitou terminologií a korupcí, z matného stínu, jakým bývala kuplířka ve starších skladbách, vyrůstá v Pravé lásce osobnost takového temperamentu a fortele, že Arciknězova tlachavá Klášterejda (*Trotaconventos*) podstatně ovlivní výzbroj a slovník věhlasné Rojasovy Celestiny i mnohých dalších kuplířek zdobících dějiny španělské literatury.

Zvláštní doklad o neobyčejné schopnosti konkretizovat obecné a oživovat strnulé poskytuje sám básníkův jazyk, v němž je rétorický rejstřík hustě proložen prostředky lidové mluvy. Mezi školskými abstrakty zaujímají pevné

místo přímá pojmenování hovorová, někdy i nářeční; šed' kazatelských sentencí ustupuje idiomatické pestrosti mudrosloví; škrobenost učeného slohu se rozpouští v přívalu citově zabarvených vsuvek; poprvé v psané španělštině přicházejí ke cti zdobněliny, augmentativa, citoslovce, posměšná epiteta, hyperbolická rčení a vůbec prostořekosti odposlouchané na ulici, jejíž jazykovou potenci dosvědčuje tak spolehlivě Klášterejda, žena mnoha profesí. Jako by řečnické umění této dohazovačky bylo nakažlivé: tím, jak útočí na city, smysly a obraznost svých klientů, využívajíc vynalézavě, humorně i lstivě všech možností jazyka, udává vlastně tón celému Arciknězovu vyprávění.

I staré klerické čtyřverší, těžkopádný nástroj didaktiků, stává se v proudu Ruizovy výřecnosti pružnějším útvarem, schopným sloužit řeči vervní a odstíněné, přizpůsobit svůj rozměr její dynamice a zásluhou nesmírně bohatého básníkovy slovníku zaznít i neobvyklými rýmy přirozeně a svěže. V *Knize pravé lásky* dospívá *cuaderno vía* k vrcholu svého vývoje, k rytmické rozmanitosti, jakou ji mohl vybavit právě jen styl Arciknězův. A je to také její poslední vzepětí, nepřekonatelné a zřejmě neopakovatelné. Ještě jednou se tato strofa objeví v rozsáhlé skladbě, když koncem 14. století kajícíň prostopášíň, kancléř López de Ayala, který podle všeho Arciknězovy verše znal, sepíše přísné *Rýmování o dvorských mravech* (*Rimado de Palacio*), ale z ruizovských předností jí zbude jen rutinovaná plynulost; v pochmurných moralistických službách se vrátí ke své někdejší monotonii a pro další básnické generace bude mrtva; v 15. století si její tradiční didaktický obsah přivlastní próza, o dobrodružné a milostné historie se podělí romány a skladby dramatické. Ani v nové situaci však neztratí přitažlivost to, čím Arcikněz úmornou jednotvárnost zděděných epických čtyřverší oživil: průbojně výrazný a rozrůzněň jazyk. Dvorští lyrikové převezmou z jeho knihy kromě některých písňových forem řadu obrátů a rčení souvisejících s uměním lásky, satirik Martínez de Toledo naváže ve své próze o ženských neřestech na

lidovou dikci Klášterejdy a hubatých kravařek, autor Celestiny udělá z bohatství kuplířčiných průpovědek zákon.

Juana Ruize zkrátka láká a inspiruje svět, jaký je; neuspořádaný, podivný, nevypočitatelný, ale živý a přirozený. K němu se vyprávění stále vrací, jím jsou poměřovány všechny teorie a návody včetně Amorovy milostné nauky, jemu dává básník přednost před jakoukoli ideální konstrukcí, od jeho barev a proudu se nemůže odtrhnout. *Kníha Pravé lásky* by mohla být docela úhledným a sevřeným triptychem (1. láska nezkušená, 2. láska poučovaná, 3. láska odměněná nebo vytristaná), kdyby pamphilovská epizoda nepokračovala v nových variacích a prostředích nebo kdyby autor odolal pokušení „zkusit všechno“, o čem se dá s gustem vyprávět a čím lze daný příběh doplnit, opravit, osvěžit. Naštěstí se tak nestalo. Místo komorního cvičení na milostné téma vzniklo z přetlaku vypravěčské vášně dílo, v němž se láska ocitá na rušném jevišti světa, kde nikdo není bez viny a nikdo nechce být sám. Její dráha se proplétá s cestami sobectví, hrubosti, pokrytectví, kajícínosti, soucitu, upřímnosti, všeho, co k tomuto světu patří a dělá jej takovým, jaký je. V tomto hemžení je plno rozporů, ale také plno energie, a Ruizovo vyprávění těží z obojího; právě tak jeho humor. Dvojnásčnost pojmů a symbolů, kontrasty a proměry v chování lidí, protiklad mezi slovy a skutky, gesty a okolnostmi, skutečností a zdáním, mezi hledaným a nalezeným, a zároveň nepotlačitelná, všeobecná touha získat „přítelkyni k radostem“, to všechno dává Arciknězi příležitost, aby ve smrtelně vážném divadle světa zdůraznil prvky komické a zábavné, obveselující a úlevné. I těžiště jeho satir je v situační a jazykové grotesknosti; estetika převládá nad didaktikou, hravá ironie a sebeironie nad útočným sarkasmem. Kritiku hrabivých kněží, populárních terců středověké satiry, vloží Ruiz do úst Amorovi, který přiznává, že sám nepomáhá bez úplaty. Žalobu na světské hříchy svěří nešťastníkovi, který touží zhřešit co nejrozkošněji. Kuplířku vykreslí se všemi povahovými nectnostmi, aniž

ji přestává doporučovat jako nepostradatelnou pomocnici zamilovaných. Je to básník paradoxů, ale paradoxní je také svět, který přijal za svůj; dobré a zlé, příjemné a odpudivé se v něm vzájemně nevylučuje, nýbrž prostupuje. Oč je obraz takového světa paradoxnější, o to je zábavnější, ale současně o to méně zjednodušený. Arciknězova žertovná hra, jakkoli rozpustilá, má tedy také svou poznávací hodnotu; objevila španělské literatuře rozpornost lidských vlastností a skutků jako samozřejmou a každodenní věc, s níž je nutno počítat.

V mariánských legendách mnicha Bercea bývaly projevy hříšné tělesnosti katastrofálním vybočením z nábožné dráhy, osudově chybným krokem, k němuž naváděl často sám ďábel, a viníka pak mohl očistit jen zázračný zásah Matky boží, ani ne tak shovívavé, jako pamětlivé jeho dávných zásluh. Z každodennosti Ruizova příběhu se legendy, démoni a zázraky vytrácejí. Světu vládnou aristotelovské zákony živé přírody, ďáblici vymalovaní na stěnách Amorova stanu otrocky a směšně přísluhují personifikovanému měsíci lásky. Podivné počínání milenců, které vypadá tak bláznivě, je rozumově vysvětlitelné a pochopitelné. Kde dříve klamaly rafinované pekelné svody, tam nyní působí zákonitá přitažlivost slasti a radosti. Pokání je připraveno v záloze, ale předchází je snaha, aby se člověk „měl za co kát“. Pravda, jde většinou o formulace humoristické, nicméně už tato stylizace prozrazuje zcela jiný autorský vztah k lidské rozpornosti: prolínání „nábožného“ a „hříšného“, „čistého“ a „nečistého“ necítí se již jako trapný a neúnosný zmatek; začalo být tak přirozené, tak důvěrně známé a snesitelné, že se o něm dá žertovat. A právě hravý, osvobozující humor, s nímž Arcikněz lidské paradoxy předvádí, zbavuje toto poznání jednak sentimentality, jednak cynismu. Napomáhá k upřímnosti i k rovnováze. Jeho zásluhou nemusí být v *Knize pravé lásky* člověk idealizován, aby byl přijatelný, a nemusí být jízlivě zatracen, aby o něm mohla být řečena pravda.

To je případ milovníkův i kuplířčin, ale totéž platí

o Ruizově vztahu k ženám vůbec, tedy k bytostem, pro něž měla dosavadní středověká literatura vyhrazena zpravidla jen dvě místa: buď skvostný piedestal, nebo sprostý pranýř. Také v Arciknězově knize si obdivované krasavice uchovaly mnohé z vlastností konvenčního idolu, jenže jejich úzkostlivá čistota je zde vtipně přinucena ukázat svůj rub — neochotu, lenost a pokrytectví ve věcech milostných. Typ, který doporučuje Amor a po němž se vypravěč ustavičně shání, je životnější a přitažlivější. Při vši jemnosti nezapře svou tělesnost, temperament a touhu, a v pravé chvíli dokonce umí ztratit nenáležitý stud, ovšem roztočile; to znamená bez nechutností, kterých se dopouštějí neohrabané horákyně. Ale právě tyto hrubé milovnice jsou příznačně zkarikovány tak, že představují typ naprosto neženský, mravů i rysů neladně chlapeckých. Neboť jinak nic ženského není Ruizovi cizí, nízké a odporné; na rozdíl od misogynických pošklebovačů, kterými středověk oplýval a kteří v druhém pohlaví neviděli než opovrženěhodnou, klamnou a bezednou nádobu hříchu, dívá se tento básník na ženské tělo s něžností a bez pocitu viny, přiznáváje mu plné právo na rozkoš. Staré cynické stížnosti na ženinu nenasytnost a nestálost odmítá; se smíchem je obrací proti těm, kdo její přirozená práva hloupě podceňují a zanedbávají. Zatímco v exemplech jeho současníka Juana Manuela jsou vzorné družky zpodobeny jako putičky bez vůle, pokorně se podrobující nejnesmyslnějšímu manželovu rozmaru (v jednom z těch příkladů poznáváme zápletku Shakespearova „Zkrocení“), žena podle chuti Ruizovy má být rozšafná a čiperná, má vědět, co chce. A začíná-li pravý život Dantovy Beatrice teprve v záhrobí, Ruizovy sladké milostenky plní své nejvyšší poslání už na tomto světě, neboť jsou doslova „nebem na zemi“, v pozemské krajině a nikde jinde. Proto také osiřelí milenci nemohou prodlužovat svou lásku až za hrob, ale musejí s ní znovu začínat mezi živými.

Skutečná pohroma se ohlásí, teprve když jim smrt zavlče osvědčenou vojvodkyni, dohazovačku Klášterejdu,

a uzavře — aspoň načas — cestu k pozemským radostem. Teprve tehdy přestává být smrt přirozená a začíná ohrožovat samu podstatu světa. Ani potom však vypravěč nedopustí, aby vina za smutné konce padla na lidské tělo, jehož pomíjivost vykreslila v barvách tak odpudivých soudobá španělská báseň *O lidské bédnosti* (Libro de Miseria de Omne). Za všechno může smrt, závistivá nepřítelkyně krásy, potěšení a života; odporná je ona, nikoli člověk. Z nepřejčnosti a nezřízenosti, vyčítané původně Amorovi, bohu lásky, je na konci díla obžalována Smrtka, symbol nenávisti.

Je tedy v Arciknězově knize zachycen již v plné síle onen významný proud středověkého myšlení a mravu, který uvedla do pohybu krize starých ideálů a který směřoval od tradičního křesťanského sebezapírání k uvolnění násilně potlačené tělesnosti, k smyslovému vitalismu; někdejší slzavé údolí světa se v něm proměňovalo v utěšenou zahradu, z opovrhovaného provizoria, do něhož byl kdysi člověk vyhnán, se stávala milovaná pevnina, od níž nechce být odloučen. Kde dříve smrt vysvobozovala a křísila k novému životu, zdá se nyní být pouhou vražedkyní.

Juan Ruiz byl první a nadlouho jediný Kastilec, který literárně vyjádřil tento nový životní pocit, ve Španělsku zřejmě posilovaný i senzualismem islámu a orientálních kultur. Místo Kastilie rytířů a světců nabízí nám zemi obyčejných lidí, kteří hledají vezdejší ráj srdce, postupující k němu nemotorně, klopýtavě, na novověký vkus možná někdy neotesaně, ale s přesvědčením a neústupnou vytrvalostí. Není to ráj obžerné požívačnosti, pro niž je dobrá kdejaká neřest; všechny dobré věci světa jsou vtěleny do ženy a jsou dosažitelné jen láskou, která vyžaduje míru a jemnost. Jakkoli je Ruizova milostná nauka poznamenána měšťanskou praktičností a věcností, nebere lásce zušlechťující moc, kterou mívala v pojetí kurtoazním. Rozdíl je v tom, že ji neváže na několik vyvolených a ideálních bytostí. Její prostředníci se může stát kterákoli milo-

vaná smrtelnice a její blahodárný účinek mohou pocítit páni i kmáni, bohatci i chudáci, učenci i prostáčekové, ošklivci právě tak jako krasavci; v tomto smyslu je Arcikněžův Amor demokrat. Jen nevyválaní hrubeři se z jeho rovnoprávné družiny vyřazují, alespoň do chvíle, než si dají poradit. Nikdo však déle netouží po milostných mukách, nikdo nechce vychutnávat bolesti odříkání nebo marného čekání po způsobu starých trobadorů a smutných platoniků. Láska nechť je dosažitelná, neboť nezbytnou strážení, která ji doprovází, musí vystřídat úleva. Ostatně Amor to ví:

*Vždycky, ať to kdekoli je, přináší dost utrpení,
jakož i dost blaha pro ty, kteří jsou jím zapálení;
vždycky mu jde o radost a o štěstí a potěšení,
mrzouti a bolestní mohou mu být ukradeni.*

Je samozřejmě těžké odolat něčemu tak slibnému. Tato láska prohání lenochy, omlazuje starce a dovede ve světě rozpoutat právě takové děje, jaké zajímají vypravěče Ruizova typu. Proto bude v nevýhodě každý, kdo se snaží z jeho knihy vyčíst, jak světské lásce nepodlehnout. Zbožné a opatrné dámy dávají sice příklad, jak je možné odmítat lákadla hříchu a svody kuplířek, jak je vhodné myslet na případné zneuctění nebo na trest boží, a proto si raději hledět bohabojných mravů, jenže vedle pestrého, vynalézavě propracovaného obrazu milovnické energie vycházejí taková obligátní a jednotvárná doporučení bledě. Objeví-li se čas od času v autorském komentáři, kontext je ironicky „sabotuje“, a nedají-li se spojit s vypravěčsky vděčným příkladem, přicházejí zkrátka i stylisticky; stane se dokonce, že bezbarvý, odtažitý sermon o soustavě duševních „křesťanských zbraní“ uvázne v povážlivě nesoustavnosti, ne-li přímo ve zmatku. Kniha, která tak důsledně líčí a zdůvodňuje hledání pozemského blaha, může sotva být přesvědčivou propagací odříkání.

Přesto však Arcikněž, básník taktní a tolerantní, ne-

přestává mít ohledy k těm, kdo si lásku odepřeli nebo ji oslyšeli.

*Nemohu-li býti s nimi, nikdy nejsem proti nim:
o dobré a hodné dámě špatně psátí neumím.*

Třebaže lásku připodobnil k náboženství, ani v žertu z ní neudělal dogma. V jeho milostné nauce nikdy nezaslechneme ozvěnu cynického ultimáta, které v druhé části starofrancouzského *Románu o Růži* (Roman de la Rose) dali Amor, Venuše, Příroda a její Géníus všem dosud nedotčeným pannám a panicům, hrozíce pekelným zatracením každému, kdo by se vyhýbal milování a plození. V pojetí Ruizově není láska křečovitou, všepokořující orgií; slibuje překonání samoty a potěšení v starostech. Nešíří se vesmírem jako požár, nepotřebuje vybuchovat a zběsile upevňovat své panství; je klidnější a sebevědomější, protože trvá v čase. Její byt, jak vidíme na obrazech v Amorově stanu, to je věčný kruh ročních období, nepřirozenější a neporušitelný cyklus, jenž se ustavičně obnovuje. Tak jako plnokrevný Masopust nikdy nemůže definitivně vyhrát, ale ani prohrát svou bitvu s asketickou Postnídobou, protože jejich střetnutí se v pravidelném rytmu, rok co rok, musí opakovat, tak i nezmarný Amor si může být jist svými ústupy a novými triumfy neméně než plynutím času, výměnou měsíců nebo obratem roku. A toto střídání je nekonečné, jako je nekonečná cesta Ruizova milovníka, kterého žádné zklamání nemůže natrvalo ochromit, žádný neúspěch natrvalo odradit.

I když mezi písňovými dodatky knihy čteme zoufalou stížnost na hvězdnou sudbu, nářek nešťastníka, jenž se cítí na konci svých sil, příběh o hledání lásky zůstává neuzavřen. Vrací se vlastně na svůj začátek, k nesnázím s prostředníky, klevetníky a těžko dostupnými ženami, k situacím, jež vyvolávaly zlobu a beznaděj, ale také podněcovaly k novým pokusům o únik. V jedné z úvodních kapitol je toto čtyřverší:

*Kdo se v tomto znaku zrodil, jinou sudbu nemaje
nežli já, at pamatuje, že tu pro nás kniha je,
kde je psáno „Dobrá snaha nad zlou sudbou vyhraje“:
třeba času jako hrušce, nežli dobře uzraje.*

Všechno se tedy začíná opakovat, jako dny roku, v němž jedna doba stíhá druhou, aniž může předstihnout svůj čas. Vypravěč, sužovaný samotou a přitahovaný ženami, putuje v kruhu, ale je to *kruh proměn*, patří k němu dost utrpení i dost blaha, Amor neúprosný, Amor vlídný, Klášterejda vyděračka, Klášterejda ranhojička, smrt lásky i vzkříšení lásky; je to nesnadný úděl, ale Juan Ruiz ví, že je možné přijmout jej také s nadějí a humorem a sebeironií, a předává svou knihu jako průvodce, jako lék, jako nezastavitelný míček dalším a dalším poutníkům na cestě bez konce. Tento básník, údajně dlouhonošý, se usmívá před věčností.

Antonín Přidal

KNIHA
PRAVÉ LÁSKY

Já tobě rozum dám a vyučím tě cestě, po níž bys choditi měl: obrátím na tebe oči své. Prorok David, skrze něhož mluví Duch svatý, praví toto jednomu každému z nás v desátém verši žalmu třicátého prvního, kterýžto jsem vepsal na začátek. Z toho verše jsem vyrozuměl tři věci, o nichž praví někteří doktoři filozofie, že jsou v duši a že tam náleží; jsou to rozum, vůle a paměť. A říkám, že jsou-li dobré, přinášejí duši útěchu, prodlužují tělu život a slouží mu ke cti, prospěchu a dobré pověsti. Neboť dobrým rozumem pochopí člověk, co je dobré, a rozliší to od zlého. A proto jedna z žádostí, jež vznesl David k Bohu, aby poznal jeho Zákon, byla: *Dej mi ten rozum, etc.* Neboť člověk, který porozumí, co je dobré, bude se báti Boha, což je počátek všeho vědění a o čemž praví řečený prorok: *Počátek moudrosti jest bázeň před Hospodínem.* Neboť ti, kdož se bojí Boha, jsou pak obdařeni dobrým rozumem. A proto k tomu praví David na jiném místě: *Rozum dobrý všem, kdož tak činí, etc.* K tomu praví Šalomoun v Knize moudrosti: *Kdož se bojí Hospodina, činiti bude dobré.* A toto se rozumí prvními slovy verše, kterým jsem začal: *Já tobě rozum dám.*

A když je duše srozuměna a poučena, že spásy dojde v čistém těle, člověk si připomíná, miluje a přeje pravou lásku k Bohu, jakož i jeho přikázání. A taktéž praví řečený prorok: *Přemýšlet budu o přikázáních tvých, kteráž jsem si zamiloval.* A kromě toho duše zavrhuje a nenávidí hřích bláznivé lásky k tomuto světu. A praví o tom žalmista: *Kdož miluje Hospodina, nenávidí zlé, etc.* A proto verš pokračuje slovy: *A vyučím tě.*

A když si duše obdařená dobrým rozumem a dobrou

vůli a dobrou paměť zvolí a oblíbí pravou lásku k Bohu a uloží ji do komůrky své paměti, aby si ji mohla připomínat, vede tělo k dobrým skutkům, skrze než dochází člověk spasení. A o tom praví svatý Jan Apoštol v Apokalypse, když mluví o smrti dobrých lidí konajících dobro: *Blahoslavení jsou mrtví, kteříž v Pánu umírají: skutkové jejich jdou za nimi.* A k tomu praví protokol: *Ty odplatíš jednomu každému podle skutků jeho.* A onen verš končí slovy: *Vyučím tě cestě, po níž bys choditi měl: obrátím na tebe oči své.* A proto musíme mít za jisté, že takové skutky jsou v dobré paměti, kterou si s dobrým rozumem a dobrou vůlí vyvolí duše milující Boha, aby skrze ně byla spasena. Neboť skrze dobré skutky, jež konáme, ubírajíce se cestou spasení, obrací na nás Bůh oči.

A praví se ve verši, jenž začíná *Breve*, že i když si člověk někdy připamatuje hřích a přeje si jej a dopustí se ho, nevede jej k tomu nedobrému připamatování dobrý rozum, ani jej k tomu přání nepřivádí dobrá vůle a k hříšnému skutku dobrý skutek, nýbrž slabost lidské přirozenosti, která je v člověku, jenž nemůže utéci hříchu. Neboť praví Cato: *Nikdo není bez viny.* A praví Job: *Může-li kdo učiniti čistým toho, jenž počat byl z nečistého semene?* Jako by říkal: *Nikdo kromě Boha.*

A taktéž k tomu vede nedostatek dobrého rozumu, neboť člověk myslí na marnosti hříchu. A o takovém přemítání praví žalmista: *Myslenky lidské jsou marnost.* A taktéž praví k těm, kdož jsou prostopášní a zlého rozumu: *Nechtějte si počínati jako kůň a jako mezek, kteříž rozumu nemají.*

A pravím dále, že k tomu vede slabost paměti, jež nebyla poučena dobrým rozumem; nemůže tudíž milovat dobro; ani si připomenout, že je má konat.

A taktéž k tomu vede to, že lidská přirozenost je více vybavena a nakloněna k špatnému než k dobrému, více k hříchu než k dobrému skutku; tak praví Dekretál.

A to jsou tedy některé z příčin, proč se zhotovují knihy zákonů a práv a trestů a mravů a jiných nauk. Taktéž bylo vynalezeno malování a psaní a zpodobování, protože lidská

paměť je omylná; tak praví Dekretál. Neboť pamatovat si všechno a nic nezapomenout je vlastnost spíše božská než lidská; tak praví Dekretál. A proto více náleží duši, která je duchem z Boha stvořeným a dokonalým a v Bohu věčně žijícím. K tomu praví David: *Duše má sloužiti bude jemu: hleďte Hospodina a duše vaše živa bude.* A nenáleží ta vlastnost lidskému tělu, které žije krátce. A praví Job: *Člověk jest krátkého věku.* A taktéž praví: *Člověk se narodil z ženy: jest krátkého věku.* A David o tom praví: *Dnové naši mizejí jako dým,* etc.

Proto já, s tím málem, co vím, a se svou velkou a hrubou necvičeností, porozuměv, které vlastnosti přivádějí duši a tělo k zatracení a kolikeré špatnosti je připravují a vedou k bláznivé lásce ke hříchu světa, zvoliv a zamilovav si s dobrou vůlí spasení a rajskou slávu své duše, sepsal jsem toto krátké čtení na paměť dobra a složil jsem tuto novou knihu, v níž jsou vypsány některé způsoby a pletichy a mazané lsti bláznivé lásky světské, které slouží některým lidem ke hříchu.

Když si o nich přečte nebo o nich uslyší muž nebo žena dobrého rozumu a toužící po spáse, pozná, jak se má zařídit, a bude moci říci se žalmistou: *Cestu pravou jsem vyvolil.*

Taktéž nepřijdou zkrátka ti, kdož mají rozumu málo; neboť čtouce a přemítající o zlu, jež činí nebo činí hodlají, o lidech posedlých tímto nekalým uměním a o veřejném odhalení mnohých šalebností, jichž užívají ke hříchu a klamání žen, rozpamatují se a nebudou zanedbávat svou dobrou pověst. Neboť je velmi bezcitný, kdo si neváží své pověsti; tak praví Zákon. A budou chtít milovat více sebe než hřích; neboť s pravou láskou se začíná u sebe; tak praví Dekretál. A odvrhnou a nenáviděti budou nečisté způsoby a pletichy bláznivé lásky, která zatracuje duše a přivolává boží hněv, ukracujíc život a kazíc pověst a čest a hrubě škodíc tělu. Ale protože hřešiti je lidské, kdyby někteří (což jim neradím) chtěli užívat lásky bláznivé, naleznou zde některé způsoby, jak to dělat.

A tak může má kniha říci všem mužům a ženám, moud-

rým i nemoudrým, těm, kdož porozumí, co je dobré, a milující Boha, zvolí cestu spasení a dobrých skutků, i těm, kdož chtějí setrvat na cestě bláznivé lásky: *Já tobě rozum dám, etc.*

A každého, kdo ji bude číst nebo poslouchat, prosím a radím mu, aby dal dobrý pozor na tři věci duše. Především ať se snaží dobře pochopit a dobře posoudit můj záměr, pro který jsem ji napsal, a nedbat na to, jak ošklivě znějí slova; a to bude správné, neboť slova slouží záměru, a nikoli záměr slovům. A ví Bůh, že můj záměr nebyl učit tímto dílem hříchu a ošklivé řeči, nýbrž znovu každého přivést k dobré paměti dobrých skutků a dát mu příklad dobrých mravů a poradit mu cestu ke spáse a všechny vyzbrojit tak, aby se mohli lépe bránit tolikerým úkladům bláznivé lásky. Neboť praví svatý Řehoř, že člověka méně poraní šípy, které včas zahlédne, a že se můžeme lépe mít na pozoru před tím, co z dřívějšíka známe.

A taktéž jsem tuto knihu složil, abych dal jiným příklad a vzor, jak psát v řeči vázané a rýmovat a skládat básně; neboť své básně, písně, rýmy a verše jsem napsal ve všem vsudy tak, jak toto umění žádá.

A protože každé dílo má počátek a základ v Bohu a katolické víře, jak praví první z klimentinských Dekretálů, začínající slovy *Na základě katolické víry*, a protože, jak praví Apoštol, nemůže vzejít pevné dílo ani pevná stavba tam, kde není takového základu, začal jsem svou knihu ve jménu božím a z žalmu svaté Trojice a církve katolické *Jest třeba každému, kdož chce být spasen*, vybral jsem verš, jenž praví: *Bůh Otec, Bůh Syn, etc.*

ZDE SE VYPRÁVÍ; KTERAK ARCIKNĚZ
PROSIL BOHA O PŘÍZEŇ A POMOC
PŘI SKLÁDÁNÍ TĚTO KNIHY

Bože Otče, Bože Synu, Duchu svaté Trojice,
Pane z Panny narozený, posil nás tak velice,

abychom tě velebili mluvíce i pějíce,
a zahřívěj naše duše jako pláště a kytlice.

Kéž ten, který stvořil kdysi nebe, moře, celou zem,
milostivě dopřeje mi, abych s jasným rozumem
zrýmoval tu knížku písní, kterou právě začal jsem,
aby ten, kdo uslyší ji, potěšil se v srdci svém.

Ty, Pane a Bože můj, jenž člověka jsi vytvořil,
veď mne, svého arcikněze, dodávej mi nových sil,
abych *Knihu pravé lásky* na ten způsob sestavil,
že bych tělům radost dával a do duší dobro sil.

Chcete-li se, milí páni, potěšiti slovy mými,
ztište se a uslyšíte historii bez latiny.
Nebude v ní žádná lež a žádné slovo bez příčiny,
jenom to, co dělá každý, neboť nikdo není jiný.

Abych moje vyprávění znělo vám všem liběji,
do veršů je poskládám a do rýmů je oději:
hříchu se tím nedopustím, neboť verše umějí
mluvit velmi líbezně a příběh vyjde mileji.

Nebojte se, že má kniha není ve všem slušná dost,
a co přečtu, neberte hned jako lest a poťouchlost,
neboť jako sprostý zloděj dá do kapsy pravý skvost,
tak i v knize nevábné se skrývá vábná zkušenost.

Kmín je černý, jako bys jím vytřel všechny komíny,
ale uvnitř bělejší je než nejdražší peřiny;
hladká mouka roste v klase, jenž má ostré osiny,
a cukr, než zabělá se, schovává se do třtiny.

Mezi trnům roste růže a krásu tím neztrácí,
za hrubými písmeny jsou skryti moudří písmáci,
a tak jako v špatném plášti chodí dobří pijáci,
Pravá láska přichází k vám v nespraveném kabátci.

A že každé dobré dílo, podobně jak z matky dítě,
vzchází z naší svaté Panny, na začátek do knihy té
napsal jsem já, Juan Ruiz, jenž jsem arciknězem v Hitě,
o všech jejích radostech — a hned tu píseň uslyšíte.

RADOSTI PANNY MARIE

Panno, nad niž není jiná,
ty jsi naše medicína.
Když svou píseň započinám,
pomoz mi, ať není jiná,
než jak radost královnina
zaslouží.

O tvém štěstí chci zpívatí,
ale dříve, svatá máti,
prosil bych:
až mi budeš naslouchati,
ať má píseň více platí
než můj hřích.

Sedmerou jsi radost měla,
prvou, když jsi archanděla
vítala,
o Kristovi uslyšela
a jej v lůně svého těla
počala.

Druhé bylo tvoje štěstí,
když povilas bez bolesti
dítě své,
které všichni andělé ctí
a které má svět přivéstí
ke spáse.

Nastala ti radost třetí,
když vidělas vycházeti
nad krajem
hvězdu, která provázeti
bude krále až k dítěti
do stáje.

Počtvrté jsi šťastná celá
od anděla Gabriela,
Marie,
dobrou zprávu uslyšela,
že Ježíš smrt svého těla
přežije.

A s radostí pátou, Paní,
synovo korunování
spatřilas.
Neměla jsi potom stání,
ustavičně po shledání
toužilas.

Šestá byla slavná taky,
neboť tehdy Pán své žáky
osvítíl.
Uviděly tvoje zraky,
jak Duch svatý skrze mraky
sestoupil.

Sedmé není rovná jiná,
když tě z vůle Hospodina
vynesou
na trůn vedle tvého syna
a když rajske království má
matku svou.

Dopřej nám tam, Paní, místa,
kvůli nám jsi přece Krista
počala,
aby hříšné milost jistá
skrze tebe, lilje čistá,
čekala.

Třebas máme duši hříšnou,
nezanevři na ni,

kvůli ní svůj úřad, Paní,
dostalas.
Vezmi ji a zajdi za ním,
aby s ní měl slitování,
pros za nás.

ZDE SE VYPRÁVÍ O TOM, JAK SE MÁ KAŽDÝ VE SVÝCH STAROSTECH POTĚŠIT, A O DISPUTACI, KTEROU MĚLI ŘEKOVÉ S ŘÍMANY

Je to slovo mudrcovo, tak to Cato praví:
starosti, jež kormoutí nám srdce nebo hlavy,
prokládat se mají tím, co těší nás a baví,
neboť velkým zármutkem se zkazí víc než správi.

A protože s vážnou myslí nemůže se člověk smát,
nějakou tu legraci sem budu muset přimíchat;
nemysli si, že ji musíš ve všem všudy vážně brát:
to jen tehdy, chceš-li poznat, jaký je v ní lad a sklad.

Dobře slyš a rozvažuj, co říkám svými slovy,
nebo se ti stane stejně jako doktorovi,
u kterého dělal hlupák zkoušku z bohosloví
tenkrát, když chtěl poučení Říman po Řekovi.

Stalo se, když ještě v Římě práva nemívali,
že šli žádat pány Řeky, aby jim je dali.
Řekli jim však Řekové, že nejsou na ně zralí,
neboť s malým vzděláním by práva nechápali.

Dodali pak na omluvu, jak to slušnost velí,
že kdyby se přece jenom právy řídit chtěli,
ať dokáží v disputaci s jejich učiteli,
zda by si je zasloužili a jim rozuměli.

Římané hned souhlasili a ve velkém nadšení
oznámili Řekům datum učeného sezení;
řecky prý však neumějí, takže se to zkoušení
neobejde bez prstů a bez učených znamení.

Sotva v Římě dali datum na vědomost fóru,
počali se disputece báti jako moru,
neboť byli beze škol a nemohli v tom sporu
ani za mák rozuměti věcem vědátorů.

V tomto velkém strachování dali na občana,
který radil, aby našli přihlouplého kmána,
jehož ruce řídila by boží vůle sama,
takže by měl všechna gesta dobře fundována.

Vyhledali hlupáka a hrubce k pohledání.
„Dišputaci s Řeky máme,“ řekli mu, „a na ní
musíme jen posunkovat jak učení páni;
půjdeš-li tam, splníme ti jakékoli přání.“

Navlékli pak hlupákoví nádherný a drahý šat,
jako by byl filozof a měl z té vědy doktorát.
Vylezl si na katedru a začal z ní pyšně rvát:
„Jen ať přijdou páni Řeci, já se nemám čeho bát!“

Přišel jeho řecký soupeř, učenec to pravý,
mezi Řeky vyvolený, mudrc velké slávy;
usadil se na katedře nad římskými davy
a s pomocí posunků se pustil do rozpravy.

Beze spěchu, klidně povstal, rozvážně si vedl,
místo první otázky jen ukazovák zvedl,
a kde seděl, nežli povstal, tam si zase sedl.
Jeho soupeř vyskočil a celý zlostí zbledl.

Ukázal mu tři své prsty, jednak palec, jednak ty,
které s palcem sousedí, a oba, hlupák sršatý,
ohnul proti doktorovi jako orel pařáty;
pak si sedl, dáváje si velký pozor na šaty.

Povstal Řek a odpověděl otevřenou dlaní;
sedl si pak na židli a klidně čekal na ní.
Chrapouna však chytil fantas, a tak bez váhání
vyskočil a třásl pěstí, drže až Bůh brání.

Řecký mudrc obrátil se poté na krajany:
„Vidím, že jsou práva vhodná také pro Římany.“
Dišputát se skončil v míru, bez jediné rány,
Římanům, dík obejdovi, pocty byly vzdány.

Když se potom ptali Řeka, nač se tázal při zkoušení,

podal jim k té posunčině takovéto vysvětlení:
„Řekl jsem, že Bůh je jeden; na to Říman prsty třemi
řekl, že je trojjediný, v třech osobách obsažený.

Řekl jsem, že všechno všudy v božích rukou leží;
nato správně ukázal, že Bůh to pevně střeží.
Vida, že jim známo je, oč v náboženství běží,
usoudil jsem, že jim práva právem přináležejí.“

Zeptali se chrapouna, co dověděl se od soka:
„Ukázal mi ukazovák, že mě píchne do oka!
Jářku, to si mám dát líbit? Od tohoto otroka?
Hrozně jsem se rozčilil a šel jsem na něj zdivoka.

Řekl jsem, že dvěma prsty vyrazím mu oči
a zároveň palcem zuby: jen ať mi sem vkročí!
On mi na to odpověděl, že jak na mě skočí,
dá mi facku, až se mi z ní hlava pootočí.

Já jsem řekl, že mu za to vrazím jednu pěstí,
takovou, že přivedu ho třeba do neštěstí.
Vida, že by nepochodil jen tak bez bolesti,
raději si přestal troufat, kde by neměl štěstí.“

Proto říká průpovídka, chytrou bábou vyzkoušená:
„Není žádných špatných slov, jen slova špatně vyložená.“
Sám uvidíš, že jsou dobrá, jsou-li dobře pochopena:
dobře chápej knihu mou a nemine tě krásná žena.

Nemyslí si, že mé žerty jsou hrubosti z ulice,
ale snaž se jemně chápat, jak svou knihu složil jsem:
špatné znát a dobře psát a utajit co nejvíce
do půvabných slov dovede jeden básník z tisíce.

Volavek je všude dost, však vajec tolik nebývá,
nový krejčí ještě neví, jak se správně zašívá;
neboj se, že *Pravá láska* mohla by být bláznivá:
dokážu, jak rozumné je všechno, co ti zazpívá.

Mé sepsání ke všem mluví, s jedním každým rozpráví:
jeho moudrost pochopí, kdo moudří jsou a hloubaví,
a ti mladí lehkovážní ať svou hloupost napraví;
šťasten, kdo si vybere to nejlepší, co kniha ví.

A že smysl *Pravé lásky* zatím ukrytý je,

snaž se vyčíst jeho stopu z každé historie:
až tvůj rozum zachytí jej nebo podkryje,
nebudeš mým slovům lhatí ani haněti je.

Co se bude falešně zdát, velkou pravdu odhali,
a co bude krásně zpívat, nakonec tě ošálí;
ať jsou slova zlá či dobrá, dávej pozor na škály,
podle nich ať kniha dojde pohany či pochvaly.

Já kniha mám s instrumenty jedno živobytí,
v jaké škále naladíš mě, tak ti budu znítí,
co chceš slyšet, to si ze mne musíš vyloudití:
budeš-li to se mnou umět, vždycky prospějí ti.

ZDE SE VYPRÁVÍ O TOUZE PO DRUHÉM POHLAVÍ, KTERÁ JE V PŘIROZENOSTI LIDÍ I JINÝCH TVORŮ

Aristoteles to říká a má pravdu, páni:
svět pracuje o dvou věcech: za prvé si shání
stravu, kterou potřebuje pro své zachování,
a za druhé s libou družkou libé obcování.

Být to moje vlastní slova, mnohému se znelíbí;
říká to však slavný mudrc, a proto mám alibi.
O výroku filozofa netřeba mít pochyby,
neboť jeho moudré řeči věčný základ nechybí
a lze jasně dokázat, že mudrc pravdu šíří:
lidé stejně jako ptáci, zvířata a štíři
k tomu, aby byli v páru, stále znovu míří,
jenže člověk ze všech tvorů nejvíce v tom hýří.

Říkám člověk mnohem víc, než příroda kdy směla,
neboť ta jen v jisté době spáruje se celá,
ale člověk nerozumný bez míry to dělá,
vždy se smí a touží oddat bláznivostem těla.

Oheň touží po popelu, stále pod ním přebývá,
čím víc popel rozhrabuješ, tím více se zahřívá:

člověk ví, že kvůli hříchu z dobré cesty uhýbá,
v návratu mu ale brání přirozená záliba.

A že také člověk jsem a hříšný namouvěru,
převelice miloval jsem mnohou Evy dceru;
zkoušet věci nemusí být proti desateru:
poznám dobré, poznám špatné, a nejlepší беру.

KTERAK SE ARCIKNĚZ ZAMILOVAL

Tak se stalo, že mé srdce jedna paní zajala,
a k mé velké radosti ta láska dobře začala:
vždy mě vlídně oslovila, vždy se mile usmála,
jiného mi nedopřála, ani o to nestála.

Byla dáma ve všem všudy, nejskvělejší ze všech dam,
ani jednou nestalo se, že bych s ní byl chvíli sám:
v jejím domě nevěří se příliš mužským návštěvám,
dají na ně větší pozor nežli židé na svůj chrám.

Hedvábem a samým zlatem vyšívati uměla,
oplývala všemi statky, byla klidná, veselá,
poslušná a opatrná, měla mravy anděla:
ať je peníz sebevětší, na ni dojem nedělá.

Napsal jsem jí v písničce, jak převelice ji mám rád,
a má známá poslice jí měla píseň odevzdat;
říká se však o ctných dámách a platí to napořád:
nechtějí-li přijmout dárek, nebudou ti děkovat.

Poslyšte, co moudrá dáma poslici mé na to praví:
„Mnohé ženy naletěly, namlouvačko, na tvé zprávy,
a že vím, jak pochodily, dám si pozor na své mravy:
jsem jak liška, která kdysi učila se z cizí hlavy.“

PŘÍKLAD O TOM, JAK PŘIŠLA ZVÍŘATA NAVŠTÍVIT NEMOCNÉHO LVA

Prý jednou lev onemocněl, a protože zůstal sám,
příběhly ho navštívit houfy zvěře ze všech stran:

lva to velmi potěšilo, bolest byla hned tatam
a zvířata zajásala, neboť to byl jejich pán.

Že mu chtěla posloužit a ještě víc ho rozebrat,
pozvala ho, aby s nimi poobědval tentokrát;
a když se ho otázala, koho by si snědl rád,
poručil jim zabít býka, aby nikdo neměl hlad.

Vlk měl jídlo rozdělit, lev si to tak zamanul.
Dělil tak, že svému králi vnitřnosti jen přisunul,
zato k sobě krásné maso, porci jako světa půl;
obrátil se potom na lva: „Požehnej nám, pane, stůl.“

Nechal jsem ti jemné droby, protože jsi churavý
a po nich se tvoje tělo posílí a zotaví;
mně a druhým plané maso neuškodí na zdraví.
Lev se velmi rozezžil, vždyť nemocnému vytrávil,
i napřáhl nad stůl pracku, aby jídlo posvětil,
ale místo požehnání praštil vlka ze všech sil,
až mu ucho utrhl, a tak ho ztrestal za ten díl.
Býka potom rozdělití kmotře lišce poručil.

Jak ze strachu před svým pánem, tak z veliké chytrosti
paní liška rozhodla se, že lva masem uhostí,
zatímco všem ostatním dá jenom býčí vnitřnosti.
Vládce zvířat podivil se nad liščinou bystrostí:

„Jak moudře a spravedlivě vedete si s dělením!
Kdo vás, kmotra, obeznámil s tímto krásným uměním?“
Liška řekla: „O té práci všechno z vlčí hlavy vím,
na ní jsem se naučila, i co nesmím, i co smím.“

A proto ti povídám, ty zlomyslná babice,
chraň se víckrát za mnou přijít jako jeho poslice,
nebo poznáš na své kůži požehnání od lvice!
Kdo je moudrý, poučí se z cizí škody nejvíce.“

A jak říká Ježíš Kristus, že se časem odhalí
všechny věci, kteréžto se tajily a skrývaly,
tak i moje tajné plány do řečí se dostaly
a mou paní potom doma stokrát více hlídali.

Od té chvíle nestalo se, že bych ji byl uhlídal;
jenom jednou vzkázala mi, abych pro ni verše psal

a poslal jí smutnou báseň o tom, jak mě trápí žal a jak pořád hořekuji, že mi ji zlý osud vzal.

Co chtěla má velitelka, to jsem spěchal provést, a složil jsem píseň smutnou jako moje neštěstí. Možná si ji zpívala s ještě větší bolestí, nežli bych to jako básník vůbec mohl dovésti.

Říká staré přísloví, že kdo chce psíka utýrat, řekne, že je prašivý, a nedává mu proto žrát: ti, kdo chtěli rozvésti nás, což se mělo brzy stát, zčistajasna začali mě u té paní pomlouvat.

Prý se všude vytahují, jak jsem to s ní dobře chyt, prý ji umím rovnou jako helmbrechtnici vylíčit. Řekla paní rozhněvaná: „V každé látce kaz je skryt, a tak ani každý přítel nedovede věrný být.“

Jak to říká průpovídka o těch, které získat chceš: „Kam naklání člověk ucho, tam přiklání srdce též.“ Velmi na mě zanevřela, a to všechno pro tu lež; řekla: „Sliby nápadníků neuživí ani veš.“

A že se ta moudrá paní mohla rovnat doktorovi sčtetlostí a moudrostí a vybranými svými slovy, když jsem za ní poslal bábu, jinaké jí neodpoví nežli touto starou bajkou, kterou četla v Ezopkovi:

„Když začíná mlsný ženich na ctnou dámu líčiti, naslibuje hory doly; když tě lapí do sítě, ze všeho, co nasliboval, málokdy co splní ti: není jiný než ta země, která chtěla roditi.“

PŘÍKLAD O ZEMI, KTERÁ MĚLA PORODNÍ BOLESTI

Zaúpěla jednou země a začala křičeti, že je celá hrozně vzdutá, že se z toho rozletí. Všichni kolem zhrozili se, neboť takhle kvíletí zná jen žena, když se chystá dáti život dítěti.

Lidé, kteří uslyšeli její velké skučení, mysleli, že s útězkem je, a čekali zděšení,

že porodí velkou saň či jiné strašné stvoření, které lidské pokolení sežere a vyplení.

A když kvílet nepřestala, chtěli před tím porodem vzítí nohy na ramena, ale přišel její den a z rodičky, ó ta hanba, vyškral se krtek jen. Její velký křik a nářek pousměchu byl vystaven.

Mnozí jsou a s nimi pán tvůj jak ta země kolikrát: znají slíbit mnoho žita, a pak trochu slámy dát, kdo uvěří jejich křiku, pozdě bude litovat. Řekni, že ho nemám ráda, ať mne také nemá rád.

Ten, kdo mívá hodně řečí, bývá s prací pozadu, která slípka nejmíc kdáče, ta má prázdnou posadu: drahá věc je leckdy třeška, kterou se jen okradu, a co bývá za grešličku, mívá cenu pokladu.“

Tolik zlosti, tolik záští pro takovou maličkost! Podvodně mě obehrála, a já musel utřít nos: všechno, co jsem potom složil, byla žalost nad žalost o tom, že kdo klame druhé, sám nebývá klamu prost.

Všechny tyto písně jsem jí poslal na svou obranu, aby si je dala zpívat po nocích i po ránu. Vrátila je všechny zpátky. Jářku, při tom zůstanu, tuhleť mám prohránu a zrál bych jenom pro hranu.

KTERAK JE VŠECHNO NA SVĚTĚ KROMĚ LÁSKY K BOHU MARNOST

Šalomoun měl velkou pravdu: věci, které dává svět, nejsou nežli samá marnost a nelze je pozdržet, neboť všechny míjejí a z trácejí se z našich let; kromě lásky k Pánu Bohu mají cenu starých tret.

Vida změnu oné paní, vida její náhlý chlad, řekl jsem si: „Kam tě nezvou, nebudeš se přece cpát. Kde člověka nemilují, tam je marnost milovat.“ Když nestála ona o mě, neměl jsem už o co stát.

Ví sám Bůh, že této paní stejně jako ostatním

chtěl jsem být a také byl jsem sluhou velmi oddaným.

Nemohu-li býti s nimi, nikdy nejsem proti nim:

o dobré a hodné dámě špatně psáti neumím.

Musel bych být notný chrapoun, musel bych být notný
sketa,

kdyby z mého pera vyšla o ctné dámě nectná věta:

je-li krásná, bystrá, vlídná, čekají v ní na člověka

všechny možné radosti a všechny dobré věci světa.

Kdyby Bůh, když tvořil ženu, myslel si, že špatnost
dělá,

na takovou neplechu by nebral muži žebro z těla,

ani by ji neposílal, aby ho vždy provázela:

to by se tak nepovedla, kdyby sloužit zlému měla.

Kdyby muž netáhl nic k ženám ani k dívčinám,

nemohla by láska míti tolik vězňů, kolik má.

Buď si svatý nebo svatá, koho na tom světě znám,

každý touží někoho mít, jenom aby nebyl sám.

Říká stará průpovídka, a to byste vědět měli:

„Nikdy dobře nezpívají ptáci, kteří osiřeli.“

Kde je stěžeň bez plachtoví, žádný koráb není celý

a v zahradě beze studny nevyroste dobré zelí.

Tak jsem, zase osamělý a zle pro to trpící,

toužil po tom, čeho jiný uměl zatím dosíci;

našel jsem si novou lásku, škoda že ne světíci:

já se potil na kříži, a jiný v její světnici.

A protože nemohl jsem mluvit s ní jenom tak,

poslal jsem k ní námluvčího, abych věděl co a jak.

Byl to jeden dobrý známý, zarazil mi hřebík však:

já polykal jenom sliny, a on maso, darebák.

Složil jsem si o tom píseň, ač mi srdce krvácí,

snad jí dámy nevyčtou, že všechno ve smích obrací:

to bych musel hloupější být než největší hlupáci,

kdybych si z té nezbednosti neudělal legraci.

CO VYVEDL ARCIKNĚZI JEHO POSEL FERNÁN POBERTA

Křížová je cesta má,
bez ní všude věčná tma!

Křížová, ta pekařice,
měla být má milovnice,
za ní jsem šel ze silnice
stále více do bahna.

Fernánovi Pobertovi
uložil jsem, ať jí poví
nejmedovějšími slovy
vše, co patří k námluvám.

Spolehni se, Fernán mi řek,
šel za ní a ohnul křížek,
sám se pozval na koblížek
a mně trochu otrub dal.

Sliboval jí, jak jsem žádal,
žito, které jsem si střídal,
ale sám jí králíka dal,
liška jedna proradná.

Bodežž mu Bůh všechno zmaří,
ať se tomu králíkáři
žádná léč už nepodaří,
když si takhle zahrává!

Já když jsem ten Křížek potkal, hned jsem sklonil
hlavu níž,

abych zbožně pozdravil jej, zatímco můj tovaryš
nebál se jít k němu blíž a líbal ho až přespříliš:
tak jsem, hlupák, nad tím Křížkem udělati musel kříž.
Nediv se té nezbednosti, kterou slyšíš ve verších,

vyvedl ji tulák student, co měl věčně prázdný břich:
nikdy předtím ani potom nepotkal jsem v Španělich
někoho, kdo uměl by si takhle ze mne ztropit smích.

ZDE SE VYPRÁVÍ O KONSTELACÍCH
A PLANETÁCH, V JEJICHŽ ZNAMENÍ
SE LIDÉ RODÍ, A O TOM, CO
PŘEDPOVĚDELO PĚT PŘÍRODOZPYTCŮ,
KDYŽ SE KRÁLI ALCARAZOVI NARODIL SYN

Slyšte nyní staré vědce, astrology ctíhodné,
jejichž věda hvězdoprava podle hvězd vše uhodne.

Podle nich se osud lidí při zrození rozhodne
znamením, jež na obloze dají hvězdy toho dne.

Mnoho jiných slavných mistrů zajedno v té věci jest,
i Plato a Ptolemaios uznávají sílu hvězd
a praví, že zvěrokruh a sestavení hvězdných cest
určují už nad kolébkou, jak se komu bude vést.

Mnozí, kteří chtěli by se mezi kněze dostatí,
dlouhá léta studují a spoustu peněz utratí,
ale pořád málo vědí, na osud to neplatí:
co je psáno ve hvězdách, to nikdy nikdo nezvrátí.

Druzí myslí, že svou duši mezi mnichy zachrání,
třetí pilně učí se, jak zacházeti se zbraní,
čtvrtí slouží pánovi a velmi jsou mu oddáni,
mnoho se jich nadarmo však proti hvězdám rozhání:

do řádu se nedostanou, rytíři se nestanou,
nevyloodí z pána peníz ani přízeň čekanou.

A proč to tak dopadá? Proč pořád stejní zůstanou?
Nezbývá než věřit vědcům, kteří všechno z nebe čtou.

Měli jednou Mauři krále jménem Alcaraz, a když se mu
narodil synáček, poslal pro mistry hvězdopravce, aby
vyčetli z planet princův osud. Bude ukamenován, řekl
první mudrc; uhoří, řekl druhý; spadne do propasti, řekl
třetí; bude viset, řekl čtvrtý; utopí se, řekl pátý. A král,

vida, jak se různí, usoudil, že lžou, a kázal je vsadit do
vězení. Když potom královský syn dospěl a vypravil se
na lov do hor, strhla se bouře a padaly kroupy velké jako
kameny; i utíkal před nimi princ, ale ohnivý blesk pod
ním strhl most, a jak padal nešťastník do propasti, zachytil
se suknicí za větev a zůstal viset nad řekou, ale nakonec
do ní spadl a utopil se. Tak se vyplnila prorocství všech
pěti hvězdopravců a král je pak pustil na svobodu, odměnil
a přikázal jim, aby šířili astrologii dál, neboť je to věda,
o níž nelze mítí pochyby. Věřím astrologům (praví Arci-
kněz), ale s vírou katolickou vyznávám, že Bůh, jenž všech-
no stvořil, může všechno měnit. Velezrádcům, kteří by
měli podle královského zákona zemřít, může král udělit
milost, přihlédne-li k jejich zásluhám, a podobně i papež
může svým podřízeným zmírnit nebo odpustit trest vy-
měřený podle církevního práva: neboť kdo může zákony
tvořit, může je také porušovat, aniž je zruší úplně. Tak
i Stvořitel udělil planetám jistou moc, ale větší si ponechal,
a proto ty, kdož se postí a modlí a kají, osvobozuje od roz-
sudku hvězd. Hvězdopravci se nemylí, proti Bohu však
jsou bezmocní.

Nejsem žádný hvězdopravec, o té vědě málo vím,
jako koza petrželi zvěrokruhu rozumím,
ale vidím každý den, že svět se řídí právě jím,
a proto vám o tom říkám a ještě to doplním.

Mnozí přijdou na svět v době Venušina znamení
a ti potom láskou k ženám nejsou nikdy znavení:
snaží se a pachtí se a moří jako šílení,
jenže láska mnohé zláká, málo jich však odmění.

Myslím, že v tom znamení jsem také já byl narozen,
protože jsem vždycky chtěl být milencem všech známých
žen,

a když na mě hodné byly, neplatil jsem nevděkem:
mnohé mnoho miloval jsem, ale žádnou neměl jsem.

Protože však chodím světem s Venušíným znaméním,
stále toužím ženám sloužit, a nikomu nežli jim:

i když máte místo hrušky jenom plno laskomin,
točíte se kolem hrušně chválíce si její stín.

Velice se zušlechtí, kdo začne ženám sloužit,
bystrý je a výmluvný a celičký se rozsvítí:
nikdo dobrý by se neměl žen a lásky straniti,
co tě stojí na námaze, na radosti vrátí ti.

Láska z toho, kdo byl hrubec, kavalíra udělá,
krasořečit učí toho, komu slova chyběla,
statečnosti dodá tomu, kdo byl duše zbabělá,
velké píli učí toho, kdo jindy nic nedělá.

Mladému dá jeho mládí pocítiti ještě víc,
letitému z jeho roků odečítá polovic,
lidem černým jako smůla obílí a zkrášlí líc,
přířkne velkou cenu tomu, po čem není zhola nic.

Zamiluje-li si někdo sebevíce ošklivý
ženu, která ošklivostí každému se protíví,
nic na celém světě širém se jim tolik nelíbí
jako to, co v sobě vidí, a s jinými nešli by.

Nuzáci a hlupáčkové, kteří na nic nestačí,
jsou pro svoji přítelkyni mudrci a boháči:
jeden každý muž se proto velmi pilně otáčí,
a když ztratí jednu lásku, hned si najde jinačí.

Kdo se v tomto znaku zrodil, jiný osud nemaje
nežli já, ať pamatuje, že tu pro nás kniha je,
kde je psáno „Dobrá snaha nad zlou sudbou vyzraje“:
třeba času jako hrušce, nežli dobře uzraje.

Z jedné chyby viním lásku, toho pána nad pány,
z chyby, o níž netroufám si mluvit mezi dámami;
abyste však nemysleli, že je můj strach přehnaný,
povím vám to: Láska lhář je, ze všech nejvíc prolhaný.

Je taková právě proto, jak jsem řekl dříve již:
co by jinak hloupé bylo, jeví se v ní moudré spíš,
co nestojí ani za mák, vysoce v ní oceníš,
a čím zdá se, nikdy není. Proto každý dobře slyš!

Kdyby vždycky o jablku platilo, že uprostřed
je tak dobré a tak sladké, jak je krásné napohled,
lahodnější ovoce by věru neznal tento svět;

jenže hnije ze všech nejdřív. Ale umí zavonět!

Nejinak to s láskou bývá: zvučným hlasem představí se
a všechno, co z úst vypustí, převelice zalíbí se.

Jenže každé rámusení nemusí být ještě píseň;
nezlobte se na mě, dámy, pro věc, kterou odhalil jsem.

„Pro pravdu se ztrácí přítel,“ říká jedno přísloví,
„přítel je však nepřítelem, když ti pravdu nepoví.“

Uč se starým průpovědkám, kdo je zná, ten mnoho ví
a nevěří ani slůvku z chvály nepřítelovy.

KTERAK SE ARCIKNĚZ ZAMILOVAL A O PŘÍKLADNÉM PŘÍBĚHU ZLODĚJE A PSA

Je to přesně tak, jak říká jeden moudrý učenec:
prchnout zvyku nebo sudbě není vůbec lehká věc.
Zvyk je druhá přirozenost, takže se ho nakonec
člověk zbaví leda tenkrát, až je z něho umrlec.

A protože ve zvyku má každý mužský, když je mlád,
vyhledávat milovnici a chtít si s ní užívat
nejlepšího potěšení, jaké umí láska dát,
našel jsem si novou paní; hlídali ji jako hrad.

Měla velmi jemné mravy a vznešený rodokmen,
dobře znala vše, co patří ke vzdělání šlechticů,
moudrá byla, rozvážlivá, vzdálená všem hrubostem,
mohla být učitelkou mnohých, třeba moudrých žen.

Obličeje milostného, v těle krásně stavěná,
líbezná a roztomilá, spanilá a čiperná,
zdvořilá a přívětivá, pozorná a příjemná,
půvabná a všem všudy k lásce jako stvořená.

Však jsem složil mnoho básní o těch jejích přednostech,
sil jsem oves nad Henarem, osil jsem tak celý břeh.
Svatá pravda, co se říká v mnoha starých příkladech:
„Kdo zaseje na písčíně, nenamlátí ani měch.“

Chtěl jsem, aby měla život jako v ráji blažený,
proto jsem jí dával dary, ale žádné prsteny,

korále a jemné krajky nebo drahé kameny:
obkládal jsem svoje dárky milostnými básněmi.

Nechtěla si dáma zadat, poslala mi všechno zpět
a velmi mě ponížila; řekla: „To by každý sved,
za veliké bohatství si vyměnit trochu cet.

Vzkažte mu, že poctivost se nedá ničím uplácat.

Nechci ztratit, co mi chystá na nebesích Hospodin,
pro hřích světa, který není nic jiného nežli stín.
Nejsem tolik bláhová, a proto říkám dosti s tím!
Kdo bere, ten musí dávat, říkávám si s příslovím.“

A tak se mi přihodilo s počestnou a vzácnou paní
jako tomu zloději, když na lupu ho znenadání
vyplašilo velké psisko a dalo se do štěkání.

Zloděj ho chtěl ukonejšit, bál se, že se vzbudí páni,
a hodil mu půlku chleba, kterou s sebou na lup nes;
uvnitř byly samé jehly. Vyčichl to ale pes
a řekl mu: „Nechci chleba, který škodí, neboť věz,
že bych zítra o hladu byl pro to, co bych snědl dnes.

Nechci pro ten mrzký žvanec, který mi chceš v noci dát,
ztratit všechna dobrá jídla, která mohu ve dne žrát.
Jen bych se tvým chlebem zalkl a ty by sis klidně krad
z toho, co mám hospodáři ohlídat a zachovat.

Neopustím pána svého, jak to zrádci uměli,
svěřil mi svůj velký poklad, věří mi jak příteli,
ty bys jej však vyraboval, kdybych byl tak zbabělý.
Klid se odtud, loupežníku! Nebudeme přáteli.“

Vycenil pak silné zuby, znovu se dal do štěkání
a zloděje od sýpky hnal, až mu zahnal chutě na ni.
Tak se stalo s moudrou dámou, stejně jako s první paní,
mně i mému poslíčkovi, kterého jsem poslal za ní.

Marná byla štědrost má a ke škodě mě přivedla:
já se chystal na kobyliku, jiný skočil do sedla.
A tak jsem té lásky nechal, k ničemu by nevedla:
pro ztracené, jak se říká, neměj líčka pobledlá.

Takový a žádný jiný je můj osud, říkám vám:
ať už jsou tím vinny hvězdy nebo to, jak vypadám,

veliké je toužení mé, ale málo z něho mám;
proto se mi často stává, že se s láskou pohádám.

KTERAK PŘIŠEL AMOR ZA ARCIKNĚZEM A O JEJICH HÁDCE

Jednou jsem se hádal v noci, to vám povím, chcete-li.
Se zlostí a bez vína jsem dumal o svém svízeli,
když tu ke mně přijde švihák, statný, ale zjemnělý;
ptám se, kdo je zač, a říká: „Já jsem Amor, příteli.“

Zloba ve mně vzkypěla a začal jsem ho ostouzet;
povídám mu: „Jsi-li Amor, klid se odtud, ale hned,
protože jsi lhář všech lhářů, který zná jen podvádět:
nezachrániš jediného, zahubiš jich kolik set.

Šípy své a jazyk lidský ničím jiným nenatřeš
nežli jedem lichocení, ve kterém se skrývá lež;
toho, kdo ti nejlíp slouží, postřelíš, když na lov jdeš,
nejdříve ho rozpálíš a pak ho s milou rozvedeš.

Tvoje čáry mnoho lidí poblázní a zkusíš,
nejedí a nespávají, slepí jsou a hlují,
kvůli tobě troufají si více, než se sluší,
až nakonec přicházejí o tělo i duši.

Nekladeš si žádné meze, pevná míra schází ti:
jestliže nás jednou umíš bez okolků lapiti,
podruhé nás pomaloučku postrkáváš do sítí.
Říkám tedy samou pravdu, to nemůžeš zapřítí.

Sotvaže máš koho v hrsti, necháváš ho v louži,
od trampoty ke trampotě nebožák se plouží,
za to, že byl důvěřivý, krvavě ti slouží,
kratičko se povesejí, předlouho se souží.

Koho zraníš jedovatče, ten bolestně pláče,
nezhojí ho žádné masti, kapky ani fáče;
neznám věru siláka a neznám ramenáče,
který si tu bitku s tebou krutě neodskáče.

Mnohé knihy o tom píší, co tvá šalba plodí,
jak na lidi líčí past a jak je za nos vodí,

jak jim síly podvazuje a na zdraví škodí:
však i mnohá povídačka říká, jak to chodí.

PŘÍKLAD O MLÁDENCI, KTERÝ CHTĚL MÍT TŘI MANŽELKY

Žil jest jeden hloupý mladík, sil mu přebývalo:
vzít si jenom jednu ženu zdálo se mu málo,
a tak tři chtěl, nebo žádnou; to prý by tak hrálo!
Celé jeho příbuzenstvo mu to rozmlouvalo.

Rodiče a bratr na něj pořád doráželi,
aby ve svém vlastním zájmu nebyl zatvrzelý
a jen s dvěma oženil se: napřed s mladší, chce-li,
a s tou starší aby svatbu za měsíc až měli.

Oženil se mládenec, však jenom s touto podmínkou.
Když uplynul první měsíc, přišli za ním s novinkou,
že prý jeho bratr chodí za tátou a maminkou,
ať mu najdou také ženu, ale jednu jedinkou.

„Nikoho mu nehledejte,“ novomanžel opáčí,
„já mám ženu takovou, že oběma nám postačí
a nebudem o nic chudší nežli druzí ženáči;
jen ať bratr přížení se a jinam se netlačí.“

Otec toho pošetilce hospodařil na mlýně
a měl velký mlýnský kámen, který vážil nad jiné;
za svobodna jeho synek, nejsilnější v rodině,
uměl kámen zastaviti v kterékoli hodině.

Toto velké udatenství, tento důkaz síly
svedl vždycky levou nohou a za malou chvíli.
Když uplynul měsíc poté, co ho oženili,
mládeneček do mlýnice jako kdysi pílí.

Jako jindy opřel nohu proti tomu kameni,
kámen ho však odhodil a hlupák skončil na zemi;
rozezleně posbíral se a pustil se do klení:
„Teď máš sílu, balvane! Však počkej, až tě ožení!“

Se svou první manželkou si užil tolik milování,
že už nikdy nezatoužil opatřit si druhou paní.

Kámen víckrát nezastavil, nepomyslel na to ani,
a tak blázen vystřízlivěl po marnivém horování.

Amore, ty otče ohně, zploditeli plamene,
čím víc člověk miluje tě, tím víc pálí, tím víc žhne,
dokud tělo, jakož duše popelem mu nelehne:
nejsme v tobě víc než roští na ohniště hozené.

Přešťastnou měl planetu, kdo tebe nikdy nepoznal,
bezstarostně žije si a nezná úzkost ani žal;
které jsi však jednou potkal, těm jsi všechno štěstí vzal,
pochodili jako žáby, kterým pořád scházel král.

PŘÍKLAD O ŽÁBÁCH, KTERÉ PROSILY JUPITERA O KRÁLE

Žily žáby na jezeře, hrály si a zpívaly,
zhola nic jim nehrozilo, ničeho se nebály.
Na ďablovu radu ale zatoužily po králi,
a tak o něj Jupitera bez ustání žádaly.

Pan Jupiter na ně hodil velkou kládu, když to slyšel,
těžkou tak, že patřila by do vinného lisu spíše.
Ozvala se velká rána, žáby byly rázem tiše;
viděly však, že to není pravý vladař žabí říše.

Příplavaly ke kládě a lezly na ni ze všech stran,
kvákajíce znovu k nebi: „Tohle že má vládnout nám?
Dej nám krále, Jupitero, dej nám krále, a ne trám!“
Jupitera omrzelo naslouchati kuňkalkám.

Rozhodl, že žabím králem bude velký žravý čáp;
ten si potom vykračoval nad jezerem plným žab,
zobák ani nezavíral, protože měl pořád hlad:
po dvou uměl žáby chytat, po dvou lehce polykat.

Nařikaly k nebi žáby: „Jupitero, smilování,
tvoje moc je veliká a hojí stejně jako raní!
Král, kterého poslal jsi nám na marnivé naše přání,
zle nám vládne za soumraku a ještě hůř za svítání.“

Jeho břicho je náš hrobař, jeho zobák je náš ras,

po dvou nás tu uchvacuje, po dvou kusech hubí nás.
Zbav nás, pane, svého trestu a pomoz nám v pravý čas!
Vrať nám, pane, naše štěstí, nenechej nás napospas!‘

Jupiter jim odpověděl: ‚Teď si mějte, co jste chtěly,
o co jste tak žadonily a co jste si vybrečely.
Král je váš trest za hloupost a za to, že jste neuměly
vážit si svobody své: vaše vina, trpíte-li.‘

Každý má mít dosti na tom, čeho dosti sklízí,
člověk, který může svůj být, neměl by být cizí;
do želez ať svoje ruce nikdo nenabízí,
neboť volnost nezaplatí ani zlato ryzí.

Jak ty záby skončí všichni, kdo tě jednou potkali:
jestli si dřív sami vládli, teď jsou tvými vazaly.
Věčně zkoumáš, jak by se ti duše s těly dostaly
do zubů a do chrťánu a navždycky tam zůstaly.

Někdo tě chce obměkčiti, ale to je velký bloud,
který neví, jak je pevné každičké z tvých silných pout
a že ze tvé žalomorny není možné uniknout.
Netvař se, že nerozumíš, a hled odtud odtáhnout!

My přátelé nebudeme, proto opusť tento dům!
Roznášíš jen bolesti a klopoty a nerozum,
za to umíš ve dne v noci — a to je mi čistý um! —
srdce z těla uloupit nic netušícím chudákům.

Jejich srdce ukradené bez meškání přenášíš
tam, kde lásku nenalezne, kde bude jen na obtíž:
bez vlastního těla vláčí tvoje pouta jako kříž,
po cizím však marně vzdychá, je mu pořád hůř a tíž.

Aby mohlo poletovat, dáš mu křídla skřivánků,
zaslepeně točí se jak korouhvička ve vánku,
chvíli myslí na Zuzanu, chvíli honí Marjánku;
všelijak ho popichuješ a doháníš k moldánkům.

Dovedeš to srdce přimět k tisícerým potulkám,
jak je věčně pošťíváš a postrkuješ sem a tam;
slibuješ mu pořád lásku, ale je to všechno klam,
místo toho přivádíš je k zármutku a ke psotám.

Co ti dlužím, chlape špatná, za co se mi pořád mstíš,

že mi nedáš chvíli pokoj? Chodíš za mnou jako myš,
ani okem, ani prstem svoje pikle nezjevíš,
dáš mi ránu do srdce a radost v žalost proměníš.

Já tě zajmout nedovedu, nevyznám se v klíčcích tvých,
a kdybych to někdy svedl, tebe stěží zabil bych.
Zato ty mě zajmeš všude, zpupný jsi, až je to hřích,
bez lítosti zabíjíš mě jak ve dne, tak po nocích.

Čím jsem si tě znepřátelil? Proč jsi pořád proti mně,
ať se dvořím komu dvořím, třeba prostě ženštině?
Každá toho naslibuje, ale potom šidí mě:
musel jsem se s tebou poznat v přenešťastné hodině.

Čím déle tě před sebou mám, tím více se necítím,
tím více mám o čem mluvit, neboť příliš dobře vím,
kolik škody ztropil jsi mi vychytralým klamem svým:
bez ustání něco kuješ, vlku v rouše beránčím.

ZDE SE VYPRÁVÍ O HŘÍCHU CHTIVOSTI

Vodíš s sebou těžké hříchy, naše nepřátele,
koho zmámíš, ten tvým choutkám nebrání se déle
a propadne chtivosti tak nestydatě smělé,
že přestoupí příkázání Boha Stvořitele.

Chtivost rodí všechny hříchy, živí je a chrání,
je to tvoje první dcera, tvého domu paní,
žádostivá velitelka, která bez ustání
smrtníky do želez a do záhuby vhání.

V ní má kořen hněv a pýcha, nadutá a nespoutaná,
lakomství a mrzké smilstvo, které hoří jako sláma,
závist, lenost, obžerství, tak chytlavé jak lepra sama:
v těch se chtivost rozvětjuje, za těmi je uschována.

V tobě mají příbytek svůj, což tvá velká zrada jest:
sladce muži v lásce mluví, ale je to samá lest,
všechno možné naslibují, aby mohli ženu svést,
jenže toho bývá více, než unese jejich čest.

Když vidí, že s tím, co mají, nikdy nemohli by

splnit sliby dané ženám, které se jim líbí,
zachce se jim cizího a kradou, co jim chybí,
platíce pak tělem duši za přehnané sliby.

Kdo je chycen při krádeži, toho ztrestá mistr kat,
všelijak je potom věšen, vláčen koňmi nebo štat.
Amore, jsi ve všem všudy podvodník a darebák:
koho vede tvoje chtivost, toho čeká pouze pád.

Kvůli ní i Trója padla v boji ze všech nejtuzším,
když jablko s věnováním, jaké se psát nesluší,
ziskuchtivě podaroval Paris paní Venuši,
protože dbal o Helenu více nežli o duši.

Pro tvou chtivost museli i Egypťané zahynout,
jejich duše strávil oheň, jejich těla vzal si proud:
všichni, kdo ti uvěřili, hněvají si boží soud,
přemnoho si chtějí urvat, málo smějí utrhnout.

Chtivost lidí připravuje o to, co jim patří,
neboť všeho, co už mají, chtějí mítí za tři,
ale svoje ztrácejí a cizí sotva spatří:
s nenasytým ohařem jsou jako rodní bratři.

PŘÍKLAD O PSU, KTERÝ SI NESL MASO V HUBĚ

Přes řeku se brodil ohař, který žil jen pro žrádlo,
v hubě nesl masa kus a najednou ho napadlo:
ve vodě je také maso; že nepoznal zrcadlo,
chtivě kousl do řeky a maso mu tam upadlo.

Tak pro lživé vodní stíny a pro marné laskominy
skutečný kus masa ztratil, aniž za něj dostal jiný.
Nebyla mu chtivost k dobru, darmo kousal do hladiny,
místo toho, co chtěl získat, zůstaly mu jenom sliny.

Chamtivcům a nenasytům stává se to každý den:
chtějí z tebe zbohatnouti, ale přijdou na buben.
Nezřízená chtivost bývá všemu zlému kořenem,
a kdo jednou propadne jí, žije v hříchu smrtelném.

Má-li kdo co jistého a může-li se radovati,

že je to věc, která ze všech nejvíce a nejvýš platí,
pro marné a plané choutky neměl by ji zanedbati:
kdo promarní, co už získal, nevydělá, ale tratí.

ZDE SE VYPRÁVÍ O HŘÍCHU PÝCHY

Ozbrojíš se velkou pýchou všude, kde jsi ztratil strach,
bez ostychu přemýšlíš, jak překročil bys cizí práh,
zač bys koupil ženám šperky, kam bys pro ten peníz sáh:
proto kradeš, proto loupíš, proto skončíš jako vrah.

Ten, kdo jednou dostane se k pýše do výchovy,
přepadává pocestné a krade drahé kovy,
znásilňuje mnohé panny, jeptišky a vdovy,
mnohé ženy zaslíbené svému manželovi.

Za zločiny hrdlem platí, nevyzraje na práva,
nečeká ho tvoje pomoc, ale krutá poprava.
K pekelnému ohni vede tvoje cesta lákavá,
na koho si zasedneš, ten rozpálí se do žhava.

Mnozí skrze tvoji zpupnost k zatracení dospěli:
první z těchto nešťastníků byl Lucifer s anděly,
kteří Bohu nevděkem a velkou pýchou spláceli,
takže za to z rajských lavic všichni dolů museli.

I když Bohu slouživali pokorně a tiše,
zpyšněli a nesmějí víc do nebeské říše.
Kdo by si chtěl psáti lidi potrestané v pýše,
může popsat tisíc archů, všechny nesepíše.

Amore, co svět je světem, každá bitka nebo řež,
tahanice nechutná a urážka a drzá lež
měla a má počátek jen ve tvé pýše, to mi věř:
všechna špatnost světa vzejde, kdekoli se ukážeš.

Koho pýcha s nadutostí svádí stále znova,
kdo Boha a dobré mravy v malé úctě chová,
zemře dřív než někdo slabší: tato moje slova
potvrdí ti nyní příběh koně rytířova.

PŘÍKLAD O KONI A OSLU

Do boje statný komoň šel, jak válka kázala mu,
protože jeho chrabřý pán znásilnil cizí dámu.
Nádherně nesl svoji zbroj a pyšně zvedal tlamu;
daleko vpředu osel šel a neměl nic krom šrámu.

Předníma i zadníma a udidlem svým drahocenným
hlučel kůň tak okázale, že se toho rachocení
všichni kolem polekali v domnění, že slyší hřmění:
také osel ke své škodě zůstal celý roztřesený.

Nesl totiž větší náklad, než měl síly jeho hřbet,
a když ho kůň v kopci dohnal, uhnouti mu nedovedl.
Odkopl ho komoň stranou, aby mohl pyšně vpřed.
,Klid se, hloupý cháme,‘ křičel, ,mně nebudeš překážet!‘

Směle vběhl na bojiště, samý dupot, samý skok,
velmi dychtil bitvu vyhrát, jenomže ji vyhrál sok.
Zasáhlo ho těžce kopí, rozbilo mu celý bok:
vnitřnosti mu lezly z těla, ke smrti měl jenom krok.

Když se vrátil z války domů, byl to mrzák obludný,
vláčel pluh a svázel dřevo, točil kolem u studny
nebo v poli u čerpadla, přetěžké měl k stáru dny:
zálet za tou cizí dámou byl pro pýchu osudný.

Jeho šíje byla nyní od chomoutu odřena,
a jak často podklesával pod náparem břemena,
nozdry míval napuchlé a potlučená kolena,
vpadlé oči celé rudé jako nohy kačena,

statné boky propadly se, žebra vystoupila,
uši schlíple svésily se, hřbet byl jako pila.
Když šel kolem hloupý osel, smál se na chlubila:
,Příteli, kam poděla se vaše moc a síla?

Vaše uzda tolik vzácná, vaše sedlo zlaté?
Kam zmizela vaše prudkost? Kde svou zpupnost máte?
Vaše pýcha došla trestu v míře vrchovaté:
v nemoci a ponížení už i dodýcháte.‘

Všichni ti, kdo v pyšnosti a ve zpupnosti žijí,
výstrahu a příklad mají v této historii:

zdraví, síla, ani pocty, o které se bijí,
nezůstanou s nimi navždy; s mládím všechno míjí.

ZDE SE VYPRÁVÍ O HRÍCHU LAKOMSTVÍ

Jsi lakota, která touží všechno sama míti,
bereš s velkým potěšením, dávat nevoní ti;
ani vody Duera tvou lačnost nenasytí:
proto se mi s tebou musí vždycky přihoršiti.

Zatracen byl skoupý boháč, když u jeho vrat
svatý Lazar nemohl si kůrku vyžebrať.
Chudé lidi nemiluješ, nevidíš je rád
a nechceš jim z pokladů svých ani grešli dát.

Ačkoli ti přikazuje boží přikázání
šatit nahé, sytit hladné a vzít na přespání
toho, kdo je bez majetku, lakota ti brání;
ze sta chudých ani s jedním nemáš slitování.

Co uděláš, hanebníku, před stolicí boží?
Jak z velikých důchodů a všelikého zboží
tvoje duše vydá počet a své úcty složí?
Poklady a říše tvoje nic ti neposlouží.

Dokavad jsi chudý byl a musel bídu s nouzí třít,
žalostně jsi naříkal a prosil Boha o soucit,
kajícím jsi sliboval, že až se budeš dobře mít,
postaráš se spravedlivě o chudý a bědný lid.

Bůh tvé nářky vyslyšel a dal ti dobré rady,
zdraví, velký majetek a poklad nad poklady;
k chudasům však na setkání obracíš se zády,
lakomý jsi jako vlk a nemáš jiné spády.

PŘÍKLAD O VLKU, KOZE A JEŘÁBOVI

Vlk měl kozu na svačinu, ale než ji celou sněd,
uvízla mu v hrdle kost a vytáhnout ji nedovedl.

Protože se začal dusit, volal slavné mistry věd,
aby všeho nechali a nedali mu zcepenět:

toho, kdo mu život spasí, udělá prý boháčem.
Slyšel jeho nárek jeřáb, přiletěl až od mračen,
chytil kůstku do zobáku a vytáhl z hrdla ven:
vlk mohl žrát pilně dále, protože byl uzdraven.

Řekl jeřáb vlkovi, ať zaplatí mu za pomoc.
Vlk povídá: „Proč bych platil? Když jsi ze mne tahal kost,
mohl jsem ti stisknout hrdlo a poslat tě na věčnost.
Za odměnu nestiskl jsem, na tom musíš mít dost.“

Tak, lakomče, když máš plné truhlice a stodoly
bohatství, jež vyždímal jsi ze všech lidí v okolí,
chudým ani kůrku nedáš, jejich hlad tě nebolí.
Vyschni, lotře, jako rosa, jako seno na poli!

Dělat špatným lidem dobře nikomu se nevyplácí,
protože jsou nevděční a dobro pro ně cenu ztrácí.
Od špatného člověka se dobrá služba nenavrací:
pomoz mu a odpoví ti, že měl nárok na tvou práci.

ZDE SE VYPRÁVÍ O HŘÍCHU SMILSTVA

Na tvých cestách provází tě smilstvo bez ustání,
smilnit, jakož cizoložit je tvé stálé přání;
hřešit bys chtěl s každou ženou třebaš na potkání,
a když ji chceš k smilstvu zlákat, pomrkáváš na ni.

Ten, koho tvé smilstvo zvábí, dovede i zabít.
Kvůli němu Uriáše poslal prorok David
do nejtěžší řeže, řka mu: „Půjdeš nyní zpravit
Joaba, jak vést má bitvu.“ Chtěl se ho však zbavit,
aby s paní Uriáškou mohl zůstat doma sám.
Tak se David vrahem stal a zle byl Bohem potrestán:
do nejděšší smrti své pak vystavěti nesměl chrám
a velice litoval, že neprohlédl včas tvůj klam.

Kvůli tvému smilstvu bylo pět měst velmi vznešených
vypáleno do základů; tři pro tento mrzký hřích

a dvě, která nezhřešila, pro vinu měst sousedních:
kdo má špatné sousedy, ten mívá jenom škodu z nich.

Nechci tě mít za souseda! Jak je psáno v kronice,
sám kouzelník Vergilius potupen byl velice,
když ho jedna paní táhla v koši do své světnice:
nechala ho venku viset, k smíchu celé ulice.

Protože ho zneuctila a nechtěla smilnit s ním,
pomstil se jí Vergilius a vymyslel krutý šprým:
poručil ten čarodějník všem světlům a ohništím,
aby rázem vyhasla, a postihlo to celý Řím.

Všude na to příkázání mizel oheň ze stavení
a Římané z toho byli převelice zkormouceni,
když se po něm sháněli a viděli, že nikde není.
Jen na jednom místě hořel: té šibalce v přirození.

Tak se za svou hanbu pomstil Vergilius, velký mág.
Kdyby Říman od Řimana připáliti si chtěl snad,
plamen by tím uhasil, a tak museli nařořad
chodit všichni za tou paní a jen od ní oheň brát.

Vida, že je ztrestána a zostuzena až Bůh brání,
zatoužil s ní smilniti, a hned na jeho příkázání
začalo zas hořet dříví a přestala hořet paní.
Udělal pak jiný zázrak, nevidaný, neslýchaný:

Tibeře, té mocné řece, která městem Římem šumí,
vydláždil dno velkým kouzlem, jemuž nikdo nerozumí,
vydláždil je samou mědí, šla z ní záře jako z gumy.
Tak si tvoje smilstvo vede, takto krotit ženy umí.

Když s ní zhřešil, cítila se jako jedna z nejhorších,
a jsouc takto ponížena, hned do nových schodů svých
přikázala zasaditi mnoho nožů broušených,
aby smilný Vergilius rozkrájel se za svůj hřích.

Tomu ale řekla kouzla, že cesta k ní není čistá,
a proto ji nechtěl už a nechodil víc na ta místa.
Tak dopadá každé smilstvo a je to věc věru jistá,
že svět velmi hanobí a lidem jenom smutek chystá.

Mnohé tvoje smilstvo hubí, ale koho uzdraví?

Všichni, kdo se za ním ženou a pachtí jak bezhlaví,
sebe samy zabíjejí, nemravové špinaví:
končí stejně jako orel, o němž příklad vypráví.

PŘÍKLAD O ORLU A LOVCI

Na buku si zpívá orel s královskými perutěmi,
obhlížeje z výšky ptáky, neboť vládne nade všemi.
Nikdy ale ne pustí jediné své péro k zemi,
protože se za ním lovci honí víc než za sukněmi.

Kdysi jeho vzácná péra našel jeden takový,
do šípů si je dal vsadit, a když byly hotovy,
vypravil se s nimi do hor, že si něco uloví;
jedním šípem se pak trefil mezi žebra orlovi.

I naklonil orel hlavu ke své hrudi zraněné
a uviděl, či jsou péra na té střele ničemné.
Přiznal si, co nebylo mu ani trochu příjemné:
'Věci, které smrt mi nesou, pocházejí ode mne.'

Hanbář, který se svou duší nerozumně zachází,
poslouchaje tvoje mrzké a nemravné rozkazy,
sám si tělo rozbíjí a duši vrhá do zkázy,
neboť co mu život bere, to od něho pochází.

Když člověka nebo zvíře tvoje láska spaluje,
ukojí svou smilnou touhu, ale potom lituje,
protože hned zesmutní a cítí, jak se zkracuje
jeho síla a s ní život: tak to namouvěru je.

Kdo spočítá všechny lidi, které smilnost upekla?
Žádná kniha by nám všechno o tvých hrůzách neřekla.
Jestli duše nestará se, aby ti včas utekla,
zahoří tvým bláznovstvím a čert ji vezme do pekla.

ZDE SE VYPRÁVÍ O HŘÍCHU ZÁVISTI

Závistníka, jako ty jsi, jinde nepoznáme,
a proto z tvé žárlivosti strach a hrůzu máme:
sotva někde slůvko slyšíš, srdce se ti láme
zármutkem a podezřením, že tě milá klame.

Od závisti k žárlivosti vede cesta přímá:
když se ti zdá, že tvá milá jiné ženichy má,
hned máš kámen na srdci a mlhu před očima
a kromě tvé žárlivosti nic tě nezajímá.

Čím více jí propadáš, tím větší jsou tvé obavy,
krk máš plný slz a vzteku, málem tě to udáví;
s lidmi ani o samotě zhola nic tě nebaví,
srdce v tobě poskakuje, chodíš jako bez hlavy.

Kdekdo tvoji nenávisť a podezření vznítí,
žárlením však velmi slábneš, a když tě to chytí,
z každé rvačky, kterou začneš, odneseš si bití
a nakonec umlátíš se jako ryby v síti.

Z pranice už nejde to tak jako do pranice,
protože jsi jako věchet a nemůžeš být se,
ani vyhrát, ani prchnout, slábneš stále více:
se svým hříchem dostaneš se leda do márnice.

Ze závisti zabil Kain Abela a bez ustání
hoří jeho duše v pekle, aniž se kdo modlí za ni.
Jákos žártil na Ezaua, nevražil naň až Bůh brání
a nakonec oloupil ho o otcovské požehnání.

Hříšná závist zavinila, že náš drahý Kristus Pán,
Boží syn a Bůh a člověk, proradně byl zaprodán,
závistníky přemožen a uvězněn a na kříž dán.
Dobré v tobě nenalézám, ač tě zkoumám ze všech stran.

Kde je chtivost, tam jsou k sobě všichni velmi sprostí,
pro závist a žárlivost si přerážejí kosti.
Všude, kde jsi ty, je také plno žárlivosti,
závist ji tam přivádí a chamtivci ji hostí.

Protože tvůj soused má víc zrní než ty slámy,
závidíš mu a je z toho rvačka mezi vámi:

za to, že chceš mítí víc než všichni tvoji známí,
postihne tě osud jedné závistivé vrány.

PŘÍKLAD O PÁVU A VRÁNĚ

Líbilo se vráně peří, které má páv na ocase,
velice mu záviděla a bláhově rozhodla se,
ať to stojí co to stojí, vyrovnat se paví krásě.
Černá, která chce být bílá, jedná proti vlastní spáse.

Od hlavy až k ocasu si vyškubala peří z těla
a potom se nastrojila do pavího peří celá;
s touto krásou ukradenou utíkala do kostela.
To, co vrána udělala, také mnohá žena dělá.

Závistnice popávená, oblečená v pavím hávu,
myslela si, že je krásná, jenže měla prázdnou hlavu:
nepoznána vetřela se do průvodu mladých pávů,
u moudřejších si tím ale nedobyla žádnou slávu.

Starý páv se velmi zhrozil, že se mu ta hanbatá,
přestrojená falešnice tlačí mezi mláďata;
oškubal z ní cizí peří a hodil ji do bláta:
byla černá jako ježek a také tak ježatá.

Tak tvá velká nepřejícnost mámí mnohé lidi,
že se ženou za čímkoli, co u jiných vidí,
až praskají závistí a žalostně se zřídí;
je tvá rada vždycky zrada a každého šidí.

Kdo z toho, co není jeho, odváží se bráti,
aby mohl s cizím peřím lépe vypadati,
všechno své i všechno cizí zanedlouho ztratí:
kdo se tváří tím, čím není, blázen je a tratí.

ZDE SE VYPRÁVÍ O HŘÍCHU OBŽERSTVÍ

Vodíš s sebou obžerství a sám jsi jedlík tuze dravý,
co vidíš, to ochutnat chceš, nenasyto nenechavý;
čím víc tě hřích oslabuje, tím víc je ti třeba stravy,
abys mohl doplniti svoje síly, vlku žravý.

Co tě znám, to nepostil ses, pořád bys jen něco jed,
sotva vstaneš od snídaně, už pomýšlíš na oběd,
při svačině přejídáš se, ještě líp chceš večerjet,
a kdyby ti něco zbylo, do rána bys všechno sněd.

Z obžerství ti roste v těle hlen velice nezdravý,
a když usneš se svou milou, nádory tě udává;
nakonec tě ďábel strčí do ohnivé šatlavy,
radíš ale: „Jezte, braši, bez nejmenší obavy!“

Protože náš otec Adam, mlsností byl přemožen,
jedl to, co jísti nesměl, ale dřív než minul den,
Pán Bůh se to dověděl a Adam musel z ráje ven,
po smrti pak do pekla a hořeti tam plamenem.

Také mnoho Izraelských zabil v poušti tento hřích
a nešetřil mezi nimi ani lidí nejlepších:
vypravuje o tom prorok, říkám ti to z jeho knih.
Ústa věčně otevřená, myslíš jenom na teřích.

Tvé obžerství zpilo Lota, počestného měštěnína,
tak, že ležel s dcerami; a nic tě tedy nezajímá
tolik jako páchat smilstvo: neboť kde je hodně vína,
tam nechybí nikdy chlípnost ani žádná jiná špína.

Kdo si tělo a s ním duši rozežírá obžerstvím,
ten se ani nenaděje, a je rázem konec s ním.
Mnoho na to příkladů je, a že o nich dobře vím,
mohu tě hned poučiti alespoň tím nejkratším.

PŘÍKLAD O LVU A KONI

Velmi tlustý kůň se pásal na lučině u křoví;
žravý lev se vracel z lovu, byl však pořád hladový,

a tak mlsně umínil si, že si koně uloví.

„Pojď, vazale,“ povídá mu, „polib ruku pánovi.“

Kůň tomuto nenažranci, který se naň tolik kasal, odpověděl: „Namouvěru, jsi můj pán a já tvůj vazal, proto jsem ti povinován líbat ruku, jak jsi kázal, ale mám tak velkou bolest, že bych to dnes nedokázal.“

Zarazil mi včera kovář, hrubián všech hrubiánů, velký hřebík do masa a sám jej z nohy nedostanu. Blahoslavené jsou zuby, které zdobí tvoji tlamu! Vytáhni mi jimi hřebík a dlužen ti nezůstanu.“

Sklonil se lev nad podkovou, myslel si, že bude snadné uleviti nemocnému, ale kůň, to zvíře zrádné, mezi oči kopl ho, a kopyto měl tolik pádné, že po jeho přesné ráně lev dočista mrtev padne.

Kůň ze strachu utekl a běžel jako potok dravý, ale že měl plné břicho jedovaté luční trávy, zchvátil se a posel z toho: tak ztrácěj svoje zdraví a svůj život nesrstové, kterým vezmeš rozum z hlavy.

Obžerství a opilství je vražednější nežli nůž, to nemoudrým nenasytům Hippokrates říkal už. Ty jim ale našeptáváš: „Dobře svému břichu služ, o co víc je napěchuješ, o to lepší budeš muž.“

ZDE SE VYPRÁVÍ O HŘÍCHU HNĚVU A JEŠITNOSTI

Nade všechny vynikáš svým hněvem a svou chlubitostí, ani celé Španělsko tě nepředstihne v ješitnosti; není-li hned všechno po tvém, planeš zlobou, horíš zlostí, zuřivost a nevraživost patří ke tvé společnosti.

Nabuchodonozor mocný, babylónské říše král, nezřízené ješitnosti natolik se oddával, že jen málo Boha ctil a ještě méně se ho bál: proto mu vzal Pán Bůh čest a dál ho vládnout nenechal.

Ponížil ho tak, že musel žít mezi zvířaty a žrát seno nebo slámu jako volek rohatý;

skončil velmi zhovadile, vlasy měl až na paty a na rukou nehty delší, než má orel pařáty.

Svárlivost a mordýřství jsou s tebou jedna rodina: „Hleďte, jaký chlapík já jsem, všech hrdinů hrdina!“ Trousisš samé pomluvy a kvůli nim pak začíná mordovati blázen blázna: takový jsi ferina.

Zle se Samson rozlítil, když síla se mu ztratila s vlasy, které ustříhla mu jeho žena Dalila; a když síly znovu nabyl, tatáž zloba zběsilá jak jeho, tak mnoho jiných pod troskami pohřbila.

Saul, který byl jako první mezi Židy pomazán za vladaře Izraele, rozezlen a rozhněván probodl se vlastním mečem. Jak ti potom věřit mám? Jak ti mohu důvěřovat? Nijak, to snad uznáš sám.

Kdo tě poznal dokonale, nemůže ti uvěřiti, kdo vidí, co tropíš stále, nemůže tě v úctě míti: čím více se sblížíjete, tím hůře se s tebou cítí, a čím více užije tě, tím méně chce s tebou žíti.

PŘÍKLAD O LVU, KTERÝ SE ZE VZTEKU ZABIL

Ješitnost a zpupná zloba skoncovaly se lvem zlým, který mučil zvířata a nelítostně škodil jim, neboť z velké prchlivosti stal se vlastním popravčím; povím ti to od začátku a bohdá tě poučím.

Žil jest jeden pyšný lev, a dokavad měl dosti sil, převelice udatný a ke zvířatům krutý byl: koho chytil, toho zabil nebo aspoň poranil. Potom přišlo stáří, slabost, čím dál více těžkých chvil.

Když zvířata uslyšela o zesláblém jeho těle, náramně se radovala, že nebudou trpět déle, a všechna se vypravila ztrestat svého mučitele; dokonce i hloupý osel nebojácně klusal v čele.

Všichni na lva skočili a mela byla veliká: pobodal ho ostrý tesák divokého kančika,

dostal silnou ránu rohem od býčka i od býka
a nádavkem poznal pečet lenivého oslíka,
který velmi rozezleně nakopal mu do čela.
Tu ve lvovi naposledy strašná zloba vzkypěla,
do srdce si drápy vrazil a zničil se docela:
jeho velká zlost a zpupnost skončila, kde nechtěla.

Nemají-li něco rádi boháči a potentáti,
nemají to dělat jiným, protože se může státi,
že se ani nenadějí, veškerou moc přes noc ztratí,
a co komu udělali, to jim potom každý vrátí.

O HŘÍCHU LENOSTI

Lenosti vždy poskytuješ přístřeší i živobytí,
aby nikdo nemohl si s dobrým skutkem popílití;
jak uvidíš lenivého, už ho vlečeš ve své síti,
na začátku musí zhřešit, na konci se smutný cítí.

Ty však nikdy nelenošíš! Ustavičně vězňům svým
ukazuješ, jak se bavit šizením a smilněním,
jak vymýšlet nepravosti a hledat si cesty k nim:
jejich tělo, jakož duše zabíjíš svým kejklířstvím.

Lenost chodí za tebou a pokrytectví chodí za ní,
vypadáš jak nevinátka, v hlavě však máš milkování:
oči smutně k zemi klopiš, jako bys šel na pokání,
a když potkáš krasavici, potutelně mrkáš na ni.

Podle toho, co nám kážeš, neumíš se řídit sám,
všechna tvoje krásná slova nejsou nežli klam a mam.
Chceš nás kárat jak vlk lišku: a že tuto bajku znám,
poučím tě, advokáte! Napni uši, začínám.

PŘÍKLAD O SOUDNÍ PŘI VLKA A LIŠKY, KTEROU ROZHODOVAL DON OPIČÁK, SUDÍ AFRIKÁNSKÝ

Viděl vlk, jak liška krade kohouta, a dostal vztek:
rozkřikl se na kmotříčku, že ho musí pustit hned,
protože je zakázáno krásti cizí majetek;
nebylo mu totiž jasné, jak by si ho jinak sněd.

Sám to dělá bez ustání, ale jiné z toho viní,
co si velmi pochvaluje, všem ostatním tuze špiní,
čeho si sám nejvíc užil, nesmějí prý dělat jiní:
pro ně prý to zkáza bude, pro něho však dobrodiní.

Dal předvolat lišku k soudu a tak začal velký spor,
který řešil vzácný sudí, učiněný vědátor
ve všem všudy velmi zběhlý, chytrosti a píle vzor,
Don Opičák Afrikánský, jinak městský primátor.

Přednesl vlk svoji stížnost bez jediné chybičky,
s veškerými úředními výrazy a slovíčky;
měl dobrého advokáta, odborníka na kličky,
Mistra Chrtu, který umí dobře honit lištičky.

,Vzácný Done Opičáku, afrikánská ctihodnosti,
sudí náš a primátore, výlupku vši učenosti,
já vlk se zde dovolávám soudu proti nemravnosti
a zároveň obviňuji lišku z velké zvlčilosti.

Vylíčím ti zločin, jenž se únorové noci stal:
Právě se rok dvanáctistý šedesátý třetí psal
a panoval v zemi lev, ten zubatý a chrabrý král,
který jako Mincovník i v naše město zavítal,

když do domu Dona Kozla, takto mého vazala,
vlezla liška komínem a nezákonně sebrala
Kohouta, jenž je mým poslem, na což ovšem nedbala,
a na témže katastru ho přes můj odpor sežrala.

Tak žaluji, slavný soude, a závěrem žádám též,
abys kmotru odsoudil, jak nejpřísněji dovedeš,
a nechal ji pověsiti a zemřítí pro krádež.

Za žalobu mohu ručit vlastním hrdlem, jestli chceš.

Skončil vlk a ozvala se liška, hlava protřelá,

kteřá všechno velmi dobře viděla a slyšela:
,Milostpane, já jsem nikdy dobrou hlavu neměla.
Račte mi dát advokáta, ať s tím něco udělá.‘

,Žil jsem dlouho v cizích krajích,‘ řekl jí Don Opičák,
,a jeřto jsem právě přijel, nemohu zde všechny znát.
Počkám ještě dvacet dní, a najde-li se advokát,
kteřý by tě zastupoval, přiveď mi ho ukázat.‘

Nato slavný sudí povstal a odročil jednání.
Obě strany přemýšlely, jak velkými sumami
nebo dary mohly by mu projevit uznání,
a liška se rozpoměla, kdo jí v nouzi zachrání.

Uplynulo dvacet dní a druhé stání začíná;
s liškou přišel zdatný právník, doktor Hafan z Ovčína,
kteřý proti nenechavcům na obojku ostny má:
vlk zůstal jak opařený, jen zakroutil očima.

Ujal se Don Hafan lišky, jak se sluší na právníka:
,Čtený pane primátore, za vším, co vlk soudu říká,
nezbývá než odhaliti nestoudného podvodníka,
kteřý loupí tak, že předčí i starého loupežníka.

Proto musím namítati za první a především,
že nelze a nenáleží projednávat před sudím
obžalobu, kteřá byla sestavena právě jím,
protože on sám je zloděj, což osobně dosvědčím.

Za bílého dne i v noci potkal jsem ho mnohokrát,
když chodíval rabovat a loupit do mých ovčích stád.
Vím, jak ovčím hrdlo trhal, ale než se začal cpát,
pokaždé jsem přiběhl a vydral mu je mrtvé z tlap.

Mnohokrát za loupeže vyměřil mu soudce trest,
mnohokrát před lidmi i před zákonem ztratil čest,
a proto mu nepřísluší kohokoli před soud vést,
aniž býti soudem slyšen, jak to jinak zvykem jest.

Navíc patří do klatby! To za druhé chci soudu říci,
neboť ač byl vydán dekret konkubín se týkající,
nedbá ho, a přestože se starati má o vlčici,
veřejně si vedle ženy drží ještě milostnici,

a ta jeho konkubína, to je Čubka z Ovčína!
Může-li soud bráti v potaz takového zlosyna?

Takového vyvrhela? Odpověď je jediná:
Nemůže a ani nesmí. Kmotřička je nevinná.‘

Chrt a vlk teď byli v pasti. Proto celí roztřesení,
neochotně, ale přece přiznali svá provinění.
,Milostpane,‘ řekla liška, ,zavřete je do vězení!
Žádám vetu za vetu, a proto ať jsou oběšeni!‘

Strany byly vyslechnuty a žádaly soudce pak,
aby ráčil stanovit, kdy rozsoudí je právě tak,
jak mu velí zákony a svědomí, a nejinak.
,Přijďte ráno po Třech králích,‘ řekl jim Don Opičák.

Když zamířil k domovu, měl v patách celou delegaci:
táhly za ním obě strany, falešní a špatní rádci,
a vedle stran advokáti, velechytrí darebáci,
kteří vědí, co se soudcům vyplácí a nevyplácí.

Advokáti radí stranám a strany se starají,
z jedné nesou lososa a z druhé pstruha strkají,
z jedné pohár, z druhé číš, a vše se dává potají,
zrovna jako rána do zad v nepoctivém turnaji.

Nastal den, kdy Opičák měl na základě jejich skutků
a příslušných paragrafů rozsoudit a skončit pŕtku.
,Kdybyste se chtěli smířiti,‘ řekl stranám, ,pak bych

vskutku

mohl počkat se závěrem a netrvat na rozsudku.‘

Mermomocí snažili se zvědět páni advokáti,
jestli se to usmíření vyplatí, či nevyplatí
a může-li jejich strana na rozsudku prodělati:
moudří z toho nebyli a Opičák nic nedal znáti.

Šli na to i oklikami, protože se domnívali,
že se sudí prořekne a rozsudek jim poodhalí.
Ukázal jim jenom zuby, oči se však neusmály;
mysleli si, že si hrají, a zatím se spolu rvali.

Jak jedna, tak druhá strana řekla, že to smysl nemá,
že s tou druhou stejně nikdy nemůže být usmířena,
a že tedy s urovnáním nebyla by spokojena:
na rozsudku proto trvá a chce s ním být seznámena.

Protože pan primátor byl moudřejší než mnozí jiní
a byl z těch, kdo povinností svědomitě zadost činí,

dobře znal své předpisy a věděl, co má dělat nyní; vzal do ruky rozsudek a přečetl jej soudní síni.

„Jménem Páně! Já, váš sudí,“ začala ta moudrá hlava, „Don Opičák Afrikánský, řádný doktor všeho práva, zváživ dobře žalobu, v níž na vědomost vlk mi dává, že se soudu proti činu kmotry lišky dovolává,

zváživ články obhajoby, která kmotru lišku brání, obě její námitky a připojené dobrozdání, zváživ obsah odpovědi, kterou zase vlk dal na ni, jakož jeho návrhy a připomínky k těmž stání,

zváživ návrh, který liška na odvetu potom dala a ve smyslu kteréhožto sama vlka žalovala, zváživ všechna jednání a všechno, čím se zabývala, jakož to, že každá strana rozsudek si vyžádala,

promysliv si každou žádost při procesu přednesenou, vyslechnuv i znalce práv a mnohou radu podloženou zkušenostmi u soudu, a proto pro mne velmi cennou, slepý k darům, hluchý k prosbám, s myslí k Bohu

obrácenou,

shledal jsem, že žaloba, jak vlk ji podal, správná byla, řádná, jasná, přiměřená a úředně způsobilá; shledal jsem, že ani liška nesprávně se nehájila, i když zadost předpisům jen z poloviny učinila.

Námitka, že vlk sám krade, řádná je, a proto platí, ale klatba by se byla musela ad acta dáti, což je velmi vážná věc, a proto všichni advokáti, kteří nejste latiníci, račte dobře poslouchati.

První z obou námitek mi správně byla přednesena, ale druhá není ve všem náležitě doložena, neboť dekret nelze uvést bez čísla a beze jména a věc klatby musí býti v devíti dnech potvrzena,

to jest řádně prošetřena, buď písemně vyličena, nebo ústně dosvědčena, u notáře ověřena, a jsouc takto doložena, musí býti odložena, ježto nejsou odložena, byla by hned vyhlášena,

jenže tam, kde podle práva s odkladem se projednává, celých devět dní se dává, než se klatba platnou stává,

a toho se vždycky držte, neboť mnohý doktor práva na tuto věc zapomíná, anebo ji zanedbává.

Odložena klatba není, jsou-li do ní uvrženi svědkové již vyslyšení u soudního přelíčení, případně ten, kdo je řídil, takže potom platné není, a kdo tento postup změnil, dopouští se provinění.

Shledal jsem, že liščin návrh na odvetu mylný jest, ježto trestní řízení se nedá v tomto smyslu vést: na základě námitky mi nepřísluší určit trest, a podobný návrh, pravím, nesmí soudce nikdy splést.

Byť i bylo prokázáno vše, co bylo namítáno proti straně druhou stranu, za vinu to není bráno, a co bylo žalováno nebo svědkem dokázáno, nesmí býti projednáno ani nijak potrestáno,

pokud ovšem ve svědčení žádný křivý údaj není, za kteréžto provinění mohu poslat na mučení beze všeho přihlížení k námitce či ohrazení, protože mé postavení dává k tomu oprávnění;

pro námitku při jednání možno nedbat na udání, odepřít mu soudní stání, volat svědky k pokárání, nelze však brát namítání jako základ k potrestání, neboť v tomto počínání soudci přísný předpis brání.

Ježto ale vlk se přiznal, mohu nyní zřetel brát na to, co zde řekl on, a nikolivěť advokát, takže mohu kmotře lišce za pravdu v té věci dát a vlkovi přikazuji, aby mlčel tentokrát.

Neboť jeho přiznání a chování a zvyky nyní samy jasně potvrzují, z čeho jej tu liška viní, pročež jeho obžaloba k projednání v soudní síni přijata být nemůže a soud to také neučiní.

Ježto z jeho přiznání se dovidám a poznávám, že totéž, co žaloval mi, bez ustání dělá sám, není nutno lišku soudit, pročež také pravím vám, že kmotřinu obhajobu schvaluji a přijímám.

Nepřijímám prohlášení, ve kterém vlk soudu praví, že se přiznal ze strachu a v hrůze, kdy se navypráví všechno možné, co prý nemá ani paty, ani hlavy.

Tam, kde soudí pravý sudí, všechno má svůj smysl pravý.

Pročež liška volná je a propouštím ji za zajíci,
ale krást jí neradím a důrazně jí musím říci,
že kohouta Dona Kozla vícekrát již nesmí vzít si.
,Kohouta už nemá,‘ řekla. ,Teď si půjdu pro slepici.‘

Souhlasil s tím také vlk a oba byli spokojeni,
že nebudou ani viset, ani platit přelíčení.
Kde není řeč o úctech, tam nemluví se o placení,
a k čemu se odvolávat, když nebyli odsouzeni.

Zato páni advokáti ozvali se vyčítavě
a tvrdili svému soudci, že prý vším, co řekl právě,
dopustil se omylu a uškodil své cti a slávě.

Opičákovi to ale neleželo vůbec v hlavě;

odpověděl advokátům: ,Natolik svou práci znám,
abych mohl podle práv a nařízení soudit sám.

Do toho, co dělá druhý, zásadně nos nestrkám.‘

Jeden každý advokát to přibral ke svým zásadám.

Jinou věc mu namítli a namouvěru hloupá není:
jsou-li totiž žalovaní při procesu usvědčeni,
nemá soudce více právo navrhopvat usmíření
a ti, kteří přiznali se, musejí být odsouzeni.

K tomuto jim Don Opičák vysvětlení krátké dal:
,Ať už jsem si při procesu jakkolivěk počínal,
pamatujte, že jsem úřad a že za mnou stojí král.‘
Jeden každý advokát si z jeho řeči příklad vzal.

ZDE SE VYPRÁVÍ ZNOVU O HÁDCE, KTEROU MĚL ARCIKNĚZ S AMOREM

Podobáš se tomu vlku: co sám děláš, ztracuješ,
druhé káráš kvůli blátu, ve kterém se vyvaluješ;
lichometně mluvíš k lidem, zatímco své pikle kuješ,
a všem, kterým zalíbíš se, přeukrutně ubližuješ.

K milosrdným skutkům ale jakživi tě nepohneme:
nenavštívíš nemocné a nechceš vidět uvězněné,
hledáš zdravé, statné, mladé, velkou silou obdařené;

nejjemnějším ze všech hlásků vemlouváš se hezké ženě.

Hodinky se modlit chodíš s flamendry a hrubiány,
kteříž pokoj nenávidí, s těmi zpíváš noční žalmy:
Ó jak dobré, zanotuješ s činely a citerami,
Pozdvihujme každé noci, přidají se tvoji známí.

Před svítáním postavíš se, kde bydlí tvá přítelkyně,
Pane, rty mé otevři tam vyzpěvuješ velmi silně,
Pronátho dne mezi všemi drnkáš na svůj nástroj pilně,
a že ji chceš probuditi, hlaholíš *Kéž vyslyší mě*.

Ve chvíli, kdy zaslechneš ji, zatetelí se ti hlas,
ranní hymnou chválíš ji a nevadí ti ani mráz.
Hvězdo jitřní, velebíš ji, *gracias, ó gracias!*
Potom začneš *Smilování* a to velmi sblíží vás.

V hodině, kdy vyjde slunce, s modlitbami neleníš,
vzpínáš ruce ke kuplířce: ,*Hlas můj v jitře vyslyšíš*,
přiveď mi ji ke studni a dokonej to dílo již.‘
Holka potom běží s vědrem, jen aby ti byla blíž.

Nemůže-li na ulici, vzkazuješ jí, že znáš sad,
kde byste si spolu mohli rudých růží natrhat.
Věř-li ti, musí se jí *jako smutné Evě* stát:
odnese si *odkudkolivěk* trochu trpkých padavčat.

Jestli je to pravá dáma a tvůj návrh neschválí,
tvoje písně starají se, aby si ji získaly:
proniknou jí *ústa, jazyk a myšlenky* zakalí,
takže když jde do kostela, její zbožnost zahálí.

Vypravíš se na mši také, ale že s ní mluvit chceš,
dopolední bohoslužby považuješ za přítěž;
chtěl bys tichou svatbu mít a dočkat se jí nemůžeš,
při *Gloria* přešlapuješ, při *Gracias* tancuješ.

Po mši svaté začínáš hned s poledními modlitbami,
neboť stará nelení a zavede tě za svou paní.
,Na tvá slova očekávám. Potěšíš mne?‘ spustíš na ni.
,Jak nádoba kožená jsem, ta mše byla k nepřechkání.

Jak miluji chvíli tu, kdy spolu jsme, a proto více
v čekání *mne nezahanbuj*, přísahám ti, krasavice,
při tonzuře na své hlavě: tvůj zjev je *mým nohám svíce*.
Odpoví ti: ,*Ó jak sladké*, odpoledne modliti se.‘

Když pak v čase odpoledním sejdete se nad žalmy,
začneš veršem *Předivná* a modlitba tvá uhání
až ke slovům *Veď mé kroky*; na to slyšíš od paní
Spravedlivý jsi, můj Pane, a jdeš zvonit klekání.

Věru není kostelníka, který by to lépe sved:
umíš zahrát bez námahy na každický instrument;
která přijde na nešpory, nepůjde tak brzo zpět,
neboť *berlou moci své* ji umíš pěkně pozdrzet.

„Pojď a na *mé pravici sed*,“ pobízíš ji bez prodlení
a zazpíváš *Veselím se*, zdrží-li se po modlení;
váhající poučuješ: „*Sem vstupují pokolení.*“
Pak se spolu dáte do mše, slavné jako o Vzkříšení.

Není kněze, který večer vynakládá více píce:
pohledné i nepohledné, černé stejně jako bílé,
chodí k tobě zakukleny, modlíce se velmi čile
Uzdrav nás a Ochraň nás, a všechny jsou ti stejně milé.

Od toho, *co připravil jsi*, nepropustíš žádnou paní,
před obličejem všech lidí odvádíš je do ústraní
a tam *k slávě lidu tvého* ošidíš je bez meškání;
říkáš *Zdravas, královno*, když naříkají na své rány.

Zaklínám tě, Amore, zmiz (pokračuje Arcikněz ve své
obžalobě), vždyť nerozumní věří tvým lichotkám a slibům
více než Bohu, měníš je v zatvrzelé kacíře a neušetříš ani
krále, neboť skáčeš po všech domech jako červený kohout.
Vychová-li si někdo dobře dceru, začne se mu vzpírat
jako mula, protože ji vlákáš do své bláznivé hry: našeptá-
váš jí, jak se má česat, malovat a strojit, a tisíckrát za hodinu
jí přejinačíš srdce, takže nemiluje ženicha vybraného
rodiči, ale hoří pro jiného. Chytré a krásné ženy pomateš
svým žárem tak, že jako vlčice pelešící se s nejodpornějším
vlkem jdou s kdejakým ošklivcem a mizerou. A jaké kra-
savce umíš zničit láskou k ohavným ženštinám! Však se
tvým spřežencům den co den stává, co krtkovi, kterému
nabídla svou lásku ropucha. Když jeho díře hrozila velká
voda, slíbila, že se s ním jako věrná milá přeplaví do bezpečí,
ale jen ho k sobě přivázala a skočila s ním do vody, začala

se, mrcha, potápět. Krtek se chtěl dostat nahoru, ale
ať byl pod ní nebo na ní, spěli ke špatnému konci; zahlédl
je hladový luňák a oba skončili v jeho zobáku. Tak i ty
zhltneš hlupáky a hlupačky, které jsi svázal, a hubíš klamané
i klamající. Kéž zatratí Bůh těla, v nichž přebývá falešné
srdce! Kéž vyrve ze světa jazyk zamořený tvou lží, ty
lupiči, ty mordýři, ty vydríduchu!

Ještěže ti nedlužím nic — to si mohu blahopřát,
protože jsi velký lichvář a chceš denně úrok brát:
na malého červa umíš i velrybu nachytat.
Řekl bych ti mnohem více, začínám se ale bát.

Protože bych u mnohých dam v nemilosti mohl být
a ne jeden mladý blázen mohl by mě pomluvit,
říkám sotva desetinu, zbytek musím zatajit:
mlč a mlčme, Amore, a hled si zase po svém jít!“

KTERAK DON AMOR ODPOVĚDĚL ARCIKNĚZI

Tu mi Amor odpověděl s rozvahou a bez durdění:
„Arcikněže, já tě prosím, zanechej už zlořečení.
Ani žertem nesmíš říkat o lásce, že dobrá není,
neboť stačí trocha vody a je rázem po plameni.

Pro nemnoho špatných řečí se i velká láska zhatí,
malá hádka může snadno velké záští rozdmýchat
a kolikrát pro pomluvy sluha svého pána ztratí;
dobrým slovem se však může z dobrého jen lepší státí.

Poslouchej teď rozvahu, ať tvoje zloba pomine:
kde prosíme o milost, tam vyhrožovat nesmíme,
dáš-li se však slyšet v dobrém, odměna tě nemine;
dělej, co ti poradím, a neřekne ti paní ne.

Jestliže jsi nepořídil zatím ani jedinkrát
u dam ani u ostatních, které, říkáš, měl jsi rád,
můžeš za to celou vinu jenom sobě přičítat,
protože ses ke mně nikdy neuměl a nechtěl znát.

Umanul sis učitelem dříve nežli žákem být,
jenže kdo chce znát mou práci, musí do mé školy jít.
Poslouchej a čti mé rady a zbavíš se mnoha chyb:
s dámami i s ostatními půjde ti to stále líp.

Nemysli si, že tvá láska každé ženě lahodí
a že můžeš milovati, co se k tobě nehodí:
to je láska bláznivá a dobrého nic neplodí,
marnou lásku má jen hlupák, proto špatně pochodí.

Přečteš-li si Ovidia, ten ti o tom hodně poví,
protože jsem mu to svěřil jako svému fámulovi;
kdo chce v lásce dobře obstát, od něho se všechno doví,
neboť Naso s Pamphilem jsou učedníci Amorovi.

Jestliže chceš tedy dámy i ty druhé milovati,
musíš nejdřív učit se a co nejvíc věcí znáti,
neboť jinak žádná žena svoje srdce nezadá ti:
v první řadě musíš vědět, jak si ji máš vybírat.

Hledej ženu roztomilou, čipernou a krasavici,
nevybírej příliš dlouhou, ale ani trpaslici;
vyhýbej se, pokud možno, těm, co žijí na vesnici,
o lásce nic nevědí a v hlavě mají samou píci.

Hledej tělo dobře rostlé, které velkou hlavu nemá,
vlasy aby žluté byly, aniž vědí, co je hena,
obočí ať nesrostlé a protáhlé a vysoké má,
v bocích ať je vyklenutá: tak vypadá správná žena.

Velké oči krásných barev, nezapadlé, rozsvícené,
dlouhé řasy, pěkně světlé, usměvavě pozdvižené,
uši malé, útlounké a hrdlo dosti protažené,
na ty věci dávej pozor, za těmi se každý žene.

Ostrý nos a drobné zoubky v řadách pěkně souměrných,
těsně vedle sebe rostlé, bílé jako padlý sníh,
dásně celé karmínové, plno ostrých zubů v nich,
rty pak hodně červené a úzké, jedny z nejužších,

ústa tolik droboučká, že milo na ně pohleděti,
tváře bílé, neosmahlé, bez chloupků a s hebkou pletí;
hleď, abys tu ženu mohl bez košile uviděti
a dobral se o ní pravdy, kterou jinak neřekne ti.

Pošli k ní svou příbuznou a ta ať začne namlouvání,
nesmí to však býti služka ani družka oné paní,
ale žena pravdomluvná, které tvoje zájmy brání:
kdo se špatně ožení, ten lituje až do skonání.

Když vybíráš poselkyni, nedej se a vždycky hleď,
ať je světem protřelá a pohromadě má všech pět,
ať dovede krásně lhát a nadhánět a uhánět:
pod takovou pokličkou se začne vařit v hrnci hned.

Nemáš-li ji v příbuzenstvu, pak se obrať na babice,
které šmejdí po kostelích a z ulice do ulice;
mají velké růžence a ve všem možném vyznají se,
včetně kouzel, kterými se očarují uši dívce.

Tyhle kvočny ukdákané, to jsou mistři vševědoucí,
vymetají hory doly, pobíhají ve dne v noci,
třepou k nebi růžencem a naříkají na nemoci,
ale kolik zlého mají tyto staré coury v moci!

Vyhledej si mezi nimi kořenářku z toho rodu,
co chodí dům od domu a pomáhá tam při porodu,
prodávajíc líčidla a černidla a vonnou vodu:
zná uhranout dívky tak, že nepoznají vlastní škodu.

Také se jdi poohlédnout mezi černé hříšnice,
které slouží nejčastěji mnichovi a jeptišce,
až z tolika toulek mají prošoupané střevíce:
takovéto klášterejdý pletichaří nejvíce.

Kde pracují tyto báby, radosti je víc než dosti,
sotvakdy se najde žena, u které jsou v nemilosti.
Chceš-li od nich slyšet pravdu, pak je vždycky vlídně
hosti:

umějí tak čarovati, že člověka zraku zprostí.

Ze všech starých namlouvaček jenom tato je ta pravá:
pros ji, aby nelhala ti, a oceňuj, co ti dává,
neboť s dobrou překupnicí prodá se i špatná kráva
a dobrý plášť skryje prádlo, které se už rozpadává.

Poví-li ti o některé, že to není kolohnát,
ale ani žádný věchet, řekni, že bys věděl rád,
má-li také malá ňadra; má-li, pak se začni ptát
na ostatní věci těla, abys věděl co a jak.

Je-li v bocích široká a v pase pěkně protažená, má-li drobné, útlé nohy, chodidla dost vykrojená a podpaždí krapet vlhká, povím ti, že je to žena, jaká nikde na světě by nemohla být nalezena.

Bláznivá je v posteli a rozvážná je v domácnosti, na takovou nezapomeň, ale měj ji v patrnosti. V plné shodě s Ovidiem předávám ti vědomosti, proto hledej nadháněčku s co největší zkušeností.

Tři věci ti neodhalím, protože se bojím jich: týkají se velké hanby, totiž kazů ukrytých. Málo je žen, u kterých se nenajde ten trojí hřích, a kdybych se o něm zmínil, vyvolalo by to smích.

Pamatuj, že chlupatost a vousatost je strašný kaz; ženu takto počertěnou ať si vezme rovnou řas! Má-li ruce jako hůlky a ječivý hlas, neblázni a rozluč se s ní, dokavád je čas.

Nakonec se zeptej na to, co se nesmí podcenit: je-li příliš rozpustilá, nevydrží její cit; ale je-li chladnokrevná, ví-li dobře, co chce mít, a tvé lásce řekne ano, spěchej se s ní oženit.

Tu je třeba milovati, té je třeba sloužiti, neboť muž se s žádnou jinou tak výborně necítí. Kdybys někdy potkal ji a zatoužil jí dobýti, snaž se pro ni dělat všechno, na co síly stačí ti.

Z nejkrásnějších šperků svých jí pošli darem kterýkoli; pokud se snad darům bráníš nebo nouze nedovolí, slibuj aspoň naprázdno a naslibuj jí hory doly: nakonec ti uvěří a k čemukoli ráda svolí.

Sloužit musíš, to se nezlob, služba bývá jako vláha, v dobré duši nezaniká, stále více se tam vzrývá, takže lásce pomaloučku, ale jistě napomáhá: to proto, že všechno zmůže a přemůže pilná snaha.

Pokaždé když poslouží ti, poděkuj jí tisíckrát, i kdyby šlo o grešličku, říkej, že jde o poklad. Jestli něco po tobě chce, nikdy nesmíš odmítnout: proti tomu, co ti řekne, není žádný dišputát.

Co nejvíc jí vyhledávej, to jí bude velmi milé,

neboj se jí ani trochu, využívej každé chvíle, nedopouštěj, aby ostych zabránil ti někdy v díle: uvidíš-li dobrý snopek, začni mlátit z vlastní píce.

Jestli pozná, že jsi líný obdělávat svoji líchu, pozene tě pohrabáčem a budeš jí navždy k smíchu: s ženou nikdy nezahálej a nebal se do kožichu, v nejskrovnějším oblečení hledej svoji čest a pýchu.

Za velikou leností se skrývá strach a zbabělost, sprostáctví a nevzdělanost, špinavost a ničemnost: pro lenivost mnozí muži přišli o mou společnost a ne jeden ztratil ženu, která byla pravý skvost.

PŘÍKLAD O DVOU LENOŠÍCH

Povím ti teď o dvou chlapech lenošivých k pohledání, kteří chtěli oženit se, a neměli proto stání. Dělal si oba zálsuk na jednu a tutéž paní; hned uvidíš, jací byli krasavci a elegáni.

První lenoch totiž měl jen levé oko na hlavě, druhý napůl chromý byl a mluvil velmi sípavě. Každý z nich však posmíval se přítelově postavě, každý myslel, že s tou paní už je ruka v rukávě.

Odpověděla jim paní, že prý by se chtěla vdát za toho, kdo línější je: toho bude milovat.

Řekla to však jenom proto, aby se jim mohla smát. Chromý se hned ujal slova a začal se vychloubat.

„Vzácná paní,“ povídá jí, „já jdu první před váš soud, protože mou velkou lenost nemůže nic předstihnout. Když jsem jednou lezl na žebř, byl jsem líný nohou hnout a raděj jsem spadl na zem: tak mám kratší jeden oud.“

Nebo co se jindy stalo: to jsem plaval v řece zas, bylo právě o polednách, slunce žhnulo jako řas a já hynul strašnou žízni; abych se však napil včas, na to jsem byl příliš líný, a proto mi vyschl hlas.“

Po chromém se ujal slova jednooký: „Paní má, to je lenost maličká a marně se s ní vypoíná.“

Povím vám teď o té svojí, neboť u mne začíná lenost vskutku nevidaná a na světě jediná.

V dubnu jsem se zamiloval do velice jemné dámy, a když jsem ji zahrnoval vybranými poklonami, ukápla mi špína z nosu, já však, starý lenoch známý, ani jsem se neočistil, takže dáma utekla mi.

A co se mi, vzácná paní, jednou v noci přihodilo! Už jsem ležel, ale nespál, venku jako z konve lilo, a že mi to množství vody celou střechu promočilo, pár kapek mi každou chvíli do pravého oka bilo.

Jenže já byl příliš líný obrátit se trochu stranou, takže mi ty krůpěje svou silou vskutku nevidanou vyrazily oko z hlavy, nemajíce na vybranou. Proto, paní, vyhrávám, a už mě od vás nedostanou!

Odpověděla ta paní: „To je věru zapeklité, určit, kdo je větší lenoch, když se ničím nelišíte: vy, kulhavý zabeďněnče, pramizerně chodit smíte a vy, špíno jednooký, o nic lépe nevidíte.“

Jděte odtud, povídám, a ať vám svatbu jinde strojí: s lenochem a hulvátém se pravá dáma nespokojí. Proto, milý příteli můj, dobře hlídej duši svoji před kazy a nezpůsoby, které žena nevystojí.

Dělej všechno, aby jednou přestala se ostýchat, chceš-li si ji podrobiti, tahle věc v tom hodně platí: ženám, které jedenkrát veškerý svůj ostych ztratí, šije tělem více čertů, než si mohou muži přát.

Zpropadená ženská touho! Pochopí tě někdo z nás? Kolik je tvých kejklřství a kolik neplech vyvedlas! Sotva žena rozpálí se, sotva začne svádět vás, duši, tělo, dobré jméno, všechno vydá napospas.

Ztratí-li stud karbaníci, hrají v kostky do svítání o kabát i o kalhoty, až to všechno prokarbaní; odzpívá-li zpěvačka svou první píseň, znenadání rozvazují se jí nohy při nekalém bubnování.

Zpěvačky a s nimi tkalci nikdy nohy nezastaví, s jejich prsty vždycky hrají buďto tance, nebo stavý:

milovníci beze studu milování velmi baví, dej jí celé Toledo, a hlavu jí to nenapraví.

Z toho plyne naučení: ženu nesmíš zanedbat. Nikdy nenech ležet ladem svoji paní, mlýn a sad, protože je tuze těžké slavit svátek a mít hlad; zveršoval to jeden básník, připomenu ti to rád.

Neboť když se mlýny točí, vynáší to mlynáři, když se sady obdělají, jablka se vydaří, a když si své paní hledíš, mívá úsměv na tváři. Ty tři věci pamatuj si a dílo se nezmaří.

PŘÍKLAD O TOM, JAK POCHODIL DON PITAS PAYAS, MALÍŘ Z BRETANĚ

O nedbalém manželovi mám pro tebe historii, možná je až příliš bujná, ale jiná nepředčí ji. Byl jest jednou jeden malíř, Pitas Payas, ve Francii, oženil se s mladou pannou a náramně chválil si ji.

Sotva měsíc po veselce oznámil jí: „Ach madam, hodlám odjet do Flander, neb více si tam vydělám.“ Řekla paní: „Monseñér, já šťastnou cestu přeji vám. Vzpomínejte na Bretaň a na to, jak vás ráda mám.“

Řekl malíř: „Olalá, já na důkaz, že jste mi všim, namaluji na vás obraz a tou malbou ochráním šaramantní vaše tělo před bláznivým nutkáním.“ Řekla paní: „Silvuplé, já nikterak se nebráním.“

Pod břicho jí vymaloval jehně jako amulet a po cestě pánů kupců dal se presto v širý svět. Dva roky mu trvalo, než uráčil se zase zpět: jeho ženě zdálo se, že jeden rok má dvanáct let.

A protože jenom krátce užila si manžela a potom tak samotinká v ložnici své ležela, vzala do ní nocležníka, a že se s ním sbydlela, jehňátko se smazávalo, až zmizelo docela.

Slyšíc, že se manžel vrací a že času zbývá málo,

poslala hned pro přítele, kvůli němuž se to stalo,
a řekla mu, že jí musí šikovně a natrvalo
namalovat jehně v místech, ze kterých se zatoulalo.

I maloval jehňátko, a jak už se v tom spěchu stává,
vyšla mu až příliš velká, a proto i zralá hlava.
Ale jen co domaloval, přišel posel a s ním zpráva,
že se Pitas rychle blíží, ať ho paní očekává.

Přijíždí pan malíř z Flander, hned se k ženě rozletí,
čeká ho však studené a pohrdavé přijetí.
Sotva vešli do ložnice, nemohl než myslet
na obrázek, který se mu nevymazal z paměti.

Praví ženě Pitas Payas: ‚Ukažte mi teď, madam,
silvuplé svůj obrázek a přikročíme k zábavám.‘

Vece paní: ‚Monseñér, ten musíte si najít sám
a pak si tam štandopede dělejte, co libo vám.‘

Pitas Payas dívá se, zda jehňátko tam žena má,
vidí však, že je to beran s velikýma rohama.

‚Není možná, madono, ta kresba je mi neznámá!
Jak se mohlo jehně změnit ve starého berana?‘

Chytrou ženu v tomto punktu nic a nikdo nesplete;
řekla paní: ‚Není možná, monseñér, vy žasnete,
že z beránka za dva roky statný beran vykvete?
Přijít dříve, byl byste se býval těšil z jehněte.‘

Pouč se z té příhody a nezanedbej, o co jde ti,
nebuď jako Pitas Payas, nechtěj ženu pokoušeti.
Líbeznými lichotkami lákej paní do objetí,
a když ti dá svoje slovo, měj to vždycky na paměti.

Pedro dupe u díry, a vyplaší-li zaječící,
neběží a nechytá ji, zkrátka, nemá pod čepicí;
druhý Pedro kličkuje a vyplašenou polapí si:
tak to chodí dnes a denně s myslivci i nemyslivci.

Žena si pak tiše řekne: ‚Druhý Pedro je ten pravý!
Protože je srdnatější, více nežli první spraví.
Tamten nemá větší cenu nežli hrstka suché trávy,
s tímhle se chci ale těšit, dokud mi dá Pán Bůh zdraví.‘

Kydkoli pak vidíš někde příbuzné či známé její,
z lásky ke své vyvolené mluv s nimi co nejlídněji,
a když můžeš, dej jim něco, ať na tebe nezhlízejí:
štedrost mívá velkou moc a žena často podlehne jí.

Darem, byť i sebemenším, můžeš si ji zavázati
k poslušné a věrné službě, ve které ti všechno vrátí;
za peníze udělá ti všechno, co si budeš přát, i
proto ať máš víc či méně, vždycky jí hled něco dáti.

PŘÍKLAD O MOCI PENĚZ

Peníze jsou mocný mistr, proto je má kdekdo rád,
bezcennému dají cenu, hlupákovi doktorát,
rozvazují němým jazyk, chromé učí utíkat,
ba i ten, kdo ruce nemá, chce jich plně hrsti brát.

I kdyby byl velký tupec, i kdyby byl sprostý chám,
sotva přijde k penězům, je učenec a jemnostpán;
čím většími statky vládneš, tím více jsi uctíván,
ale když máš prázdný měšec, vládne tebou jiný pán.

Jestliže máš spoustu peněz, koupíš velké štěstí za ni,
od papeže prebendu a blaženství až do skonání,
za peníze koupíš nebe, za ně je i spása k mání,
neboť kde je hodně peněz, tam je boží požehnání.

Viděl jsem, jak v samém Římě, nejzbožnějším ze všech
měst,

peníze jsou uctívány jako velmi vzácná věc,
jak jim všichni s velkou slávou přicházejí vzdávat čest
o nic menší nežli tomu, který králem králů jest.

Mnohý převor, mnohý biskup, doktor svatých učení,
patriarcha nebo mocnář má od peněz svěcení.

Nestojí-li klerik za nic, peníze ho docení:
díky jim je z pravdy lež a lež se v pravdu promění.

Penězi je posvěceno mnoho dalších duchovních,
mnoho kněžstva řeholního, mnohá mniška nebo mnich:
peníze jim daly pověst osob velmi učených,
chudému však vyčítají, že přečetl málo knih.

Zasedají u soudu a při rozsudku špatně radí,
s hanebnými advokáty jsou nejlepší kamarádi,
kteří spolu nic dobrého nesmluví a neprosadí;
za peníze páni soudci osvobodí velmi rádi.

Peníze svou velkou silou sejmou pouta rabovi,
vyproštují vězně z klády, zují střevíc kovový,
a tomu, kdo nezaplatí, nasazují okovy.

Co na světě všechno zmohou, to je zázrak hotový!

Viděl jsem ty jejich divy všude, kde je uctívají:
těm, kteří by měli viset, svobodu a život dají,
namísto nich větší lidi, kteří čisté ruce mají;
mnoho duší zatracují, mnoho duší vedou k ráji.

Chudé lidi připravují o domy a vinice,
movitost i nemovitost, ukrutně je ničíce;
po světě se rozlézají jako svrab a zimnice,
zazvoní, a poslouchá je celá soudní stolice.

Udělájí rytíře i z přihlouplého sedlačiska,
hraběte a majetníka z toho, v kom je duše nízká;
kdo je jednou při penězích, ten se směje, ten si výská,
všude slyší rukulíbám, nikterak si nezastýská.

Viděl jsem, jak mnohé domy, vznešené a uctívané,
nebo staré, pyšné hrady, přenáděrně malované,
stejně jako mnohé město pevnou hradbou obehnané
prodaly se penězům a začaly jim říkat pane.

Peníze si mohou sedat k nejvzácnějším pečením,
nosit šaty z drahých látek ozdobené zlacením,
nakupovat drahokamy, krátit si čas hýřením,
jezdit s krásně vystrojeným, ušlechtilým spřežením.

Když jsem zašel na kázání, slyšel jsem, jak mnohý

zatracuje pokušení, které číhá v penězích;
ale když je po kázání, za peníze každý z nich
odřikává modlitby a odpouští nám půst i hřích.

Na náměstí zlatu lají, varujíce svoje žáky,
v klášteře však ukrývají spoustu hrnků se zlatáky,
kterými si vyspravují své díry a nedostatky:
tolik skrývá jako oni nemají snad ani straky.

Sotva boží služebníci, páteři a různí bratři
zvětrí, že má na kahánku bohatec, jenž míval za tři,
slyší zvonit jeho mince a přestanou býti bratři,
protože se pohádají, komu z nich ty zvonky patří.

Ať se říká, jak se říká, že se fráter peněz zříká,
trnem v oku je mu každý, v kom ucítí podílníka,
a posílá pro peníze aspoň bratra pokladníka:
proč říkají, že jsou chudí, když musí mít peněženka?

Boháč ještě neumřel a mniši už jdou odřikat
otčenášek za mrtvého, sýčkovat a počítat;
jsou jak vrány, které letí z mrtvé muly kůži drát:
'Pro dnešek si stáhnem svršky, zítra budem maso žrát!'

Peníze se tuze líbí prostačce i komtese,
neznám ani jednu krásku, která v tomto zapře se,
která touží po chudobě a bohatství nesnese:
kdo přichází k penězům, ten přijde také k noblese.

Peníze jsou slavný sudí, kterého si kdekdo chválí,
advokát a přisedící všelijakých kliček znalý,
hejtman velmi ostřílený, biřic, který neatálí,
mocný vladař, před kterým je sebevyšší úřad malý.

Ber si z toho poučení, říkám ti to naposled:
peníze jsou velký kejklíř, který mění celý svět,
sluhu pánem dělají a pána sluhou jakbysmet,
z lásky k nim se dělá všechno, nač je možno pomyslet.

Pro ně se vše odestane, pro ně se vše přejinačí,
zatouží-li po nich žena, v tu chvíli je k muži sladší,
a má-li se zapomenout, šperk a peníz na to stačí.
Peníze i duby štípou, peníze i skály páčí,

vyvracejí mocnou hradbu, strhávají velkou věž,
z neštěstí tě vysekají dřívě, než se naděješ,
ale jen když máš čím platit: jsi-li chudý jako veš,
každý kůň ti zjankovatí, na žádném se nesvezeš.

Za peníze velmi lehce dokáže se těžká věc,
proto když máš namlouvačku, nikdy nebud lakomec:
ať máš málo nebo mnoho, starej se jí o měsíc,
protože se nespokojí hračkami bez peněz.

Nedáš-li jí ani grešli, přidržuj se moudrých zvyků

a svou starou poselkyni zahrň aspoň slovy díků:
kdo nemá med ve včelíně, musí ho mít na jazyku,
to mi může dosvědčiti mnoho dobrých obchodníků.

Dovedeš-li zacházeti s instrumenty a svým hlasem,
takže umíš zpívat písně a neškodit jejich kráse,
na počestném místě potom, ne pořád, jen v jistém čase,
předváděj své umění, ať tvoje paní pokochá se.

Když jsi zkusil jednu věc a nevedlo to k ničemu,
více věcí pohromadě vyslouží ti odměnu:
obráť-li svoji mysl ke zpěvu tak libému,
není možná, abys časem neuslyšel ozvěnu.

Tenký provaz těžkou kládu nezvedne a neunese,
křikneš-li jen jednou ‚hyjé!‘, žádný koník nepohne se,
pod jediným sochořem se kámen ani nezatřese:
pod dláty a pod kladivy povolí a rozpadne se.

Zkus ukázat, jakou vládneš obratností nebo silou,
i kdyby tě neviděla, doslechne se, jak to bylo.
Nebude to s ní tak špatné, aby se to nezlepšilo,
aby se jí naléháním tvrdé srdce nezměkčilo.

Má-li koho před očima nebo v patách bez ustání,
bude ho mít také v srdci, jakkoli se zatím brání;
a přestože všichni kolem zlobí se a křičí na ni,
vzpomíná a myslí na něj od svítání do svítání.

Čím více jí za to lají a čím více se jí smějí,
čím více ji pohlavkují a všelijak urážejí,
tím více ho mítí chce, tím divěji a bláznivěji,
a touží jen po setkání, na ostatním nesejde jí.

Myslívá si paní matka, že když bude křičet, plakat,
pomloutvat a vyhrožovat, za uši a vlasy krákat,
nikomu se nepodaří její dceru k hříchu zlákat;
ale jsou to ostruhy a panna po nich začne skákat.

Ať se matka rozpomene na doby, kdy mladá byla:
čím více ji její máti hubovala nebo bila,
tím více ji rozpálila; proto ať ta paní milá
posuzuje podle sebe všechny mladé, kterým spílá.

Z takového těsta bývá jedna každá smrtelnice:

co jí nejvíc zakazují, to ji láká stále více,
pro to celá zahoří a toho touží dopustit se;
v čem jí tolik nezbraňují, o to ani nesnaží se.

Po čase i divé zvíře má svou krotkou chvíli,
každé srně dlouho štvané docházejí síly,
zastaví se, odpočívá, a lučištník střílí:
tak i vzpurnou ženu zkrátíš vytrvalou pílí.

Chodíš-li ji žádat ve dne, byť jen jednou jedinkrát,
sto žádostí místo jedné nenechá ji v noci spát,
neboť paní Venuše se stále chodí přimlouvav:
o co ženu hodně žádáš, pro to bude jednou plát.

Voda tolik měkká je, a přece svými kapkami
provrtá si velkou díru nejtvrďšími balvany;
hloupý díky velké snaze končí jako vzdělaný,
žena velmi obléhaná ztratí vposled zábrany.

Zato svoji namlouvačku musíš nechat na pokoji
a lásku jí nevyznávat, nebo skončíš v pěkném loži
a pro jednu pletku ztratíš milovanou paní svoji:
jedna milá druhou milou jaktěživa nevystojí.

KTERAK AMOR NABÁDÁ ARCIKNĚZE, ABY DBAL NA DOBRÉ MRAVY, A PŘEDEVŠÍM ABY SE CHRÁNIL PÍT MNOHO BÍLÉHO A ČERVENÉHO VÍNA

Na dobré a slušné mravy musíš dbáti v každé době,
především pak nedopřávat příliš mnoho vína sobě.
Vinou vína zapletly se s Lotem jeho dcery obě
a propadl hanbě světa stejně jako boží zlobě.

O tělo i duši jednou připravilo poustevníka,
který nikdy nepil je, a když to zkusil, krutě pykal
za to, že včas neprohlédl proradného pekelníka,
jenž ho k pití vína přiměl; poslyš, co se o tom říká.

Byl jest jeden poustevníček, měl čtyřicet roků,
v pustém kraji sloužil Bohu na každém svém kroku,

takže nikdy neokusil kvašeného moku;
střídmě, cudně, zbožně žil a stal se trnem v oku
ďáblovi, jenž tolik ctností nedokáže nikdy snést:
proto zkoumal, jak a čím by poustevníka mohl svést.
Jednoho dne za ním přišel vyzkoušeti svoji lest.
,Pozdrav Pán Bůh,‘ řekl mu a zatvářil se jako kněz.

Polekal se mnich a řekl: ,Vůle Páně se mi staň,
kohosi mám před očima, nevzpomínám si však naň,
neboť co zde poustevničím, ani jednou na tu pláň
živá noha nevkročila. Chraň mne, svatý kříži, chraň!‘

Křížem se mu podařilo pekelníka odehnat,
čert však zůstal opodál a znovu ho hnal do tenat.
,Boží tělo,‘ povídá mu, ,které toužíš ochutnat,
mohl bys mít ještě dnes a milerád ti řeknu jak.

Nesmíš nikdy pochybovat, že stačí jen vína čiš,
aby vznikla boží krev, a proto samo víno již
velikou je svátostí: jen ochutnej a uvidíš,‘
řekl ďábel a svou léčku popostrčil k němu blíž.

,Co je víno, nevím, neznám,‘ odpověděl zbožný mnich;
ale čert už všechno zchystal, protože měl dobrý čich.
,Tamhle zrovna,‘ povídá mu, ,jde několik pocestných,
kteří ti ho dají dosti; na tvém místě spěchal bych.‘

Když ho přiměl přinést víno, jal se znovu raditi:
,Konečně máš víno doma, takže se dej do pití,
okus aspoň malý doušek, dozajista stvrdí ti,
že jsem ti svou radou nechtěl ani trochu škoditi.‘

Poslechl ho poustevník a bez míry to víno pil,
a že bylo silné, čisté, rozum se mu zakalil;
ďábel v tom hned upozoroval dobrý základ pro svůj cíl,
nad základem vztyčil dům a dobře si jej vybavil.

Povídá mu: ,Příteli můj, je tu ještě jeden kaz:
nevíš, kolik hodin je a je-li pozdě nebo včas;
opatři si kohouta, ať rozměří ti zpěvem čas,
a nějakou slípku k němu, aby mu zněl lépe hlas.‘

Poustevník už tolik pil, že nebránil se tomu lháři,
a tak potom od poháru pozoroval, jak se páří
jeho kohout se slípkami, a čím více nad tím zářil,

tím více v něm rostla chlípnost jako v každém putykáři.

Z kořene všech nepravostí, kterým bývá chamtivost,
vyrostly v něm chtíč a pýcha, které dusí každou ctnost,
a nakonec zabijáctví: takovouto společnost
má u vína každý piják, který neví, kdy má dost.

Utekl mnich z poustevny a učinil pak násilí
ženě, která křičela a křikem přišla o síly;
protože však dostal strach, že brzy by ho chytili,
zabil ji a rychle zmizel, ale jenom na chvíli,
neboť jak se říkáva a je to věru jistá věc,
,Kdo se skrývá, škodu mívá.‘ Tak i tento opilec:
jakkoli svou vinu skrýval, odhalena byla přec
a poustevník předveden byl před soud jako zločinec.

Poznal pak, že jeho vina jenom z vína pramení
a že na ní před právem a zákonem nic nezmění:
tak propadl katovi a jeho duše plameni,
neboť ti, kdož hodně pijí, nadobro jsou ztraceni.

Pití, které nezná míru, ukracuje notně zdraví,
zakaluje lidem oči a veškerých sil je zbaví,
roztřeše jim každou kost a vyhání jim rozum z hlavy:
není nic, co mnoho vína nezničí a neodplaví.

Zamořuje také dech, a to je chyba převeliká,
celá ústa zasmradí a do každého údu vniká,
žhne a pálí v útrobach a bodá játra jako dýka:
proto kdo chce v lásce obstát, raději se vína zříká.

Ochlastové kvapem stárnou, nepřechkají mnoho let,
mají mravy zhovadilé a nepřátel bezpočet;
ztratí barvu, ztratí šťávu, seschnou se až na věchet,
urážejí nebesa a pohoršují tento svět.

Když se s vínem pospíchá a s rozumem se nechvátá,
ožralové hlučí víc než straky nebo prasata,
hádají se, perou se a vyhraje to zubatá.
Nejlépe se vínům daří, když jsou v sudech zajata.

Samo víno není špatné, v jádře velmi dobré je,
všude, kde se pije s mírou, oblaží a prospěje,
ale když se pije zmíry, všechnen rozum zaleje,

z nevinného dělá lotra a z Filipa Matěje.

Proto vína zanechej a hled si dobré výchovy:
hovořiš-li s dámami, buď příjemný a medový,
vždycky mívej připraveno dosti krásných přísloví,
dívej se jim do očí a míchej vzdechy se slovy.

V řeči nebuď příliš rychlý, ani příliš liknavý,
nebuď louda bez břinku a nebuď zbrklík bez hlavy.
I kdybys měl poslední dát, štědrý buď a laskavý,
sliby, kterým skutek chybí, ženu dlouho nebaví.

Rozuměti není tomu, kdo se slovy uhání,
a toho, kdo líně mluví, každý jenom pohaní:
velký spěch a bláznovství jsou odjakživa kumpáni,
ale kdo je velký louda, hlouposti se nebrání.

Lakomec a držgrešle má s namlouváním těžkou práci,
jestliže si zvykl škudlit, pokaždé se s prázdnou vrací;
kdo je samé ‚zítra, zítra‘, ten u ženy úvěr ztrácí,
ale kdo své sliby splní, získává si reputaci.

Ve všech skutcích, jakož slovech a ve všem, co patří
k nim,

rozvážně se míry drž a řiď se mravem obecným:
shodne-li se člověk s mírou, dopadne to dobře s ním,
ale když ji zanedbává, znelíbí se ostatním.

Vrhcábům a karbanu se musíš bránit ze všech sil,
pochází z nich peníz horší, nežli kdyby z lichvy byl:
žid si z roční půjčky bere na úrok jen třetí díl,
karbaník však zdvojí za den všechno, co kdy vyšidil.

Když se lidé do hry dají, velice se rozpálí,
kostkami se okrádají o všechno, co získali,
o šaty i o peníze, tak je karban ošálí:
každý z nich se spěchá škrábat, kde ho kůže nepálí.

Však už Mistr Roland psal, jak škodí si, kdo karbaní
a jak různé při vrhcábech můžeme být klamáni.
Kostky snědí více žita (ač nejedí bochany)
než martinské husy nebo velkonoční berani.

Ke rváčům a grobiánům raději měj dál než blíž,
nebuď šklíba ani taškář, nebo špatně pochodíš.
Sebe ani skutky svoje nikdy nechval přespříliš;

neboť velkou sebechválou velice se pohantíš.

Nebuď huba pomlouvačná, ani duše závistivá,
nebuď ženich, který se jen po velikém věnu dívá.
Nežárli, když tvoje milá moudrá je a rozvážlivá,
kdo ženě nic nedokáže, ten ji darmo podezřívá.

Nechval před ní jinou ženu, neobdivuj cizí vzhled,
nebo ji to rozesmutní a bude se trápit hned,
pomyslí si, že bys asi raději tu druhou sved,
a tak pro svou nerozvážnost uvidíš ji naposled.

O všech ženách musíš mlčet, ale svoji opěvat:
co si nosí ve svém toulci, nechce žádné jiné dát;
proto musíš její krásu vychvalovat nastokrát,
sic ti bude dávat košem dlouho nebo napořád.

Vždy jí pověz čistou pravdu, v které žádná faleš není,
a když si s ní začneš hráti, obejdi se bez řečnění.
Vyzná-li ti svoji lásku, dbej o její potěšení:
kdo mlčí a porozumí, neodejde bez odměny.

Nikdy se k ní nepřibližuj, dokud všichni neodtáhli,
nedávej jí znamení, sic připravíš si konec náhlý,
protože jim rozumějí, kdo po nich už dříve sáhli:
veď svou bitvu zpovzdálí a klidně! Jen se neunáhli.

Snaž se býti jako holub: čistotný a jemný vždy,
snaž se býti jako pávi: bystrý, velmi rozvážný,
moudrý, nikdy nasupený, ani smutný, ani zlý.
Věz, že všichni milovníci velmi se tím okrášlí.

Pozor ale: máš-li dvě, pak nesmíš si vést nerozumně,
ať nepozná, že tvé srdce také po té druhé stůně:
jinak se ti štěstí v lásce promění jak světlo luně
a budeš jak ten, kdo zasil v řece nebo na laguně.

Dej tu uzdu svému koni a představ si, jak se vzpíná
nad tím, že tvá milenka má nějakého mouřenína!
Proto zkoumej svoje srdce a mívej je před očima,
abys mohl podle něho posuzovat srdce jiná.

Dobrotu své přítelkyně nade vše a pořád chval,
ale nikdy před jinými, to bys pozdě litoval,
neboť mnohý ztratil milou, když se hloupě vychloubal:
co pro tebe udělá, to nesmíš nikdy dávat dál.

KTERAK ARCIKNĚZI RADILA
DOŇA VENUŠE A O LÁSCE DONA
MELOUNA A DONI ŠVESTKY

Dovedeš-li o všem mlčet, dovolí ti o to víc:
kde se dalo mužům věřit, milerád jsem vyšel vstříc,
ale s pány klevetníky nechtěl jsem mít nikdy nic,
ty jsem držel vždycky dále od paní i od děvčic.

Jako skrýváš ve svém břiše všechno, co jsi snědl dnes,
tak ukrývej tajemství své, které mnohem sladší jest.

Píše ve své knize Cato, velký římský učenec,
že se přítel pozná po tom, jak zná smlčet tajnou věc.

Když volavka zvedne hlavu, je ji vidět odevšad;
když prokouše hloží hlínu, nemá se kam schovat pak
a všichni je vyhazují, aby měli čistý sad:

proto na všech trzích světa mlčení je nad zlařák.

Co jen škody napáchají mlukové a pomlouvачi!
Sami sobě neposlouží a ke všemu druhé zmáčí,
neboť ženy bojí se jich a drží se zpátky radši:
stačí jeden podvodník a prodělají všichni hráči.

Vždyť i kvůli kousku sýra, který vzala myška malá,
řikává se: „Zase nám ta banda myší sýr sežrala!“
Mor ať přijde na hlupáka, hrom ať praští do packala,
na kterém si žena míru pro ostatní muže vzala!

Ze tří věcí, o které se u ženy chceš pokoušeti,
ohlídej si dobře první a druhá ti neuleť;
když ohlídáš dobře obě, bude tvoje i ta třetí:
jenom jazyk na uzdě drž, nebo milá uteče ti.

Dej si radit od přítele, pochlebňíky však drž zkrátka,
dáš-li na to, co tě učím, bude tvoje cesta hladká:
otevře ti zítra bránu, kdo ti včera zamkl vrátka,
která je dnes nevraživá, zítra bude velmi sladká.

Řekl bych ti mnohem více, ale už se nezdržím,
musím zase po jiných jít, vyhovět a přát i jim:
trápí je to, když se zmeškám, a já nerad zahálím.
Važ si rad a sám si rad a poradíš i ostatním.“

Já, řečený Juan Ruiz, takto v Hitě arcikněz,
ač jsem hledat nepřestal a nepřestávám ani dnes,
paní, jakou Amor kreslí, dosavad jsem nenalez
a těžko kdy naleznu, žal nežal, bolest nebolest.

Tak Amor odešel, a sotva jsem se ráno probudil, chtěl
jsem se zařídít podle jeho rad. Abych pravdu řekl, řídil
jsem se jimi už dávno, ale přes všechnu snahu a mlčenlivost
se mi v lásce nikdy nevedlo. Řekl jsem svému srdci: „Ještě
jednou tě dám dohromady s krásnou paní, a jestli nepo-
chodím, nechám toho nadobro.“ Srdce odpovědělo:
„Co se nepodaří dnes, zkoušej zítra.“

Dal jsem tedy vale škodlivému smutku a našel si kra-
savici, jaké není rovno. Jmenovala se Doňa Švestka a byla to
zámožná, ještě mladinká vdova z Calatayudu, která od-
mítala všechny nápadníky, i nejbohatší. Málokdy vychá-
zela z domu, a proto jsem zašel na radu k paní Venuši,
u níž každá láska začíná a končí, neboť ona je náš život
i naše smrt a vládne králům, vévodům a všemu stvoření.
Řekla mi: „Radil ti už můj manžel, Don Amor, a ten četl
Ovidia ve škole, avšak mohu jej doplnit. Ženinu lásku
nedostaneš darem: musíš si ji vysloužit. Žena má ráda
oddané, veselé a odvážné muže a tajně po nich touží, ale
cítí se jako každá samička méně vinna, když ji nápadník
k lásce maličko nutí. Proto se nevzdávej, když se vzpouzí
a když vrčí; má ji k tomu strach a stud, ale něžná slova
zkrotí i tu nejvzpornější. Najdi si dobrou prostřednici,
která by vám oběma dobře rozuměla. Ale pozor, nechtěj
dobýt ženy hned napoprvé, to bys ji vystrašil; nepůsobí-li
jí to potěšení, nesmíš se jí dotýkat ani ji krotit. Řekla jsem
ti dost a chvátám dál: puť se do díla, a i kdybys tisíckrát
nepochodil, čas všechno srovná.“

Zanechala mě Doňa Venuše v pěkné kaši! Rady mi dala,
ale bolest nezhojila. Nezbývá než vysekat se z toho vlastním
jazykem. Jdu za tou paní a jsem jako námořník, jenž
zůstal sám a bez vesel na bouřícím moři. Já nebožák!
Zachráním se? Nikde nevidím přístav, všechna má naděje,
všechna má útěcha je v té, pro kterou se tak soužím. Už

jde po náměstí — jak jí to sluší, ta postava, ta ladnost; ten dlouhý volavčí krk, ty vlasy, ta hubička, ta barva, ten krok! Jen zvedne oči, už zraňuje milostnými šípy. Tady jí však lásku vyznávat nemohu, začínám se bát a třást, nevládnou rukám, nevládnou nohám, ztratil jsem rozum, opustily mě síly, proměnila se mi barva. Musím začít oklikou: „Seňoro, pozdravuje vás moje sestřenka z Toleda, tolik už o vás slyšela, že by vás chtěla poznat. Rodiče mě chtějí oženit s jednou bohatou pannou, dcerou Dona Grešličky, ale já o ni nestojím, kdepak! Mé tělo bude patřit jen té, která má moje srdce.“ Šeptem jsem jí řekl, že tlachám, protože na nás všichni hledí; ale sotva odešli, svěřil jsem se jí: „Už přes dva roky vás miluju víc než Pána Boha, nikomu třetímu si to netroufám říct, jsou to smrtelná muka, ale pro nic jiného nežiju nežli pro tu lásku k vám, odpovězte mi, seňoro, otevřeme svá srdce.“ Řekla: „Třesky plesky, muži jsou podvodníci, obelhávejte si někoho jiného.“ Já na to: „Každý prst je jinak dlouhý, každý králík jinak strakatý, nestrkejte spravedlivého do jednoho pytle s viníky; ale dopověděl bych vám to tamhle v chodbě, tady jsme příliš na očích.“ Krůček za krůčkem zachází Doňa Švestka do chodby, pyšně, ale poslušně, sedne si na kamenné sedátko a já pokračuji: „Přisahám při Bohu i zemi, že neříkám nic než pravdu. Jste ledovější než horský sníh a tak mladá, až mě to drtí. Dnes mi nevěříte, ale přijďte si popovídat jindy. Řečí se lidé sbližují.“ Řekla vzácná Doňa Švestka: „Moudrá řeč každého ctí, ale sama se s vámi sejít nemohu, jen před svědky.“ „Nevím, jak vám za to dost poděkovat,“ říkám já, „ale bohdá poznáte podle skutků, kdo je váš pravý přítel. Seňoro, slibte mi, že až se znovu sejdeme, obejmeme se.“ Odpověděla: „Je známo, že polibky ženu klamou a objetí ji rozpaluje. To vám dovolit nemohu, a musím už domů, matka se vrátí z kostela. Ještě si někdy promluvíme.“

Co jsem na světě, neměl jsem lepší den a větší radost! Ale znovu se trápím: co když je povídavá a vyzradí to a ztratím ji? Ale nebudu-li si jí hledět, zapomene na mne.

Co když mi všechno překazí osud? Kdo se snaží, zvítězí i nad ním, ale bez Boha to nejde. Kéž řídí Hospodin mé dílo a dohlédne na mou snahu! Vždyť kdo řekne amen, tomu by se mělo všechno vyplnit.

Nesvěřil jsem námluvy ani bratranci, ani bratrovi, neboť na koho tento oheň přeskočí, tomu zaplane srdce a pro ženu pak zapomene na přátelství, povinnost i krev. Vyhledal jsem Klášterejdu, mazanou a zkušenou kuplířku, z těch, co prodávají po domech šperky, a ta mi řekla: „Mně můžete věřit, my dohazovačky umíme držet všechno pod pokličkou, tak už to žádá naše řemeslo, protože dáváme dohromady lidi, kteří toho litují, a prodáváme zvonky, které nezvoní. Doňu Švestku dobře znám a jistě si dá říct, protože už byla pod čepcem a každá mula sedlaná ráda svoje sedlo má. I nejtvrďší a nejstudenější vosk se dá stokrát přehnout, když ho, příteli, pomnete v prstech a zahřejete. Jen nesmíte zaspát, pálí za tou vdovou jeden boháč, ale já mu námluvy kazím, protože je to držgrešle. Onehdy mi poslal kožíšek, pěkný, jako na mě ušitý, takový dar hodně zmůže, a Doňa Švestka na mně jen visí, ta dá na moje slova víc než na svou vůli. Co vám mám povídat, je to moje živobytí, tohleto namlouvání, a kolikrát zpláču nad výdělkem, protože lidi nevědí, co je to vděk. Ale když mě trošku zaopatříte, učaruju té mladé i jiným bělokrčkám tak, že je krůček po krůčku přivedu.“

Slíbil jsem jí všechno, co mám, a handlířka popadne své zbožíčko a běží se vetřít k paní Švestce: „Že se vám, mladá paní, chce žít pod zámekem a v takové samotě, vždyť mezi čtyřmi stěnami svou krásu jen promarníte. Projděte se někdy po městě, máme tam krasavců azaž, ale nejhezčí a nejlepší ze všech je jistý Don Meloun ze Zahrady, chlapík jak se patří, blázní s blázný, mudruje s moudrými, kdekdo ho chválí a myslím, že by si vás rád vzal.“ Řekla vdova: „Přestaň mi kázat, ten mluvka už mě chtěl ošidit. Kdo věří kuplířkám a mužským přísahám, pozdě honí bycha. A já mám jiné starosti, s majetkem.“ „Těch by vás právě ušetřil,“ lákala vdovu stařena, „všechno by

za vás vysoudil a ze všeho vás vysekal. Vždyť prý vás, chuděrko opuštěná, chtějí odřít, že by vám ani klepadlo na vratech nezůstalo! Radím vám dobře, Doňo Švestko, a dejte na mě, nebo dopadnete jako drop, který nedbal vlašťovina varování. Sezobejte ta semínka, radila vlašťovka dropovi, hrdličkám a vrabcům, když viděla, že ptáčník seje konopí, aby měl z čeho dělat síť, ale všichni se jí vysmáli. Vytrhejte ty stonky, říkala jim, když konopí povyroستlo, ale drop ji zahnal. A když potom ptáčník konopí sklídlil a upletl síť, drop se do nich chytil a lovci ho oškubali.“ Ale Doňa Švestka odpověděla stařeně bajkou o vlkovi, kterému nestačil kousek slaniny; uvěřil klamnému znamení a šel lovit mezi dobytek, ulovil však jen výprask a bolest: každý se má držet toho, co má.

Běda mi! Po té špatné zprávě jsem proklel Klášterejdou, všechny kuplířky, své srdce, oči i jazyk, a život pro mne ztratil cenu. Ale Klášterejda mě těšila: vdovička prý mě přece jen miluje, protože když o mně slyší, rty se jí chvějí, oči svítí, tváře rudnou a blednou a s rozbušeným srdcem tiskne kuplířce prsty — jak to vypadá, noc by se mnou neproskala; jen si musíme naklonit její přísnou matku, Doňu Větev.

Když jsem Klášterejdě slíbil bohatou odměnu, obelstila matku, znovu se dostala k dceři a vylíčila jí, jak po ní toužím a jak se soužím. Tentokrát vdova řekla: „Z lásky k Hitovi bych udělala ledacos, ale matka se ode mne nehne: radosti a neřesti bychom se neměli kde oddat.“ Na to Klášterejda: „Usycháte touhou, tváře a oči už máte jako z hlíny, věřte mi, že odklady vás oba přivedou do hrobu. Ráda byste na svou touhu zapomněla, ale to je marná snaha, paninko, ve starostech uleví jen rozptýlení, a proto občas zajděte ke mně, zahrajeme si s míčem i jinak, odpočineme si a pohostím vás, protože pro pěkné ženy mám doma vždycky dost oříšků, broskví, citronů, jablek a kaštanů. Půjdou vám k duhu a nikomu o tom ani nemukneme.“

Doňa Švestka, uštvaná jako zajíc, se jednou v poledne,

když všichni seděli u oběda, dala přivést do stařenina domu. Klášterejda mi o tom dala vědět, a tak jsem bez meškání zabušil na dveře. „Juj,“ podivila se kuplířka, „kdopak se to k nám dobývá? Člověk nebo vítr? Spíš člověk! Pravdaže! Jen se podívejte, jak ten černokabátník vyvaluje oči! Je to on? Není to on. Jen se mu podobá. Namouvěru! Je to Don Meloun! Poznávám ho po čichu! Tohle je přece jeho tvář a jeho telecí oko! Podívejte, jak nás vyčenichal! Jako pes! A teď se vzteká, že nemůže zvednout závoru! Ale vylomí dveře! Třese jimi jako zvoncem! Už je to tak! Chce dovnitř! Proč mu nic neřeknu? Done Meloune! Táhněte odtud! To vás sem čerti nesou? Nerozbijte mi dveře, dal mi je za odměnu pan opat od svatého Pavla! Počkejte, otevřu vám! Nic nelámejte! V dobrém a klidně mi řekněte, co chcete, a pak si jděte po svém. Neplašte se tak! V dobré vůli pojdte dál a uvidíme.“ „Seňoro! Doňo Švestko!“ zvolal jsem. „Vy? Má drahá! Proto jsi přede mnou, bábo, zamkla? Mám to ale šťastný den, že jsem našel takovou zajatkyni! Sám Bůh a štěstěna ji pro mne uchovali!“

(Na tomto místě jsou z dochovaného textu vytrženy 32 strofy.)

„Když jsem odešla z domu,“ říká Klášterejda vdově, „viděla jste přece ty nástrahy, tak proč jste s ním zůstávala sama? Jen mi nic nevyčítejte! Dobře vám tak! A raději o té škodě mlčte, ať se nedostanete do řečí. Takoví jako Don Meloun ze Zahrady jsou všichni mužští, a naříkat si je moudré, jen když vám to pomůže, ale co se spravit nedá, to se musí dobře snášet. Smiřte se s ním a žalost se vám promění v radost. Když říkáte, že jsem vám ublížila, teď vám také prospějí. Ožením ho s vámi a splní vám všechno, co si přejete.“

Tak si vzal Don Meloun Doňu Švestku a na jejich svatbě se všichni právem radovali. Pokud jsem se něčím prohřešil, promiňte mi to; co je v této historii ošklivé, to mám z Pamphila a Nasona.

Napněte uši, dámy, a mějte se před muži na pozoru, ať se vám nestane jako oslíkovi, kterého si chtěl na slavnosti ulovit lev, ale protože byl po nemoci a slabý, nepodařilo se mu to, a pozval tedy osla na jinou slavnost. Když osel na lichometné pozvání naletěl, lev ho rozsápal a kázal vlkovi, aby mu ho do oběda ohlídal. Jen co se vzdálil, ukousl vlk oslu uši a snědl mu srdce; rozhněvanému lvu pak řekl, že osel se bez uší a srdce už narodil: jinak by přece slyšel a cítil jeho faleš a nedal se podruhé pozvat.

Proto si, vážené dámy, odecpěte uši a braňte se pošetilé lásce s pomocí čisté lásky k Bohu. Žena jednou oklamaná ať se nedá svést podruhé a v jejím neštěstí mějte vy ostatní výstrahu, nebo dojdete posměchu a hanby. Na mne se nehoršete a mé příhody si vykládejte správně. Vyprávěl jsem příběh Doni Švestky ne proto, že bych jej zažil, ale jako příklad, abyste si daly pozor na falešné báby a špatné sousedy a nenabodly se na trn.

KOLIK JMEN MÁ KUPLÍŘKA

Když mi potom místo lásky jenom samá žalost zbyla, viděl jsem, jak na terase sedí paní ušlechtilá, a ta moje smutné srdce bez prodlení uloupila: dosud ani jedna žena se mi tolik nelíbila.

Velký půvab této dámy nepředčila jedínka, protože to byla dcera bohatého tatínka, šlechtična a krasavice, ctnostná a tak mladinká, že to pro mne, Bůh mi pomoz, byla zrovna novinka.

Byla sličná, usměvavá, ale dbala na svou čest: sedávala věčně doma, zalezlá jak jezevec. Vyhledal jsem Klášterejdu a svěřil jí celou věc, neboť tyto poutnice jsou počátek všech svatých cest.

Věřte, že mě nelákali další páni Fernáni a že víckrát nesvěřím jim takovéto poslání, neboť každé dobré věci škodí špatní kumpáni: před falešným poslem ať mě Matka boží ochrání!

Moje stará prostřednice byla věrná služebnice, dennodenně chodila tam, dennodenně viděly se, namlouvala, přemlouvala, dotírala stále více jako vojsko rozložené kolem domu krasavice.

Pro začátek jsem se tedy vrátil ke svým písničkám: přidala je bába k dárkům, odnesla, a už je tam. „Kupte, paní,“ volá na ni, „almerijské šátky mám!“ Řekla paní: „Ráda koupím, napřed se však podívám.“

„Slečno zlatá,“ čaruje má Klášterejda vychytrale, „podívejte, co vám nesu! Prstýnek! Jak drahý ale! Zkuste si ho,“ nahání ji opatrně, ale stále.

„A co nesu za novinu! Nedávejte ji však dále.“

Vím o jednom, který by vás vídati chtěl každý den a dal by vám celé město se vším všudy, co je v něm. Nebuďte tak ostýchavá, nehleďte jen do těch stěn: Bůh vás poslal do světa a vy nejdete vůbec ven.“

Čarovala, čarovala, až tu dívku oklamala: moje písničky odevzdala, život pásem opásala, a když prsten navlékala, tak se na ni podívala, že jí rázem udělala a mou cestu prošlapala.

Průpovídka, kterou znají mudrcovi učedníci, prikazuje „Nové sítko nechej tři dny na polici“; tak ta stará jménem Straka příběhla mi náhle říci, že už déle nechce býti zlodějkou a loupežnicí.

Řekl jsem jí na to žertem: „Ach ty strako hubatá, raděj se drž dobré cesty a nescházej do bláta. Dobré splácej dobrou službou, na kterou jsi najata, pamatuj, že ke korytu patří také ohlávka.“

Jenomže jsem při té řeči pozapomněl na přísloví „Tak dlouho se žertem mluví, až se velká hana poví“; hněvala se bába tak, že byl jsem z toho tumpachový: řekla o mé tajné lásce kdejakému tlachalovi.

Převelice bedlivě pak hlídala si dceru máti, takže jsem už nemohl tak často za ní chodívati; jen se člověk zapomene, a hned se to nevyplatí: proto musíš ústa hlídat anebo je zamykatí.

Poznal jsem to na Strace a dobře poslyš, co ti radím: máš-li něco pod pokličkou; ani nahlas, ani kradí nikomu nic nevytýkej, ať tvou tajnost neprozradí; neboť velká pravdomluvnost ze všech věcí nejvíc vadí.

Takovéto poselkyni nesmíš říkat palice a přes všechno štěbetání straka ani stračice, vějíce či kladivo a kyrys nebo poklice, klepadlo a posílák a hřebelec či udice,

babice, hák na maso a provázek a spušťadlo, pilník ani poklopec a škrabka ani škrabadlo, pálka, brousek, udidlo a ženidlo či vdávadlo, jakož ani lopatka a kleště nebo lapadlo,

ani zvonek, klapačka a kuplířka a sukovice, uzda, vůdce, vojvodkyně a potulná služebnice; neříkej jí nikdy běhna, byť běhala sebevíce: dáš-li na to dobrý pozor, nezběhne a odvděčí se.

Propadlo a žihadlo a ostruha a žebříček, obojek a karabáč a matrika a slovníček, všechno ti to vypočíst je pro mne těžký oříšek: více jmen a lstivosti má, než bys našel u lišek.

Jak je psáno v zákoníku, není zákon, kde je žal; poznal jsem to, když mě Amor, můj velitel a můj král, zkrušil žalem pro tu paní: trpěl jsem a bědoval jako ovce beze stáda, která neví kudy dál.

I musel jsem přežalostně u stařeny žebrati, aby se už nehněvala, že jsem byl tak hubatý. Liška ví jak na zajíce, jak ho z díry dostati: z černého je rázem bílé, když se kožich obrátí.

„Namouvěru,“ řekla bába, „nejdříve mi chcete lát, ale když jste bez poslice, hned mě zase máte rád. Kdo chce s bábou někam dojít, musí o ni tuze dbát; někdo ale líbá ruku, kterou by chtěl uřezat.

Z toho, co se vyhradilo, nemusíte mítí strach, všechno zase odvolám a proměním to v pustý tlach, jako by se pod nohama proměnila hrouda v prach; potom dílo dokončím a všechno bude na dosah.

Nedávejte mi však jména špatná ani ošklivá, říkejte mi *Pravá láska*, a já budu poctivá: pomněte, že dobré slovo dobré shodě prospívá a že není o nic dražší nežli slova bláznivá.“

Abych mohl říci pravdu a neprohrál u stařeny, udělal jsem z *Pravé lásky* jméno knihy i té ženy. Že jsem si jí dobře hleděl, dala mi dar velmi cenný: není hříchu bez trestu a není dobra bez odměny.

Mazaně si bába svlékla košili i suknicí, a jako by zešílela, pobíhala ulicí. Říkali si potom lidé: „Čert vezmi tu babici! Když dovede takhle bláznit, nemá rozum v palici.“

Ve všech domech přiznávali, že by byli pošetilí, kdyby bábu vážně brali, a mnozí se do hlav bili, že takové potrhlici někdy něco uvěřili. Jářku, tuhle starou ruku políbil jsem v pravou chvíli.

Než uplynul další týden, vzala za své celá fáma a mou paní nehlídá už matka ani jiná dáma: kde je dobrá prostřednice, tam je větev pod nohama, chraň ji jako duši v těle, ať je dlouho zachována.

Znovu tedy běhala a prodávala drahokamy, však už jsme si pověděli, jaké umí kopat jámy: nic a nikdo neobstojí před starými kuplířkami a před jejich úderem! Kdo uší má, ať naslouchá mi.

Vyprávěl jsem vám už dříve, jak takové obchodnice nabízejí různé zboží, dům od domu běhajíce: kde je dosti nehlídají, vlezou k dcerám do světnice a foukati nepřestanou, dokud mlýny netočí se.

Moje stará věrná Straka, dejž jí Pán Bůh hodně zdraví, dodržela svoje slovo; málokterá má ty mravy. Řekla mi: „Já čemukoli postavím se bez obavy, jen aby šel míček kolem a nikde se nezastavil.

Teď nastala pravá chvíle: upustili od hlídání, a když přijdu se zbožíčkem, otevrou mi všechny brány. Z řečí strach mít nemusíte, vymluvím jim všechny fámy, a kde staří nebojují, nekrákají ani vrány.“

Ať tu paní uhranula, anebo ji omámila
tinkalem či jiným práškem, ve kterém je tato síla,
ať jí dala kořen lásky, anebo ji otráвила,
dokázala, že se stala z moudré ženy pošetilá.

A jako pták na čihadle sokolíka láká,
tuto dámu přivábila do kouta má Straka.
V příslovích je pravda, brachu, a povím ti jaká:
„Starý ohař neštěkává nikdy na strašáka.“

Protože je přirozené rodit se a umírat,
musela má paní zemřít, a to za svůj hříšný pád:
maličko, a nebylo jí, těžko je mi o tom psát.

Odpust', Bože, její duši, rač jí v nebi poženat!

Když jsem potom hořekoval, že se mi víc nenavrátlí,
ulehl jsem na lůžko a začal málem umíratí;
celé dva dny trvalo mi, než jsem zase mohl vstáti.
Jářku, co je do trachtace, když se za ni takto platí!

KTERAK PŘIŠLA BÁBA ZA ARCIKNĚZEM

Začal se už měsíc březen, rozkvétalo jarní kvítí,
a tu za mnou přišla bába a začala do mě rýti:
„Lépe je, když lotřík stoná, než kdyby měl zdravý býti.“

Nato jsem ji popadl a jal se pyšně švadroniti,
ale ona bědovala a říkala bez ustání:

„Huba běží, arcikněže, ale skutek kulhá za ní.“

Povídám jí: „Čert mi dlužil tohle babské vinobraní!

Všechno víno vypijí a sedlinu mi potom haní.“

Vysmál jsem se mizérii, která mě tak sklíčovala,
v nezvedených písních o tom, jak mi bába nadávala.

Ať se dámy nestrachují, žádná není neurvalá:
nepoznal jsem ještě ženu, aby se jim nezasmála.

Proto, moje vzácné dámy, prokažte mi laskavost
a račte být shovívavé: nechci vzbudit vaši zlost,
neboť by mi nezbývalo nežli umřít na lítost:
mezi věcmi rozumnými strpte jednu ztřeštěnost.

Jestli mi to dovolíte, dlouho pro vás budu psát,
co jsem slyšel a co viděl, věřte mi, že z duše rád.
Dlouho psát a nezmýlit se není ani možné snad:
a proto vás pěkně prosím, odpusťte mi tentokrát.

KTERAK ŠEL ARCIKNĚZ NA ZKUŠENOU DO HOR A CO SE MU PŘIHOUDILO S HORÁKYNÍ

Apoštol nám přikazuje mítí se vším zkušenost:
šel jsem tedy zkusit hory a neměl jsem pořád dost,
až jsem vposled ztratil mezka a nenašel ani kost:
hledat chleba bez dvou kůrek bývá hloupost nad hloupost.

Přihodilo se to v březnu, když o svatém Emiteru
jdu k průsmyku nad Lozoyou a říkám si, namouvěru,
tak strašlivou metelící se snad ani neproderu:
hledat, co jsme neztratili, bývá ztráta v každém směru.

Nad průsmykem v hustém křoví mě ta stezka klikatá
přivedla až ke kravařce čili z louže do bláta.

Ptal jsem se, kdo je, a řekla: „Já jsem Káča Nosatá,
Káča, co má tolik síly, že stačí i na chlapa.“

Hlídám tady u průsmyku a lidé mi platí mýto;
neublížím nikdy tomu, komu není peněz líto,
ale když se někdo zdráhá, nečekám a vezmu si to:
honem zaplať, nebo poznáš, jak se mlátí prázdné žito.“

Zastoupila mi tu stezku, která byla jako nic,
protože ji prošlapalo jen několik jalovic.
Smutný, těžce sužovaný a prokřehlý stále víc,
povídám jí: „Milá zlatá, já jsem poutník z Nemanic.“

Pusť mě dál a dám ti šperky oblíbené v tomto kraji,
jen mi musíš poraditi, jaké se tu nosívají:
kdo se zeptá, nepochybí. A proboha,“ povídám jí,
„pusť mě k sobě do pastoušky, nohy už mi přimrzají.“

„Kdo chce dary, nevybírám,“ slyším na to od Káči,
„slib, co chceš, a pamatuj si, že mi sliby nestačí:
kdo mě něčím obdaruje, ve sněhu se nezmáčí,

radím ti však, neotálej, anebo tě rozpláči.“

Jak říkává stará bába, když si nové přádlo sliní:
„Liška, které dojdou síly, dá se zabít od hodiny.“
V hodince tak velmi těžké, ze strachu a kruté zimy
slíbil jsem jí brož a knoflík a pytlíček z králičiny.

Hodila mě na ramena, tak jako se nosí žoky,
a za dobrou odpověď mi ušetřila mnohé kroky,
které by mě stála cesta po stráních a přes potoky:
o tom, jak to všechno bylo, zveršoval jsem tyto sloky.

PÍSNÍČKA O HORÁKYNI

Jednou zrána na pěšině
nedaleko Malangosta
přepadla mě horákyňe
a spustila na mě zostra:
„Kudy chodíš, nešťastníku,
že mi lezeš do průsmyku?
Co tu hledáš? Kdo tě poslal?“

Odpovídám na otázku:
„Já jdu dolů do vsi přece.“
„I ty jeden drzý klacku,
že tě ďábel neodnese!
Tímto místem, které hlídám
a za které odpovídám,
neprojde se jen tak lehce.“

Rozkročí se na chodníku,
obludná je jako psice,
a povídá: „Pacholíku,
vyváděj si sebevíce,
dokavad mi něco nedáš,
marně tudy cestu hledáš,
já zůstanu na pěsince.“

Naléhal jsem na kravařku:
„Probůh, nech mě dále jíti,
poodstup mi z cesty, jářku,
nemám tě čím odměniti.“
Povídá: „Pak z cesty sejdi
a přes celou horu přejdi,
ale průsmyk zahradím ti.“

Potkal jsem se s pěkným drakem,
stůjíte při mě všichni svatí!
Zatočila Káča prakem,
a když jsem chtěl utíkati,
podtrhla mi holí nohu
a povídá: „Přísámbohu,
dneska budeš rundu platit.“

Kroupy byly, chumelilo,
a ke všemu Káča vzteklá,
až mi z toho úzko bylo.
„Zaplať, nebo poznáš,“ řekla.
Povídám jí: „Krásná paní,
měl bych jenom jedno přání:
užítí si trochu tepla.“

„Neboj se, já odnesu tě
k sobě a pak na pěšinku,
ale napřed zahřeju tě
při chlebě a dobrém vínku.
Slib něco a při mé víře
budu tě mít za rytíře.
Máš ty ale štěstí, synku!“

Ze strachu a prokřehlosti
slíbil jsem jí toto zboží:
dobrý kožich s dvěma skvosty,
knoflíkem a pěknou broží.
Povídá: „To já dám více!“

Jen pojd' se mnou! Jářku, hni se!
Zima už tě nepoloží.“

Popadla mě, až to praští,
a tak zlehka za krk dala,
jako bych byl límec k plášti,
a hned k vršku pospíchala:
„Jen se neboj, ty můj klacku,
pohostím tě po horácku,
abych si tě rozehřála.“

Za chvíli mě před tou zimou
ve své teplé krčmě skryla,
topila tam dubovinou,
králičinou nešetřila,
upekla mi koroptvičky,
kůzlátko a homoličky,
každá jako houžev byla.

Pstruha a s ním kolo sýra
čtvrtní vína zapíjíme,
smetanu mi z mléka sbírá,
k tomu spoustu másla jíme.
Povídá: „Ty klacku jeden,
jen co bude chleba sněden,
hned si spolu zaválčíme.“

Nad tolika dobrotami
zimnice mě opouštěla,
a jak tělo rozmrzá mi,
na tváři se úsměv dělá.
Káča po mně okem střelí
a povídá: „Ach příteli,
myslím, že jsem rozuměla.“

Řekla mi ta nezbednice:
„Pojd', jestli mi svedeš nabít.“

Jen se odlep od lavice
a shod' dolů ten svůj hábit!“
Popadla mě za zápěstí,
a co chce, to musím svéstí:
lepší koupě nemohla být!

KTERAK ARCIKNĚZ POTKAL DRUHOU HORÁKYNĚ

Když jsem vyšel z této krčmy, zamířil jsem k Segovii,
ne kvůli té dračí Káče, abych šperků nakoupil jí,
ale za tím žebrem dračím dochovaným po bestii,
co zabila starce Randa; u Moyi prý viděli ji.

V Segovii jsem však poznal, že můj poklad na dně je:
nenašel jsem věčný pramen ani studnu naděje,
a vida, že vyschlý měšec k dobrým koncům nespěje,
řekl jsem si: „Všude dobře, ale doma lépe je.“

Třetího dne jsem se vydal zase za svým rodným krajem,
ale Káče jsem se vyhnul, neboť s dárky už byl amen.
Vybral jsem si jiný průsmyk, říkají mu Chladný pramen,
a bloudil jsem celou cestu, neznaje tam ani kámen.

Poblíž břehu v jednom boru, kterým jsem se vzhůru
bral,

narazil jsem na kravařku, stádo stálo opodál.

Říkám: „Krásná horákyně, jak rád bych vám poctu
vzdal,

buď mě nechte po svém boku, nebo rcete kudy dál.“

„Řekla bych, že nemáš rozum: vždyť jsi vlezlý jako veš!
Chceš-li ke mně přistoupiti, rozvaž si to, než se hneš,
nebo ti dám sukovicí jednou měř a dvakrát řež,
a jestli tě, chlape, chytím, pěkně si to odskáčeš.“

Průpovídka říká o těch, kdo nechtějí nuzovat:
„Slípce, která pilně hrabe, skočí zrnko pod zobák.“
Hrabal jsem se po chodníčku, u kterého stál ten drak,
když mi rovnou k uchu skočí sukovice, ale jak!

Shodila mě ze stráně a byl jsem jako bez ducha:

přibyla mi zkušenost, jak bolí rána do ucha.
„Hrom do čápa!“ povídám si. „Hrom do toho padoucha,
který čápat nelituje a z hnízda je vyštouchá!“

Když pak na mě položila svoje ruce rozhněvané,
povídá ta bezbožnice: „Nemáš chodit přes orané.
Už se nezlob: hra je hra a častokrát se při ní stane,
že si lidé nahromadí bohatství až nevídané.“

Pojďme spolu do chýšky, ať nedoví se to můj chlap;
ukážu ti kudy dál, a budeš dobře obědvat.
Járku, vstávej, havránku, a zanechej všech dalších vád.“
Vida, že se udobřila, zvedal jsem se velmi rád.

Popadla mě za ruku a svorně jdeme po stráni,
šlo na třetí a já neměl ještě ani snídani;
v chýšce nebyl nikdo doma, a tak prý nic nebrání,
abychom se bez třetího dali ve dvou do hraní.

„Bože, děvče,“ povídám jí, „já bych raděj něco sněd.
Nalačno tě nepotěším a mám tělo jako led:
do hraní mi bude teprv, až mě pozveš na oběd.“

To jí bylo proti srsti, chtěla na mě dorážet,
ale potom prostřela mi. Povídám: „Teď potvrdí se,
že chléb s vínem hřeje více nežli nové nohavice.“
Zaplatil jsem za jídlo a povídám té krasotince,
aby mi šla ukázati novou cestu do vesnice.

Velice mě přemlouvala, abych zůstal aspoň dnes,
zhasit koudel, která hoří, je prý tuze těžká věc.
„I chraň Pán Bůh,“ říkám na to, „dneska spěchám jako
švec.“

Roztřásla se velkým hněvem a já strachem, zbabělec.

Vytáhla mě před chýšku a nechala stát u dvou cest;
protože však prošlapaná jedna jako druhá jest,
mohl jsem se rozběhnout a rychle zmizet za kopec:
když jsem přišel do Ferrera, chystalo se na rozbřesk.

Složil jsem si píseň o tom, co směšného zažil jsem:
není myslím obvyklá a krásy je v ní málo jen.
Pokud říkáš dobru špatnost, rozumět si nebudem:
já budu psát o jednom, a ty budeš číst o druhém.

PÍSNÍČKA O DRUHÉ HORÁKYNĚ

Vzpomínati budu vždycky
na Agátu z Chladné říčky,
na tu statnou dívčinu.

Jednou v horách u vesnice,
která takto nazývá se,
viděl jsem, jak krasavice
na pasece krávy pase,
i řekl jsem této dívce:
„Nebe žehnej vaší kráse.“
Povídá mi na to: „Klid se,
běháš tady jako blázen,
neznáš ani pěšinu.“

„Pěšinu, tu neznám, dámo,
zabloudil jsem do křoviska,
jak už člověk, nevídáno,
jednou tratí, jindy získá;
ale věřte, že dnes ráno
na cestu si nezastýskám:
jste tu vy, má krásná panno,
a pod vámi tráva čistá
u vody a ve stínu.“

Rozhněvané kravařici
bylo k smíchu, co jsem říkal,
zvedla se a šla mi říci
jako pravá semetrika:
„Netušíš, jak na vesnici
dovedeme krotit býka!
Tobě dali pekelníci
sflu jenom do jazyka.
Tumáš něco k lepšímu!“

K lepšímu pak od té paní
za ucho jsem dostal holí,
takže jsem se z horských strání
skutálel až do údolí.

Povídá ta saň všech saní:
„Tak se chytá králík v poli!
Nenecháš-li žertování,
zapřáhnu tě mezi voly:
alou, sic tě pozdvihnu!“

Když mi potom maso dala,
viděla, že nedovedu
platit, kolik přikázala.
Povídá: „Ty lotře z ledu,
pro tohle jsem vale dala
pasákovi od sousedů?
Nechtěj, abych ukázala,
jak ježkovi zvednout svedu
každou jeho bodlinu!“

KTERAK ARCIKNĚZ POTKAL TŘETÍ HORÁKYNI

V pondělí už před svítáním vydal jsem se dále zas.
Poblíž krčmy U havrana horákyně jako ras
porážela borovici a nebyl s ní žádný špás:
chtěla si mě namluviti, jako bych s ní husy pás.
Myslela si, že jsem zdejší: hned začala ptát se
a pro hloupé klábosení zanechala práce.
Myslela, že budu tančit, jak jen se jí zachce,
jenže při tom zapomněla na jednoho rádce,
který řekl příteli, když chtěl mu dobře poradit:
„Neopouštěj dobré bydlo pro nejistý blahobyť,
protože když od jistého odláká tě klamný třpyť,
nenalezneš, co chceš mít, a budeš bídu s nouzí třít.“
Zveršoval jsem horskou píseň a připojil toto dílo

ke všemu, co v ruce máš: z ní poznáš, co se přihodilo.
Byl tenkrát den velmi drsný, ale že už jaro bylo,
přivstal jsem si, aby se mi o to dříve ulevilo.

PÍSNÍČKA O TŘETÍ HORÁKYNI

Když jsem přišel do doliny
po neděli časně zrána,
potkal jsem tam horákyni
za hospodou U havrana.
Šaty celé rudé měla,
vlnou byla přepásána;
povídám jí: „Sestro milá,
ochraňuj tě svatá Panna.“

„Copak hledáš v tomto kraji?
Hádám, že jsi sešel z cesty.“
„Jdu horami,“ povídám jí,
„a dívám se na nevěsty.“
Na to ona: „S horalkami
bývá život bez bolesti:
kdo tu hledá, najde štěstí.“

Jen jestli ti, milý strejčku,
horská práce dosti voní.“
„Jářku, znám pást u háječku,
nesedlané klisny honit,
zabít celou vlčí smečku,
a jen co se dovím o ní,
žádný chrt mě nedohoní,

umím vzpurné býčky spoutat,
opatřovat dobře krávy,
ze smetany máslo stloukat,
ševcovat a mačkat gajdy,
do pastýřských píšťal foukat,

a také mě velmi baví
krotit koně, když je mladý,

umím tance roztodivné,
vrtáky a rozkročáky,
v tom mě nikdo nepředstihne,
ať je dlouhý nebo krátký,
a když někdo rozčilí mě,
neucouvnu o krok zpátky
a složím ho na lopatky.“

„Pak se můžeš po libosti
u nás v kraji oženiti:
kdybys mi dal darů dosti,
hned bych si tě chtěla vzíti
a žil bys jen pro radosti.“
„Járku, pověz, co chceš mítí,
a já všechno daruji ti.“

Povídá mi: „Já, příteli,
nechci žádnou taškařinu:
jeden pásek rudý celý,
šest prstýnků, všechny z cínu,
šněrovačku na neděli
a na zimu kožišinu,
navíc krásnou tamburínu,

náušnice, pěknou sponu,
co svítí jak pozlacená,
pruhovaný čepec k tomu,
holínky až po kolena,
ať je slyšet ze všech domů:
„Fňukalka je šťastná žena,
takového každá nemá!“

Povídám: „Buď bez starosti,
bude-li ti libo, paní,

dám ti ještě jiné skvosty.
Svatba bude, zatím na ni
z příbuzenstva sezvi hosty;
myslí na mě bez ustání,
já jdu splnit tvoje přání.“

KTERAK ARCIKNĚZ POTKAL ČTVRTOU HORÁKYNÍ A JAKÉ BYLA POSTAVY

Je to pořád stejná bída na horách i na kopcích,
že tam nikdy není teplo, když je mráz a padá sníh.
Byl jsem zrovna nad průsmykem, vtom se prudký vítr
zdvih,

ledový a mrazivý a vůbec jeden z nejhorších.

A protože ten, kdo běží, zapomíná na zimu,
utíkal jsem po stráni a podobal se lovcímu,
který hodí k hnízdu kámen a uloví modřinu;
modlil jsem se: „Bože, pomoz, nebo tady zahynu.“

Ještě nikdy nezažil jsem takovouto chvíli zlou,
neboť dole u průsmyku setkal jsem se s příšerou,
s nejděsnější ze všech oblud, jaké v naší době jsou,
s pastýřkou, co klisny pase, hrůzostrašně urostlou.

Zkormoucený velkou zimou prosil jsem tu ježibabu,
aby rychle zahřála mě, a dostal jsem od ní radu:
chci-li, aby pomohla mi, musím platit bez odkladu.
Bohu se mne zželelo a pustila mě přes Tabladu.

Nelze smlčet, jaká byla urostlá a ztepilá,
neboť věřte, byla velká jak jezdecká kobyla.
Kdo by s ní chtěl zápasiti, pozná, co je přesila:
složil by ji jenom tehdy, kdyby po tom toužila.

Apokalypsa je hrozná, ale ani svatý Jan
neviděl v ní zjev tak hrozný, jako byla tato saň;
ta by zmohla celý šik a stačila by sama naň,
i když nevím, který čert by od ní chtěl být milován.

Hlavu měla přebrovskou, nedohlédneš temene,

vlasý černé jako vrána, kratičké a zmaštěné,
oči, které špatně vidí, zapadlé a červené,
stopu, jakou ani medvěd neotiskne do země,
obě uši dlouhé tak, že vyhrála by nad oslátky,
krk náramně silný, černý, chlupatý a navíc krátký,
nos dlouhý jak koliha a žízeň věru bez přestávky:
za pár dnů by mnohým kupcům propila i velké statky.

Hubu měla prořezanou ještě více nežli psice,
dlouhé, křivé, koňské zuby, obrovské a tučné líce,
obočí jak z havrana a tlusté jako jitrnice:
dejte dobrý pozor všichni, kteří chcete oženit se!

Chlupy delší nežli moje černaly se kolem brady,
jinam jsem se nepodíval, ale kdybys pátral všady,
hádám, že bys na ní našel všelijaké jiné vady;
nesměj se však cizí třísce a hled si své vlastní klády.

Nad kolena neviděl jsem; ale byla nohatá,
tuze silná v holeních a dlužno říci lýtkatá;
od ohně jí naskákaly puchýře jak jehňata
a kotníky větší měla než dvě roční telata.

Zápěstí té ženy byla širší než má ruka celá,
kůži plnou hustých štětín a nikterak suchou měla,
hlas jak bas a huhňavý, že člověku se špatně dělá:
kvákala a krákorala, jako by se neslyšela.

Malíčky té krasavice větší než mé palce byly,
a představ si další prsty, je-li ti ten nápad milý:
kdyby tě tak povískala, tvé skráně by pocítily,
jaké by to bylo v lisu utaženém ze vší síly.

Prsa měla vytahaná, přes košili přetažená,
a sahala jenom k pasu, neboť byla přeložena,
ale mít je volně viset, spadla by jí na kolena:
při citeře poskakují, i když nejsou vycvičena.

Ve svém černém boku měla žebra velká jako hnát,
musel jsem jít kousek dál a počítat je natříkrát.
Říkám ti, víc neviděl jsem, víc nebudu povídat:
klevetivým mládenečkům neradno se svěřovat.

Zhrozil jsem se této stvůry a složil jsem o ní pak
tři velice dlouhé básně, nestačí to na ni však:

první dvě se dají zpívat a třetí je rozkročák;
nebudou-li se ti líbit, zasměj se a nechej tak.

PÍSNÍČKA O ČTVRTÉ HORÁKYNĚ

Na horách zrána hned
osud mě s Madlou sved,
když jsem se k Tabladě
vypravil na výlet.

Přišel jsem nad průsmyk
napůl už nebožtík
studený a bílý,
jak mě vysílily
závěje a led.

A jak tím nečasem
k Tabladě spěchal jsem,
stála na pěšině
krásná horákyně,
červená jak květ.

Povídám: „Krásko má,
nejhlubší poklona.“
Ona na to ale:
„Utíkal jsi stále,
utíkej i teď!“

Povídám: „Zmrzlý jsem,
a proto běžím sem,
abych mohl s vámi,
moje krásná paní,
v teple posedět.“

Povídá: „Holoubku,
já mám svou chaloupku

jen pro toho muže,
co se ženit může
a groš vyplácet.“

„To jsem rád,“ povídám,
„já sice ženu mám,
a to ve Ferreru,
ale grošem věru
mohu vyhovět.“

Tak prý pojď, a už jdem,
usadím se za stolem
a ona mi nese
to, co v Nevadě se
jí už mnoho let.

Chléb dobře pečený,
na uhel spálený,
víno velmi jemné,
kyselé a křtěné,
z kozla slaný hřbet.

Z kozy mi dala sýr,
řekla: „Jsi kavalír,
teď otevři ruku,
dám ti bílou kůrku
jako zákusek.

Posnídej, hosti můj,
jídlem se posiluj,
pitím rozehřívěj,
pěkně odpočívěj
a jen žádný spěch.

Od koho dostanu
vše, nač si zamanu,

dobře povečeří
a zadarmo leží
v dobré postýlce.“

Povídám dámě té:
„Proč si říct nechcete
o to nebo o to?“
„Že nechci? I toto!
Jen abys to svedl!

Dej mi pás červený,
poctivě barvený,
jupku šitou na mě
a k ní přenáramně
krásný límeček,

cínové korále,
husté a nemalé,
vzácně vybroušený
kámen velké ceny,
tenký kožíšek,

čepček zdobený
po straně pentlemi
a holínky rudé
z kůže, která bude
měkká jako mech.

Přines ty dary k nám
a já tě uvítám,
jako vítá panna
k svatbě uchystaná
svého snoubence.“

„Seňoro z Nevady,
náhodou teď tady

nemám to, co chcete,
ale dostanete
vše, až půjdu zpět.“

Řekla ta babice:
„Kde nejsou peníze,
ani zboží není,
místo veselí
zbude zármutek.

Kdo si chce nakoupit,
ten musí v kapse mít.
Máš-li obě prázdné,
nemáš se oč, blázne,
u mě pokoušet.

Z úcty tě nikdo zde
ke stolu nepozve,
za peníze ale
hostí tě jak krále,
takový je svět.“

KTERAK ARCIKNĚZ OBĚTOVAL PÍSEŇ SVATÉ PANNĚ MARIÍ VADSKÉ

Říká Jakub Apoštol, že o všem, co nám k prospěchu je
a co pro nás dobře končí, jenom Pán Bůh rozhoduje.
Tak i já, když dostal jsem se na svobodu z dračí sluje,
šel jsem prosit Pána Boha, ať na mne zas pamatuje.

Blízko hor je svaté místo, každý myslí s úctou na ně,
místo zbožně zasvěcené slávě vadské Matky Páně;
celou noc, jak bývá zvykem, probděl jsem tam usebraně
a složil jsem tuto píseň jako oběť svaté Panně.

Tobě, moje vzácná Paní, dokonalá zbožnosti,
světlo světa nehasnoucí, božích nebes jasnosti,

tělo své i duši svoji před tváří tvé Výsosti
obětují s touto písní v pokoře a lítosti.

Klaním se ti, Panno,
Matko slavná tak,
neoslyš, oč prosí
hříšný ubožák.

Má duše se, Paní,
ke tvé chvále vzpíná,
v tobě bez ustání
svoji naději má,
a proto se za ni
rač u svého syna,
mého Hospodina, stále přimlouvat.

Ač nic neschází ti
a jsi šťastná žena,
toužím rozmnožiti
slávu tvého jména
a zde vylíčiti
muka vytrpěná
naším Spasitelem v těžkých hodinách.

O UTRPENÍ NAŠEHO PÁNA JEŽÍŠE KRISTA

Ve středu hned zrána
Jidáš vydražuje
tělo svého pána,
a tak ukazuje,
jak si Krista Pána
málo považuje,
Jidáš, jenž ho prodal, věrolomný žák.

Třicet peněz, Paní,
nezdá se mu málo,

protože si shání,
co se promazalo.
Kupcům se to přání
velmi zamlouvalo,
vysázeli tedy zaprodanci plat.

Když ho za svítání
přišel políbiti,
Židé bez meškání
jako psové líti
za zlodějem štvaní
ze všech stran se řítí:
tak byl před Jidášem obklíčen a jat.

Ráno, Matko svatá,
tobě před očima
vedou před Piláta
zmučeného syna,
nad nímž se chce plakat,
když potupná slina
skrání mu tvář jasnou jako obloha.

Poté mermomocí
trápili ho dále
izraelští soudci,
plémě neuznalé:
zato v cizí moci
trpí neustále
a své svobody se nikdy nedočká.

Hybaj, řekli jemu
a jej na smrt hnali
a ke všemu zlému
ještě v kostky hráli
jemu o halenu:
jak ta bolest pálí!
A která z nich nejvíc, nikdo nepozná.

V poledne mu Židé
tělo na kříž vbili,
z bolestí nevyjde
synáček tvůj milý.
Šťastni jsou však lidé,
neboť v této chvíli
provždycky jim vyšla na obloze zář.

O třetí pak za ně
umřel: tu se stalo,
že nad smrtí Páně
slunce zhasínalo,
kopí v jeho ráně
zemí otrásalo,
vyšla krev a voda, nastal světu žal.

O nešporách sňali
z kříže syna tvého,
v noci pomazali
mastí tělo jeho,
do hrobu je dali
v skále tesaného,
před něj postavili ozbrojenou stráž.

Kéž by pramenila
z každé jeho rány
útěcha a síla
pro mé nuzování!
Paní bohumilá,
dej mi požehnání,
abych tobě mohl sloužit napořád.

KTERAK DON MASOPUST VÁLČIL S DOŇOU POSTNÍDOBOU

Pomaloučku, ale jistě blíží se k nám svatý čas: vrátil jsem se z toulek domů odpočinouti si zas. Postní doba měla začít za týden a každý z nás měl z ní strach tak veliký, že po zádech mu běhal mráz.

Zrovna když Don Tučný Čtvrtek cpal se u mě
dobrotami,
přiharcoval spěšný posel a přinesl dvojí psaní;
hned vám o těch zprávách povím, dá mi to dost
vzpomínání,
neboť posel bez meškání odklusal i s listinami.

Stálo tam: „Já Postnídoba, dbalá božích poručení a vyslaná Hospodinem za hříšnými lidmi všemi, vám kněžím a arcikněžím bez milenky nebo ženy do letošních velikonoc nesu zbožné pozdravení.

Vězte, že mne došla zpráva, že již dlouhé měsíce a bezmála celý rok Don Masopust jak lítice moji říši pustoší a poškozuje velice, prolévaje proudem krev, což zazlívám mu nejvíce.

Z kteréhožto důvodu vám, moji věrní poddaní, nařizují velmi přísně a pod trestem stíhání: jménem mým a pústem svým a za pomoci pokání vyzvěte ho na souboj a tento list vás ochrání; odedneška za týden, a to vyhlaste bez cavyků, já a moji bojovníci vytáhneme v jednom šiku proti hrubé zpupnosti a nestoudnosti jeho zvyků: před námi se neudrží věru ani u řezníků.

Po přečtení budiž psaní zase mému poslu dáno, aby všude ukázal je a neměl je uschováno, sic by jeho vojsko řeklo, že nebylo varováno. Dáno v Castru Urdiales a v Burgosu odevzdáno.“

Druhý dopis otevřen byl a opatřen pečeti, velikánskou mořskou mušlí, celou jako z perleti; takový je znak té paní, která hodlá přijeti,

taková je novina, již Masopust má zvěděti:

„Já přesvatá Postnídoba, která řídí mořský soud, jakož duše, které chtějí věčné spásy dosáhnout, tobě, mlsný Masopuste, jenž jsi stále větší žrout, odesílám s Pústem psaní, kterým tě chci vybudnout:

seber svoji armádu a odedneška za týden na bitevní pole jeď a čekej mne tam připraven; až do Bílé soboty vás budeme bít den co den a dáme vám na vybranou: buď zhynout, buď padnout v plen.“

Přečetl jsem oba listy, poselství jsem rozuměl: tento rozkaz velmi pádný také já jsem splnit měl, neboť ženu neměl jsem a milenku jsem nenašel. Svěsili jsme hlavu oba, host i jeho hostitel.

Posléze Don Tučný Čtvrtek, který ráno přišel k nám, s veselou vstal od tabule, však se ani nehněvám, a řekl: „Jsem praporečník, musím táhnout na tu saň: každý rok mě potěžkává, a letos ji rozmačkám.“

Když se Čtvrtek odporoučel s mnoha díky za pozvání, počkal jsem, až přijde Pátek, a povídám: „Bez meškání jdi za Donem Masopustem a pověz mu o tom psaní, ať se dobře připravuje na úterní velké klání.“

Když pyšný pán z Masopustu tyto listy pročetl, náramně se naparoval, po pravdě se ale bál: nechtěl na ně odpovídat a raději šikoval početné a silné vojsko, jaké má jen mocný král.

Než se týden s týdnem sešel, vypršela lhůta jeho a přitáhl na bojiště s vojskem, které nezapře ho, jedinečně vyzbrojeným na obranu pána svého: takové by uctilo i Alexandra Velikého.

V čele táhli pěšáci a dobří byli velice: kapouni a koroptvičky, králíci a slepice, vykrmení houseři a kachny z řek i z vesnice, všichni kolem žhavých polen nastoupili k přehlídce.

K předním šikům patří kopí, proto si ti vojíní

nesli velmi ostré rožně, znamenité náčiní,
a namísto štítů prkna vypůjčená v kuchyni:
kdo je pustí na stůl první, věru dobře učiní.

Za těmito pavézníky lučištnictvo uhání:
husí krky, slaná žebra, vepřové a berani,
šunky, čerstvá kolínka, vše připraveno k utkání.
Za střeleckým regimentem přicházejí zemani:
těžké kusy hovězího a kůzlata se selátky,
povykují jako diví, poskakují tam a zpátky.
A pak další štítonoši: osmažených sýrů plátky,
které do vín sytě rudých vbodávají svoje patky.

Ale to již skvělý průvod rytířů jde do boje:
bažanti a bujní pávi, velmi pyšní na svoje
rozvinuté korouhvice a na krásu výzbroje;
však si také přinášejí zbraně, jakých málo je:
je to velmi jemná práce všechny jiné předčící,
neboť hrnec z čisté mědi nahradil jim přilbici
a jako štít mají kotlík, pánev nebo poklici.

Kam se hrabou slanečkové na takovou zbrojnicí!
Také houfy lesní zvěře na přehlídku přispěchaly
a povídá silák kanec: „Nevynech mě, pane králi,
přede mnou už mnohokrát ustupoval sám Don Ali:
jářku, já jsem stará vojna a mé služby kdekdo chválí.“

Kanec ještě neučinil zadost všem svým zásluhám,
když tu ejhle! lehkým krokem přicupital jelen tam
a povídá: „Zdráv buď, pane! Nabídnout ti pospíchám
svoje služby jelení, vždyť Masopust je *lenní* pán!“

Také zajíc přispěchal se pochlubiti svému pánu
a povídá: „Veličenstvo, až roztřesu tuto dámu
horečkou a vyrážkami, zapomene na obranu
a bude můj kožich shánět, dokavad s tím nepřestanu.“

Přišel kozel s bandou koz a povětrných holubic,
velice se rozmečel a rozkurážil ještě víc:
„Veličenstvo, pusť mě na ni a nezmůže s tebou nic,
i kdyby těch špenátů svých spolykala sebevíc.“

Přiloudal se starý vůl, jenž z rodu velmi dobrého je,
a povídá: „Pane, svěř mi jetelinu nebo oje,

protože já ani trochu nehodím se do souboje:
lepší služby prokáže ti maso nebo kůže moje.“

Přišel i Don Slanina a mnoho jiných z komína,
kotlety a tlusté bučky, vše, co patří k hostinám,
vše hotovo rozprášiti mořská vojska panina;
ta paní však nespíchá, ta paní je ferina.

Protože Don Masopust je vrchnost velmi bohatá,
která točí celým světem nejinak než knížata,
ze strachu se dostavili jak ptáci, tak zvířata,
armáda až přeuctivá, jenže málo srdnatá.

Usadil se Don Masopust po vznešeném způsobu,
tabuli měl vyvýšenou, kolem samou ozdobu,
žakáře, jak slušívá se na váženou osobu,
a všelikých dobrých jídel co největší zásobu.

Jeho tučný praporečník velkou úctu k němu choval,
pořád před ním poklekal a pořád soudek pozdvihoval,
na kteroužto polní troubu neúnavně vytruboval;
kolem chodil biřic Víno a náramně rozumoval.

Když se potom setmělo a po tak dlouhém hodování
měchuřinu vrchovatou měli všichni tito páni,
místo aby bojovali proti střídme postní paní,
blazeně se natáhli a spali jako zařezaní.

Kohouti se této noci ustavičně plašili
a žádný z nich nezamhouřil oko ani na chvíli;
však se není čemu divit: ženy se jim ztratily,
takže je teď každý šramot vyleká a rozčilí.

Když nastala v síních půlnoc, znenadání vtrhla tam
Postnídoba a zvolala: „Hospodine, pomoz nám!“
Tloukli křídly kokrháči, naříkali do všech stran,
zvěstující Masopustu, co špatného čeká naň.

Protože ten dobrý kmotr neznal míru v hostinách,
aniž míval z nestřídmosti v jídle nebo pití strach,
nakonec se neunesl a před spánkem neuplách.
V celém jeho táboře však zatroubili na poplach.

Všichni běží na bojiště, ospale a vylekaně,
ale sotva nastoupili, nikdo z nich se nemá k ráně.

Mořské šiky bez meškání vytrasily svoje zbraně a hnaly se do útoku volajíce: „Na ně, na ně!“

První ránu Masopustu zasadil v tom boji zlém bílý pórek osvědčený v boji proti nemocem: otrásl to Masopustem, a když začal plivat hlen, Postnídoba věděla, že jeho tábor vezme v plen.

Přispěchala ku pomoci i sardinka z bečice, tvrdě vnikla do zobáku jedné tlusté slepice, takže ji svým slaným tělem zardousila ve chvílce; potom sekla Masopusta, až mu spadla přilbice.

V předním šiku Postnídoby jsou žraloci velikáni, sépie a zelenatky tomu voji křídla chrání: žalostně, ach přežalostně obrací se toto klání, sotva spadne jedna hlava, už dopadá druhá za ní.

V hustých řadách připlouvají úhoři až z Valencie, každý dobře naložený, každý dobře solený je a každý se Masopustu rovnou mezi žebra vryje; do čela mu vpadli pstruzi, voj z toledské provincie.

Po bojišti rejdl tuňák, udatný byl jako lev, honil Dona Slaninu a vyléval si na něm hněv, a kdyby mu Doña Šunka nestrhla včas korouhev, srazil by se s Donem Sádlem a vyrazil z něho dech.

Hejno malých žraloků, jež dorazilo z Bayony, dělá porce z koroptviček a z kohoutů kapouny. Z Henaru sem táhnou raci, jsou jich celé švadrony, obsadili Guadalquivir a zabrali náhony.

Do kachen se daly parmy a uprostřed zápolení volá merlán na vepřika: „Kde jsi, že tě vidět není? Přijdeš-li mi ještě pod nos, vyplatím tě bez prodlení: běž se schovat do mešity, ať nerušíš při modlení.“

Doprostřed té velké vřavy také ostroun zavítal, žralok, jehož tvrdá kůže bývá háky pobita: ten to bůčkům, kotletám a kýtám pěkně spočítá! Skáče po nich jako kočka, až je všechny pochytá.

Z moří, zátok, rybníků a potoků se shromáždily pluky, které divných tvarů a rozličných druhů byly,

znamenitě vyzbrojené jak luky, tak samostřily. Ani Mauři v Alarcosu nás tak strašně nepobili!

Ze Santanderu sem vtrhla řada langust velmi hustá, šípů měly plné toulce a nutily Masopusta, aby děle nelenil a zaplatil, co dlužen zůstal: cesta, kterou dříve prošel, najednou mu byla úzká.

Všude bylo vyhlášeno, že ta válka svatá je, proto do ní spěchal každý, kdo chtěl přijít do ráje, proto všechny mořské ryby, herinky v to čítaje, poslušně a bohabojně účastní se turnaje.

Na bojiště připluly i kosatky, šik velmi hrubý, sotva vjely do masatců, již je řežou, již je hubí. Ješové se nelítostně sesypali na holuby, delfín skočil na vola a vyrazil mu všechny zuby.

Alšové a bělice a mihule, rod ušlechtilý, připluli si pro slávu a pro kořist až ze Seville, a když proti Masopustu svorně zbraně vytrasili, marně pásek povoloval, marně sbíral svoje síly.

Také silák jeseter si zdatně vede v poli, bez ustání ohání se velmi silnou holí, praští sele mezi oči, na místě je skolí a rozkáže, aby je hned pochovali v soli.

Chobotnice nepropustí nikoho z té hrozné vřavy, bažanti jí neuletí, neutečou před ní páví, dohoní i kamzíky a taktak že je nezadáví: protože je mnohoruká, může zajmout celé davy.

Zající tam válčí s raky, s velikými grobiány, a veškerou králičinou ústřice jsou zaměstnány. Odevšad a všude prší nečítané, husté rány, doliny se plní krví a rybími šupinami.

S Masopustem utkal se tam statný hrabě od Lareda, Don Muréna Uzenáč, a přinesl mu smůlu leda: marně běhá Don Masopust, marně nové síly hledá, duši už má na jazyku, zkormoucený je až běda.

Všechny zbylé síly sbírá, korouhví svou mocně mává a s rytířem Lososem se do zuřivé bitvy dává:

toho sem až z Urdiales přivolala jarní vřava
a věru že Masopusta s prázdnou jíti nenechává.

Také rybí armádě se v litém boji krátí síla,
a povolit Masopustu, velmi by si uškodila;
připlula však velryba, tak velká jako obr byla,
a ta Dona Masopusta objala a povalila.

Nesvolal už armádu svou z větší části rozprášenou,
mnozí z jeho věrných padli a ostatní pryč se ženou.
Přesto však se nevzdával a rukou velmi vysílenou
doposledka bránil se a bojoval i na kolenou.

Když mu ze všech jeho pluků zbýval houfec velmi malý,
stalo se, že jelen s kancem zpátky do hor odklusali
a ostatní dobytkové ztratili se kdesi v dáli;
ti, kteří s ním vydrželi, za zlámanou grešli stáli.

Nakonec mu zůstali jen Uzené a Slanina,
zežloutl jak nemocný, když přijde jeho hodina,
panděro mu překáželo, nemohl dál bez vína
a uvízl bez pomoci vprostřed vojska panina.

Od té chvíle mořské šiky neztrácely déle čas
a vrhly se na toho, jenž zanechán byl napospas;
bylo jim ho ale líto, nechťeli mu zlomit vaz,
a tak jeho i ty věrné uvázali na provaz.

V poutech, aby neutekli, byli potom bez prodlení,
dřív než mohli strhnout smyčku, k Postnídobě předvedeni:
kázala, ať Masopusta vsadí ihned do vězení
a Slanina s Uzeným ať téhož dne jsou pověšeni,

ale dosti vysoko, jak strážní koše v ráhnoví,
a snímati viselce ať každému se zapoví;
nakonec je pověsili na hambálek pod krovu
a kat řekl: „Takto bude ztrestán každý takový.“

Půst měl střežit Masopusta a velice přísně dbát,
aby k němu nikdo nešel, ledaže by někdy snad
ve vězení onemocněl nebo se chtěl zpovídat;
jistí mohl každodenně, ale jenom jedinkrát.

O POKÁNÍ, KTERÉ DONU MASOPUSTOVI ULOŽIL MNICH, A KTERAK SE MÁ HŘÍŠNÍK ZPOVÍDAT A OD KOHO MŮŽE DOSTAT ROZHŘEŠENÍ

Časem za ním přišel mnich, že jeho duši Bohu vrátí,
i počal mu kázati a nábožně s ním rozmlouvati.
Protože pán z Masopustu měl se věru z čeho káti,
pojala ho velká lítost a chtěl se mu zpovídati.

Odevzdal mu listinu a na ní soupis hříchů svých
opatřený pečeti listů přísně důvěrných.
„Takto zpověď nesmím přijmout,“ odpověděl jemu mnich
a zevrubně poučil ho o zásadách zpovědních:

„V dopise či jiném písmě pokání nic platné není,
neprošlo-li ústy těch, kdo litují svých provinění,
aniž možno písmem dáti milost nebo rozhřešení,
leč jen slovy zpovědníků náležitě vysvěcených.“

Když už je řeč o pokání (pokračuje Arcikněz), rád bych
vás v tak důležité věci poučil. Těžko se mi o ní mluví, neboť
je to hlubina větší než moře a já jsem člověk obyčejný
a neučený, takže si troufnu jen na pár slovíček. Jelikož
nejsem mistr ani doktor, bojím se, abych v něčem nechy-
bil, a proto mne, pánové, moudře opravte.

Ve svatém Dekretálu je dlouhá rozprava o tom, zda
k pokání stačí jen lítost, a stanoví se tam, že nezbytné
je doznání hříchů a dostiučinění. To platí, pokud je člověk
mocen slova a má čas a sílu k nápravě; ale když umírá,
stačí mu ke spáse lítost. Odpuštěno je mu pak před Bohem,
který je vševědoucí, ale před církví, která nebere v potaz,
co je skryté, musí dokázat svou kajícnost alespoň posunkem,
zasténáním či slzami. Tak se zachrání před peklem, avšak
v očistci se musí s pomocí božího milosrdenství očistit.
Že stačí k pokání lítost, dokazuje mnoho příkladů. Slzy
zbavily viny Maří Magdalénu i svatého Petra, když ze
strachu zapřel Krista; a když se král Ezechiáš k smrti

roznemohl a litostivě plakal s tváří obrácenou ke stěně, zzelelo se ho Bohu a přidal k hříšnickovým dnům patnácte let života.

Mnozí prostí kněží, kteří nejsou tak sčetlí, přijímají pokání všech svých farníků i jiných hříšníků, odpouštějí jim každý hřích; a chybují tím, neboť na to nemají právo. „Povede-liť slepý slepého, oba v jámu upadnou.“ Jakou moc má v Římě soudce z Cartageny? A koho bude ve Francii soudit španělský rychtář? Nemá člověk sklízet, co nezasil, neboť tím křivdí a škodí a zasluhuje za to trest. Všechny těžké případy se svěřují biskupům, arcibiskupům a prelátům, a přece zbývá přemnoho těch, o nichž rozhodovat náleží jen papeži. Nemá-li je ve své pravomoci ani arcibiskup, jak to, že si na ně troufá obyčejný kněz? Mnoho je případů, které nepřísluší nižšímu kněžstvu, a kdo je chce znát, ať si přečte Speculum a Repertorium Iuris, knihy učeného kardinála z Ostie, díla Inocence IV., Guidonovo Rosarium a sbírku Dekretálů. Více nežli sto doktorů pojednává o těchto věcech v zasvěcených knihách, aniž jsou všichni ve všem zajedno. Proto, obyčejný kněz, nezpovídej cizího farníka, nemá-li k tomu oprávnění, a neukládej mu pokání, nezmocní-li tě jeho duchovní správce nebo tvůj představený. Vyslechnout a rozhrěšit můžeš jen umírajícího, neboť před tváří smrti jsi každému arcibiskupem a papežem. Ale uzdraví-li se a je-li hřích, který jsi mu odpustil, těžký, musí se očistit v řece nebo prameni; a papež je bezpochyby pramen věčný a církevní patriarchové jsou jeho řekami.

Protože ten dobrý fráter, jehož jsem vám představil, potrpěl si na papání, rázem z něho papež byl: vida, že se Masopustu nedostává více sil, jednal jako v krajní nouzi a všechno mu odpustil.

Sotvaže ho vyzpovídal, prokázal mu dobrodiní a za všechny neřesti a tolikeré hříšné činy uložil mu kát se takto: nejíst nic než potraviny na každý den stanovené, a tím smazat svoje viny.

„Tak v neděli za svou chtivost, která vede do neštěstí, budeš jíst hrách s olejem a celý den si zbožně vésti: budeš chodit po kostelech, a nikoli po náměstí, abys na svět zapomněl a nezatoužil po neřesti.“

Pondělí co pondělí pak za svou pýchu, nešťastníku, nebudeš víc lososa jíst, ani pstruha, ale viku; budeš chodit na modlení a zanecháš všeho křiku, všech zápasů, jakož bitev, které patří ke tvým zvykům.

V úterý ti za lakotu nic jiného nezbude nežli pojíst trochu chřestu a smířit se s osudem; chleba jenom půlku sníš a z té, která ti vybude, nebudeš dál krájeti, leč uschováš ji pro chudé.

Nešetřil jsi vdané ženy a jeptišky jakbysmet, abys mohl páchat smilstvo, slibovals jim celý svět: proto musíš každou středu pojíst jenom talířek nehusťého špenátu a dbát, aby ses nepřejed.

Ve čtvrtek pak za svou zlobu, za hněv, jenž je zakázán, za přísahy, kterými jsi zastíral svůj klam a mam, budeš jísti čočovici, pomni však, že čeká Pán: až ti bude chutnat nejvíc, odeber se k modlitbám.

V pátek za své obžerství a za bezpočet mlsných hodů nepojíš nic vařeného, nýbrž pouze chléb a vodu; svčnými důtkami se budeš bít do všech oudů, aby se Bůh slitoval a pomohl ti na svobodu.

V sobotu jen samé boby, nic jiného nesmíš jíst, ani ryby, ani raky, a to všechno za závist: bude tě to trochu bolet, můžeš si však býti jist, že tak smyješ každý hřích a na duši své budeš čist.

V postní době musíš chodit po všech možných

hřbitovech, navštěvovat chrámy Páně, modliti se v jejich zdech, ale také na mši chodit: ani jednu nevynech! Hospodin ti pomůže a muka skončí v radostech.“

☩ Pokání je uloženo, končí tedy zpovídání a již se pán z Masopustu převelice zbožně sklání, a když řekne *Mea culpa*, rozhrěšen je bez meškání;

potom se mnich rozloučil a ještě mu dal požehnání.

Don Masopust ve vězení užíral se potom dál, po boji byl kost a kůže a často si poplakal, že mu zbyly jenom rány, utrpení, hlad a žal; ale žádný zbožný křesťan se o něho nestaral.

CO SE DĚLÁ NA POPELEČNÍ STŘEDU A V POSTNÍ DOBĚ

Udělala paní svoje, její dluh je vyrovnán, proto zvedá celý tábor, dává strhnout každý stan a již táhne s vojskem svým a káže do všech světa stran, že už jedni ani druzí nemají přát šarvátkám.

V první den své nové vlády, Popeleční středa zvaný, dohlížela v domácnostech na košíky s ošatkami, na vály a prkynka a na větší i menší džbány, dokud všechny nezářily jako panny bez pohany.

Na panino přikázání umývají služnice žejdlíky a konvice a kotlíky a pánvice, drhnou rožně, misky, mísy, hrnce, hrnky, poklice, všechno, co se na stůl dává, a všechno, v čem vaří se.

Dává domy do pořádku, špatné zdivo opraví, tu stavení obilí a tu je celé přestaví: každé špíně zakazuje přístup do své državy a všichni si libují, jen Masopust se nebaví.

Opatřivši lidská těla, nespokojila se s tím, téhož dne se věnovala také statkům duševním: volá všechny křesťany a s vlídnou tváří praví jim, aby přišli na mši svatou s očištěným svědomím.

Lidem, kteří přicházejí v dobré vůli do kostela, sype popel na čelo a ze dvou čar jim křížek dělá řkouc, aby si vzpomněli a přiznali, že jejich těla nejsou více nežli popel a vrátí se do popela.

Katolíky tímto znakem nabádá, ať každý den ze všech postních čtyřiceti žijí čistým životem,

a nečisté hříšníky má k pokání a obětem: mnohé duby zatvrzelé obměkčuje hebkým lnem.

Zatímco je Postnídoba zaměstnána touto prací, nemocnému Masopustu poznovu se zdraví vrací: po troškách a poněáhu pozvedá se na kavalci a začíná uvažovat, jak si přijít na legraci.

Svému strážci, Donu Půstu, dí na Květnou neděli: „Pojdme spolu do kostela na mši svatou, příteli, já se budu modlit žalmy a vy s knězem, chcete-li: pospíchejme na pašije, nelenošme v posteli.“

Odpověděl žalárník, že vyhoví mu velmi rád; Masopust, ač při síle byl, dělal, že je ubožák, dal se odvést do kostela, o modlení nestál však: co sliboval ve vězení, tady spěchal odvolat.

Prchl ze mše mezi židy a tam úkryt našel si: na jatkách a u řezníků nikdo se ho neděsí, maličko a budou péci velkonoční macesy, takže hosta rád vidí a Masopust výskne si.

V pondělí hned za svítání od jistého rabína vypůjčil si kobytku a spěchal z kraje panina, dokud nebyl na hranici u velkého ovčína.

„Bé, bé,“ pláčou beránci, „už přišla naše hodina!“

V ohradách a na pastvinách nastal zmatek nad zmatek, ozýval se nárek ovcí, jehňat, koz a kůzlátek: „Jestliže teď potáhneme s Masopustem nazpátek, v uličkách se na nás vrhnou a strhnou nám kabátek.“

Kolem Very, Medellínu, Trujilla a Cáceres ani kolem Plasencie není hora, není les, není louka, kterou by ten čilý junák neprolez: všechna stáda vyplašil a raboval v nich jako běs.

Ukázal se na pastvinách, dal se vidět ve chlévech, sjezdil venkov křížem krážem, a to všechno ve třech dnech, jako by si nad Španělskem poletoval na křídlech: kobyłka se strachovala, a proto ten velký spěch.

Sotva někde objevil se, naježili býci hřbet, krávy s voly plašily se a začaly vyzvánět, naříkaly jalovičky a telata jakbysmet: „Huhú, kde jste, pastýřové, přijďte se psy, ale hned!“

Do všech koutů nedostal se, ale aspoň napsal tam, a nakonec zůstal věrný našim horským pastvinám. Byl na paní Postnídobu převelice rozhněván, ale strach mu nedovolil, aby na ni táhl sám.

Poslyšte, co stojí v listech, kterými ji vyzývá: „My Masopust, před kterýmžto nikdo si jist nebývá, tobě, hnusná Postnídobo, vychrtlá a prašivá, posíláme pijavku, ať vysaje tě zaživa.

Víš, že jsme se znepřátelit vpravdě na smrt museli, a proto ti po Snídani, našem věrném příteli, dáváme dnes na vědomí, že jsme sobě smysleli dopadnout tě do čtyř dnů, a tedy tuto neděli.

Za noci a potmě přišlas, jak jen sprostý zloděj může, když nic zlého netušíce ulehli jsme na své lůžce.

Před námi však žádná zeď a žádná tvrz ti nepomůže, jelikož jsme rozhodnutí dobýti tvé vyschlé kůže.“

Druhým listem oznamoval celé naší veřejnosti: „My Masopust, z boží vůle vladař velké mohoucnosti, všem křesťanům, Maurům, židům a každému, kdo se postí, posíláme pozdrav s masem, kterého je dosytosti.

Víte dobře, přátelé, jak zkoušení jsme byli tím, že před sedmi nedělemi vyzvala nás listem svým věrolomná Postnídoba k válce s mořským královstvím a hrubě nás porazila, potrestejž ji Hospodin.

Proto nyní kážeme vám: až přečtete toto psaní, vyhlaste jí válku dříve, nežli bude pozdě na ni. Sťezte ji, ať neuteče a všechno si nepodmaní, a po sytém Jídle vzkazte, že se chcete chopit zbraní.

Nechť jí Doña Snídaně, ta nejčasnější vaše strava, oznámí, že v neděli ji před svítáním očekává naše velká armáda a s armádou tak velká vřava,

že i kdyby hluchá byla, rozbolí ji z toho hlava.

Až náš dopis dočtete a opíšete vše, co praví, pošlete jej po Snídani, která nosí naše zprávy, ať může zas o dům dále a nikde se nezastaví. Dáno vprostřed Kraví hory, na místech nám tolik drahých.“

Oba listy byly psány čerstvou krví z krkavice; i chodili všichni lidé, velice se radující, a ptali se Postnídoby: „Kam se schováš, nešťastnice?“ Myslela si, že jsou to jen škodolibé tlachanice.

Dokud listy nedostala, věřiti jim odmítá, a když jí je potom dali a všechno si pročitá, povídá ta vyzáblice kostnatá a šlašitá: „Ať se děje co se děje, Bůh je moje záštita.“

Znám já jednu průpovídku, nauč se ji nazpaměť: „Kdo podcení nepřítel, ten mu padne za obět; může-li ho dostat zavčas, pak je snadná odpověď: nemá-li být zabit potom, musí zabit právě teď.“

Píší znalci přírody, že samice prý kromě krav mají vždycky slabší srdce, a tedy i větší strach, jsouce v boji stejně vratké jako vidle v otrubách; což neplatí o chlupatých: o bachyních například.

Tak i paní Postnídoba, tenká jako tyčka málem, zalekla se, že v tom boji zajde mečem nebo žalem, a slíbila Hospodinu, že navštíví Jeruzalém: vyhledavši mořský koráb, smluvila si plavbu na něm.

Sama přece stanovila, dokdy že se bude bít, to jste dobře slyšeli, a když byl její soupeř bít, neměla proč válčit dál a neměla se za co rdít: její lhůta vypršela, mohla klidně odejít.

Krom toho už bylo jaro a z moře sem neproudily ani ryby, ani raci, kteří by ji podpořili, a ženě tak slabé nelze bojovat bez posily: důvodů má tedy dost a nechce čekat ani chvíli.

O Velikém pátku tedy oblékla si kytlici, velký širák s lasturami po snědených ústřicích, vzala berlu s obrázky a s ratolístkou v hlavici,

košíček a růženec a změnila se v poutnici.

Na nohou má těžké boty, podražené, jak je třeba, přes rameno velkou mošnu, do které si schová chleba, země nebo homolky a co kde zbude od oběda: tak vypadá každý poutník, který cestu k Bohu hledá.

Do podpaždí dala si tu nejkrásnější ozdobu: jako stračí zobák rudou dutou tykev na vodu, na dva litry a pár kapek; tak si nese zásobu, bez níž nelze odvážit se plavby ani pochodu.

A když tímto způsobem se přestrojila za poutníka, v noci z pátku na sobotu přeskočila zdi a říká: „Střeďte si mě, držte si mě, marná každá vaše hlídka! Ne nadarmo říkává se: starý vrabec nad ptáčníka.“

Naposledy zvolala, když vyšla z ulic do polí: „Nenajdeš mě, Masopuste, na to vsadím cokoli!“ Vydala se k Roncesvalles, vyklidila údolí; ať si běží spánembohem za hory a za doly.

KTERAK PŘIJEL DON AMOR S DONEM MASOPUSTEM A JAKÉHO SE JIM DOSTALO UVÍTÁNÍ

Byla Bílá sobota a duben čekal na květen, slunce vyšlo na oblohu, zazářilo nad světem: tu se ozval velký hlahol, protože byl právě den, kdy dva velcí panovníci navštívili naši zem.

Don Masopust a Don Amór se ti páni nazývají a všichni, kdo čekali je, ze vši síly pospíchají, aby oba přivítali, zvláště ti, kdož lásku mají; ptáčkové a jejich stromy budou se mít jako v ráji.

Jdou přivítat Masopusta řezníci i rabíni, k jeho počtě rozbalují veškeré své náčiní; dršťkářky mu vyhrávají na tamburíny, mnozí, kteří v horách žijí, zaplňují nížiny.

Kolem cesty pastuškové, vyhlížejíce ho v dáli, nedočkavě pískají si na flétny a na píšťaly;

píšťaličku otloukají ti, kteří jsou ještě malí, a bačové velmi staří na cíteru k tanci hrají.

V průsmyku se objevila korouhvice barvy rudé, uprostřed má obrázek, a beránek to myslím bude, neboť kolem korouhvice tančí samá ovce všude a za nimi dlouhý průvod beranů a kozlíků jde.

Býků, krav a koz a kozlů sešlo se tam v tuto chvíli víc než Maurů v Granadě a všichni velmi bujní byli; přišli také různí volí, kaštanoví, černí, bílí, Dareiovy poklady by na tento trh nestačily.

Pana krále Masopusta přivážel vůz velké ceny, potažený kůžemi a měkkou srstí vyložený; suknicí měl vykasánu panovník náš utěšený, rukávy až nad lokty a ruce skvěle vyzbrojeny:

v jedné třímá sekyru a touto zbraní bez meškání všechno, co má čtyři nohy, do náruče smrti vhání, v druhé drží ostrý nůž a ti, kdo se mu neubrání, zůstávají za ním ležet podřezáni, rozpáráni.

Zástěru až po kolena uvázanu v pase má, kdysi byla celá bílá, teď je celá červená: každý tlustý kozel tuší, co ta barva znamená, v kvintách spustí svoje bé a třesou se mu kolena.

Aby dobře schoval vlasy, má velikou čepici, za sebou jak ocas vleče dlouhou bílou kytlici. Kdež by druzí v jeho voze byli tací chlapíci! Jak přeběhne cestu zajíc, pošťve na něj chrtici.

Psů s ním táhlo nečítaných, sbíhali se odevšad, ovčáci a vlčáci a jiná psiska z horských stád, ohaři a křepeláci, kteří mají pořád hlad, ale také noční strážci, kteří vrčí u ohrad.

Tlustý provaz pro zajatce, dlouhé stoly pro vítěze, špalků, háků, vah a prken, kolik se jich na vůz vleze, škopky, troky pro dršťkářky, co je třeba, to se veze, jenom feny po štěnatech musí zůstat na řetěze.

Každý pastýř v Kastilii stádo vzal a pospíšil vyjítí mu v ústrety a přátí, aby dlouho žil, zpívati mu *Gloria* a vyzváněti ze všech sil:

není v světě pamětníka takovýchto šťastných chvil.

Velkomožný panovník si za své sídlo zvolil jatky a tam před ním poklekala celá města, jakož statky; s velkou pýchou vyprávěl jim, jak je na něj každý krátký, a že to byl pravý rytíř, hned se utkal s dobytčátky.

I pustil se do píchání, páraní a stahování a měli se při tom dobře Kastilci i Angličani; reály a turiňáky, které dostal za to klání, bohatě mu nahradily všechno postní nuzování.

KTERAK KNĚŽÍ, LAIKOVÉ, MNIŠI A JEPTIŠKY A PANÍ A ŽAKÉŘI VÍTALI DONA AMORA

Začaly se velkonoce slavné tak, jak mají býti, vyšlo slunce velmi jasné a celé se krásně třpytí; všechno lidstvo, jakož ptactvo a všeliké krásné kvítí zpívá Donu Amorovi, spěchajíc ho pozdraviti.

Vítají ho všichni ptáci, kohouti i slavíci, skřivani i papouškové, malí i ti velicí, zpívají mu sladké písně přelíbezně znějící a největší radost mají nejdrobnější střízlíci.

Vítají ho všechny stromy větvemi a květem svým, rostlým na sto způsobů a divukrásně zbarveným, vítají ho muži, ženy láskou svou a toužením, vítají ho muzikanti a všechno, co patří k nim.

Jde sem maurská kytara a náramně se rozkřičela, neboť má hlas pronikavý a zpívá jak ochraptělá, přišla také tlustá loutna naladěná do vesela a kytara španihelka běží, aby nescházela.

Převysoko zpívá žaltář, jeho hlas až nad kopci je, viola si tančí s brkem podle vlastní melodie a vedle se točí rebec, který tenkým hláskem vyje oblíbenou svoji píseň o srdéčku z Arábie.

Jakmile se malý kánún s harfou dají do křiku,

všechno kolem veselí se při francouzském kvapíku; chrotta s hlasem nad oblaky přidává se k povyku, za ní chřestí tamburína, která tvrdí muziku.

Též viola se smyčcem tam přelíbezně vyhrává, chvílemi nás volá k tanci, chvílemi zas uspává; její hudba je tak čistá, sladěná a jímavá, že v ní čeká na každého útěcha i zábava.

S pandurinou hustým davem citera se proplétá a své sladké tóny pouští z mosazných strun do světa; varhany tam vyhrávají písničky i moteta, mezi nimi ozývá se *Ty šejdírko prokletá*.

Niněra a bandola a tlustý argúl s chabbábou přizvukují šalmaji a všichni v jedné řadě jdou; dudy se k nim přidávají, jak nejlépe dovedou, jen ta důra bandura si mezi nimi vede svou.

Trompety jdou s nafry a po boku jim kotle pílí, dlouho jsme už takovéto radovánky nezažili, tak velké a všeobecné jako v této slavné chvíli: žakéři už všechny stráně, všechny pláně zaplnili.

Na cestách tak plno je, že nikdo by tam neprolez, v průvodech se hrnou mniši, odpouštějí hříchy dnes, světští kněží, klerikové, řady husté jako les, v jednom z těchto procesí jde sám pan opat z Berdones.

S benediktiny sem kráčí z Cistercie svatý řád, též ctihodný opat z Cluny vede svůj řád na obřad, je těch řádů tolik řad, že nestačím to všechno psát, a zpívají fistulemi *Pojďme Pánu zazpívat*.

Rytířský řád z Alcantary, Toleda a Calatravy stejně jako jakubský a maltézský sem mezi davy vysvěcení velmistrové přivádějí na oslavy: *Te Amorem laudamus* mu zpívají a tak jej zdraví.

Jdou sem bratři kazatelé svatým Pavlem odchovaní, žádný svatý František, jen menší bratři františkáni, jdou sem frátrí augustínští zpívající bez ustání *Radujme se, veselme se*, převoří i sakristáni.

Trinitáři s karmelity přicházejí za svým pánem

s mnichy svaté Eulálie a každý je láskou zmámen, každý káže, že prý se má zpívat pořád o tom samém: *Požehnan, kdo přichází*, a odpovídat sborem *Amen*.

Mnoho bratrů antonínských putuje s tím průvodem, mnoho dobrých rytířů sem jede v sedle ubohém a za nimi panošové, sukni sotva u kolen, ale slavné *Aleluja* rozléhá se vůkolem.

Řeholnice černé, bílé, v různých řádech vychované, minoritky, kazatelky, zkrátka všechny, jaké známe, vyzpěvují písničky a žádná zpívat nepřestane, ani když se připozdívá, *Žůstaň tady s námi, Pane*.

Ze slunečné strany právě korouhev se přiblížila, vyšší nežli která skála, zářivá a celá bílá, vprostřed měla obrázek a na obrázku paní byla, vyšívaná samým zlatem, práce velmi ušlechtilá.

Na hlavě má korunu a na koruně drahokamy, pod korunou jemnou krásu, jakou láska zdobí dámy, v náruči pak plno darů, obraz věru nevidaný: na takový neměli by ani všichni Pařížani.

A konečně uviděl jsem toho, který přináší ji: usmívá se jako slunce na každého, koho míjí, jeho šat má větší cenu nežli všechno ve Francii, jeho kůň je z nejvzácnějších, jaké najdeš v Kastilii.

Jede císař velkomožný, jede s velkým dvorem svým, arcikněží s paními ho provázejí především, za nimi pak, jak jsem říkal, spousta dalších táhne s ním a s velkým hlaholením vedou si ho údolím.

Sotvaže Don Amor Nezmar stanul vprostřed těchto pluků,

všichni padli na kolena a líbali jemu ruku; tomu, kdo ji nepolíbil, vynadali mameluků a jali se hrdlovati, dělajíce mnoho hluku.

Hádali se spolu o to, kam má jít na nocleh: kněží chtěli těžít z toho, že by zůstal v jejich zdech, jenomže zle pochodili u mnichů a mnišek všech,

doufajících, že Don Amor bude spávat v kláštorech.

Proto mnišská bratrstva hned chtěla býti vyslyšena: „Pane, my ti všechno dáme, naše sídla velmi ctěná, malované refektáře, prostěradla vybělená, co největší dormitáře, lůžka dobře vyzkoušená.

Jen si nepřej, aby kněží byli tvými hostiteli, jejich fary nejsou místa, kde se člověk povesele, a velkému pánovi by malé domky neslušely. Všichni kněží rádi berou, neradi se ale dělí!

Každého, kdo zavítá k nim, umějí jen oškubat, nesvedou však posloužití ničím z toho, co máš rád; velikému pánu sluší velký palác, velký sad, a bydlení po putykách nemůže mu prospívat.“

„Nevěř, pane,“ křičí kněží, „nedej na ty nemravý, co si klášter vydělal, to zhlty mnišské zábavy; v jejich pustých šalandách bys brzy přišel o zdraví! Džbány mají tuze velké, ale zvonek mrňavý.

Naslubují všechno možné, ale věřit se jim nedá, měl bys postel bez povlaků a ubrusy bez oběda, talíř by ti velký dali, ale masa kousek leda; voďu barví šafránem, a to je ještě celá bledá.“

„Pane, budiž naším hostem,“ rytířové říkají. „Jenom to ne, milostpane!“ panošové volají. „Mají v kostkách olovo a o všechno tě ohrají; pro peníze tryskem jedou, do boje se loudají.

Postaviti hrací stůlek netrvá jim ani chvíli, pod něj dají koberec a na něj kreslí žluté díly; když se vojsku žold vyplácí, všichni v první řadě pílí, ale když se s Maury válčí, nedostává se jim síly.“

„Pane, nedej na žádného a buď jenom naším hostem,“ řekly mnišky, „s těmi všemi došel bys jen k mrzutostem, protože jsou tluchubové vzdálení všem pravým ctnostem: proto, pane, s námi pojd a zůstaň v našem rouše prostém.“

Ale všichni ostatní to Amorovi rozmlouvají: jeptišky prý falešné jsou ke všem, kdo je rádi mají, jedné krve s havranem jsou, *zítra, zítra* krákorají a co komu naslibují, na svatého Nikdy dají.

Ze všech skutků nejlíp jim jdou řeči, které krásně znějí:
malovaná slovíčka a líčidélka, to je jejich!
Šalebnými úsměvy a milostnými obličejí
berou rozum nejednomu, kterému se potom smějí.

Kdyby tenkrát můj pán Amor, kdyby na mou radu dal,
když ho k sobě mnišky zvaly, nebyl by se zpěčoval:
ze všech dobrot okusil by, z každé by si něco vzal,
a kdyby spal v dormitáři, sotvakdy by litoval.

Protože však není správné, když někomu vladař straní,
nechtěl, aby touto volbou byli druzí pohněvaní,
takže se jim omluvil a poděkoval za pozvání;
každému, a já byl první, slíbil svoje smilování.

Vida, že se dohádali a najednou tiši jsou,
aniž můj pán našel lože, kam by složil hlavu svou,
poklekl jsem před Amorem a před jeho družinou,
žádaje ho o laskavost, a poslyšte o jakou:

„Pane, tys mne vychovával od dětství až k těmto
dnům,

vedl jsi mne k rozumu a kárával můj nerozum:
znám-li tedy jaké dobro, znám je díky tvým pokynům,
a proto ti k tvému svátku nabízím svůj vlastní dům.“

Amor byl tak velmi laskav, že mou žádost vyslyšel,
sebral svoji družinu a bydlet pod mou střechu šel;
každý ho tam doprovodil, každý z toho radost měl,
a já jsem se namouvěru dlouho už tak nepoměl!

Větším dílem se ti lidé odebrali domů zase,
zůstala však muzika, a ta je se mnou v každém čase.
Don Amor si umínil, že o každého postará se,
ale viděl, že můj domek nestačí tak velké chase.

„Postavte můj stan,“ povídá, „na palouku zeleném:
kdyby se kdo zamiloval a chtěl za mnou přijít sem,
ve dne v noci tady bude lešeníčko, na kterém
může se mnou každý mluvit jako se svým přítelem.“

Nežli Amor poobědval, na palouku stan se bělá,
a práci tak dokonalou živá duše neviděla,
ba já věřím, že to dílo pocházelo od anděla,

neboť žádný smrtelník nic podobného neudělá.

Kterak ten stan postaven byl, budu nyní vyprávět,
a kdo to chce všechno slyšet, přijde pozdě na oběd.
Je to dlouhá historie, nesmí se však zamlčet:
mnohdy kvůli krásné písni zapomeněš večerět.

Stožár, který všechno drží, dovedně je vyřezán
z nejskvělejší slonoviny a má celkem osm hran;
třpytivými drahokamy obložen je ze všech stran,
takže jeho jasná záře osvětluje celý stan.

Jeho vrchol ozdobili nejkrásnějším drahokamem,
myslím, že to rubín byl, a zářil jasně jako plamen:
nebylo už třeba slunce, všechno zastal tento kámen;
každý dílec toho stanu hedvábným byl vypjat lanem.

Nerad bych vás zdržoval, a proto rychle dále jdu,
na všechno by nepostačil papír v celém Toledu:
tolik věcí zbývá popsat, a jestli to dovedu,
věřte mi, že zasloužím si dobré víno k obědu.

Sotva člověk vešel dovnitř, stál po pravé ruce jeho
stolec díla fortelného a způsobu vznešeného;
za tím stolcem hořel oheň a šlo velké teplo z něho,
u tabule jedli tři a jeden čekal na druhého.

Tři zemané seděli tam, tři zemané jedli tam,
všichni před tím velkým ohněm, jeden každý ale sám:
od jednoho ke druhému nedosáhne dlouhý trám,
mezi ně však nepropadne ani grešle, povídám.

První z těchto stolovníků jedl první pastináky, *Listopad*
krávy začal krmit mrkví, kobyly a hřebce taky,
volům nové mouky dal a mezi prací s dobytčaty
ukrajoval bílý den a studil všechny ranní ptáky.

Louskal nové ořechy a opékal si kaštiny,
kázal zasít ozimy a prosekat les na stráni,
pozabíjet tlusté vepře, strhnout boudy ze slámy;
báby sedí u ohně a začínají s bajkami.

Druhý jedl samé maso naložené do soli, *Prosinec*
jeho talíř proměnil se v zasněžené údolí;
lisuje si nový olej, v teple ho nic nebolí,

když si libá zkřehlé prsty, zima trochu povolí.

Uzené jí s kapustou a po obědě uhání
pročišťovat víno v sudech; oba tito zemani
mají teplé kalhoty a kožich jako berani.

Za nimi pak posedává třetí s dvěma hlavami:

je to hlaváč velmi velký, který hledí vzad i vpřed, *Leden*
jí slepici na česneku, často ji má na oběd;
uzavírá všechny sudy, dolévá už naposled,
a že chce mít víno řízné, naváží si pod ně led.

Káže sluhům zvednout ploty všude, kde se svalily,
čistit stoky, dělat žlaby, spravit vše, co zkazili,
hlídat plné stodoly a dobře zamknout obilí;
do pancíře se mu nechce, v kožiše je za chvíli.

O kus dále sedí spolu u stolu tři větší páni,
všichni tři jsou rytíři a neřeknou si slůvko ani:
ač na sebe nedosáhnou ani dřevci z velšských klání,
nepropadne mezi nimi jediný vlas jemné paní.

První z nich je trpaslíček, vyčnívá mu jenom hlava, *Únor*
hned nabírá moldánky a hned se bujně pochechtává;
na palouku velmi starém vyrůstá mu mladá tráva,
vede s sebou nové jaro, staré zimě sbohem dává.

Nejvíce všem přikazoval prostříhati vinohrad,
nabrousit si nožíky a bez prodlení roubovat,
vysazovat nové víno, zavčas o ně pečovat;
maličký byl jako chlapec, žíznivý byl jako chlap.

Druhý volá na kopáče, aby révu okopali, *Březen*
a posílá roubovače, aby svoje nože vzali,
bílou révu otevřeli, černou do ní roubovali:
všechno žene do páru a s milováním neotálí.

Chodí s ním tři raráškové na řetěze uvázaní,
prvnímu z nich přikazuje, aby trápil každou paní
a v těch místech, kde je dobrá, neodbytně tlačil na ni;
sám se opřel do ovsů a strká do nich bez ustání.

Druhý rarach protahuje opatům a mnichům kosti,
arcikněží s paničkami svěřují mu důvěrnosti,
za což jim ten přítelíček dovoluje po libosti
utráceti ofěry a mluvit samé daremnosti.

Dřív se najde bílá vrána, než skončí to hýkání!
Blázní oni, blázní ony, blábolí jak ze spaní,
a když se čert s čertem sejde, jsou z nich dobří kumpáni:
v neplechách a lotrovinách zhola nic jim nebrání.

Třetí z těchto rarachů pak pověřen je pánem svým,
aby vlezl do hlavy všem oslům, jakož oslicím:
vymetá jim všechnen rozum — o takových pádech vím —,
takže jančit nepřestanou dříve nežli na podzim.

Poslední pán u tabule, to je rytíř plný kvítí, *Duben*
větrem zvedá pšenice, a že chce dobrý olej mítí,
řeže proutky z olivy a pospíchá je zasaditi;
ustrašení holobrádci lekají se hromobití.

O kus dál tři grandí tančí, jeden každý s ostatními:
i když ani špička kopí nepropadne mezi nimi,
od prvního ke druhému táhne se kus velké dřiny
a třetího nedohoní ani kroky nejdelšími.

První z grandů obtěžkává ovoce i osení, *Květen*
ráno snídá kozlí játra obložená revení,
obědvá jen kohouty a v kurníku je zděšení,
k večeri má často pstruha nebo lehkou pečení.

Třebas chodí velmi pyšně, pyšněji než hejno pávů,
nevydrží na slunci a nemůže dál pro únavu,
neboť z velkých letních veder bolavou má celou hlavu:
na vysoké hoře hledá větérek a chladnou trávu.

Druhý držel v ruce srp a stínal každý ječný klas, *Červen*
prošel pole za polem a požal celý zeměpás,
natrhal si mladých fíků, rýži sklídlil v pravý čas,
a když jedl trpké hrozny, nakřápl si o ně hlas.

Přinášel si cizí kůru, očkoval ji do kmene,
olizoval plástev medu a měl čelo zpocené:
proto pořád lokal vodu z ledového pramene,
a jak se cpal třešněmi, měl všechny prsty červené.

Třetí z těchto mocných grandů vedl svoji čeládku *Červenec*
do žita a do pšenice na všech polích u statku,
ve štěpnici natřásl si jablek plnou ošatku;
ovád létal kolem osla a kousal ho do zadku.

Grand se pouští do koroptví, velice si pochutnává,

válí sudy z vinných sklepů, zamrznout je nenechává;
mouchy trápí dobytek a stává se, že mnohá kráva
vláčí svoji tlamu prachem, protože jí klesá hlava.

Jednou cestou jedinou sem kráčeji tři rolníci,
na druhého čeká první, který vede trojici,
druhý čeká na třetího až na samé hranici,
ale svoje setkání si všichni musí odříci.

První jedl zralé fíky, ochutnával zrnka révy,
mlácením a převíváním odděloval od zrn plevy,
nosil z mlatu čistou slámu a vystýlal všechny chlévy;
přivádí k nám podzim, starost a bolesti bez úlevy.

Srpen

Druhý tluče na obruče ve vinařském sklepe svém,
vyváží hnůj na úhory, v sadě třese ořechem,
uklízí si strniště a ohrazuje svoji zem,
začínaje s vinobraním pod loubím i za plotem.

Září

Třetí tlačí dobrá vína, naplňuje po pořádku
všechny sudy, které má, a nerozlije ani kapku;
přikazuje rozsévačům osít pole kolem statku,
pomalu se blíží zima — a jsme zase na začátku.

Říjen

Při takové podívané byl jsem jako u vidění,
byla to však samá pravda, žádný přelud nebo snění.
I prosil jsem svého pána o patřičné vysvětlení,
abych mohl rozpoznati, co to je a co to není.

A protože v Amorovi vzdělaného pána mám,
do jediné sloky vměstnal všechno, o co běží tam,
aby každý, kdo ji přečte, poradit si mohl sám;
co tak stručně odpověděl, nezatajím ani vám:

„Ten stolec a stůl a tanec s jednou cestou jedinou,
to jsou čtyři roční doby, jedna čeká na druhou;
ti lidé jsou měsíce a ve všem jako ony jsou:
jakkolivěk čekají se, nikdy spolu nepůjdou.“

Mnoho jiných zvláštností, a nechce se jim věřit ani,
viděl jsem v tom jeho stanu, ale nechci, milí páni,
abyste se rozmrzeli pro tak dlouhé povídání:
proto končím s předmluvou a spěchám k tomu, co je za ní.

Odebrav se do stanu, jenž na zeleném palouku stál,
uložil se Amor k spánku, uvnitř však jen krátce zůstal;
když posléze probudil se, byla všechna lůžka pustá,
neboť jeho průvod snídal u seňora Masopusta.

Vida, že má volnou chvíli, troufl jsem si pána svého
obtěžovat otázkami z času právě minulého:

Proč mě pořád přehlížel? A kdeže bylo sídlo jeho?
Povzdechl si jako člověk, který prožil mnoho zlého,

a takto mi odpověděl: „V zimě jsem šel do Sevilly,
všechna města andaluská procházejí s velkou pílí,
a že mi v nich milerádi, milerády k službám byli,
žil jsem si tam jako v ráji, v ustavičné kratochvíli.

Po příchodu Postnídoby odešel jsem do Toleda
s vírou, že mi toto město všechny možné rozkoše dá,
ale bylo tolik zbožné, že jsem musel mlčet leda:
málokdo si na mě kývl, málokdo mi košem nedal.

Přebýval jsem v krásném domě malovaném do červena
a tam za mnou chodívala na návštěvu mnohá žena
dlouhým postem vyhublá a modlitbami unavená;
když mě z města vyhodili, vzal jsem nohy na ramena.

Zamířil jsem do kláštera, abych nebyl na očích,
ale co to platné bylo, když tou dobou mnohý mnich
v klauzuře i na hřbitově hleděl si jen žalmů svých:
viděl jsem, že v této bídě dozajista zašel bych.

Doufal jsem, že polepším si, vyhledám-li jiný rád,
kde mě z nouze vysekají, hledal jsem jej marně však:
všude samé modlitby a almužny a postní hlad,
všude se mi vyhýbali, jako bych byl zabiják.

Plná ústa lásky měli, ale mně ji odpírali,
viděl jsem jen jejich tváře, ale skutky utíkaly.
Kde jdou dobře obchody, tam člověk zůstat neotálí:
nechceš-li však prohloupiti, nespí, kde tě nevítali.

Bezradně a bezmocně jsem bloudil potom ulicemi,
ale když jsem neuslyšel od jediné tamní ženy
nic než *Ave Maria*, tu byl jsem jako opařený;
velice mě rozlítilo, že tak špatně vede se mi,

a prchal jsem rychle dále, až v tom postním čase zlém

dorazil jsem do Castra, a musím říci, že se v něm zachovali velmi dobře ke mně i k mým lidem všem, i když leckdo vyčítal mi, že prý špatný otec jsem.

Vrátil se však Masopust a nehodlám se trápit víc: katolickou Postnídobu pošlu na pouť do Prčic, prohlédnu si jarní trh a nebude mi bránit nic, abych jezdil se svým zbožím do měst, jakož do vesnic.

Na třetí den po tom svátku, v tuze časné době ranní sebral Amor družinu a začal svoje putování.

Zanechal mi tady starost, ale také radování: je to jeho dávná zvyklost a pokaždé trvá na ní.

Vždycky, ať to kdekoli je, přináší dost utrpení, jakož i dost blaha pro ty, kteří jsou jím zapálení; vždycky mu jde o radost a o štěstí a potěšení, mrzouti a bolestíni mohou mu být ukradeni.

KTERAK SE ARCIKNĚZ ZNOVU ZAMILOVAL

V neděli po velikonocích bylo v kostele veselo, kněží a žakéři chodili ze svatby na svatbu a všude se hodovalo: kdo býval sám, měl teď paní, a já po těch radovánkách také zatoužil, protože samota je věc tuze krušná. Poprosil jsem Klášterejdu, ať se mi poohlédne po nějaké krasavici; zkoušela mě pak dohodit bohaté vdoviče, ale k mému zármutku z toho nebylo nic. Řekla: „Kde tě nechtějí, tam se netlač.“

Na svatého Marka, o jednom z nejslavnějších svátků v roce, jsem zahlédl přespanilou dámu pohrouženou do modliteb, a hned jsem k ní vyslal svou bábu na milosrdnou návštěvu. Přestrojila se za prodavačku šperků a přemlouvala ji: „Lépe je mít dobrého přítele než špatného manžela, a poslala bych vám toho nejlepšího ze všech.“ Ale vrátila se od ní s verší o hrdličce, která prý řekla přelétavým dámám: „Nestydíte se měnit svou lásku kvůli novým

ženichům?“ A protože tato paní už svého pána měla, oželela mě právě tak jako já ji: každou ženu člověk dostat nemůže. Tak jsem zůstal opuštěný a znovu jsem vzkázal pro svou staruchu.

KTERAK KLÁŠTEREJDA RADILA ARCIKNĚZI, ABY SI NAMLUVIL JEPTIŠKU, A CO SE MU S NÍ PŘIHODILO

Povídá mi Klášterejda: „Přítelíčku, radím vám, namluvte si jeptišku, já přece vím, co povídám: bude si vás považovat, chránit proti klevetám, s tou poznáte dozajista, co je láska jako trám.

Vždyť jsem u nich sloužila a žila dobře deset let, a říkám vám bez legrace, přátel mají bezpočet. A co darů přenáramných a co jídel na oběd a co vzácných lektvarů, to nejde ani povědět!

Na lektvarech nešetří, a proto jejich pánové dostávají citrónové, ořechové, kdoulové a ze všeho nejčastěji obyčejné mrkvové; sotvaže jim pošlou jedny, starají se o nové.

Mají dosti kozincových, kmínových i kmínkových, alexandrijských i jiných, zázvorových, medových, mají také hvozdíkový, který bývá z nejlepších, citrónový opatský a rozetový z novějších.

Mají lektvar kozlíkový, sturačový, fenyklový, ale také korálový, perlový a hřebíčkový, velejemný santalový i ten vzácný vstavačový, který bývá tuze drahý nejednomu amantovi.

Víte, co ty klášternice mají cukru? Já to vím! Celičké jsou obložené kostkovým i práškovým, krystalovým, homolovým, fialovým, růžovým, medovým a kdovíjakým, ani vám to nepovím.

Kam se hrabe Arábie a francouzský Montpellier! Tolik léků lásky nezná ani slavná Valencie!

Čím jemnější lektvar podá, tím jeptiška cennější je: do jemností lásky vloží všechno, co jí tělem šije.

A povím vám ještě něco z věcí, které od nich vím: když se pije bílé víno, nemíchá se s červeným. Co nesloužím u jeptišek, špatně piju, špatně jím, a těch, kdo je nemilují, za grešli si nevážím.

I bez toho všeho arci mají dobré vychování: roztomile potěší a nikomu nic nevyžvaní; ba i jejich mladé kuchty jsou ve světském milování platnější a zkušenější nežli mnohá milostpaní.

Každá je jak obrázek a srdce tuze šlechetné má, protože je od přírody přejícná a otevřená a tak velmi oddaná, že láska u ní konce nemá, zkrátka ve všem dokonalá, laskavá a vlídná žena.

Tolikerou rozkoší a tak velikou blažeností, útěchou a potěchou a hravostí a přítulností nikdo jiný na světě než jeptišky vás neuhostí: jedenkrát je ozkuste a bude konec vaší zlosti.“

Povídám jí: „Klášterejdo, nechej chvilku toho křiku; jakpak mohu otevřítí, když nevidím nikde kliku?“ Povídá mi na to bába: „To vyběhám bez cavyků; kdo dovede uplést koše, pustí se i do košíků.“

Mnišce, které slouživala, běžela mě namlouvat. Ta prý se jí vyptávala: „Co tě trápí? Nemáš hlad? Jak se míváš, staruško, a kde jsi byla posavad?“ „Paninko má,“ říká bába, „žiju si tak akorát.“

Co jsem od vás, má mě k ruce jeden tuze šťastný pán, je to mladý arcikněz, a tak se při něm protloukám; však já mu to pořád říkám, aby sloužil jenom vám: musíte ho přesvědčit, ať není proti jeptiškám.“

Řekla sestra Nevěstinka: „On tě za mnou posílá?“ Říká bába: „I chraň Pán Bůh, to já sama smyslila, abych vám z té laskavosti, které jsem si užila u vás více než kde jinde, aspoň něco splatila.“

Jenomže ta dobrá paní měla všech pět pohromadě, a že mezi počestnými mohla by stát v první řadě,

opáčila Klášterejdě: „Uvěřím-li tvé zlé radě, dopadnu jak zahradník, jenž našel hada na zahradě.“

Žil jest jeden prostý sadař, který neměl žádných vad, a ten se šel jednou v lednu, když začal zlý vítr vát, podívati na své stromy; nežli prošel celý sad, uviděl, že pod hruškou spí napůl mrtvý malý had.

Navátý a zmrzlý sníh už pokrýval mu záda, a když zima uspala ho, těžká byla rada; nábožnému sadaři však zzelelo se hada, i zatoužil spasit život, který tolik strádá.

Odnesl ho v sukni domů, uložil ho u kamen, aby se tam rozechrál, a tak byl hádek zachráněn: vzkřísil se, a protože se nechtěl spálit o plamen, vlezl škvírou do podlahy a schoval se pod kámen.

Dobrotivý zahradník mu každého dne bez váhání nosil chléb a k němu mléko, obojího podle přání: na takovém dobrém bydle a ve stálém hodování rozrostl se hádek tak, že podobal se velké sani.

Když pak zimu vystřídal teplé letní měsíce a nemusel hroziti se mrazu ani vánice, vyplazil se ze své skrýše, vztekly jako lítice, a začal svým jedem třísnit příbytek, v němž ukryl se.

Uviděl to dobrý sadař a řekl mu: „Hybaj z domu nebudeš mi tady škodit!“ Tím však dodal hněvu tomu: had se kolem zahradníka ovinul jak kolem stromu a tak hrubě stiskl ho, že v hrdle jenom zapísklo mu.

Tak se lotr vyrovnává s přítelem a se sousedem: za užitek dává žalost, za med platí samým jedem, a ten, který zachránil ho, nemůže být nepodveden; taková jsi také ty, a dál ty řeči nepovedem.

Když ti všichni spílali a dostala ses do úzkých, když jsi měla tolik pánů, ale žádný prospěch z nich, já jsem se tě ujala a nechala tě v službách svých: a ty mi teď přijdeš radit, kterak spáchat těžký hřích.“

„Ale paní,“ řekla bába, „proč mě chcete urážet?“

Přinesu-li s sebou dárek, hned jste na mě jako med,
ale když mám ruce prázdné, sklídím příkrou odpověď:
tak pochodil starý chrt, když lovití už nedoved.

Byl jeden chrt zaječák, a dokavad měl dosti síly,
býval běžec vytrvalý, odvážný a velmi čilý,
s dobrou mordou plnou zubů, které velmi ostré byly:
žádný zajíc neušel mu, všechny schytl s velkou pílí.

Svému pánu odevšad a pořád něco přinášel,
ani jednou nedopustil, aby z lovu s prázdnou šel;
pán pro něho za to všechno vždycky dobré slovo měl
a každému sousedovi pyšně o něm vyprávěl.

Brzy ho ta těžká práce připravila o síly:
tesáky mu vypadaly, nohy špatně sloužily,
a když chytil zaječící, kterou s pánem honili,
nemohl ji udržet a zmizela mu v obilí.

Pán svou těžkou sukovicí zvalchoval mu za to hřbet;
naříkal si potom chrt: „Jak nevděčný je tento svět!
Tolikrát mi bravo! bravo! říkal za mých mladých let,
a když na mě přišlo stáří, řekne, že jsem darmojed.

Když jsem lovil zamlada, mně neutekla noha ani,
živou nebo mrtvou zvěř jsem nosil pánu bez ustání;
mladého mě vychvaloval, starého se ale straní:
jdu-li s prázdnou, nemá pro mě úsměv ani zapískání.

Zásluhy a ctnosti mládí, spočítány dohromady,
vyvažují slabost stáří a všeliké jeho vady;
nepozbývá člověk ceny, přestává-li býti mladý:
z dobré hlavy ani k stáru nevypadnou dobré rady.

Ale kdo má v lásce mladé, protože jsou dokonalí,
a kdo si jich neváží a nevěšmá, když zestarali,
to je hlupák, nezdvorač a hulvát hrubě neuznalý,
neboť toho, kdo je starý, jeho dobré mládí chválí.

Tak ve světě ziskuchtivém musí být a tak i bývá:
dokud láska plody dává, zdraví velmi pevné mívá;
nesloužíc a nedávajíc, nemá býti z čeho živa,
na bédného starocha se nikdo ani nepodívá.

Dokud může člověk dávat, dotud mu i štěstí vzkvétá:

dokavad jsem hodně dával, těšil jsem se přízni světa,
ale když jsem dávat přestal, nejsem pro něj nežli treta,
nedočkám se slůvka vděku za to, co jsem dával léta.

Tak někteří zapomenou, kdo jim býval dobrý v slotě,
a sloužíš-li špatným pánům, vposled chodíš po žebrotě:
za služby ti špatný člověk nedá ani slepé kotě,
a sotvaže zestárnul jsi, nestojí a nedbá o tě.

Navlas tak to, milá paní, se mnou u vás dopadá:
dobře jsem vám sloužila a sloužím znovu, jak se dá,
ale že jsem přišla s prázdnou, vidíte mě nerada
a máte mě za nejhorší, aspoň to tak vypadá.“

„Ne, staruško,“ řekla mniška, „nevěř, že to o mně platí,
tvoje řeč mě dojala a všeho, co jsem říkala ti,
začínám už litovat a velmi si to vyčítati;
vidím, že máš dobrou vůli, nechci ti ji upírati,

mám však strach a podezření, že je to jen zdání samé
a že mne to stejně krutě jako myšku ze vsi zklame,
která jednou do města šla na hostinu ke své známé:
povím ti, jak pochodila, a všech sporů zanecháme.

Myš z Guadalajary k sobě pozvala polní myš z Montferra-
da, u které kdysi chudě, ale příjemně poobědvala. Bohatě
ji uhostila sytými jídly, ale když byly v nejlepším, vyrušila
je hospodyně. Městská myš se ukryla do díry, zmatená
venkovanka se však tiskla do tmavého kouta a zažila tolik
hrůzy, že potom prohlásila: „Raději budu jíst boby v bez-
pečí než lahůdky otrávené strachem.“

V pokoji a bezpečnosti nuzáci jsou velcí páni,
v úzkosti a nejistotě boháči jsou bédní kmáni,
bez ustání ohrožení, nejistí a vylekaní:
veselá a šťastná bída bývá poklad k pohledání.

Tak je lépe v klášteře žít o sardinkách solených
a sloužití Hospodinu jako mnoho mnišek ctných
nežli ztratit svoji duši při pečených koroptvích
a žít v hanbě jako ženy, které svedl z cesty hřích.“

Povídá jí moje bába: „To je, paní velký klam. Chcete nechat radovánek a dát přednost trampotám? To budete jako kohout, který nechtěl drahokam: neračte se na mě hněvat, ale já tu bajku znám.“

Kohout, vyhrabav z hnoje safír, řekl: „Raději najít zrnko vína nebo pšenice než sto takových jako ty.“ Safír odpověděl: „Hlupáku, kdybys znal mou cenu, radoval by ses.“

Mnozí lidé knihu čtou, a nemajíce pro ni cit, nevědí, co přečetli, a nemohou to pochopit; jiní mají vzácné věci, které nutno velmi ctít, nemají je ale v úctě, v jaké by je měli mít.

Bůh nám dává příležitost, a komu to jedno je, kdo neumí poznat dobré a přijít si na svoje, ten ať dře a nuzuje a nemá nikdy pokoje, tak jako ten hloupý kohout, který zobe do hnoje.

Vy pak, Doňo Nevěstinko, jste v té věci jakbysmet: stojíte jen o svůj džbáněk, o takový mnišský střep, když můžete ze stříbrných utěšeně popíjet spolu s tímto mládenečkem, který by vám ubral let.

V refektáři na talíři sardinky a raky máte, k tomu trochu kapusty a žraločiny houževnaté, o přítele, koroptve a kapouny však málo dbáte: vždyť vy se tu, nebožačky, bez mužského utýráte!

Ryby jíte nasolené, na stravě vás berou zkrátka a máte jen hrubou kytli, taková jste ubožátka; nedbáte však o přítele, o pstruhu a o kuřátka, nechcete mít volánky a krajky ani sukna hladká.“

Řekla sestra Nevěstinka: „Pro dnešek už skončí s tím, to, co jsi mi říkala, si ještě dobře rozmyslím. Zítra si přijď pro odpověď, odkládat ji nemíním, a jak se mi zdá nejlíp, mileráda učiním.“

Běží bába nazítrí a v klášteře, kde mniška žije, zastane ji na mši svaté, ana vprostřed modlitby je. „Juj, juj!“ říká Klášterejda, „to je dlouhá litanie!

Jinak než v tom rámusu vás člověk ani neužije.

Přijdu jednou, modlíte se, přijdu jindy, zase čtete, potřetí se hádáte a počtvrté se spolu přete. Že si nikdy nehrájete anebo se nesmějete!

Tohle říká i můj pán, a nemohu říct, že se plete.

Když se máchá deset kačen, všude kolem rozléhá se větší rámus, nežli když se na louce sto volů pase. Nechejte těch žalmů, paní, proto přece nepřišla jsem: mše svatá je odzpívána, projdeme se po terase.“

Běží mnišky z kůru k bráně a radostí celé září, září mniši radostí a běží ze mše k refektáři: chtějí paní mnišky slyšet, jak se jejich milým daří, chtějí mlsní mniši vědět, jaké jídlo pro ně vaří.

Říká bába: „Paninko má, já vám povím žertík dneska; kéž mě u vás nepotrefí stejný osud jako mezka, který viděl svoji paní na koberci laskat pejska: chcete-li se bajce zasmát, poslouchejte, jak je hezká!

Byl jest jeden bílý psíček, který si hrál se svou paní, čumákem a jazykem se něžně lísal k její dlani, spokojeně vrtěl proutkem, roztomile štěkal na ni a tak jí svou velkou lásku projevoval bez ustání.

Panáčkoval na zadních i před paninou společností a dovedl pobavit a rozradovat její hosti natolik, že u každého najedl se do sytosti.

Viděl mezek, že se psíček těší stálé pozornosti, i začal to přemílati ve své prázdné makovici, a protože nevěděl, co moudřejšího na to říci, zabručel: „Já paní své a každé její společnici sloužím stokrát prospěšněji nežli všichni bílí psi.“

Když jim tahám z lesa dříví anebo když ve mlýně naloží mi na hřbet mouku kvůli jejich hostině, proč bych nemoh panáčkovat nebo skákat po klíně jako psíček, co se válí na měkounké peřině!“

Radostně se rozhýkal a běžel rovnou od koryta potěšiti svoji paní: starý osel, jak se říká. Vyváděl jak pominutý, řval a dělal tajtrlíka,

vyskočil k ní na terasu, jak to vídal dělat psíka,
postavil se na zadní a předníma jí objal šíji:
paní velmi zakřičela, čeledíní slyšeli ji,
přiběhli a tloukli mezka, jedni klacky, druzí kyji,
a dřív toho nenechali, dokud všechny nerozbili.
Nikdo nesmí odvážit se toho, co mu není přáno,
ani mluvit nebo myslet tak, jak mu to není dáno
a jak je mu Hospodinem a přírodou zakázáno:
moudrému a rozvážnému musí to být dobře známo.

Když oslové mají za to, že mluví jak učení,
že jsou velmi užiteční a každému příjemní,
tlachají a způsobují mrzutost a trápení:
kolikrát mnohem více vyplácí se mlčení.

A že jste se, paninko má, včera tolik rozčílila
a pro moji dobrou radu na mě tolik přísná byla,
dneska se vás bojím zeptat, co jste přes noc vymyslíla;
povězte mi, prosím, sama: na čem jste se ustálila?“

„Ach ty bábo,“ řekla mniška, „hned po ránu přicházíš
s pohádkami, které jsi mi vyprávěla včera již;
nemohu a nechci přijmout, co tak snažně nabízíš,
neboť je to komedie hanebná až přespríliš.

„Ani za nic!“ řekla kdysi lištička, když uslyšela,
jak se lékař připravuje vytrhnout jí srdce z těla;
hned ti povím, jak to bylo, však je o tom bajka celá,
a potom ti nezamlčím, co jsi tolik vědět chtěla.

Stalo se, že do vesnice, kolem které hradba stála,
chodívala jedna liška, zkušená a vychytralá,
která přesto, že se brána po setmění zamykala,
prolézala kurníky a celou noc je vykrádala.

Vesničanům nechtělo se snášet vtipy liščiny,
i zacpali všechna dvířka, okénka a skuliny.
Řekla sobě kmotříčka, když nemohla ven z dědiny:
„Hádám, že mám složit účty ze slepičí hostiny.“

Natáhla se u brány a dělala, že zcepeněla:
přitáhla si k sobě pracky, tlamu trochu otevřela

a v těle se pokrřivila, jako by je ztuhlá měla.
„Hle!“ říkali kolemjdoucí, „ponocná si poležela!“

Šel kolem ní ráno švec a povídá si bez váhání:
„Ach to je mi krásný ocas! Takový se těžko shání!
Budu z něho dělat dámám na střevíčky lemování.“
Rychle jí ho uřezal, a nepohnula brvou ani.

Šel kolem ní lazebník, jenž chodil pouštět žilou zrána,
a povídá: „Liščí zub je medicína chvalně známá:
zhojí každou stoličku i čelist, kterou hlodá rána.“
Hned jí tesák vytrhl, a mlčela jak zařezaná.

Přišla bába, které liška snědla kdysi slepici,
a povídá: „Liščí oko uzdravuje dívčici
z uřknutí a neduhu, jenž přivádí ji k babici.“
Tak jí oko vyloupla, a liška nehne sanicí.

Procházel tou uličkou i jistý lékař, mistr věd,
a povídá: „Z liščích uší dá se získat dobrý lék
pro každého, kdo má v uchu bolesti či prudký jed.“
Hned jí uši uřezal, a mlčela jak beránek.

Řekl dále tento mistr, hlava velmi osvětlená:
„Liščím srdcem vyléčí se srdce, které třesavku má.“
„Celá vaše medicína může mi být ukradena!“
křikla liška a v tu ránu vzala nohy na ramena.

Řekla: „Člověk snese všechno, co ho bolí, pálí, píchá,
ale když mu srdce rvou a nadobro má přestat dýchat,
k tomu nikdy nemůže a ani nesmí zůstat zticha:
tam, kde se nic nedá spravit, bývá pozdě honit bycha.“

Člověk by měl na potaz brát jak svůj rozum, tak i cit,
zda se odtud, kam chce jít, bude moci navrátit;
dříve než si něco začne, na paměti měl by mít,
že kdo má strach ze zajetí, zavčas myslí na úkryt.

Sotva muži podaří se přivést k hanbě čistou paní,
hned jí dává pocítit svou neúctu a pohrdání:
Bůh se na ni velmi hněvá, všichni lidé se jí straní,
takže ztratí dobré jméno a smrti se neubrání.

Protože mi radíš cestu, po které se dostanou
všichni tam, kde čeká na ně smrt s velikou pohanou,

nechci o tom ani slyšet: už ať jsi mi za branou, nebo ti dám, co ti patří za radu tak mazanou!“

Povídá jí moje bába, vyděšená těmi slovy: „Ouha, paní! To se dělá? Ublížovat chudákovi? Možná že vám někdy budu užitečná jako lvovi myška, co ho probudila: hnedle vám tu bajku povím.

Lev chytil jednu z myší, které si u jeho doupěte hrály tak hlučně, že mu přetrhly spánek, a chtěl ji zabít. Ale myš mu řekla, že silnému neslouží ke cti, porazí-li slabého, a proto ji ušetřil. Když pak uvízl v nastrožené síti, myš přivolaná jeho nářkem ho svými zuby vysvobodila.

Bohatý a mocný pane, nebuď zlý a zarputilý ve chvíli, kdy ubožáci o něco tě poprosili: nemá-li kdo, čím by platil, nahradí to svojí pílí a bude ti nápomocen, až ti dojdou vlastní síly.

Často věci nepatrné a napohled bezcenné mohou býti užitečné a zbavovat břemene: nemá-li kdo zlato, moc a jméno dosti vznešené, obratností, důvtipem a uměním to dožene.“

Mniška bábu vyslechla a už se tolik nehněvala. „Jen buď klidná,“ povídá jí, „čeho by ses u mne bála? Pravá dáma dobře ví, že nesmí býti neurvalá; jenže já se tuze bojím, abych se pak nezklamala.

Tvoje slova lichotivá jsou tak sladká a tak milá, že se děším, aby vposled nezhořkla a nemrazila nejinak než velká chvála, kterou liška potměšilá častovala havrana a kterou mu tak ublížila.

Hladová liška uviděla na stromě havrana s kusem sýra v zobáku. Vychvalovala jeho hlas a zpěv tak dlouho, až se polichocení havran rozhodl, že jí zazpívá líp než všichni žakéři, a odnesla si pak sýr, který mu ze zobáku vypadl.

Lživý úsměv, planá chvála, lichá pocta odkudkoli přináší jen zármutek a škodu, která nepřebolí;

mnozí myslí, že sám vinař na stráži si stojí v poli, ale je to jenom strašák, který hledí do údolí.

Kdo uvěří pochlebenství, radosti se nedožije, bývá to chléb velmi sladký, ale vposled kyselý je. Mnišce ten hřích nesluší; a jestliže v něm přesto žije, podobá se, nestoudnice, pomeranči, který hnije.“

„Ale paní,“ řekla bába, „nemáte se čeho bát: pročpak byste utíkala, když vás někdo chce mít rád? Všechny máte z lásky strach a celý ten váš zbožný řád plaší se jak zajíci, to nemůžete popírat.

Zajíce vyděsilo zašplouchání a chtěli se schovat. Vtom uviděli, že do laguny skáčou žáby, vystrašené stejně jako oni. Zastyděli se za svůj planý strach, ale přesto utekli.

Se strachem zle pochodíme, protože nám sílu vzal, s nadějí a odvahou však nikdo bitvu neprohrál; zbabělci řvou „Utíkejte!“ a zahynou opodál, stateční však volávají „Hrr na ně!“ a žijí dál.

Tak i vám se, paní, děje, a věřte, že vaše celá řehole je na tom tak, jak právě jsem vám pověděla: kvůli jedné nešťastnici, která kdysi smůlu měla, bojíte se, že z vás žádná v lásce štěstí neudělá.

Dejte se vést nadějí a nevedte si zbaběle, vyžadujte pravou lásku od pravého přítele; když ne jinak, promluvte s ním, jak se mluví v kostele, řekněte mu „Bůh tě posil na duchu i na těle.“

„Vidím, bábo,“ říká paní, „že jsi jako ďábel sám: taky vedl přítele, a dovedl ho, víš-li kam? Do katovy oprátky, a znenadání byl tentam! Nechtěj moji potupu a poslouvej, co povídám.

V jedné zemi bez trestů se zloději tak vzámali, že veliké nářky na ně dolehly až ke králi; kázal soudcům, aby krádež bez milosti trestali, takže potom věšelo se třeba pro dva reály.

Řekl jeden: „Uši už mi za trest byly ustrženy,

takže s paní šibenicí oslavil jsem zasnoubení: kdyby ještě jedenkrát přistihli mě při kradení a předvedli před sudího, ožení mě bez prodlení.'

Zalekl se ženich svatby, ale než se začal kát, vypravil se za ním ďábel a začal mu namlouvat, že kdyby mu upsal duši, mohl by pak napořád krást a loupit podle chuti, aniž by se musel bát.

Upsal zloděj duši peklu, protože mu rohatý slíbil, že ho vždy a všude bude chránit před katy: takto klame přátele své, zloduch jeden proklatý! Zloděj vlezl do směnárny, nakradl si dukáty,

ale hned ho chytili a v poutech vedli do šatlavy; když zavolal přítele, ať podle slibu všechno spraví, řekl ďábel: 'Neboj se a šibenici vypušt z hlavy, budeš-li mi důvěřovat, za tohle tě nepopraví.

Až tě zítra budou soudit, mluvit s panem sudím chtěj; poodved ho potom stranou, chvíličku s ním rozprávěj, polož si dlaň na srdce, a co tam najdeš, to mu dej: tím, příteli, zachráníš se a bude ti zase hej.'

Nazítrí, když provinilci předvedeni před soud byli, řekl zloděj svému soudci, že by s ním chtěl mluvit chvíli; dal si ruku na srdce a poznal, že má pod košili zlatý pohár tuze vzácný a velice ušlechtilý.

Beze slova jej dal soudci a pan sudí nelení a povídá úředníkům: 'Na tom lotru, vážení, neshledávám žádnou vinu: bez dalšího šetření zbavuji ho obžaloby a propouštím z vězení.'

Sotva zloděj ušel trestu za svou velkou darebnost, nebál se krást nanovo a nikdy toho neměl dost; mnohokrát potom soudcům platil darem za milost, a tak pořád dokola, až ďábel na něj dostal zlost.

Volal zloděj ze žaláře, jak byl čertem naučen, ale ten mu odpověděl: 'Proč mě voláš každý den? Dělej jako pokaždé a věř mi, že tvůj přítel jsem: připravím ti zítra dar a vyvedu tě chytře ven.'

Odvedl si zloděj soudce, jak bývalo zvykem jeho, strčil ruku za řadra, a nepomyslev na nic zlého,

vytáhl kus provazu jen, tlustého a konopného. Nabídl jej sudímu a sudí řekl: 'Pověste ho.'

Když ho vedli k šibenici, viděl zloděj velkou věž a na věži pekelníka; zavolal naň: 'Kam to jdeš?' Ale ďábel odpověděl: 'A kam ty? Co pořád chceš? Mluvíš-li a neutíkáš, nadarmo se zdržuješ.

Já za tebou potom přijdu, teď pospíchám s novicem vyhověti jedné mnišce, která prosí: Sem s ním, sem! Co kdo tobě, to ty jemu, za zlo musíš platit zlem; prozatím se, příteli můj, projdi trochu s biřicem.'

Když s ním došli k šibenici, odsouzenec křičel tam: 'Pomoc, pomoc, kamaráde, za chvíličku viset mám!' Přišel čert a povídá mu: 'Na to, brachu, čekám sám, protože ti pomoci chci, jako jiným pomáhám.

Klidně se dej pověsiti, jak to králův zákon žádá, a přitom si obě nohy pevně opři o má záda: věř mi, že tě podržím jak nejednoho kamaráda, kterému se na oprátce vyplatila moje rada.'

Když pak zloděj pověšen byl, usoudili páni kati, že už duši vypustil a že se mohou domů vrátit; na prokletém místě zbyli dva prokletí rabiáti a tak špatní přátelé, že začali si nadávat.

'To je tíha!' říká ďábel. 'To jsem dostal pěkný plat! Ty jsi kradl, tebe chytli, a já to mám odpykat?' Povídá mu pověšený: 'Tvou vinou mě dostal kat; ve všem jsi mě podporoval, teď mě musíš podpírat.'

Řekl ďábel: 'Kamaráde, já ti dobrou radu dám: rozhlédni se kolkolem a pověz mi, co vidíš tam.' Povídá mu na to zloděj: 'Pěkného tu málo mám: nevidím než tvoje nohy, na těch nohou samý šrám.

Jinak jenom horu botek, mají díry v podešvích, vedle spoustu samých cárů, starých šatů rozbitých, dále vidím tvoje ruce, plno ostrých háčků v nich, kocoury a kočky vidím, pověšené na háčcích.'

Odpověděl jemu ďábel: 'Všechno, co mi popisuješ, ba nejméně desetkrát víc, nežli vůbec pozoruješ, roztrhal jsem ve tvých službách: na to si snad pamatuješ.

Bylo toho víc než dost a měj si teď, co zasluhuješ.

Háčky, které držím v rukou, to jsou moje lsti a klamy, každý kocour nebo kočka — duše, která věřila mi; a jak běhám ve dne v noci podle jejich příkázání, dřou si nohy do krve, a proto na nich mívám šrámy.⁴

Sotvaže to dopověděl, skokem uhnul těžké váze a špatného kamaráda nechal viset na provaze. Kdo uvěřil rohatému, platí za svou víru draze: napíchně se na háček a neunikne věčné zkáze.

Všichni, kteří v pekelníka skládají svou naději a se zrádným přítelem se bez obavy scházejí, musí na tom prodělati dříve nebo později, neboť vše, co patřilo jim, kvůli němu ztrácejí.

Celý svět je utkán z falše, proto je tak potměšilý: dokavad jsi na tom dobře, známí by se usloužili, přátelé tě obletují, příbuzní jsou tuze milí, ale když tě potká nouze, nenajdou si pro tě chvíli.

Ten, kdo špatné přátele má, pomoc u nich marně shání, neboť při svých vytáčkách a lichotkách a samém lhaní nebudou mu více platní než leniví dařbujáni: přátelé, těch přítelíčků ať vás Pán Bůh povždy chrání!

Copak je to za přítele, dává-li ti špatné rady?

Je to spíše nepřítel a dožiješ se jeho zrady.

S tím, kdo v nouzi opouští tě, nedávej se dohromady, k tomu, kdo ti jámu kope, obracej se raděj zády.⁴

„Paninko má,“ řekla bába, „hodně bajek umíte, ale já vám neradila nic z toho, co myslíte: já myslela, že si spolu jenom něco povíte; až ho k sobě připustíte, shodnete se určitě.“

„Já vím,“ řekla bábě mniška, „jen kdybych si dala říci, nebyla bys jinačí než ďábel pod tou šibenicí: nechala bys mě s ním samu, zavřela bys na petlici, a já bych se zostudila, že mám muže ve světnici.“⁴

Na to bába: „Máte ale tvrdé srdce, řeknu vám! Můžete být bez starosti, že by s vámi zůstal sám: já se od vás ani nehnu, na to vám i ruku dám,

a kdybych se od vás hnula, tak ať křivě přísahám.“

Povídá jí paní mniška: „Nikde přece není psáno, že by ženy nápadníkům musely říct rovnou ano: stačí, aby za poslici měly svoji dobrou známou.“

„Němý kohout,“ říká bába, „neohlásí nové ráno.“

Řekla Doña Nevěstinka: „Buď tedy tak laskava a popiš mi arcikněze, protože jsem zvědavá, jaká je to podle pravdy osoba a postava; netrop si však blázně z toho, kdo se vážně vyptává.“

„Já ho, paní, často vídám,“ slyšeti mou babici je, „je to chlapík velmi statný, dlouhý jako litanie, hlavu nemá nijak malou, vlasatý a ušatý je, krku celkem nedlouhého, černých vlasů, mocné šjíje.

Obočí má nesrostlá a věru jako uhel tmavá, vzpřímeně a pevně stojí, člověk zrovna vidí páva, a tak jistým krokem chodí, že nezapře svoje práva; nosu dosti dlouhého je, ten mu krásy nepřidává,

zato hlas má hrobový a dásně rudě zbarvené, ústa nijak maličká a rty nikterak hubené, spíš bych řekla masité a korálově červené; zápěstí a ramena jak vytesaná z kamene.

Jeho oči malé jsou a líčka trochu potemnělá, paže pěkně svalnaté a prsa, to je klenba celá; nohy silné, dole drobné, víc jsem z něho neviděla, radím vám však, abyste se jeho lásce nevzpouzela.

Veselý je, nebojácný, ještě mladý, ale zralý, písničkář a muzikant všech instrumentů dobře znalý a přísahám při svých botkách, amant, který nezahálí! V celém světě nenajde se nápadník tak dokonalý.“

Dobře jí to bába kreslí, předobře to navlíká: vždycky, dámy, mějte v lásce takového chlapíka. Povídá jí: „Říkal jeden, co z tržiště utíkal: „Může-li kdo koupit doma, rouhá se, když odmítá.“

Klášter si vás mnišky hlídá, ale máte tolik vnaď, že ty chtivé pány kněze rozehřeje i váš chlad:

ať je to rak nebo ryba, každý si chce zaplavat,
žádný chleba není starý, má-li člověk velký hlad.“

Řekla Doña Nevěstinka: „Uvidíme po čase.“

„Věrná pravda,“ říká bába, „hybaj, láska, do práce!
S tímhle musím rychle za ním, juj, to budou ovace!
Řeknu, aby zítra přišel do vašeho paláce.“

Povídá jí paní mniška: „Bůh mě chraň tvých

darebností;

vyříd, že mě může vidět, ale v dobré společnosti,
že se mnou i mluvit může, ale žádné ničemnosti,
a řekni, že nechci slyšet vtipy o tvé dovednosti.“

Klášterejda za mnou přišla veselá a rozjařená,
dřív než řekla Pán Bůh s vámi, spustila ta dobrá žena:
„Kdo posílá vlka na lov, ten si myslí na jelena,
a kam běhá dobrý posel, tam je cesta vychozená.

Přítelíčku, Pán Bůh s vámi, radujte se, sláva nám!
Že prý máte zítra přijít! Promluvte s ní, ne však sám,
a hlavně se vyhýbejte různým planým řečičkám:
když je opat utlachaný, nelíbí se jeptiškám.

Řekněte jen nejnmutnější a všechno si, prosím vás,
předem pěkně rozmyslete, ať v tom není žádný kaz.
Ráno jděte na mši svatou, tak abyste přišel včas,
získejte si její srdce a spěchejte domů zas.“

Povídám jí: „Klášterejdo, splň mi ještě jedno přání,
dříve než s ní budu mluvit, odevzdej jí toto psaní;
jestli vlídně odpoví a naší schůzce nezabrání,
může být, že nezůstane u pouhého povídání.“

Ráno vzala bába dopis, běžela s ním do kostela
a příběhla se zprávou, že krásná báseň úspěch měla:
mniška velmi hlídána je a musí být obezřelá,
ale svoje dobré slovo do písmene dodržela.

Pospíchal jsem tedy na mši, křesťan nesmí otálet,
viděl jsem ji při modlitbě, zalíbila se mi hned:
krk měla jak z labutě a barvu jako z růže květ,
kdo jí kázal nosit kutnu, to byl pěkný kazisvět!

Svatá matko nebeská, to nedovedu pochopit,
kdo mohl tu bílou růži do černého hávu skrýt!
Stokrát se té krasavici mohou starat o hábit,
bylo by jí mnohem lépe, kdyby mohla děti mít!

I když vím, že milovníci porušují svatý řád,
obloudí-li dívku Páně o to, co jim nesmí dát,
ach můj milý Pane Bože, přesto bych byl tuze rád
tím, kdo by se z toho činu, z toho hříchu mohl kát!

Tu se na mne podívala! Měla oči jako plamen!
Touha ve mně zavzdychala! Moje srdce řeklo: Amen.
Mluvím já a mluví ona a mluvití nepřestanem,
dokud jeden pro druhého velkou láskou nezaplánem.

Přijala mě do svých služeb a já si pak hleděl díla
jako věrný služebník a dělal, co mi poručila;
čistá láska mniščina mne s Hospodinem usmířila,
takže jsem víc nezabloudil, aspoň dokud živa byla.

Častokrát se za mou duši k Pánu Bohu modlívala,
a že byla zdrženlivá, tuze mi tím pomáhala;
Hospodin byl její radost přecistá a neustálá,
věcem světské bláznivosti jakživa se nepoddala.

Pro takovou lásku mají mnišky talent nekonečný:
pro modlitby, kterými se vykupuje život věčný.
Co se týká lásky světské, té bývají nebezpečny,
protože jsou upejpavé, lenivé a lživé slečny.

Minul měsíc, minul druhý, a můj úděl jiný není:
dobrá paní zemřela a s ní i moje potěšení.

Museli a musí zemřít všichni z ženy narození,
odpuť, Pane, její duši, dopřej nám své rozhrěšení.

Chtěl jsem svoje velké hoře do písničky uložití,
pro bolest a zármutek však sešil jsem ji hrubou nití;
vyslechni ji ale každý, kdo chceš pravou lásku mítí,
abys mohl svoje chyby a své bludy napravití.

Že jsem byl tak velmi zkroušen, zarmoucen
a zkormoucen,
poprosil jsem svoji bábu, ať se zeptá jiných žen.

Stará hnala k jedné Maurice, Maurka hnala starou ven:
láska se mi složila, a tak si skládám písně jen.

Složil jsem jich dlouhou řadu, písničky i rejdováčky,
pro židovky, pro Maurky i pro ty staré paní stračky,
pro nástroje, které hrají u kdejaké tancovačky;
nemáte-li jejich notu, počkejte si na zpěvačky.

Mám písničky pro slepce i pro veselé randabasy,
pro ty žáky darebáky, kteří v noci žízeň hasí,
a pro všechny ostatní z té toulavé a vlezlé chasy,
písně k smíchu, písně k vzteku, nespočtu je nikdy asi.

ŽÁKOVSKÉ ALMUŽNY

Vzácní páni, prosím vás,
neoslyšte žákův hlas.

Dejte trochu živobytí,
něco k jídlu, něco k pití,
já se půjdu pomodlití,
aby Pán Bůh spasil vás.

Když křesťansky pomůžete,
po smrti své nebudete
právě kvůli almužně té
zanecháni napospas.

Až budete Kristu Pánu
skládat účty ze svých lánů,
smyje z vaší duše hanu
almužnička daná včas.

Co chudému žáku dáte,
vrátí se vám nastokráte,
až do ráje mezi svaté,
dejž to Pán Bůh, vezmou vás.

Tak zůstane, milí páni,
dobrý skutek navždy s vámi
a spasí vás před hrůzami,
které v pekle chystá ďas.

*

Jdeme, páni, prosit k vám,
jsme dva žáci, zle je nám.

Náš Pan Ježíš, nebes král,
jenž nás tolik miloval,
že za nás i život dal,
od Židů byl zmordován.

Otevřel tak lidstvu všemu
bránu k ráji nebeskému,
dáte-li co z lásky k němu,
nezavře ji ani vám.

Vzpomeňte si na tu oběť
a dejte nám, probůh, oběd,
budete si za to hovět
v nebesích a hledět naň.

Dokud ve vás duše bude,
z lásky k Bohu žijte chudé
a nikdo z vás nevybude
Satanovým potvorám.

PÍSEŇ PRO SLEPCE

Křesťané, buď Pán Bůh s vámi,
mějte s námi slitování
a pomozte drobinkami
nebo zbylou kůrčičkou
slepčům, kteří chudí jsou.

To, co od vás mít nebudem,
jinam darmo hledat půjdem
a zajdeme všichni hladem,
živoříme ze dne na den,
tělo máme zmrzačené,
vydělávat nemůžeme.

Mějte s námi slitování,
ať vám za to Pán Bůh chrání
světlo v očích, oči v hlavě,
učíňte to k jeho slávě
a nejlepších věcí všech
dočkáte se na dětech.

Ať ze synů radost máte,
ať je dobře vychováte,
ať z nich hodně děkanů je,
ať je Pán Bůh posiluje
a nedá jim oslepnouti,
ať je nouzí nezarmoutí,

chléb a víno přeje jim,
jakož i všem hladovým,
peníze a dobrý dům,
jakož chudým poutníkům,
a pořádné ošacení,
jakož slepcům bez haleny.

Ať své dcery drahé zlaté,
rodičové, dobře vdáte
za ženichy urozené,
ctěné, dobře postavené,
za bohaté měšťany
a za kupce bez hany.

Ať jsou vašim mladým pánům,
jakož snachám, tchyním, tchánům

na světě i na věčnosti
odpuštěny nepravosti. . .

Ať vám splatí Hospodin
odpuštěním vašich vin,
anděl pak ať v ruce boží
naši vroucnou prosbu vloží:
Prosíme tě, Spasiteli,
za ty, kdo nás vyslyšeli.

Přijmi naši píseň, Pane,
kterou k tobě posíláme,
prosíme tě, Hospodine,
za toho, u koho jíme
a kdo slepce nevyhání.
Bože za nás utýraný,
nevyžeň ho z rajské brány,
amen.

KTERAK ZEMŘELA KLÁŠTEREJDA A KTERAK JI ARCIKNĚZ OPLAKÁVAL, SPÍLAJE A KLNA SMRTI

Říká jeden filozof a píše ve svém pojednání,
že nám velký žal a smutek nakonec i myslet brání;
a já mám žal tolik velký, že nemohu mluvit ani:
Klášterejda nerejdi už, nechodí a neuhání.

Umřela mi moje bába! Už jí zvoní hrana!
Nadobro mi dosloužila! Ach, to je mi rána!
Nenalézám pro to slova, neboť mnohá brána,
která se mi otvírala, je teď zamykána.

Ó ty smrti, smrt na tebe, abych se tě mohl zbýt!
Zabila jsi stařenku mou! Rozdupala jsi můj štít!
Strašlivá jsi nepřítelka, nemůžeme horší mít,
a to trpké pomýšlení bere lidem všechn klid.

Byť i člověk brnění měl, ty ho, smrti, probodneš.
Dobrého i nedobrého, šlechtice i nízkou veš
zaokrouhlíš k jedné ceně a za tu je kupuješ:
papeže a panovníky považuješ za veteš.

Nedbáš dluhů ani přátel, erbů ani postavení,
věčně stojíš proti všem a věčně se tvé zuby cení,
ani láska, ani soucit, ani míra v tobě není,
jenom krutost, jenom bolest, zármutek a utrpení.

Tobě nikdo neuteče, nenajde si dobrou skrýš,
a nikdo tě nepřemůže, každému se ubráníš.
Nosíš smutek do domu a přicházíš s ním jako myš,
na nikoho nechceš čekat, stále někam uháníš.

Tělo, které zpustošilas, necháš červům napospas,
s duší, která bydlela v něm, upaluješ jako ďas;
jakživi si nejsme jisti, kdy a kde nám zlomíš vaz:
jen o tobě promluvím a už mi vstává každý vlas!

Všichni lidé bez výjimky velmi si tě oškliví,
a proto když na někoho padne stín tvůj strašlivý,
jakkoli jim drahý býval, rázem se jim zprotiví
a hned se mu vyhýbají, jako by byl prašivý.

Ti, kteří ho vítali a milovali, dokud žil,
jsou na něj jak na cizího, sotva duši vypustil:
příbuzní a přátelé ho nenávidí ze všech sil,
všichni před ním utíkají, jako by to pavouk byl.

Rodičové začnou se svých milovaných dítek bát,
přátelé a přítelkyně všechnu dobrou vůli ztratí,
věrné ženy přestávají svoje muže milovati:
kamkolivěk, smrti, přijdeš, tam se každá láska zhatí.

Položíš-li bohatého, oškubeš ho ze všech stran,
nezbude mu špetka z toho, čím byl dosud zasypán;
kdo zaživa býval milý, vznešený a jemný pán,
po smrti je velmi hnusný, smrdutý a sprostý kmán.

Nenajde se jedna kniha, listina či sepsání,
ani mudrc, který tebe netupí a nehaní:
má-li pro tě někdo chválu, jsou to jenom havrani,
kteří mají z mrtvol oběd, večeři i snídani.

Arkáncům, těm nezatajíš, kdy a kým je nasytíš,

ale nám to neprozradíš, ačkoli to dobře víš!

Tomu, kdo by dobro činil, DNES pomůže víc, než když
krákáš pořád svoje ZÍTRA a náhle ho překvapíš.

Neračte být, pánové, jak havran, tato potvora,
která na nás ustavičně ZÍTRA, ZÍTRA krákorá:
můžete-li pomáhati, nečekejte na zítرا,
možná se už nedočkáte, neboť život je jen hra,

a v té hře se naše štěstí, naše zdraví rychle mění:
dříve než se nadějeme, prohrajeme celé jmění.
Pomoc, kterou slibujete, nic než holé slovo není,
odejete ji svými skutky, než budete usmrceni.

Kdo falešnou kostkou háže, nevyhrává, ale tratí,
myslí si, že hodí nejvíc, a kostka se neobrátil:
dobré skutky, přátelé, se snažte závčas vykonati,
protože smrt nepočká a každého nás do tmy sklátí.

Mnozí křičí „Sázím všechno!“, chtějíce mít hodně zlata,
a když se jim kostky zvrtnou, čeká na ně velká ztráta.
Shromažďuje člověk poklad, aby dělal potentáta,
ale potom přijde smrt a zanechá mu trochu bláta.

Ztrácí řeč a ztrácí rozum, jeho sláva pomine,
ze všeho, co nashromáždil, nevezme si jedině:
nezbývá čas na poklady, na testament taky ne,
statky vezme vichřice a všechno se v ní rozplyne.

Vyčichnou-li příbuzní, že nebude už dlouho žít,
co chvíli se spolu radí, jak to všechno poděditi,
vyzvídají na lékaři, co nemocný, jak se cítí,
a když se mu vede lépe, odcházejí jako zbití.

Rodní bratři, rodné sestry hodiny a dny své tráví
čekáním, kdy umíráček oznámí jim dobré zprávy:
přestože jsou jedné krve, velice jsou nedočkaví,
vážíce si jeho peněz více nežli bílé hlavy.

Když vyletí duše z těla bohatého hříšníka,
leží v zemi opuštěný, neboť každý utíká
rozkrádat, co zanechal, a shánka je tak veliká,
že kdo nabral nejméně, ten ze všech nejvíc nařiká.

Když mrtvého nesou z domu, pospíchají stále víc,
bojí se, že budou muset lámat zámky u truhlic;

na zádušní ani nejdou, a z tolika pokladnic zaplatí mu nakonec jen rubášek a jinak nic.

Pánu Bohu ani chudým ničehož nic neodloží, nevzpomenou na modlitby, nezaplatí služby boží; jedině, v čem vynikají, když podědí tolik zboží, bývá náрек nad hluchým, a ten mu nijak neposlouží.

Když mrtvého pochovají a odejdou ze hřbitova, málokdy a neradi zaň ztratí na mši dvě tři slova; nalezi, co hledali, a každý si to dobře schová: peníze teď budou jejich, duše bude Satanova.

Je-li vdova bohatá a dosud hezká na pohled, myslívá si na druhého, ještě než jde na pohřeb: drží smutek bez žalu a brzy začne uhánět toho, kdo má více peněz anebo jen méně let.

Dlouho šetřil nebožtíček, komu, to se nedoví: a třebaže den co den se stává případ takový, lidé se svým testamentem nikdy nejsou hotovi, ani když už sami vidí vcházet smrtku pod krovy.

Smrti, sbírám sílu v srdci, nemysli, že utichám! Jediného neposílíš, každý tebou usychá, ropuchám ho předhazuješ, jen co chudák dodýchá: zlomocná a škodlivá jsi nejinak než řeřicha,

protože kdo přejí se jí, toho začne bolet hlava, a tak je to taky s tebou: kyj, kterým tvá ruka mává, hlavy těžce poraní a zchromí těla dosud zdravá, žádné léky nepomohou, všem tvá zloba odolává.

Neušetříš krásné oči, obracíš je rázem v sloup a zároveň oslepuješ, takže hasnou jako troud; vykotláváš celou hrud a jazyk svážeš do svých pout, komukoli závidíš a všim dovedeš pohrdnout.

Ničeho nám nepřejíš, i sluch a čich a chuť a hmat, všech pět smyslů, které máme, přicházíš nám odebrat: tolik je tvých zločinů, že nespočte to nikdo snad. Když ti všude tolik klnou, kdepak budeš nocovat?

Obnažuješ každou cudnost, krásu měníš v prašivinu, znevažuješ každou vážnost, na čistotu házíš špinu,

ze statnosti děláš slabost, moudrost měníš v bláznovinu, převeliká tvoje hořkost do medu nám kape blínu.

Štěstí vedeš do neštěstí, zlato necháš zrezivět, jemnost ženeš do hrubosti, znetvořuješ libý vzhled, poskvřňuješ nevinnost a všečen zápal měníš v led: smrti, jsi vrah života a nenávidíš tento svět!

Nikdo z tebe nemá radost, ale ty ji můžeš mít z přemnohých, co vraždí, ničí a drancují jako liti; co je dobře postaveno, to se pod tvým kyjem zřítí, vše, co na svět narodí se, musí skončit ve tvé síti.

Žádné dobro nevystojíš, ale zlo máš nejraději, tvá povaha ukrutná je, dna a mor jsou blízci její: přicházíš-li někam brzy, všichni na to doplácují, nejlépe se vede tomu, za kým zajdeš nejpozději.

Ty jsi první ze všech zel a po tobě je peklo hned, peklo, v kterém uměla ses jednou provždy zabydlet; zalidňuješ dáblův pelech, vyliďňuješ tento svět, vychloubáš se: Sama jsem, a pobiju vás bezpočet!

Smrti, celé peklo vzniklo kvůli tobě jedině! Kdyby člověk navěky žil v pozemské své krajině, nemusel by s hrůzou hledět ke tvé strašné končině, ani by se nestrachoval, že mu vlezíš do síně.

Naplňuješ hřbitovy a vsi a města pustošíš, stavíš stále nové hroby, ale bouráš celou říš; vždyt i svatí modlili se ze strachu, že přicházíš: krom Boha se všichni děsí, jaký na ně vložíš kříž.

Ty jsi, smrti, vyprázdnila nebesa a křesla svatá, anděly tak velmi čisté změnila jsi v kusy bláta a z každého udělala pekelného rabiáta: za tvůj chléb ta vzpurná cháska platí jako mourovatá.

Stvořitel ti život dal, a tys ho za to zabít chtěla! Vždyt i Ježíš, Bůh a člověk, trpěl, když jsi přicházela! Toho, před nímž strachují se nebesa i země celá, zkušila jsi velkým strachem a všechno v něm zpřevracela!

Boha se i peklo leká, ale ty ses nelekala! Báł se Ježíš o své tělo! Dušička v něm byla malá! Jako člověk velmi trpěl, když jsi před ním, smrti, stála!

Jako Bůh však neděsil se, neboť jsi ho nepoznala!
Nepoznala, neviděla! On však viděl, kdo se mstí!
Jeho smrti přeukrutné zalekla ses nejvíc ty!
Celé peklo porazil a rozmetal tvé dědictví!
Zabilas ho na hodinu! On tě zabil navždycky!

Když tě Bůh porazil, poznalas ho a bála ses pak tisíckrát víc než on. Chtělaš ho dostat do svého pekla, ale zatím z něho svou smrtí vykoupil Adama, Evu, Seta, Kaina, Jafeta, mnohé patriarchy, proroky a světce včetně Abraháma, Mojžíše a Jana Křtitele, a tolik jiných, že to ani vypovědět nelze. Přebývají s ním v ráji, a čím více jej milovali, tím větší slávy tam došli. Nešťastníky, kteří zůstali v tvé moci, trápíš pekelným ohněm a věčnými mukami: těch nás Bůh uchraň a ty se nám, smrti, nepošklebuj.

Ó ty smrti nezřízená, kéž se jednou zhubíš sama!
Za co mi tak ubližuješ? Kde je věrná staruška má?
Ty jsi mi ji zabila! A svatou krví Krista Pána
omyta je z této ženy každá vina, každá hana!
Ach má dobrá Klášterejdo, skončila jsi svoji práci!
Co jsi měla zákazníkū, a teď sama zůstala jsi!
Kam jsi mi to zabloudila? Marně se ptám po tvé štaci!
Kdo se vydal touto cestou, se zprávou se nenavrací.
Pro tebe však jistě bylo místo v ráji zamluveno!
Jistě v kruhu mučedníků ozývá se tvoje jméno!
Tolik toho na světě máš kvůli Bohu odtrpěno!
Kdo jen mi tě nešťastnému ukradl, ty vzácná ženo?
Vroucně prosím Hospodina, aby ti svou slávu přál,
neboť lepší namlouvačku nikdo nikdy nepoznal:
zveršuji ti na hrob nápis, který by to šířil dál,
aby ten, kdo nepotkal tě, znal tvůj život a můj žal.

Pomodlím se za tvou duši, žebrákům dám na oběd,
dám na mši i na ofěru, nebudu s tím otálet:
Pane Bože všemohoucí, ty jsi spasil celý svět,
spas i moji Klášterejdu a nerač ji vyhánět.

A vy, dámy, nesmějte se! Jestli vám kdy posloužila,

měly byste držet smutek a nemít mě za žvanila:
měly byste oplakávat její očka ušlechtilá,
co složila na zem každou, na kterou je políčila.

Milostpaní nebo služka, schovaná či zavřená,
každá byla na tom lovu chycena a skolená:
věru nevím, komu by ta ztráta tolik želená
nesevěřela útroby a neroztrásla kolena.

Složil jsem jí epitaf, a protože mi bolest brání
jaksepatří básníkem být, nebude moc dlouhý ani:
všichni, kdo jej uslyšíte, prostě Pána Boha za ni,
za tu, která láskám vašim sloužila až do skonání.

EPITAF PRO STRAKU

Já Straka zde v hrobě ležím, těžký kámen kryje mě:
dokavad jsem běhávala, žila jsem si příjemně,
mnohého jsem oženila, moudře, a ne daremně,
stačilo však maličko a zapadla jsem do země.

Zákeřná smrt znenadání lapila mě do tenat!
Příbuzní a přátelé! Už nechcete víc pomáhat?
Čiňte dobře celý život, aby vás měl Pán Bůh rád,
a budete stejně dobře jako Straka umírat.

Bůh ať žehná poutníkovi, který za mnou přišel sem,
ať mu pravou lásku dá a přítelkyni k radostem.
Pomodli se za mě hříšnou, kterou kryje černá zem,
a kdyby ses modlit nechtěl, neklň mi, já mrtva jsem.

JAKOU ZBROJÍ SE MÁ OBRNIT KAŽDÝ KŘESŤAN, ABY ZVÍTĚZIL NAD ĎÁBLEM, SVĚTEM A TĚLEM

Přátelé, před smrtí nás nezachrání žádná náhoda, a proto
do zbraně, ať neskončíme v pekle! Kromě smrtelných
hříchů na nás útočí jejich tři původci: tělo, ďábel a svět.
Ozbrojme se proti nim sedmi svátostmi, dary Ducha

svatého, ctnostmi a milosrdnými skutky. Proti chtivosti budiž naším kyrysem svátost křtu, dar moudrosti, která netouží po cizím, ctnost spravedlnosti, odívání nahých a svatá naděje; proti pýše budiž naším mečem velká pokora, dar bázně boží, ctnost mírnosti a poctivosti, ubytování chudobných a víra v boží odměnu za dobré skutky, jakož i to, že nekrademe a nečiníme násilí ženám, kterýmžto utvrzením ve víře pýchu vykořeníme; do lakomství bijme kyjem, kterým je dar pobožnosti, rozdávání almuzen, soucit s chudobnými, ctnost přirozené spravedlnosti a pokory, svátost kněžského svěcení, pevná víra jasnější než křišťál a sňatky s nuznými sirotami; smilstvu se ubráníme lehce, budou-li našimi loketníky, nákoleníky a holeněmi cudnost, svědomitost, dar síly, svátost manželství, sňatky s ubohými žebráky a napájení žízňivých; proti hněvu budiž naší přilbicí dar rozumu, milosrdenství, ctnost naděje, velká trpělivost, navštěvování nemocných, svátost pokání, nenávisť k urážkám a láska k dobré shodě; nad obžerstvím nám pomůže zvítězit střídmost a půst, dar umění dodržet míru a jíst jen tolik, aby se dostalo i na chudé, jakož i svátost oltářní; proti šípům závisti se ozbrojme mocným a malovaným štítem, kterým je dar rady, svátost posledního pomazání, pohřbívání mrtvých, soucit, jakož i to, že neublížíme prostým a neurážíme chudobné; proti lenosti, hříchu ze všech nejprohnanějšímu a nejsalebnějšímu, jenž má více synů než vzteklá fena, se obrňme poutěmi na svatá místa a modlitbami a myšlenkami, jež plynou z dobrých skutků. Stejně neúnavně porážejme tři nepřátele základní: svět milosrdenstvím, tělo postem a ďábla srdcem. Všechny hříchy se z nich rodí jako řeky z věčných pramenů, a proto nás chraň Bůh před těmito zlými rodiči, syny a vnuky a dej nám sílu k vítěznému boji, aby nám při posledním soudu mohl říci Ježíš Kristus: „Pojďte ke mně, blahoslavení!“

Zkrátím svou řeč, pánové, ať není příliš zdlouhavá, neboť malá kázáníčka zdají se mi lákavá nejinak než malá žena nebo krátká rozprava: co je stručné, ale dobré, to nám v srdci zůstává.

Velký smíšek bývá blázen, velký mluvka sklízí smích, ale velká láska bydlí vždycky v ženách maličkých; za malé jsem dával velké, ale malou nedal bych: kdybych za ni dostal velkou, nad výdělkem zplakal bych.

Amor po mně žádal chválu malých paní, jakož panen, aby každý s jejich ctnostmi mohl býti obeznámen; povím vám to tedy v žertu pro ten účel zveršovaném: studené jsou jako sníh a horké více nežli plamen.

Navenek jsou tuze chladné, v lásce hoří neustále, v loži hravé, rozesmáté, potěšení dokonalé, v domácnosti moudré, tiché, pečlivé a všeho znalé, našlo by se toho více, jen musíte hledat dále.

Hyacint je malý kámen, ale jasný jako den, cukr bývá velmi sladký, i když je ho kousek jen: velká láska ukrývá se do malých a drobných žen, málo slůvek stačí tomu, kdo je dobrým milencem.

Dobry pepř má drobounká, ba nepatrná zrníčka, ale hřeje víc než ořech, byť ho byla trošička: když se vzdává malá žena, jakkoli je maličká, není věru jedné slasti, kterou muže nehýčká.

Jako bývá malá růže krásnou barvou obdařena, jako v malém kousku zlata ukryta je velká cena, jako v trošce balzámu je vůně velmi utěšená, tak i velká láska bývá, kdekoli je malá žena.

A tak jako malý rubín mívá v sobě velký třpyt, velký jas a ušlechtilost, kterou nutno ocenit, tak i malá žena mívá velké kouzlo, velký cit, bývá velmi spanilá a umí vždycky věrná být.

Slavík bývá velmi malý a skřívánek jakbysmet, ale zpívat jako oni velký pták by nedovedl: malá žena nemusí těm velkým vůbec závidět,

její přízeň bývá sladší nežli cukr nebo květ.

Papoušek a žluva přece nejsou žádní velikáni, ale oba sladce křičí a pro svoje štěbetání stejně jako pro krásu jsou všeobecně uznáváni: nejinak než malá žena, co se týká milování.

Kulhá každé přirovnání, neboť žena, je-li malá, bývá nebe na zemi a spokojenost dokonalá, útěcha a požehnání, slast a radost neskonalá; ale vlastní zkušenost je lepší nežli cizí chvála.

Vždycky hledím po maličkých raději než po větších, velkému zlu utíkatí není přece žádný hřích: ze dvou zel si vybrat menší radí mnoho moudrých knih, a proto se zamilujte do nejmenší z nejmenších!

KTERAK VZAL ARCIKNĚZ DO SLUŽBY FRETKU

Rozloučil se s námi únor, a když světem březen šel, rarášek, všech neřádů a nepravostí sběratel, lovil pány opaty a už jich plnou sukni měl; kromě nich si nesl z lovu plnou náruč ženských těl.

A protože bez poslice byl bych musel zůstat v zadu, na vzkazy a na posílky najal jsem si bez odkladu mládenečka jménem Fretka, vhodnějšího těžko najdu: krom čtrnácti chyb jsem na něm nenalezl žádnou vadu.

Byl to lhář a opilec a poberta a pomlouvač, falešný hráč, hašteřivec, netýkavka, zaříkač, hadač z ruky, obžera a špinavec a sprostý rváč, pitomec a velký lenoch: hle můj štít, můj namlouvač.

Dvakrát týdně nedotkl se ani lžíce, ani misky. Neměl co jíst? Hned se postil, pravý křesťan katolický. Nemohl jíst? Hned se postil, v bolestech a mučednický. Dva dny v týdnu prostředník můj odříkat se uměl

vždycky.

Ale často cituje se jedno staré přísloví, že je lépe nadávat mizernému oslovi

než mít otep na svých zádech: život už byl takový, že mi prostě nezbyvalo než se svěřit poslovi.

Řekl jsem mu: „Hledej, brachu, novou mošnu, ale hned.“

Povídá mi: „Beze všeho, bude tu co nevidět; já už vám ji, pane, splaším, i kdybych měl zbořit svět: častokrát i špatný pes má dobrou kůstku na oběd.“

Uměl jenom velmi málo, pomalu a špatně číst; povídá mi: „Všechno bude, jen mi pro ni dejte list. Ne že bych se vychvaloval, ale to si buďte jist, že když začnu něco vařit, hodí se to taky jíst.“

Svěřil jsem mu psaníčko, a musím říci: bohužel. Četl si je celé nahlas, právě když s ním přes trh šel! Řekla mu ta jistá paní: „Táhni, čerte, do pekel! A vyříd tam svému pánu, aby na mě nemyslel.“

KTERAK ARCIKNĚZ UČÍ ROZUMĚTI TÉTO KNIZE

Svatá Panna Maria je, jak jsem jednou řekl vám, počátek i konec dobra, tak věřím a vyznávám: proto čtyřmi písničkami, které pro tu Paní mám, dělám tečku za svou knížkou, aniž ji tím zavírám.

Může býti ku prospěchu všem, které má před sebou: budou-li ji čísti tomu, kdo má ženu škaředou, nebo když ji pozná žena, která žije s darebou, služba Bohu se jim stane neodkladnou potřebou.

Zatouží jít na mši svatou, obětovat každou chvíli, nešetřiti na almužnách, aby chudým přilepšili, dávat chléb a dávat peníz, modliti se s velkou pílí, neboť tak se slouží Bohu: to jste, chlapi, pochopili.

Kdokoli se vyzná v básních, může si, když bude chtít, k této knize přidat svoje anebo ji vyspravit. Ať jde z ruky do ruky a ke všem, kdo ji chtějí mít, jako míček, jemuž dámy nedopřejí nikdy klid.

Protože je Pravé lásky, mějte ji i pro jiné,

její jméno nezradte a půjčujte ji upřímně;
nechtějte ji prodávat a pronajímat taky ne,
neboť z lásky za peníze žádné blaho neplyne.

Knížka, kterou napsal jsem vám, navenek je malá sic,
ale její smysl vydá za několik učebnic,
neboť všechny příběhy mé znamenají mnohem víc,
i když v krásném vyprávění neříká se o tom nic.

Svatosti a pobožnosti je to velký receptář,
taškářství a kratochvílí je to malý breviář.
Dělám tečku za svou knihou a zavírám kalamář:
ať je z ní váš malý taškář, těšitel a bylinkář.

Abych málem, které umím, mohl dělat radost všem,
sloužil jsem vám vyprávěním po způsobu žakéřském.
Odměnu jen jednu žádám: každý v poutním místě svém
ztraťte za mě otčenášek provázený zdrávasem.

V třináctistém čtyřicátém třetím roce akorát
dokončil jsem knihu svou, všem nezkušeným pro příklad,
kterak mnozí nebo mnohé mohli by je oklamat,
kterak básník píše verše a co všechno musí znát.

Svatá Panno, den co den
naději svou hledám v tobě,
neboť věřím v každé době
v královnu všech královen.

Hvězdná sudbo má,
krutá, zuřivá,
z falešného rodu!
Proč z tebe, ty zlá,
sprostá, nestoudná,
nemám nežli škodu?

O tom nelze psát
ani povídat,
jak se musím soužit,
když mě napořád

necháš skomírat
a bolestně toužit!

Kamkoli já přijdu,
pošleš za mnou bídu
s velkou starostí.
Dej, ať z toho vyjdu,
přej mi trochu klidu,
trochu radosti!

Kdybys chtěla žal,
jenž mi duši zdral,
v blaho proměnití,
hned bych pookřál,
nic bych nereptal
na své živobyti.

Ale pravím ti,
nepřestaneš-li
s tímto mučením,
pak mé trápení
za dva za tři dny
skončí, a já s ním.

O PŘEKLADU

Ze 7260 veršů Knihy pravé lásky jsem pro české vydání přeložil přibližně dvě třetiny. Výbor, v němž je reprezentativně zastoupena i Ruizova tvorba písňová, sleduje dějovou linii předlohy, příběh neúspěšného, ale neúnavného milovníka. V tomto příběhu pomíjím některé drobné, nerozvinuté epizody a především rozsáhlou, avšak neúplně dochovanou parafrázi latinské komedie o Pamphilovi. Básnický rovnocenným a motivačně osobitějším protějškem této parafráze je ostatně kapitola o námluvách v klášteře.

Nepřeložené epické verše včetně několika bajek, jsou stručně převyprávěny v próze, které jsem dal přednost také u rétorické reduplikace zakončující obžalobu Amora a u delších didaktických pasáží (např. část výkladu o astrologii, traktáty o zpovědi a křesťanských ctnostech), protože při jejich strohé věcnosti, nezaměnitelné terminologii a monorimní strofické formě by veršovaný překlad nemohl být dostatečně přesný. Poznámková příloha pak zaznamenává nepřeložené skladby lyrické a historku o talaverských kněžích, která se z rámce knihy tématem i podáním vymyká a k originálu je připojena až za epilogem. Almužnické verše pro žáky a slepce, zaznamenané původně až mezi dodatky knihy, přecházejí k oddílu, kde autor mluví o jejich vzniku; z ostatních přídatkových písní ponechávám v závěru jen jednu a z úvodu vypouštím modlitbu za vysvobození, jejíž umístění a funkce v salamanské kopii jsou diskutní. Tím se v české redakci dostává výraznějšího místa skutečnému prologu a epilogu, úvahám o smyslu díla.

Pokud jde o sporná místa, kterých je ve starošpanělském textu nemálo, hledal jsem při srovnávání různých verzí, edicí a výkladů takovou interpretaci, která by byla v co největší shodě s kontextem a autorovou poetikou, aniž by za srozumitelnost platila zjednodušením či neúměrným aktualizováním. Vyhýbá-li se překlad

jazykové archaizaci, neplyne z toho, že přestává respektovat dobově vázané stylistické postupy, příměry, metafory a symboly; nemůže být samozřejmě vždycky doslovný, ale ani v opisech se nevzdaluje slovní, obrazové a frazeologické zásobě básníka znalého řeči venkovánů i učitelů rétoriky, jazyka teologického i kupeckého.

Vedle variabilních forem lyrických, kterých si blíže všimneme v poznámkách, je zvláštním překladatelským problémem strofická jednotka devíti desetin Ruizovy knihy, tzv. cuaderna vía, monorimní čtyřverší typické pro španělskou poezii klerickou (Berceo, *Knihy o Alexandrovi atd.*). Skládalo se nejčastěji z alexandrinů španělského typu, tj. takových, jejichž hemistichy byly ve shodě s rytmem španělštiny rozšířeny o nepřizvučnou koncovou slabiku (7 + 7). Držet se alexandrinu také v překladu by sice znamenalo zvýraznit historický půdorys klerického verše, vrátit se k jeho prameni, ale současně pominout fakt, že alexandrin byl ve Španělsku veršem adaptovaným a proměnlivým, poznamenávaným metrickými i ametrickými tendencemi poezie domácí. Se svými přesně odpočítávanými slabikami (a silabas cuntadas) měl být kultivovaným protipólem nepravidelného verše žakéřského, tradovaného jak v hrdinských zpěvech, tak v kratších epických skladbách, a zároveň se oné tradiční nepravidelnosti nedovedl důsledně ubránit. Měly v něm být pedantsky zachovávány sedmislabičné poloverše, zatímco v domácím epickém verši se výrazně prosazovaly úseky osmislabičné (8 + 8), pro španělštinu zcela přirozené a posléze osamostatněné ve verši romanci. Domácí vlivy starší i nové tak začaly rozrušovat importované metrické pravidlo ve prospěch spontánnějšího rytmu. A třebaže v *Knize pravé lásky* převládají ještě verše čtrnáctislabičné s dierezí po sedmé slabice, vrcholí v ní tendence klerického verše ke „způsobu žakéřskému“, k nepravidelnému počtu slabik (čtrnáct až šestnáct), přičemž kombinace různě dlouhých poloveršů, šesti až osmislabičných, uvnitř jedné strofy nelze už považovat za nedokonalé naplňování závazné normy; jsou dokonale protinormativní a řízené především dynamikou básníkovy projevu. Nezapomínejme, že Ruiz psal své verše pro přednes; intonace v nich zřejmě hrála větší roli než opatrné slabikování. Český alexandrin by tedy s těžší mohl vybavit přeložené verše hovorovou samozřejmostí a plynulostí, jaké dosáhl

Ruiz, když oslaboval metrické konstanty klerického verše. Ani čtrnáctislabičná varianta by nemohla podstatně zmírnit monotónnost vznikající několikerým opakováním krátkých veršových úseků a zdůrazňovanou jednotným rýmem. Například:

Poslední síly sbírá, korouhví mocně mává,
udeří na Lososa, do boje se s ním dává;
toho až z Urdiales přitáhla jarní vřava,
věru že Masopusta s prázdnou jít nenechává.

Proto jsem ve většině případů volil rozměr, ve kterém se opakují (anebo střídají s mužsky zakončenými sedmislabičnými poloverši) úseky delší, osmislabičné (8 + 8, 8 + 7), obvyklé v češtině natolik, že je můžeme vnímat spíše jako přirozenou, autonomní jednotku než jako uměle vymezenou část většího metrického celku. Je to jednotka nenápadná a její využití v dlouhé řadě monorimních strof umožňuje oslabit ve verši metrické schéma, zvýraznit jeho celistvost intonační (případně tyto dva scelující principy střídat) a přiblížit jej k hovorové plynulosti, prostě důrazně prosazovaných metrických impulsů.

Sbírá všechny zbylé síly, korouhví svou mocně mává
a s rytířem Lososem se do zuřivé bitvy dává:
toho sem až z Urdiales přilákala jarní vřava,
a věru že Masopusta s prázdnou jíti nenechává.

Sporadicky se v překladu objevuje varianta 8 + 6, zcela výjimečně pak uvnitř strofy. V zásadě jsem Ruizovy strofické kombinace různě dlouhých veršů či půlveršů nenapodoboval; zatímco v originále byly návratem k domácí slabičné nepravidelnosti, v češtině by pollačily jakoukoli metrickou konstantu, a rytmickou rozmanitost strofy bychom pocítovali jako rušivé, neumělé spojení nesourodych zlomků.

Alternace mužských a ženských rýmů je v originále i v překladu nepravidelná.

Rozsáhlý slovník, nejbohatší v dějinách starošpanělského básnictví, a vynikající stylistická obratnost pomohly Ruizovi překonat jednotvárné rýmování klerických skladeb, vyvažovat gramatické rýmy

zvukovými shodami méně obvyklými, pestřejšími a nejednou překvapivě vynalézavými (např. por o| thesoro, non menty |yo en ty apod.) Široký rejstřík jeho rýmů, prokládaný občas asonancemi, jsem se snažil podle možností zachovat.

Chronologicky vzato by českým protějškem Ruizovy španělštiny byl asi jazyk Masticčáře. Snad by bylo z odborného hlediska zajímavé zrekonstruovat jej pro překlad několika kratších ukázek, ale účel tohoto vydání je jiný. Je určeno všem, nejinak než před šesti stoletími Libro de Buen Amor, dílo napsané po způsobu žakéřském, v jazyce každodenním a natolik samozřejmém, aby publiku nemusely zůstat skryty jeho proměny, jeho posuny k lidovosti či učenosti anebo do služeb ironie, parodie a humoru vůbec. Proto jsem s výjimkou několika náznaků upustil od archaizace lexika i větné skladby a rozhodl se pro češtinu živou, která má k tvárnosti, proměnlivosti a odsttněnosti Ruizova básnického jazyka nejbližší. Tato volba, jako všechny ostatní, o nichž zde byla řeč, dává ovšem překladateli jen možnosti, nikoli záruky; nemám o svém překladu iluze, lze jej opravovat snad do nekonečna, a přestal jsem už po deseti letech. Pustit se do takové práce byl nápad ještě studentský, a tedy romantický. Prvními racionálními průvodci tohoto pokusu byli dnes už zesnulý dr. Jiří Levý a hispanisté dr. Oldřich Bělíč a dr. Josef Dubský. Za to, že mě brali vážně a kriticky, jim patří můj vděk — tak jako všem, jejichž neuvěřitelná trpělivost a porozumění mají na české podobě Pravé lásky svůj neoznačený, ale neodmyslitelný podíl.

A. P.

Kniha pravé lásky — Libro de Buen Amor, název, který byl pro Ruizovo dílo obecně přijat teprve na přelomu 19. a 20. století. Žádný ze tří dochovaných manuskriptů totiž neměl nadpis a jednotný název není doložen ani v příležitostných zmínkách z 15. století (Kniha Arcikněze z Hity, Pojednání Arcikněze z Hity). První knižní vydání (1790) nadepsal editor T. A. Sánchez *Poesías del Arcipreste de Hita*, reedice Janerova (1864) má titul *Libro de cantares de Juan Ruiz*, podle obecného označení v jednom z úvodních veršů. O definitivní změnu se zasloužil Menéndez Pidal, když v článku *Notas al libro del Arcipreste de Hita* (1898) poukázal na to, že hned ve třetí strofě mluví autor o zamýšlené „kniže pravé lásky“ a že termín *buen amor* se mu v dalším textu stává synonymem námětu („Pravý smysl Pravé lásky zatím ukrytý je...“) i celé knihy („Protože je Pravé lásky, mějte ji i pro jiné, /její jméno nezradte a půjčujte ji upřímně...“). V kapitole o kuplířických jménech ostatně ironicky přiznává: „Udělal jsem z Pravé lásky jméno knihy i té ženy.“ Počínaje Ducaminovou paleografickou edicí z r. 1901 nesou všechna další vydání Ruizova díla název *Libro de Buen Amor*.

39 Starší verze knihy (1330) začíná prosbou o pomoc při skládání knihy; mladší, úplnější redakce (1343) má už prolog v próze a před prologem čtyřicetiveršovou modlitbu, v níž autor prosí Boha, aby jej vysvobodil „z tohoto zlého žaláře, z této bídy, z tohoto utrpení“. K závěru mladší verze připojil kopista poznámku „Toto je kniha Arcikněze z Hity, kterou napsal, když byl uvězněn na příkaz kardinála Dona Gila, arcibiskupa toledského“. Starší kritikové, mezi nimi i Menéndez Pidal, viděli proto v oné úvodní modlitbě doklad, že autor byl skutečně uvězněn, ať už pro své mravy nebo kvůli první verzi knihy; v novější literatuře však převažuje názor, že úvodní verše patří k tradici nábožných básní a písní, případně modliteb pro umírající (*ordo commendationis animae*), ve kterých se žalářem rozumí slzavé údolí světa, pozemský život v útrapách a duševní úzkosti, protipól nebeské spásy.

V tomto významu se slova *presión* a *cárcel* objevují také v Ruizových písničkách mariánských a v jedné z nich je jako žalářník výslovně označen ďábel, jenž svým klamem uvrhl lidský rod do nebezpečného vězení. Kromě toho se v knize několikrát píše, že básníkovo srdce vězní ta či ona dáma a především Amor; bídou a utrpením se v takových případech jednoznačně rozumí bolest z nešťastné lásky. Úvodní modlitbu, do překladu nezařazenou, lze tedy chápat také jako nářek neúspěšného milence, tím spíše, že se v jejím závěru přivolává hněv Panny Marie na zrádce a klevetníky (*mestureros*), tj. na ty, kteří tradičně ohrožují milostné štěstí kurtoazních básníků a s nimiž má špatnou zkušenost také ztrápený hrdina Knihy pravé lásky. Je možné, že v původním textu měla tato modlitba místo jinde než na začátku a že z ní kopista mladší verze udělal veršovaný prolog právě proto, aby ospravedlnil svou závěrečnou poznámku o autorově věznění, jinak ničím nedoloženou.

Já tobě rozum dám — Kurzívou tištěné citáty z bible jsou u Ruize latinské, český text vychází z kralického překladu.

Když si duše oblíbí pravou lásku k Bohu — Blíže určením této lásky (*buen amor de Dios*) bylo nezbytné; ve španělském písemnictví není doklad, že by pouhé spojení *buen amor* automaticky označovalo lásku k Bohu. Pro tento pojem byly vyhrazeny termíny *verdadero amor*, *puro amor*, *limpio amor*. Jinak rozhodoval kontext, v němž výraz *buen amor* (tak jako okcitéanský *bon'amor*) mohl nabýt hned tři různých významů: láska sexuální, láska k bližnímu, láska k Bohu. V *Báśni o Fernánu Gonzálezovi* z poloviny 13. století čteme: „...to způsobuje láska (*buen amor*), která zbavuje ženy studu a strachu, takže zapomínají na rodiče kvůli nápadníkovi, jehož si oblíbily, majíce jej za nejlepšího.“ V Kronice Alfonse XI. znamená *buen amor* shodu a mír. Mnohoznačnost tohoto výrazu dovolí později Ruizově kuplířce, aby i ona mohla mít přízvisko *buen amor* — jako organizátorka lásek dobře dohodnutých a dovedených k pravému cíli.

- 40 *Dekretál, dekretály* — papežské právní předpisy a ustanovení týkající se hlavně církevní kázně. Papež Kliment V. vydal r. 1314 usnesení viennského koncilu spolu s vlastními dekretály pod názvem *Constitutiones Clementinae*.

- 41 Celou pasáž prologu od *Ale protože hřešiti je lidské až po Já tobě rozum dám* bychom v prvním knižním vydání Ruizova díla (1790) marně hledali, protože editor T. A. Sánchez, ředitel Královské knihovny, ji vypustil; stejně tak verše, v nichž svůdník užívá citátů z kněžských hodinek, dále pak Amorovy rady a příklady o ženském temperamentu a nezbytné vytrvalosti v lásce, včetně historky o bretaňském malíři a vypravěčova přání zhrěsit s mniškou. Proti tomuto nesmyslnému okleštění protestoval r. 1789 právník a literát Gaspar Melchor de Jovellanos, když o připravené Sánchezově edici psal posudek pro španělskou Akademii: „Jelikož se Arciknězovo dílo obírá většinou záležitostmi lásky a pojednává o nich v névážaném a ostrém tónu, k jakému přirozeně tíhne satirická a žertovná poezie, nemohla by se cenzura¹ dodržující nejpřísnější mravnostní zásady spokojit s potlačením strof, jež zavrhuje pan editor, nýbrž by bylo nutno vypustit všechny či bezmála všechny strofy ostatní, k tomuto námětu se vztahující.“ Přestože na základě Jovellanova posudku povolila Akademie otisknutí nezkráceného textu, úzkostlivý Sánchez neupustil od jediného škrtnu, z obavy, aby „jed pocházející z doby mnohem nemravnější a méně civilizované neublížil nevinnosti“ jeho současníků a především současnic. Teprve Janerova reedice z r. 1864 předložila španělským čtenářům Ruizovo dílo bez umravňujících zásahů.

- 43 *aby ten, kdo uslyší ji, potěšil se ve srdci svém* — přání, které zcela odpovídá Ruizovu rozhodnutí sloužit svými verši „po způsobu žakéřském“ (viz závěr knihy). Menéndez Pidal definuje žakéře (*juglares*) jako ty, „kdož se živili vystupováním před publikem, bavíce je hudbou nebo literaturou nebo kejklářstvím, akrobacií, pantomimou etc. Povoláním žakéřů je těšit lidi: „illorum officium tribut laetitiam“, praví ve svých *Leges Palatinae* aragonský král Jakub II. (1291—1327). Slova nejčastěji užívaná v souvislosti s žakéřskou zábavou jsou *solaz* a *solazar* (potěšení, potěšit). A stejně tak za hranicemi Španělska; o dobrém žakéři se říká ve staré francouzštině: „Il set trop bien genz *solacier*“ a anglický moralista Thomas Cabham chválí ve 13. století užitečnost žakéřů, hodných „ut faciant *solacia* hominibus“... Často měli žakéři pseudonym a dbali, aby byl zvučný a výmluvný: jeden z nejstarších žakéřů provensálských se jmenoval Alegret a toto jméno stejně jako Alegre (Veselý) se pak často užívalo ve Španělsku; jiný se nazýval Saborejo (Pochoutka)... jiný Corazón (Srdce).“ (*Poesía juglaresca y juglares*)

uslyšíte historii bez latiny — V originále se posluchačům nabízí *el romance* = 1. báseň, příběh, 2. španělská románština, která se vyvinula z pozdní podoby vulgární latiny a v níž od 11. století začal převažovat kastilský dialekt. Menéndez y Pelayo soudí, že v Ruizově době mělo toto slovo jediný možný význam: dílo složené v lidovém jazyce. K obligátním formulím, jimiž se žakéři doporučovali obecnstvu, patřilo také upozornění na obecnou jazykovou srozumitelnost nabízené skladby. Sto let před Ruizem zdůrazňoval Gonzalo de Berceo v úvodních verších *Života sv. Dominika Siloského*: „Chci vyprávět příběh v jazyce (*el romance*), kterému každý rozumí a kterým se mluví mezi lidem, neboť nejsem tak učený, abych jej mohl přeložit do latiny.“ Ale také urozený Ruizův současník, murcijský guvernér Juan Manuel píše v předmluvě k *Hraběti Lucanorovi*, že „sepsal všechny své knihy v jazyce románském, což je jisté znamení toho, že je sepsal pro laiky a pro lidi, kteří jako on nevědí příliš mnoho“.

Nebojte se, že má kniha — Narážky na skrytý význam knih se v španělské literatuře objevují už před Ruizem. Z popudu Alfonse X. Učeného byla přeložena (1261) z arabštiny sbírka orientálních bajek *Kalila a Dimna*, ve které se píše: „Jestliže z této knihy rozum něco vyčte, je třeba, aby se toho dobře přidržel a pochopil, co čte, a věděl, že je v tom ukryt další smysl.“ Po alegorickém úvodu k *Zázrakům naší Paní* žádá Gonzalo de Berceo:

Páni a přátelé, svrchu uvedené
jest jen temné slovo, tož je osvětleme.
Oloupejme kůru, k jádru pronikněme,
nechejme si vnitřek, vnějšek odvrhněme.

V souvislosti s Ruizovými příklady obvyčejného obalu a vzácného jádra bývá často citováno jedno z *Mravních přísloví* (*Proverbios morales*), která zveršoval Sem Tob. Tento rabín z Carriónu, jenž měl pro pitoreskní průpovědky stejnou slabost jako jeho současník Juan Ruiz, šel v rozlišení jádra a slupky tak daleko, že „nahradil nepodstatnost knižní formy nepodstatností autorovou“ (Spitzer).

Neuškodí růži, / že na trní roste,
ani dobrým vínům, / že jsou z révy sprosté,
ani jestřábovi, / že má v hnízdě byt,
ani dobré radě, / že ji dává žid.

Ale Ruiz má prvenství v něčem jiném. V rámci známé dvojčlenky provede s formální logikou trik:

...za hrubými písmeny jsou skryti moudří písmáci,
a tak jako v špatném plášti chodí dobří pijáci,
Pravá láska přichází k nám v nespraveném kabátci.

Kombinace „dobří pijáci“ ironicky relativizuje hodnotu „jádra“, jeho nedotknutelnost a nevinnost, zdůrazňovanou v sérii předěslých přirovnání. Jediným vtípem se demonstruje, že totéž slovo (v tomto případě *buen* = dobrý, pravý) lze použít v různých, třeba protikladných souvislostech: pravost lásky má obdobu jak v pravosti moudrého písmáctví, tak v nefalšovanosti pijácké vášně. Jádro, téma, se tedy může měnit, a s ním i význam jinak neměnných slov. Autor pak není pouhým tlumočníkem, zanedbatelným předavatelem „rady“ jako ve verších Sema Toba, nýbrž doslova „auctorem“, rozmnožovatelem jejího smyslu.

jenž jsem arciknězem v Hitě — Hita je vesnice v guadalajarské provincii nad levým břehem řeky Henares; jsou v ní trosky dvou starých klášterů, benediktinského a dominikánského, a s jedním ze dvou místních kostelů je spojena funkce arcikněze, který předává instrukce z biskupství do podřízených farností (v 19. st. jich bylo dvacet sedm). Z jediného dokladu o této funkci ve století čtrnáctém plyne, že r. 1351 zde byl arciknězem jistý Pedro Fernández. Jiné dokumenty nasvědčují, že ve středověku byla Hita větší a významnější obcí než dnes; měla strategicky důležitý hrad, více farností a židovskou čtvrť.

44 *Radosti Panny Marie* — V originále pokračuje text dvěma tematicky shodnými písněmi; do češtiny je přeložena druhá, dvojdílného strofismu (*aab, aab*), známého z nejstarších kurtoazních skladeb okcitánských. Úvodní čtyřverší, udávající rytmus písně, odpovídá rovněž schématu *aab*, verše se ovšem dělí také podle vnitřního rýmu. První, nepřeložená píseň má formu zvanou *zéjel* (viz pozn. ke str. 55).

46 *O disputaci Řeků s Římany* — Základem příkladu je anekdota, která navzdory své historické absurditě bývala ve středověku uváděna s výkladem o původu a přejímání zákonů. Nejstarším známým dokladem je latinská glosa boloňského právníka Accursia (nar.

1182) ke sbírce římských zákonů (*Digesto, De origine iuris*), koncem 13. století je rozvedena v dialogickém úvodu do filozofických otázek *Placides de Timeo ou le livre des secrets aux philosophes*, přeloženém z latiny do francouzštiny. Zatímco ve starších verzích je partnerem řeckého učence spanilý hlupáček z římské šlechtické rodiny, jenž uprostřed davu začne o své vůli gestikulovat, Ruizův obejda je pro tuto příležitost Římány vybrán a vyhaben odznaky akademické hodnosti. Francouzský hispanista F. Lecoy předpokládá, že Ruiz pokračoval v tradici studentských parodií na univerzitní a klášterní disputace, jejichž účastníci se dorozumívali učenými gesty (*señas de letrado*), aby důkazy byly zjevné očím. Celý manuál takového vyjadřování sepsal v 7. století Beda Venerabilis a učenickou posunčinu karikuje ještě dvě svě let po Ruizovi Rabelais ve sporu Panurga s Thaumastem. Ideologický význam příkladu o řecko-římské disputaci zdůrazňují všichni kritikové, kteří interpretují *Knihu pravé lásky* jako dílo s čistě didaktickým záměrem. Typický a nejčastěji přejímaný je výklad Spitzerův, podle něhož se v tomto exemplu ve shodě se středověkým viděním světa symbolizuje, jak dokonale nezávislá je transcendentní pravda na lidských záměrech a omylech; nedokonalost, dvojnárodnost slov nemůže zabránit tomu, aby se boží vůle projevila v racionálním faktu (předání zákonů Římanům) a v uspořádání světa vůbec; tento božský řád, *ordo dei*, je podle Spitzera obsažen i v *Knize pravé lásky* a jsou jím ospravedlněny historiky a verše o lásce hříšné, neboť důležitý a jedině platný je jejich skrytý vyšší smysl. Tato interpretace však vychází spíše z obecného ideového rámce středověké literatury než z konkrétní funkce, kterou exemplum o disputaci v Ruizově knize plní. Komickou nadsázkou se zde zdůrazňuje nejen možnost dvou výkladů, ale také paradoxnost důsledků, které z těchto výkladů plynou pro zúčastněné osoby: podveden je vlastně abstrahující učenec, zatímco přímočaře uvažující prostáček získá Římu práva a sobě odměnu — na rozdíl od starších verzí, kde sklízí výsměch. Spokojeností obou stran a závěrečným příslovím „chytré báby“ se stvrzuje priorita subjektivního výkladu gest (slov, knihy): dobré je to, co za dobré považujeme. Místo jedině, předem dané a na čtenáři nezávislé pravdy se hned v úvodním exemplu a následujícím komentáři odhaluje mnohoznačnost lidské komunikace, a tedy i základních pojmů knihy, která jedním dechem slibuje cestu k moudrosti i milence. Dobře-špatné, pravé-nepравé, rozumné-bláznivé, pravdivé-falešné se relativizuje natolik, že

„pravý“ smysl už není nad čtenáři, ale přímo v nich, v různých škálách jejich osobních potřeb a přání: „Co chceš slyšet, to si ze mne musíš vylouditi.“

tak to Cato praví — Latinská sbírka mravoučných dvojverší, *Dyonisii Catonis disticha moralia* ze 3. nebo 4. století byla velmi oblíbenou pomůckou ve středověkých a později i humanistických školách. V první polovině 14. století se jejich volné zpracování objevuje také v češtině, překlad J. A. Komenského vyšel r. 1662. Ruiz připomíná průpověď: „Interpone tuis interdum gaudia curis/Ut possis animo quemvis suffere labore.“

- 49 *O touze po druhém pohlaví* — Komentář amerického hispanisty A. Zaharease: „Celkový smysl pasáží z Aristotelova spisu *O zkoumání živočichů* překrucuje Ruiz téměř úplně, ani ne tak špatnou citací jako vypuštěním některých vysvětlujících poznámek a vsouváním vlastních výrazů a obrazů. Záměrně tak přesouvá důraz z Aristotelových abstraktních poznatků o ‚lidské přirozenosti‘ na samo ‚spojení, obcování‘; zvláště zdůrazňuje požitky, který lidé při aktu mají, což je v rozporu se záměrem Aristotelovým. . . Naznačuje, že člověk obcuje s *libou družkou* v kterékoli roční době proto, že z toho má rozkoš, a nikoli proto, že má na rozdíl od zvířat stále přístřeší, nebo kvůli rozplozování, jak nás přesvědčuje Aristoteles. Navíc kombinuje motiv rozkoše s motivem přirozené nevyhnutelnosti, aby odůvodnil všechny příklady *bláznivé lásky*, které uvede a v nichž vystoupí jako protagonista. . . Využívá tohoto pojednání, aby rozvedl téma lásky kontrastem mezi teorií a zkušeností. Postupuje takto: křesťanské tézi o škodlivosti tělesné lásky oponuje aristotelovskými argumenty, že taková láska je nutná k rozplozování, zatímco k aristotelovskému argumentu, že fyzická láska je přirozená, dodává, že je také slastná, libá; v rovině tématu to znamená, že zbožné lásce křesťanské oponuje biologií a na základě osobní zkušenosti přidává k biologii vášně. V průběhu dalšího vyprávění vyplyne z tohoto jednoduchého schématu komentář k otázkám tělesné lásky; původní koncepce ‚přirozenosti‘ a ‚slasti‘ bude v následujících epizodách rozvinuta: co je v lásce ‚přirozené‘, stane se buď zvykem, nebo nevyhnutelnou slabostí; co je ‚slastné‘, stane se chvalozpěvem na výhody lásky.“

- 50 *Napsal jsem jí v písničce* — v originále se mluví o „písničce, která je uvedena níže,“ a podobný odkaz, nejčastěji ukazovací zájmeno

estas (cantigas), provází všechny další zmínky o písních, jež vypravěč věnoval obdivovaným dámám. Žádné z ohlašovaných vyznání se však v textu nedochovalo, a z překladu proto taková bližší určení vypouštím. Mezi vykladači *Knihy pravé lásky* se jediný A. Castro nespokojuje s konstatováním, že milostné písně se při opisování ztratily. Nápadně systematickou absenci těchto lyrických skladeb vysvětluje vnitřními zábránami autora, který se neodvážil vyjádřit v knize milostný cit přímo, básnickým oslovením ženy: pro takový typ lyriky byla v Kastilii až dosud vyhrazena galicijština, kdežto v jazyce hrdinských zpěvů a nábožných legend byl zřejmě tabuizován. U Ruize se lyricky pojednané erotické téma objevuje pouze v „drsně komickém přestrojení“ (písničky o horákyních a pekařce Křížové) anebo v písních náboženských, mariánských; v narativních pasážích je obdiv k milovaným ženám vyjádřen jejich popisem, nikoli však přímým oslovením a vyznáním. (K tomu má nejbližše dialog v parafrázovaném příběhu o Pamphilovi, kde mohl autor převzít úzus latinské předlohy.)

Castro nedává uspokojivou odpověď na otázku, proč autor, který neměl odvahu napsat či zařadit do své knihy ani jedno lyrické vyznání, soustavně ohlašuje, že milostná píseň následuje v textu, místo aby se o ní zmínil jako o pouhé rekvizitě příběhu. Předpokládal snad, že šířitelé jeho díla, žakéři, doplní text vlastním repertoárem? I kdybychom se smířili s tím, že manuskripty důsledně vyčistil některý pohoršený kopista nebo jeho rádce, byla by zcenzurovaná místa velmi zvláštním svědectvím o vkusu moralisty, jemuž vadilo lyrické vyznání milostného štěstí nebo žalu, ne však písnička o nestoudně chlípné horákyňi nebo Amorovy postřehy o ženském temperamentu.

- 51 *bajkou, kterou četla v Ezopovi* (Ysopete) — Středověk neznal bajky připisované Ezopovi v původní podobě, ale z různých parafrází založených na volném latinském zpracování, jehož autorem byl propuštěnec císaře Augusta Phaedrus (1. stol. n. l.). Ke sbírkám těchto parafrází patří latinský Romulus, anglo-latinský veršovaný Anonymus a starofrancouzský *Isopet* neboli Malý Ezop, Ezopek (jedna z jeho verzí je spojena se jménem Marie de France). Název *Isopet* se zřejmě ujal i pro sbírky rozšířené ve Španělsku (*Ysopete*), ale při volnosti, s jakou Ruiz bajky zpracovává, nelze jednoznačně určit původ jeho pramenů. F. Lecoy shledal v Ruizových bajkách nejvíce adaptačních a stylistických analogií s anglo-latinskou ezopskou sbírkou připisovanou

Walteru Anglickému, kaplanu krále Jindřicha II. (12. stol.). Některé bajky vyprávěné Ruizem byly ve Španělsku známy také z tradice orientální, prostředkované například sbírkou *Kalila a Dimna* (Pes a maso; Sadař a had; Osel, lev a vlk; Liška a vesničanáč). Kromě toho mohly Ruize inspirovat soubory didaktických povídek o zvířatech, příručky exempel pro kazatele, případně ústní podání lidové. Jediná z jeho 25 bajek, jejíž motiv není doložen v žádné dochované středověké sbírce, je „Příklad o orlu a lovcí“; mezi ezopskými bajkami je zaznamenán teprve v 16. stol.

- 55 *Co vyvedl arcikněží jeho posel Fernán Poberta* — Pekařčino příjmení Cruz (= 1. Křížová, 2. kříž) umožňuje Ruizovi vyvolat asociaci s adoračním předmětem:

Mis ojos no verán luz
Pues perdido he a Cruz.

„Slovní hříčce *střelil jí králíka (conejo)* je nepochybně třeba rozumět ve smyslu erotickém, jak mi naznačil jeden z mých žáků; srv. ve středověké francouzštině *connim, conil*, užívané v téměř význa-
mu.“ (Spitzer)

Ruiz označuje tuto píseň jako nezvedenou, *troba cazurra*. Nezvedenci, *los cazurros*, tvořili nejnižší vrstvu žakéřů; jejich repertoár byl stejně nevázaný jako jejich mravy a pro jemné uši urážlivý. Španělský zákoník stanovil, že „nezvedená slova“ (*palabras cazurras*), která mluví o věcech ošklivých a škodlivých, jsou nečistá, nepěkná a nesmějí se pronášet před slušnými lidmi. Ve 13. století doporučuje zповědnický předpis aragonským kněžím „ptát se hříšníka, zda rád poslouchá písně nebo lidi užívající ošklivých slov; neboť hříšníky mrzí poslouchat mši a slovo boží, a nemrzí je naslouchat nezvedeným písním (*cantares de las cazurias*)“. Girautz Riquier, „poslední trobador“ sloužící na dvoře Alfonse X., slyšel v písních nezvedenců jen zmatené hanebnosti bez ladu a skladu, ale takovým totálním nevкусem ulice Ruizova písnička o pekařce poznamenána není; jde spíše o zjemnělou variaci na „nezvedený námět“, jejíž pikantnost neobstarávají hrubé výrazy, ale rafinovaná hra se slovy a pojmy z oblasti náboženské. Zpestrčuje vyprávění, obrací ve smích přepjatý nářek, v němž nešťastný mileneč přirovnával svou bolest k utrpení Ukřižovaného.

Kombinace dlouhých narativních veršů s písničkou, v níž epický motiv přechází do lyrické formy, připomíná techniku středověkého francouzského žánru *chante-fable*, střídání výpravných prozaických partií s lyrickými verši. Menéndez Pidal předpokládá, že obdobně jako *chante-fable* se přednášela i *Knihy pravé lásky*: dlouhé verše (tedy strofy typu *cuaderna vía*) žakěř recitoval, vložené písně zpíval. Na přednesu se mohli střídavě podílet dva žakěři, případně také publikum, neboť *estribote*, nejpůvodnější forma španělských žakěřů, si přímo žádá sborového provedení. *Estribote* je žakěřský název pro strofickou formu známou jinak jako *zéjel* (aa, bbba, ccca, ddda...). Podle Menéndeze Pidala „juglar zpívá sólově čtyřveršové strofy a opakujícím se rýmem čtvrtého verše vyzývá sbor složený z posluchačů, aby s ním za každou strofou opakoval úvodní dvojverší (aa), které určuje téma celé skladby a rýmuje se s posledním veršem jednotlivých strof.“

Zéjel vytvořili v 9. stol. andaluští Mauři, využívající prvků lidové písně španělské (strofické členění, refrén). Do 11. století se rozšířil po celém poloostrově. V arabské poezii pronikl až na Střední východ, strofa tohoto typu je doložena od 12. stol. také v kurtoazní lyrice okcitánské, od 13. stol. v duchovní poezii italské. *Zéjel* je nejčastějším tvářem v rozsáhlé sbírce mariánských básní *Cantigas de Santa Maria*, kterou napsal galicijsky Alfons X. Učený (1252 až 1284). Z devíti mariánských písní dochovaných v textu Ruizovy knihy má tuto formu jen jedna (první píseň o radostech Panny Marie, do českého překladu nezařazená); *zéjel* se však objevuje v obou žakovských almužnách a v písničce o zmařené lásce k pekaře Křížové.

„Arcikněz z Hity dokazuje, jak byly v kastilské tradici vkořeněny nejen strofické formy arabskoandaluského *zéjelu*, ale také určité jeho náměty. Uprostřed 14. století, kdy si už nikdo nevzpomněl na stará témata *zéjelu*, nás arcikněz překvapí písničkou s refrénovým veršem, v níž se stejně jako Aben Guzmán a Vilém Akvitánský počátkem 12. století vysmívá sám sobě, zesměšňuje se před námi jako podvedený milovník...“ (Menéndez Pidal, *Poesía árabe y poesía europea*). Srv. píseň „Kol Limoges vedla cesta má“, přeloženou v českém výboru z trobadorské poezie *Vzdálený slavíkův zpěv*, 1963.

56 *O konstelacích a planetách a králi Alcazarovi* — Od podobných středověkých legend o nezvratitelnosti věštby se tento Ruizův příklad

liší tím, že proctví a lidský osud spojuje s hvězdami. Jakkoli byla rozšířena víra v astrologii, podle sestavení planet nevěstili ani Phoebus, Mars a Juno, které nechal Mathieu de Vendôme (zemř. r. 1286) ve svém epigramu *Hermaphrodite* předpovídat pohlaví a způsob smrti Venušina dítěte, ani čaroděj Merlin, který v artušovské legendě, známé ve Španělsku od konce 13. století, neomylně prorokuje, jak zemře jistý šlechtic. U Ruizze, čerpajícího zřejmě z nedoložené tradice orientální, přestává takové proctví záviset na zázračné moci věštců a stává se aplikací objektivního vesmírného řádu, jemuž podléhá každý smrtelník. Moc hvězd je nápadně zdůrazněna: počet věštev se z tradičních tří zvyšuje na pět, osud stanovený konstelací může změnit jen Bůh a tuto změnu si člověk může vysloužit (jako odměnu za pokání a bohabojnost), ale není schopen rozhodnout o ní sám, protože stavět se přímo proti osudu je marné; ačkoli se básník odvolává na katolickou víru, nevyužívá známého argumentu Tomáše Akvinského, jehož se přidržovala církevní doktrína a podle něhož je všemocnost hvězd omezena také tím, že „člověku nic nebrání, aby svobodným rozhodnutím odolal vášním“, na nichž mohou mít podíl nebeská tělesa. Tak přísný determinismus je však podmíněn spíše Ruizovou koncepcí lásky než obecnou etikou jeho doby. Ruizův současník Juan Manuel mluví v prologu ke své *Zkrácené kronice* o „rozumu a věděni a svobodné vůli, kterou Bůh do člověka vložil“, a v soudobém rytířském románu o Cifarovi se praví: „...jakkoli hvězdné úkazy určují některé věci při narození člověka, jeho duše se jim může ubránit, jestliže chce, neboť je duchovní a vyšší a důstojnější než hvězdy.“ Ostatně sám Ruiz očekává v prologu ke své knize, že čtenáři vybavení rozumem si *vyberou* mezi dvěma cestami, ale v komentáři k astrologickému příkladu nekompromisně upravuje půdu své další tezi, že člověk je dokonale závislý na své přirozenosti, a tedy na potřebě lásky. Při neoblomnosti hvězd, které mohou smrtelníka odsoudit k lásce, a po rozlišení lásky marné a odměněné může mít „dobrá snaha, která nad zlou snahou vyhraje“, jediný směr a cíl: nahradit milostný neúspěch úspěchem. Proklamovaný determinismus tak slouží k ironickému vymezení námětu a poslání knihy „o pravé lásce“.

62 *O mládenci, který chtěl mít tři manželky* — Podobný námět zpracovává francouzský fabel „Le Valet aux douze Femmes“ (viz *Smích staré Francie*, 1948, „O mládenci s XII ženami“), a to v duchu

nesmířitelně antifeministickým; absolutním viníkem je zde ženská pohlavní nenasytnost, kterou neuspokojí ani sto mužů a která umoří i vlka. V Ruizově příkladu je nevěstina role sotva naznačena; jediným terčem posměchu zůstává pošetilý ženich a vina padá na lstivého Amora, protože ničivý oheň vášně je výhradně jeho dílem.

- 65 *O hříchu chtivosti* — Běžným středověkým symbolem spřízněnosti hlavních hříchů byl tzv. strom zla, jehož kořen nebo kmen představoval hřích základní, tj. původce a živitele šesti ostatních, rozvětvených v korunu. Za takový základ byla zpravidla považována pýcha, příčina pádu andělů, nejstaršího provinění v dějinách. Ale již někteří autoři starší než Ruiz dosazovali na její místo chtivost (*cupiditas, cobdicia*), ve shodě se sv. Pavlem, který v epistoletě Timoteovi napsal: „Radix omnium malorum est cupiditas“. Také Ruizův krajan López de Ayala (1332—1407), autor spisu *Rimado de Palacio*, nazývá chtivost „kořenem a základem všeho zla“, ačkoli ve svém výčtu jmenuje na prvním místě pýchu, „krále a pána všech hříchů“. Vyčleněním chtivosti, původně zahrnované do hříchu lakomství, se v Knize pravé lásky tradiční sedmice hříchů změnila v osmici, podobně jako ve starofrancouzském traktátu, jehož autor, Hugues de Saint-Victor (1096—1141), umístil do kořenu „stromu“ pýchu, ale její původní místo obsadil ješitností. Ruizovi však tato početní změna poruší symetrii ve vztahu hlavních hříchů k sedmi křesťanským ctnostem (viz poznámka ke str. 187). *Cupiditas*, nezřízená láska k pozemským požitkům, bývala v náboženských a filozofických pojednáních protipólem lásky k Bohu (*caritas*), což vysvětluje, proč ji Arcikněz uvádí v roli nejstarší dcery Amora, který ovšem v této chvíli ztělesňuje veškerou hříšnost světa. Je pozoruhodné, že *cobdicia* v Ruizově podání nepředstavuje pohlavní chtíč, ale především touhu po obohacení, tj. druhotný znak smyslné lásky (krádež darů pro milenkou). Nadřazení chtivosti nad ostatní hříchy včetně pýchy a smilstva není tedy motivováno vlastním námětem sporu, obžalobou Amora-Eróta, ale podle všeho bylo převzato z obecnějšího didaktického díla nebo z kazatelské praxe. Podle J. Huizingy (*Le déclin du Moyen Age*) sílí od 12. století hlasy, pro něž je počátkem zla spíše chtivost než pýcha, a chtivost—hrabivost—lakota platí za hřích základní zejména na sklonku středověku, kdy nejpodstatnějším atributem moci není už symbolika pyšné šlechtické pompy, nýbrž

zámožnost, kterou lze dát najevo zcela nesymbolicky: nahromaděnými penězi a zpeněžitelnými statky.

- 66 *Pro tvou chtivost museli i Egypťané zahynout* — narážka na faraónovo vojsko stíhající izraelský lid a utonulé v Rudém moři, které se na příkaz hebrejského boha otevřelo jen před pronásledovanými. Chtivostí Egypťanů rozumí Ruiz zřejmě to, že „nenáležitě a bez lítosti“ využívali Izraelských k nejtěžší práci a odmítali je propustit ze země (Exodus, 1).
- 70 *pět měst velmi vznešených* — Sodoma, Gomorrha, Ségor, Adama, Seboim.
- 71 *kouzelník Vergilius* — Autor *Pastýřských zpěvů* se od raného středověku těšil pověsti mimořádně nadaného proroka, protože jeho tajemná 4. ekloga byla považována za předpověď Kristova narození. V jeho náhodně otevřených knihách se hledaly verše s věsteckým významem ještě za časů Rabelaisových (Sortes Virgilianae). V legendách, známých už z 11. století a rozšířených po celé Evropě, vystupuje Vergilius jako jeden z nejmocnějších antických mágů, „dokonaný v umění čarův“ (viz *Příběhy římské*, Staročeská Gesta Romanorum, 1967, č. 21, 36, 78, 110). O tom, že byl básník, tyto historiky mlčí; pro ně je autorem zázračných staveb a mechanismů, čaromocným ochráncem italských měst a hrdinou četných milostných afér. (Viz D. Comparetti, *Virgilio nel medio evo*, 1872.) Mezi jeho nejpůvodnější kousky patřila kuriózní pomsta na lstivé milence, proslulá ve středověké literatuře už předtím, než byla připsána Vergiliovi. V Ruizově podání se dochovala její nejstarší verze nelatinská; na rozdíl od všech ostatních nekončí zažehnutím pokořujícího plamínku, ale pokračuje smilstvem a dívčíným pokusem o odvetu. Další zázrak, vydláždění Tiberu mědí, přisoudil Vergiliovi Ruiz nebo někdo z jeho neznámých předchůdců patrně podle cestopisu arabského zeměpisce Idrísího (1154), kde se vypráví o římském řečišti obloženém měděnými deskami.
- 76 *o hříchu hněvu a ješitnosti* — Spojení těchto dvou hříchů je ve středověké literatuře zcela výjimečné, ješitnost (marnivost) byla tradičně přiřazována k pýše. Hněv se tak u Ruize stává především hříchem vládyčtivců a mocnářů, jejichž marnivá rozpínavost, podobně jako Amorova, nezná míru. Tragičnost jejich konce je nápadně zdůrazněna v příkladu „O lvu, který se ze vzteku zabil“. Ruiz

v něm podstatně mění smysl původní ezopské bajky, v níž zestárlý lev nařiká nad proradností zbabělých zvířat, aniž končí sebevraždou. (Neméně drastická je důslednost, s níž horlivý žalobce Amorův trestá aktéry příkladu „O lvu a koni“; v původní bajce je lev pouze zraněn a doplácí tak na svou přetvářku, ale u Ruize umírá, a to kvůli obžerství, stejně jako kůň, který je nejen vyko-
na vatelem trestu, ale vzápětí také obětí vlastní nenasytnosti.)

- 79 *Příklad o soudní při vlka a lišky* — V původní ezopské bajce vyplývá smířlivé rozhodnutí z toho, že opičí soud je nestranný, kdežto v Ruizově podání je motivováno korupcí úřadu. Soud je rozšířen o advokáty, vlkova vina o konkubinát, rozsudek o soudobou právníkou hantýrku, z uplaceného a klíčujícího sudího se stává další viník, představitel neomezené úřední moci a svévole. *Don Opíček Afrikánský* — v originále *Don Ximio, alcalde de Bugia*; Bougie, pobřežní alžírské město, bývalo proslulé vývozem voskovic a opic (*Ximio* z lat. simium).

král Mincovník — podle připojeného data (1263) král Alfons X. (vládl 1252—1284). Přízvisko „Mincovník“ však není jinde doloženo a jeho smysl není jednoznačný; mohla by to být narážka na nové mince, které dal Alfons X. razit na počátku své vlády, ale také na vybírání nebo vymáhání městských daní, kterému španělští králové někdy asistovali v zájmu rychlého financování reconquisty.

- 85 *Hodinky se modlit chodíš* — Citáty z kněžských hodinek (modliteb stanovených na různé hodiny dne) zde odpovídají fázím milostného „rituálu“ (dvoření, zasvěcení kuplířky, volba místa pro schůzku, ženino zdráhání, setkání v kostele, lichotky a naléhání, vyslyšení). V dějinách literatury je to unikátní dokument, protože parodické skladby latinské či francouzské dochované z doby před Ruizem využívají citátů z nejběžnějších modliteb, z bible nebo katechismu, ale z liturgických forem napodobují pouze mši, a to v „obřadech“ pijáckých a hráčských nebo v satírách na kněžskou hrabivost. V *Knize pravé lásky* je poprvé doložena parodie *oficií*, kněžských hodinek, a proměna bohoslužebného obřadu v obřad milostný. „Sotva lze věřit, že tento Ruizův pokus byl ve své době ojedinělý a že se nikdo kromě něho nepokusil seznámit laické publikum co nejdříve s metodou, tolik oblíbenou mezi kněžími. Vzory nebo

soupeři, které mohl mít, však zmizeli, ať už náhodou, nebo zásluhou systematické likvidace. Všechno, co lze ve Francii nebo v Itálii srovnat s jeho plnokrevným žertem, je krátkodeché, nenápadité, banální technicky nebo výrazově a ke všemu značně krotké. Stačí říci, že v tomto textu se nám dochovala jediná úplná parodie kněžských hodinek v národním jazyce z doby před 15. stoletím.“ (F. Lecoy.) Teprve z 15. století máme doklady o rozvoji tohoto žánru v „hodinkách lásky“ a „milostných mších“, které zná také poezie španělská (Nicolás Núñez, Suero de Ribera). V originále jsou citáty z oficií latinské.

- 88 *Naso s Pamphilem* — K Ovidiovi je zde přiřazen protagonist a anonymní latinské komedie z konce 12. století *Pamphilus, De Amore*, ve které Venuše udílí zamilovanému rady vypůjčené z Ovidiova *Umění milovati* (Ars amandi). (Viz pozn. ke str. 105)

Hledej tělo dobře rostlé — Portrét ideální ženy v mnohém odpovídá „kánonu krásy“, podle něhož bylo modelováno tolik hrůdek středověké literatury a jehož základem byla *descriptio formae pulchritudinis* tradovaná v novolatinských lekcích rétoriky (žluté vlasy, oddělené obočí, červené rty, malé zuby, bílá plet atd.; srv. Chrétien de Troyes: *Cligès*, české vydání z r. 1967, str. 50 až 52). Současně však Ruizův Don Amor zaměňuje některé rysy evropského dvorského modelu za výrazné prvky z tradice arabské (široké boky, ostrý nos, pevné, ostré zuby, úzké rty, sytě červené dásně, v arabské kosmetice přibarvované antimonem), oživuje stereotypní rétorické schéma slovními zdrobnělinami, zmínkou o nahotě a posléze také o ženském temperamentu. „Na idealizovanou abstrakci ženství roubuje Juan Ruiz velmi provokativní fyzické rysy typické pro smyslnost. Portrét se stává kombinací ctné dámy a rozkošnické holky.“ (A. Zahareas)

- 90 *V plně shodě s Ovidiem* — Ovidius zde slouží jako zástita celého výkladu, v *Umění milovati* však ideální ženský typ nepopisuje. („Co milovat chtěl bys, sám naléztí snaž se...“) Jako důvěrníci doporučuje milenci služku — Ruizův Amor naopak před služkou varuje a nahrazuje ji starou dohazovačkou. Kuplířka (*lena nomine Dipsas*), o níž mluví Ovidius s tak malými sympatiemi, však funkci prostřednice nemá; radí nezkušené dívce, jak ovládat a využívat nápadníka, nepracuje tedy k prospěchu milencově jako nadháněčka Ruizova. Ta má své předchůdkyně spíše v orien-

tálních povídkách a latinských komediích, zvláště v *Pamphilovi* (kterého ovšem Ruiz vydává za Ovidiova spolužáka z „Amorovy školy“); některé rysy má Klášterejda společně se Stařenou z druhé části *Románu o růži* a s titulní postavou francouzského fable u „D'Auberée, la vieille maquerelle“ (*Smích staré Francie*, O Aubertce, kuplířce staré). Její hlavní úloha vyplývá ze společenské situace typicky středověké: proniknout nenápadně k ženě, která je od nápadníka oddělena hradbou mravnostních příkazů. Ruiz mění tuto pletichářku v bohatě charakterizovaný sociální typ, v představitelku dokonale promyšlené a zaběhané profese, jejíž místo je v teorii lásky nezaměnitelné. Zároveň ji vykresluje jako komplexní postavu s paradoxními rysy: je obdivuhodná i odpuzující, komická i trapná, užitečná i škodlivá, obtížná i nepostradatelná; básníková chápavá ironie však těchto rozporů využívá k podání spíše zábavně mravoličnému než mravokárnému.

- 91 *Příklad o dvou lenoších* — Středověké sbírky kazatelských exempel uvádějí historiku o třech královských synech, kteří se předstihují v důkazech své lenosti, protože nejlenivějšímu z nich slíbil otec trůn. (Viz Staročeská Gesta Romanorum, č. 4.) Spojení takové soutěže se sporem o nevěstu je známo jen z příkladu Ruizova.
- 93 *Příklad o malíři z Bretaně* — Nejstarší dochovaná verze příběhu, v němž si manžel pojišťuje ženinu věrnost namalovaným znamením. Ve 14. století zpracovali tento námět italští novelisté Fortini a Sercambi, ve francouzských verzích z 15. a 16. století je místo jehněte zpodobňován osel. Ruiz pravděpodobně převzal námět z ústního podání potulných žakéřů; na příbuznost s francouzskými fablely ukazuje motiv ženské lstivosti (u Ruize ovšem zmírněny a vyvážený manželovou bezohledností), španělština prokládaná francouzskými a italskými slovy připomíná komický žargon anglo-vlámsko-francouzský a franko-italský, kterým mluví některé postavy v *Románu o lišákovi*.
- 99 *Byl jest jeden poustevníček* — Ruiz spojuje motivy ze dvou různých kazatelských exempel: 1. o zlomoci opilství, které přivedlo poustevníka ke smilstvu (*Libro de Apolonio*), případně k vraždě (*Libro de los Exemplos*), 2. o kohoutovi jako prostředku ďáblu (*Vitae patrum*). V exemplech o opilství vražda nesouvisela přímo se smilstvem, v exemplech o kohoutovi vraždí poustevník dívku, aby ho nemohla obvinít. Kombinace obou typů umožňuje

Ruizovi zvýraznit souvislost mezi opilstvím a degradací lásky na chtíč a znásilnění.

- 102 *Mistr Roland* (v orig. *Roldán*) — autor jedné z knih o stolních hrách, které byly sepsány podle arabských předloh na příkaz krále Alfonse X. Učeného.
- 105 *Kterak Arciknězi radila Doña Venuše* — Modelem k příběhu Dona Melouna a Doni Švestky byla Ruizovi latinská komedie *Pamphilus, De Amore*, napsaná v hexametrech koncem 12. století neznámým kým a kde, rozšířená v mnoha opisech a běžně používaná ve středověkých školách při výuce latiny; citována byla ještě v 16. století, dochoval se také její italský a francouzský překlad. Možná i Ruizova adaptace vznikla ze studentských pokusů o komentovaný překlad nebo rétorické obměňování a rozšiřování textu pomocí paralelismů, synonym, přirovnání apod. Zápletka je banální: chudobný mladík Pamphilus, kterému radí Venuše a pomáhá stařena (*anus*), si namlouvá vznešenou krasavici Galatheu a ve stařenině domě ji svede; v závěru vyčítá Galathea stařeně její proradnost, ta však navrhuje napravit všechno svatbou.
- Některé verše latinského textu překládá Ruiz doslova, ale většinu jich parafrázuje a rozšiřuje o nové detaily, obrazy, motivy; latinský *Pamphilus* má 780 veršů, španělské zpracování jich má 1528, z toho se 280 poškozením manuskriptu ztratilo (jen v závěrečné části jich schází 128). Ruiz přemisťuje příběh do španělského prostředí, přejmenovává osoby, jako vypravěč přebírá roli milencovu a v závěru se od ní jako komentátor distancuje. Nejde však o pouhou transpozici postav, nýbrž o jejich dokreslení, zvláště psychologické, které navazuje na předchozí spor s Amorem. Pro netrpělivého milence Ruizova je tato epizoda další zkouškou na trudné milostné pouti a v tomto rámci dostávají jeho obavy z neúspěchu hlubší význam: pamphilovský patos je podkreslen tragikomickou zkušeností věčně zklamávaného nápadníka. Na rozdíl od latinského textu jsou zde zevrubně a suggestivně popsány paniny půvaby i její reakce na kuplířčino naléhání, významně podloženo tím, že jde o vdovu, a nikoli o nezkušenou dívku jako v *Pamphilovi*. Z nevyrazné a zaměnitelné stařeny se u Ruize stává nejlepší a nejostřílenější ze všech dohazovaček, suverénní profesionálka, cynická a sentimentální zároveň, nesmírně agilní, komicky řečná a zaujatá pro svůj úkol

(či pro svou živnost) natolik, že dámu doslova umluví, argumentující průpovídkami i pragmaticky využívanými bajkami. „Stářena v *Pamfilovi* nemá charakter: je to loutka, která jen pronáší fráze. Klášterejda už má základní rysy Celestininy... Figury kdysi strnulé se dostávají do pohybu, tváře kdysi nejspíše na nás pohlížejí s vášnivým výrazem; co bývalo navzdory svému cynismu mdlým moralizováním, je nyní lidskou akcí.“ (Menéndez Pelayo)

- 114 *musela má paní zemřít, a to za svůj hříšný pád* — Zatímco po epizodě s Doňou Švestkou zůstaly důvody milovnickovy opuštěnosti nevyšvětleny, tentokrát nechává autor jeho urozenou milenkou zemřít, podobně jako v závěrečné části knihy svedenou jeptišku. Zdá se, že dobyté dámy musely být „obětovány“ dalšímu ději, tj. dalším výbojům, ale prvotním motivem, byl s výhodou využitým kompozičně, zde zřejmě byla dobová literární konvence. O náboženském moralizování zakončujícím texty světské povahy píše v souvislosti s Chaucerovým dílem D. R. Howard: „Kritikům se nepadno vysvětluje, jak může Chaucerův *Troilus* končit epilogem o křesťanském odříkání, když vše, co mu předchází, působí ‚kurtoazně‘, pohansky, světsky. Podobně *De amore* Andrease Capellana se po zevrubném pojednání o správném postupu v kurtoazní lásce nenadále uzavírá kapitolou o ‚zavržení‘ lásky, v níž autor nabádá svého žáka, aby obrátil myšlenky k Bohu. Dokonce i *Sir Gawain and the Green Knight* je přes veškeré své soustředění na rytířské souboje ukončen pasáží, v níž se vysvětluje, že rytířovo nepatrné zranění je trestem za jeho hříšnou sebelásku. Toto schéma se objevuje také v literatuře pozdního středověku — jako ironická konfrontace reálných světských neřestí a křesťanského ideálu, podle něhož se nežije a který nebyl nikdy zcela uskutečnitelný.“ (*The Conclusion of the Marriage Group: Chaucer and the Human Condition*, 1960)

v nezvedených písních o tom, jak mi bába nadávala — Ohlášené a předeem omlouvané písníčky nejsou v textu dochovány.

- 115 *Lozoya* — průsmyk a vesnice v Sierra de Guadarrama, kde jsou také další průsmyky, jimiž prochází Ruizův poutník: Malagosto, Fuenfría (Chladný pramen), La Tablada.

- 121 *Písníčka o druhé horákyňi* — Většina strof začíná posledním slovem strofy předcházející, na začátku třetí strofy je využito homonymie.

Ruizovy písníčky o horákyňích (*canticas de serrana, seranillas*), prokládané průhlednou sexuální symbolikou akcí, jídel a darů, bývají někdy považovány za parodie importované okciténské pastorely. Pro srovnání si však připomeňme tradiční rysy francouzských, portugalských a galicijských pastorel, jak je zaznamenává Menéndez Pidal: „Rytíř, který projíždí na koni venkovem, když jaro sladce zmírňuje drsnost zimy, nalézá pastýřku, která víje věnec a zpívá milostnou písníčku; rytíř obdivuje toto zjevení krásy a vyznává jí lásku. Pastýřka obvykle nevěří tak náhlému citu; připomíná své nízké společenské postavení, myslí na prolhanost a nestálost zamilovaných a odkazuje galantního nápadníka na dámy jemu rovné. Rytíř naléhá, lichotí, vychvaluje pastýřčinu krásu: nezaslouží si přece žít na venkově, když může svou přítomností poctít palác a knížete; a ne-li, pak on sám odejde z domova do jejich služeb, chopí se ovčácké hole a stane se pastýřem, šťasten, že může žít po jejím boku. Ve většině pastorel se předpokládá, že odpor nebohé dívky bude zlomen darem; v jiných je dar odmítnut; v jiných pastýřčin otec nebo její bratři zaženou rytíře holemi...“ (*La primitiva poesía lírica española*). Rozhodnost pastýřčina odmítnutí se v realistické větvi okciténské poezie zesilovala až v prostětečnost, drzost a hrubost, ideální obraz venkovské krasavice se měnil v misogynickou karikaturu nevychované selky (např. u Marcabruna). O rostoucí popularitě této groteskní variace svědčí toulouský zákoník trobadorské poetiky z první poloviny 14. století *Las Leys d'Amors*, když varuje autory pastorel před nectnými výrazy a popisem sprostot, protože v pastorele prý se jimi hřeší více než v jiných skladbách. V dochovaných pastorelách galicijskoportugalských je však pastýřka vždycky uhlazená, podobná dvorské dámě převlečené do prostých šatů. Jedinou výjimkou je fragment portugalské básně se zmínkou o jakési pastýřce vyzývající k boji. Motivem setkání a rozhovorů se Ruizovy horské epizody podstatně liší jak od ortodoxních pastorel, tak od jejich parodií a mají blíže k žánru poutnických písníček, který předpokládá Menéndez Pidal na základě lidových lyrických popěvků, populárních ještě v 15. a 16. století, v nichž poutníci prosí horalky, aby jim ukázaly cestu a nenechaly je v horách zahynout. Je tedy možné, že Ruiz dialogizoval a současně parodoval žánr domácí a plebejský, lidové *serranillas*, inspirované

reálnými okolnostmi nesnadného putování horami. (Ošklivost a agresivnost jeho horákyňi zdědily hrdinky některých španělských pastorel, například Carvajalových, ještě v 15. století, kdy se pastýřky a venkovský život vůbec stávaly stále více předmětem idealizace.)

Také svou formou prozrazují Ruizovy horské písničky souvislost s lidovou tradicí, s jejími strofickými útvary, jejichž podobu původní (*aaR, aaaR*) i obměněnou, rozšířenou o nové asonance či rýmy (*ababR*), dokládá pro španělskou oblast alespoň galicijská lyrika (*canciones de amigo*). Ve strofických variacích použitých Ruizem je refrén buď zachován v závěrečném rýmu (druhá písnička *ababababR*, čtvrtá *aabbR*), nebo proměněn v normální verš (třetí písnička *ababab-b*), případně rozvinut v součást umělé strofy dvoudílné (první písnička *abab, ccb*).

130 *vadská Matka Páně* (Santa María del Vado) — V guadalajarské provincii stávala poustevna zasvěcená její památce; Vado je městečko v provincii Ciudad Real.

131 *Klaním se ti, Panno* — Mariánská modlitba a následující píseň pašijová jsou po formální stránce variací strofického útvaru *zéjel*, který známe z nezvedené písně o pekaře Křížové. Tentokrát se verše dělí také podle vnitřního rýmu, rysy původního strofického systému (*aa, bbba, ccca...*) jsou však zachovány.

Klaním se ti, Panno, / Matko slavná tak,	<i>a</i>
neoslyš, oč prosí / hříšný ubožák.	<i>a</i>

Má duše se, Paní, / ke tvé chvále vzpíná,	<i>b</i>
v tobě bez ustání / svoji naději má,	<i>b</i>
a proto se za ni / rač u svého syna,	<i>b</i>
mého Hospodina, stále přimlouvav.	<i>a</i>

. . .

Ve středu hned zrána / Jidáš vydražuje	<i>n</i>
tělo svého pána, / a tak ukazuje,	<i>n</i>
jak si Krista Pána / málo považuje,	<i>n</i>
Jidáš, jenž ho prodal, věrolomný žák.	<i>a</i>

Poprvé ve španělské poezii se zde objevuje tendence k dvanáctislabičnému verši, rozdělenému na dvě půlverši, náznak pozdějšího *verso de arte mayor*, který v 15. století virtuózně vypracuje Juan de Mena.

Druhá pašijová píseň, do češtiny nepřeložená, dodržuje totéž strofické schéma, ale šestislabičné verše se v ní střídají se sedmi-slabičnými.

134 *Kterak Don Masopust válčil s Doňou Postnídobou* (De la pelea que tovo Don Carnal con la Quaresma) — oblíbené téma lidových her, které mají svou tradici také ve Španělsku a které později inspirovaly například dramatickou „Masopustní eklogu“ Juana Enciny. Ruizovo zpracování je však o půldruhého století starší a mezi středověkými literárními památkami má obdobu jen ve francouzské básni z 13. století *Bataille de Caresme et de Carnage*. (Její stručný obsah: Když na dvoře krále Ludvíka sněmují šlechtici, baron Masopust začne žárlit na barona Postnídobu, jehož družině se dostává větších poct, protože Francouzi mají raději ryby než zvěřinu nebo hovězí. Oba baroni se vzájemně urazí, do dvou týdnů shromáždí svá vojska a dojde k bitvě ryb a postních jídel s ostatními zvířaty a jidly tučnými. Baron Masopust zvítězí s pomocí nejjudatnějšího rytíře Noela a jeho početné vepřové družiny. Poražený baron Postnídoba se stává jeho vazalem a podpisuje mírovou smlouvu, podle níž se může zdržovat v zemi jen šest týdnů a tři dny v roce.) Od francouzského fablelu, soustředěného především na pestrou směsici jídel, se Ruizova verze liší tolika podstatnými rysy (religiózní motivací souboje, jeho přesným datováním a lokalizací, hierarchií bojovníků, aranžováním a gradací bitvy, Masopustovým spojenectvím s Amorem atd.), že lze mluvit pouze o příbuznosti námětu. F. Lecoy předpokládá existenci substrátu společného všem evropským zemím, především jižním, a soudí, že epickému zpracování předcházela forma dramatická, „představení posvátné, ale burleskní, inspirované nikoli psaným textem, nýbrž rituálním detailem, základní ideou, s níž se mohly prolínat reminiscence a přežitky z tradic ještě starších než křesťanský řád“. O popularitě tohoto tématu svědčí také latinská sbírka fiktivních „dopisů pro každou příležitost“, kterou začátkem 13. století sestavil boloňský kněz Guido Faba; je v ní také několik vzorových listů psaných italsky a mezi nimi vyzývací dopisy, které si vyměňují Postnídoba (quadagesima) a Masopust (carnisprivium).

Tuňný čtvrtek — poslední čtvrtek před Popeleční středou.
Castro Urdiales — rybářský přístav v Biskajském zálivu, „základna“ lehkých postrních jídel.

137 *Usadil se po vznešeném způsobu, kolem sebe žakéře* — V *Knize o stavech* psal kolem r. 1328 Juan Manuel o tom, jak má panovník trávit volný čas: „Když náležitě střídmě a s mírou pojedl a popil, má u stolu naslouchat žakěřům, kteří nechť mu zpívají a hrají na nástroje, přednášejíce dobré písně a dobrá vyprávění o rytířích a dobrých skutcích, jež mají posluchače přimět, aby toužili konat dobro.“

142 *ať si přečte Speculum* — *Speculum iudiciale a Repertorium iuris* napsal Guillaume Durand, biskup v Mende (zemřel r. 1296), autorem Rosaria byl Gui Basius, boloňský arcibiskup (zemřel r. 1313).

145 *sjezdil venkov křížem krázem* — v originále jsou vyjmenovány oblasti proslulé pěstováním dobytka: Alcludia, Calatrava, Hazalvaro, Balsain.

148 *Kterak přijel Don Amor s Donem Masopustem* — Obraz triumfujícího Amora se objevuje už v Ovidiových *Láskách* (*Amores* I, 2), kde ve zlatém voze taženém ptáky jede Kupid v průvodu svých zajatců a nohsledů. Ve středověkých oslavách Lásky bývá takový průvod antické provenience zpravidla nahrazován dobovými reáliemi, nádhernou knížecí zahradou nebo královským dvorem, kde je uctíván bůh obklopen oddanými vazaly. Spojení Amora triumfu s vítězstvím Masopustovým se vyskytuje pouze v Ruizově knize.

150 *Kastilci i Angličani* — Narážka není zcela jasná, může se týkat anglických účastníků reconquisty stejně jako anglických studentů, kteří v hojném počtu přicházeli studovat do Toleda.

žaltář — středověký harfový nástroj pocházející z Malé Asie; původní název psalterium, česky také slavník;

rebec (špan. *rabé*, arab. *rebáb*, čes. rybečka) — smyčcový nástroj srdcovitého tvaru, při hře se držel na kolenou;

kánún (špan. *medio caño*) — drnkací nástroj podobný malé citeře;

151 *chrotla* — drnkací nástroj keltského původu, podobný starořecké lyře, později přeměněný v nástroj smyčcový;

niněra — jeden z nejstarších strunových nástrojů, jehož struny se smýkají nikoli smyčcem, nýbrž kolem, potaženým koží a otáčným klikou; ve středověku nejběžnější nástroj při přednesu hrdinských zpěvů;

bandola — loutnový nástroj;

argül (v orig. *albogón*) — arabská dvojlétna;

chabbába — arabská zobcová flétna;

bandura — trojstrunný drnkací nástroj;

nafír — arabská trubka.

152 *Hádali se spolu o to, kam má jít na nocleh* — Ruiz zpracovává jedno z témat středověkých „sporů“ (*tensó, debat, disputa*), ve kterých se hádali nejen duše a tělo, voda a víno, ale také trobadoři o teoretické problémy milostné a ženy o to, či milenec je více hoden lásky. Od 12. století jsou taková „hádání o lásku“ známá v latině i v jiných románských jazycích (*Phyllis et Flora, Le jugement d'Amour, Hueline et Eglantine*); asi půl století před *Knihou pravé lásky* byl ve Španělsku napsán „Spor Eleny a Marie“, veršovaná hádka dvou urozených sester, z nichž jedna miluje rytíře a druhá opata; každá vychvaluje přednosti svého přítele a haní partnera své soupeřky (opatovi se zde vyčítá např. hrabivost, rytíři lesklá bída) a posléze předstupují před krále Oriola, „velkého sudího milostných případů“, jehož rozsudek se však v rukopisném fragmentu nedochoval. Autor tohoto sporu, žakěřsky prostofeký básník se smyslem pro satirickou karikaturu a pitoreskní detail, bývá považován za předchůdce Ruizova.

155 *Kterak ten stan postaven byl* — Popis podobného stanu se objevuje ve španělské *Alexandreidě* (*Libro de Alexandre*) z poloviny 13. století. Divukrásný stan starověkého vojevůdce má na stěnách vymalovány výjevy ze Starého zákona, personifikované měsíce, skutky antických hrdinů i samého Alexandra a podrobnou mapu světa. Ruiz, který *Alexandreidu* bezpochyby znal (v obou popisech stanu je na témže místě verš o proměškaném obědě), přebírá jen obraz měsíců; jejich cyklus však nezačíná lednem, nýbrž listopadem (jako církevní rok podle starší liturgie ambroziánské, dodržované v mozarabských provinciích), podstatně rozšiřuje katalog polních prací a různých jídel (v *Alexandreidě* jsou každému měsíci věnovány jen čtyři verše), k březnu přidává trojici pokušitelů a personifikaci měsíců dovádí systematicky do důsledků, takže místo blíže neurčených postav z *Alexandreidy* zde roční

cyklus představují příslušníci různých stavů, jejichž společenské postavení je odstupňováno podle okázalosti a úrodnosti ročních období. Na rozdíl od ostatních středověkých popisů měsíčního cyklu spojuje Ruiz personifikaci s hádankou, kterou v závěru vysvětluje Amor. Marginálie má jen jeden ze tří dochovaných manuskriptů, zv. Gayosův.

- 156 *ani dřevci z velšských klání* (v orig. *las vīgas de Gaula*) — narážka na slavný rytířský román *Amadis Waleský*, známý ve Španělsku už v první čtvrtině 14. století. López de Ayala (nar. 1332) ve své veršované zpovědi lituje, že nad takovým výmyslem, jako jsou knihy o Amadisovi a Lancelotovi, marnil čas.
- 160 *prohlédnu si jarní trh* — v orig. „trh v Alcalé“, jehož účastníci bývali podle soudobých dokumentů ohrožováni loupežnými rytíři; shromaždiště žakéřů, tanečnic atd.
- 161 *Na lektvarech nešetří* — Lektvary (*letuarios*, z lat. *electuarium*, *eliger*) se připravovaly z vybraných koření, ovocných plodů nebo šťáv, bylin, sirupu, medu a jiných přísad považovaných za posilující prostředky či rovnou za afrodisiaka.
- 168 Příklad o lišce, která sežrala vesničanům slepici — bajka orientálního, původu známá ve Španělsku ze souboru arabských a indických bajek, přeloženého r. 1253 pod názvem *Libro de los engaños*. Srv. Juan Manuel, *Hrabě Lucanor*, české vydání z r. 1961, příklad XXIX.
- 172 Příklad o zloději, který upsal duši ďáblu — příběh využívaný často středověkými kazateli a zapsaný už u Marie de France. Gonzalo de Berceo (*Zázraky naší Paní*, VI) vypráví o pověšeném zloději, jehož nohy podpírala pod šibenici P. Maria, zachraňujíc mu život za to, že se k ní modlíval. Srv. Juan Manuel, *Hrabě Lucanor*, příklad XLV.
- 175 *je to chlapík velmi statný* — Spíše než o věrohodný portrét Arciknězův jde v kuplířčině chvalozpěvu o souhrn ideálních mužských rysů, které tradice spojuje s velkou sexuální potencí.
- 178 *Maurka hnala starou ven* — Neúspěšné námluvy u Maurky (jíž stařena představuje svého přítele jako nápadníka z Alcalý) jsou popsány v dalších čtyřech strofách, do češtiny nepřeložených;

jejich půvab a pointa jsou v tom, že španělská slova rýmuje Ruiz se záporovými výrazy lidové arabštiny, srozumitelnými právě jen autorovým současníkům.

písně k smíchu, písně k vzteku, nespočtu je nikdy asi — V originále následuje dvanáct veršů s výčtem nástrojů, které se nehodí k arabským písním: „Arabština nemá ráda violu, niněru a kytaru; citera a dudy nemilují arabské verše, nýbrž hospodu a neotesaný tanec; flétny, bandury, píšťala a niněra jsou více doma v Boloni než v arabštině, a jsou-li nuceny v tomto jazyce zpívat, stydí se: kdo je k tomu nutí, měl by zaplatit pokutu.“ Zdůrazňovanou nevhodnost těchto nástrojů pro doprovod arabštiny lze snad vysvětlit tím, že nejsou schopny postihnout mnohem bohatší arabskou melodiku.

- 187 *Jakou zbrojí se má obrnit každý křesťan* — Sedm církevních svátostí, sedm darů Ducha svatého, sedm ctností a sedmero milosrdných skutků bývalo ve středověkých kázáních a traktátech přesně rozvrženou protiváhou sedmi hlavních hříchů. Ve srovnání s tradičním schématem je křesťanská obrana, jak ji vypočítává Ruiz, dosti neuspořádaná, ba místy až zmatená. Úplná je pouze řada svátostí a darů Ducha svatého, u ctností a milosrdných skutků se termíny znejasňují a opakují. Protože v první polovině knihy rozmnožil autor sedmici hlavních hříchů o chtivost, může teď proti přebývajícím lenosti nasadit jen zlomky zbraní použitých na jiných frontách. K symetricky vyvážené stavbě podobných dobových moralit má tedy jeho kázání daleko; je to nejméně propracované místo v celé knize, traktát vpravdě neosobní, sepsaný bez názornosti a zaujetí, kterými se vyznačoval útok proti hříchům připisovaným Amorovi. Mdlé cvičení na obligátní téma je však využito jako záminka ke změně tónu, jako předehra k námětu, jehož se básník zmocní s úlevou a neskrývaným požitkem: k veršům o přednostech malých žen. Starý problém obrany proti zlu se objeví i v nich, ale jen proto, aby byl rafinovaně „shozen“. (Nebem na zemi se stává roztomilá žena, ze dvou zel je třeba vybrat si menší.)
- 192 *V třináctistém šedesátém třetím roce* — vročení z nejmladšího a nejúplnějšího manuskriptu, tzv. salamanského. V českém překladu je rok uveden podle křesťanského letopočtu, kdežto originál se řídí tzv. érou španělskou nebo císařskou, která se počítala od r. 38

př. n. l. (podle vlády císaře Octaviana nad Španělskem). Je tedy datován rokem 1381.

Nejúplnější redakce knihy pokračuje sedmi mariánskými písněmi; v tomto souboru jsou dvě skladby o radostech P. Marie, dále Ave Maria, kde se latinské verše střídají se španělskými variacemi, a čtyři laudy, z nichž poslední (uzavírající český překlad) je chvalozpěvem jen podle názvu a úvodního čtyřverší; k nezvyklému spojení mariánské apostrofy s nářkem na nepřázeň hvězd patrně došlo kontaminací dvou různých, i metricky odlišných textů. Rukopis končí dvaceti strofami typu *cuaderna vía*, nadepsanými „Cántica de los clérigos de Talavera“. Vypráví se v nich o pobouření, které v radě talaverského kněžstva vyvolal mandát toledského arcibiskupa Dona Gila, doručený nejmenovaným arciknězem a zakazující místním kněžím žít v konkubinátu. Arcikněz (o kterém se zde vypráví ve třetí osobě) lituje, že musí vyřizovat něco tak bolestného, kněží nařikají; více než exkomunikace se děsí ztráty svých družek a v závěru se odvolávají ke králi, který snad bude soucitnější než arcibiskup. Už dříve byl tento námět (*Consultatio sacerdotum*) několikrát zpracován v satirické poezii latinské. (Viz „Rada kněží“ v českém výboru *Ďábel a papež*, 1953.) Jeho španělská aktualizace pravděpodobně souvisí s toledským synodem, na němž byla r. 1342 zosťřena opatření proti kněžím nedodržujícím celibát. Její humor je mnohem méně cynický než ve verzích goliardských, více než nepřiměřenost kněžského chování je zdůrazněna komičnost obecně lidské slabosti. Jeden z postižených říká: „Třebaže jsme kněží, máme tělo jako ostatní smrtelníci.“ A jiný: „Ten arcibiskup nám chce znechutit, co dovolil Bůh!“

Za píseň o talaverských kněžích připojil kopista Alfonsus Paratinensis (Alfonso de Paradinas) závěrečnou poznámku o tom, že Arcikněz složil svou knihu, když byl uvězněn na příkaz toledského arcibiskupa Dona Gila. Tato kopie však byla dokončena až kolem r. 1417, tedy více než sedmdesát let poté, co Ruiz knihu dopsal, a jedno z možných vysvětlení závěrečné poznámky je to, že kopista si vyložil neúspěšnou misi v Talaverě jako autobiografický fakt a jako důvod k Ruizovu uvěznění, pro něž mu svědčil doslovný výklad básnickovy modlitby za vysvobození. Americký hispanista L. G. Moffat dokonce předpokládá, že tato modlitba, která se v ostatních manuskriptech nevyskytuje, patřila původně k dodatkům opisovaného díla a že ji Alfonso de Paradinas přeřadil na začátek svého opisu.

Quand' boz nū podedes unofre safrun
fo me ama la duenia of me qra ama
que fon ametes tyone nō los pūde colar
en gūstos sen sūstos sen aler sen fable

Quingo dio la vida en la duenia lo boz
fo boz qra a boz ama a gone de boz de pto
quid de boz le fable e adla oros
nō si le desueta, el aler e el de pto

Quo aler de beguinas mucho con pado callo
ella me dio q fable e nō qra de xallo
figo q me nō acustio ella me conegallo
que me dula me non muchas qrales felle

Quit ny cuillo efo los pūe blagos conqranbos
ang' bna grand pūca en uno nos efbemos
pūppe de los degnos en al nūca faldamos
quid el gūno boene qra nō mudamos

Quo labros de la boca qra bñale bo pūlle
el aler si le mūda beuado e amūpalle
e qra le pūca ang' amūmūallo
apere me nūf de dōe en foz nūnos qallo

Quo q bo nō bñe bo le esto de pūno
deuine e pūpū e qra domedeno
al pūe nūf el dō e qra tōda bulleno
pūpūe q bo bñe nō si efbre dōpūeno

Quo qra a fūe muchas conqranbos esta qra
ella nō mūlo qra a fūe dō q dō ama
fo pū bo nō mūngūe abeuar si fo la pūna
fo bo pūa dōne en dōna fo la vida la llama

2. První hřích. Detail nástěnné malby z 12. stol. (Prado, Madrid)

3. Lazar u bohatcovy brány. Detail nástěnné malby z 12. stol. (Muzeum katalánského umění, Barcelona)

4. Středověká španělská apotéka. (El Escorial)

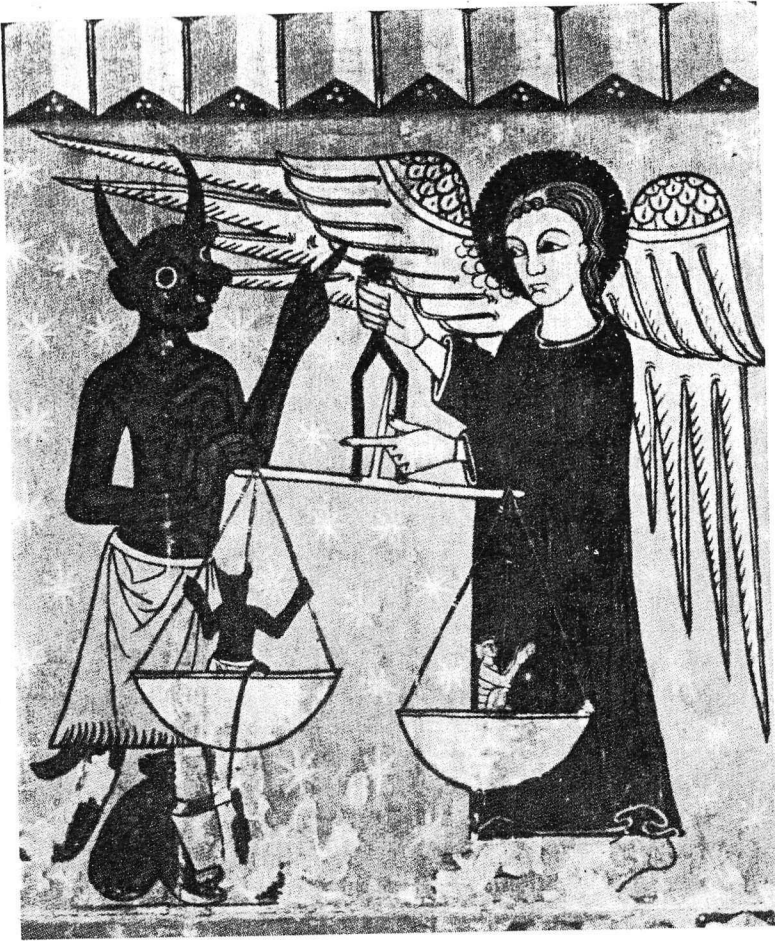
5. Ženy při hře s míčem. (El Escorial)

6. Rodrigo Alemán: Chlípnost. (Výzdoba chóru, katedrála v Toledu)

7. Rodrigo Alemán: Lakomství? (Výzdoba chóru, katedrála v Toledu)

8. Archanděl Michael váží duše. Oltářní obraz z 13. stol. (Biskupské muzeum ve Vichu)

1. Rukopis Knihy pravé lásky.
2. První hřích. Detail nástěnné malby z 12. stol. (Prado, Madrid)
3. Lazar u bohatcovy brány. Detail nástěnné malby z 12. stol. (Muzeum katalánského umění, Barcelona)
4. Středověká španělská apotéka. (El Escorial)
5. Ženy při hře s míčem. (El Escorial)
6. Rodrigo Alemán: Chlípnost. (Výzdoba chóru, katedrála v Toledu)
7. Rodrigo Alemán: Lakomství? (Výzdoba chóru, katedrála v Toledu)
8. Archanděl Michael váží duše. Oltářní obraz z 13. stol. (Biskupské muzeum ve Vichu)

Z BIBLIOGRAFIE

- Libro de Cantares de Joan Roiz, Arcipreste de Hita*,
ed. Tomás Antonio Sánchez, Colección de Poetas Castellanos
Anteriores al Siglo XV, Madrid 1790
- Libro de Cantares de Joan Roiz, Arcipreste de Hita*,
ed. Florencio Janer, Biblioteca de Autores Españoles, Madrid 1864
- Juan Ruiz, Arcipreste de Hita: *Libro de Buen Amor*,
ed. Jean Ducamin, Toulouse 1901
- Juan Ruiz, Arcipreste de Hita: *Libro de Buen Amor*,
ed. Julio Cejador y Frauca, Clásicos Castellanos, Madrid 1913
- Arcipreste de Hita: *Libro de Buen Amor*,
ed. Manuel Criado de Val a Eric W. Naylor, Madrid 1965
- The Book of Good Love by Juan Ruiz*, Translated by Elisha Kent Kane,
The University of North Carolina Press — Chapel Hill 1968
- Castro, Américo: *La realidad histórica de España*, México 1954
- Lecoy, Félix: *Recherches sur le Libro de Buen Amor de Juan Ruiz, Archiprêtre de Hita*, Paris 1938
- Lida de Malkiel, María Rosa: *Notas para la interpretación, influencia, fuentes y textos del Libro de Buen Amor*, Revista de Filología Hispánica II, 2, New York 1940
- Menéndez Pelayo, Marcelino: *Antología de Poetas Líricos Castellanos*, sv. 3 (předmluva), Madrid 1912
- Menéndez Pidal, Ramón: *Poesía juglaresca y juglares*, Buenos Aires 1945
- Menéndez Pidal, Ramón: *Poesía árabe y poesía europea* (Notas al libro del Arcipreste de Hita), Buenos Aires 1943
- Menéndez Pidal, Ramón: *Estudios literarios* (La primitiva poesía lírica española), Buenos Aires 1944
- Richardson, Henry B.: *An Etymological Vocabulary to the Libro de Buen Amor of Juan Ruiz, Arcipreste de Hita*, New Haven 1930
- Schevill, Rudolph: *Ovid and the Renaissance in Spain*, University of California 1913

- Spitzer, Leo: *Lingüística e historia literaria* (En torno al arte del Arcipreste de Hita), Madrid 1965
- Tacke, Otto, *Die Fabeln des Erzpriester von Hita im Rahmen der Mittelalterlichen Fabelliteratur*, Breslau 1911
- Zahareas, Anthony N.: *The Art of Juan Ruiz, Archpriest of Hita*, Madrid 1965
- Sborník *Juan Ruiz, Arcipreste de Hita, Estudios*, Selección de Antonio Doddis Miranda, Universidad de Chile 1957

OBSAH

Arcikněžův ráj srdce (Antonín Přidal) 7

KNIHA PRAVÉ LÁSKY

Já tobě rozum dám	39
Kterak Arcikněž prosil Boha o přízeň a pomoc při skládání této knihy	42
Radosti Panny Marie	44
Jak se má každý ve svých starostech potěšit a o disputaci Řeků s Římany	46
O touze po druhém pohlaví, která je v přirozenosti lidí i jiných tvorů	49
Kterak se Arcikněž zamiloval	50
Příklad o tom, jak přišla zvěřata navštívit nemocného lva	50
Příklad o zemi, která měla porodní bolesti	52
Kterak je všechno na světě kromě lásky k Bohu marnost	53
Co vyvedl Arciknězi jeho posel Fernán Poberta	55
O konstelacích a planetách, v jejichž znamení se lidé rodí, a o tom, co předpovědělo pět přírodozpytců, když se králi Alcarazovi narodil syn	56
Kterak se Arcikněž zamiloval a o příkladném příběhu zloděje a psa	59
Kterak přišel Amor za Arciknězem a o jejich hádce	61
Příklad o mládenci, který chtěl mít tři manželky	62
Příklad o žábách, které prosily Jupitera o krále	63
O hřichu chtivosti	65
Příklad o psu, který si nesl maso v hubě	66
O hřichu pýchy	67
Příklad o koni a oslu	68
O hřichu lakomství	69
Příklad o vlku, koze a jeřábovi	69

O hříchu smilstva	70	Kterak kněží, laikové, mniši a jeptišky a paní a žakěři	150
Příklad o orlu a lovcí	72	vítali Dona Amora	160
O hříchu závisti	73	Kterak se Arcikněz znovu zamiloval	161
Příklad o pávu a vráně	74	Kterak Klášterejda radila Arciknězi, aby si namluvil jeptišku,	178
O hříchu obžerství	75	a co se mu s ní přihodilo	179
Příklad o lvu a koni	75	Žákovské almužny	181
O hříchu hněvu a ješitnosti	76	Píseň pro slepce	187
Příklad o lvu, který se ze vzteku zabil	77	Kterak zemřela Klášterejda a kterak ji Arcikněz oplakával,	189
O hříchu lenosti	78	spílaje a klna smrti	190
Příklad o soudní při vlka a lišky, kterou rozhodoval Don	79	Epitaf pro Straku	191
Opičák, sudí afrikánský	84	Jakou zbrojí se má obrnit každý křesťan, aby zvítězil	187
Znovu o hádce, kterou měl Arcikněz s Amorem	87	nad ďáblem, světem a tělem	189
Kterak Don Amor odpověděl Arciknězi	91	O vlastnostech malých žen	190
Příklad o dvou lenoších	93	Kterak vzal Arcikněz do služby Fretku	191
Příklad o tom, jak pochodil Don Pitas Payas, malíř z Bretaně	95	Kterak Arcikněz učí rozuměti této knize	
Příklad o moci peněz			
Kterak Amor nabádá Arcikněze, aby dbal na dobré mravy,			
a především aby se chránil pít mnoho bílého a červeného	99		
vína			
Kterak Arciknězi radila Doña Venuše a o lásce Dona Melouna	105	O překladu	195
a Doni Švestky	110	Poznámky	199
Kolik jmen má kuplířka	114	Seznam obrazových příloh	225
Kterak přišla bába za Arciknězem	115	Z bibliografie	227
Kterak šel Arcikněz na zkušenou do hor a co se mu přihodilo	116		
s horákyní	119		
Písnička o horákyni	121		
Kterak Arcikněz potkal druhou horákyni	122		
Písnička o druhé horákyni	123		
Kterak Arcikněz potkal třetí horákyni	125		
Písnička o třetí horákyni	127		
Kterak Arcikněz potkal čtvrtou horákyni a jaké byla postavy	130		
Písnička o čtvrté horákyni	131		
Kterak Arcikněz obětoval píseň svaté Panně Marii Vadské	134		
O utrpení našeho Pána Ježíše Krista	141		
Kterak Don Masopust válčil s Doňou Postnídobou	144		
O pokání, které Donu Masopustovi uložil mnich, a kterak			
se má hříšník zpovídat a od koho může dostat rozzhřešení	148		
Co se dělá na Popeleční středu a v postní době			
Kterak přijel Don Amor s Donem Masopustem a jakého se jim			
dostalo uvítání			

ŽIVÁ DÍLA MINULOSTI

svazek 87

Řídí Miloslav Žilina

JUAN RUIZ

Arcikněz z Hity

KNIHA PRAVÉ LÁSKY

Ze španělských originálů uvedených v bibliografii přeložil, předmluvu a poznámky napsal Antonín Přidal. Obálku, vazbu a grafickou úpravu navrhl Zdeněk Sklenář.

Vydal Odeon, nakladatelství krásné literatury a umění, n. p., jako svou 3760. publikaci v redakci krásné literatury. Praha 1979. Odpovědný redaktor Jan Schejbal. Technická redaktorka Karolína Blažková.

Vytiskla Stráž, tiskařské závody, n. p., závod ve Vimperku. 12,60 autorských archů, (12,19 archů textu, 0,41 obrazových příloh), 13,07 vydavatelských archů. 605 22 856. Vydání první. Náklad 12 000 výtisků.

01-064-79
13/42. Cena váz. 29 Kčs

ŽIVÁ DÍLA MINULOSTI

Juan Ruiz KNIHA PRAVÉ LÁSKY

Ze španělštiny přeložil Antonín Přidal

Je tomu již bezmála 650 let, co byla v Kastilii dopsána první verze Knihy pravé lásky, jejíž autor se představil jako Juan Ruiz, arcikněz v Hitě. Nevíme o něm skoro nic. Dokladem o tom, že žil, je pouze tato kniha. Kniha o muži, který chválí lásku k Bohu i lásku k ženám. Protože je to vyprávění v první osobě, pochopili je někteří novodobí vykládači jako autobiografii. Vyčetli z ní autorovu podobu, místo narození a prohlásili, že ji napsal prostopášný klerik, flamendr, tajný volnomyšlenkář a nepřítel církve.

Střízlivé pohledy však vidí v Knize pravé lásky především lidskou komedii 14. století, pestrou a pitoreskní podívanou na středověký život ve chvíli, kdy v něm již začínají zaznívat první hlasy nového myšlenkového kvasu. Jednotící princip humoru a všudypřítomné ironie převádí dílo do kategorie světa komickofantastického, v němž výsměch ustupuje úsměvu a moralita zábavě. Svým „vyprávěním po způsobu žakéřském“ se Juan Ruiz trvale zapsal do dějin španělské literatury jako velký básník blízký lidovým vrstvám, jako zušlechťovatel své mateřštiny a jako znamenitý vyprávěč o světě, v němž nikdo není dokonalý a nikdo nechce být sám. Jeho nestárnoucí kniha, která vychází česky poprvé, zaujme i dnešního čtenáře svým jiskrným humorem a nikdy nezavřeným příběhem o věčném hledání lásky.

ŽIVÁ DÍLA MINULOSTI

Milota Zdirad Polák CESTA DO ITÁLIE

Milota Zdirad Polák (1788—1856) je pro nás už sotva víc než jméno z příruček literární historie. Alois Jirásek evokuje v F. L. Věkovi mocný dojem, kterým působila na čtenáře z počátku 19. století Polákova Vznešenost přírody. Nadšení, s kterým byla tato básně přijata, však začalo už o generaci později vyprchávat a od té doby zmizel z živého čtenářského povědomí Polák-básník úplně a nenávratně.

Zato má naději vrátit se mezi čtenáře autory Polák-prozaik — svou Cestou do Itálie. Do Itálie odjížděl Polák v roce 1815 — v roce vítězství nad Napoleonem — jako pobočník generála Kollera, který byl jmenován intendantem rakouských vojsk v Itálii. Prožil tři léta v Neapoli, kde se rozhodl napsat podle deníkových poznámek cestopis. Polák, vzdělaný josefinista, spojoval zájem o kulturu a dějiny se zájmem o řemesla, obchod, zemědělství, veřejnou správu, způsob života. Cestě do Itálie vtiskla pečeť četba klasických autorů, zejména Vergílie, a patří jednou svou složkou k vrcholům českého klasicismu; avšak leckterým rysem se v ní už ohlašuje romantismus a zároveň obsahuje bohatství realistické žánrové drobnokresby. Kulturněhistorická látka, kterou dílo obsahuje, je pozoruhodná: Polák dohlížel na vykopávky, podnikané generálem Kollerem v Pompejích (Kollerovy sbírky jsou dnes v Pergamonském muzeu v Berlíně), a stojí dokonce díky svému zájmu o antické nápisy u kolébky české epigrafiky. O politickém a společenském pozadí svého pobytu v Itálii však zachovává mlčení, které napovídá, že na své postavení důstojníka vítězné rakouské armády nebyl příliš hrdý. Naše edice zprítomňuje úvodní studii i to, co záměrně zamlčel: připomíná, jak zachytil neapolskou atmosféru a popravě Joachima Murata Stendhal, který se tam shodou okolností zdržoval v téže době jako Polák.